

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

**KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA CİLD-İ SÂLİS
(İNCELEME-METİN)**

Şeyda Nur KÜÇÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Kenan MERMER

OCAK - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA CİLD-İ SÂLİS
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyda Nur KÜÇÜK

Enstitü Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : Türk-İslam Edebiyatı

“Bu tez 05/01/2023 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Doç. Dr. Kenan MERMER	Başarılı
Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YEŞİL	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.)

Şeyda Nur KÜÇÜK

05/01/2023

ÖNSÖZ

Bu tezin yazım aşamasının her anında yardımlarını esirgemeyen, eğitimim boyunca bilgi, fikir ve tecrübelerinden faydalandığım değerli danışmanım Doç. Dr. Kenan Mermer hocama, çalışma boyunca metnin kurulumunda ve teknik bilgilerde tavsiyelerde bulunan değerli hocam Doç. Dr. Sezai Küçük'e, bu süreçte maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme, eşime ve oğlum Mehmet Selim'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Şeyda Nur KÜÇÜK

05/01/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İSMÂİL SÂDİK KEMÂL PAŞA VE DÜĞÜMLÜ BABA	5
1.1. İsmâil Sâdik Kemâl Paşa'nın Hayatı.....	5
1.2. İsmâil Sâdik Kemâl Paşa'nın Eserleri.....	9
1.3. Düğümlü Baba'nın Kimliği.....	15
1.4. Düğümlü Baba Tekkesi.....	18
BÖLÜM 2: KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA CİLD-İ SÂLİS	21
2.1. Eserin Şekil Özellikleri.....	21
2.1.1. Nazım Şekilleri.....	21
2.1.2. Vezin.....	21
2.1.3. Dil ve Üslup.....	22
2.1.4. Edebî Sanatlar.....	22
2.1.4.1. İlm-i Beyân.....	23
2.1.4.2. İlm-i Bedi'.....	25
2.1.5. Atasözleri ve Deyimler.....	31
2.2. Eserin Muhteva Özellikleri.....	33
2.2.1. Eserde Adı Geçen Şahıslar.....	33
2.2.1.1. Dini Şahsiyetler.....	34
2.2.1.2. Devlet Erkânı.....	39
2.2.2. Esere Âsâr-ı Kemâl'den Dahil Edilen Kasîdeler.....	43
2.2.3. Eserde Yer Alan Menkıbelerin Sınıflandırılması.....	50
BÖLÜM 3: METİN	66
3.1. Nüsha ve Tavsifi.....	66
3.2. Neşir Esasları.....	66
3.3. Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâlis.....	68

3.3.1. Esere Âsâr-ı Kemâl'den Dahil Edilen Kasidelerin Metni..... 191

SONUÇ 262

KAYNAKÇA..... 266

SÖZLÜK 271

EK 287

ÖZGEÇMİŞ 290

KISALTMALAR

- ar.** : Arapça
bkz. : Bakınız
c. : Cilt
çev. : Çeviren
fars. : Farsça
haz. : Hazırlayan
h. : Hicrî Takvim
K. : Kıt'a
KAS. : Kasîde
KB. : Kıt'a-i Kebîre
m. : Milâdî Takvim
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
neş. : Neşreden
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
thk : Tahkik eden
v. : vefat tarihi
vd. : ve diğerleri
vr. : varak

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	: Ā, ā	ص	: Ś, ś
ء	: Ø	ض	: Đ, đ, Ž, ž
ب	: B, b	ط	: F, f
ت	: T, t	ظ	: Ž, ž
ث	: Š, š	ع	: Ø
ج	: C, c	غ	: Ğ, ğ
ح	: Ĥ, ĥ	ف	: F, f
خ	: H, h	ق	: K, k
د	: D, d	ك	: K, k, G, g, Ń, ñ
ذ	: Ž, ž	ل	: L, l
ر	: R, r	م	: M, m
ز	: Z, z	ن	: N, n
س	: S, s	و	: V, v; Ū, ū, ~
ش	: Š, š	ه	: H, h
		ي	: Y, y; Ĭ, ĭ

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Eserlerinin Nüshaları ve Eserlerin Bulunduğu Kütüphaneler.....	13
Tablo 2: 12a-12b-13a Derkenarlarına Kaydedilen Tarikat Silsileleri.....	258

ÖZET

Başlık: Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâlis (İnceleme-Metin)

Yazar: Şeyda Nur KÜÇÜK

Danışman: Doç. Dr. Kenan MERMER

Kabul Tarihi: 05/01/2023

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 290 (ana kısım) + 3 (ek)

Bu çalışmanın kapsamı 19. yüzyılda yaşamış şair, hattat ve devlet adamı olan İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın "Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba" isimli 11 ciltlik eserinin üçüncü cildir. İsmâil Sâdık Kemâl bu eseri intisap ettiği Düğümlü Baba lakabı ile tanınan ve İstanbul'un meşhur meczuplarından olan Hacı Hafız Mustafa Efendi'nin hayatını, kerametlerini ve feyizlerini anlatmak amacıyla kaleme almıştır. Bu çalışmada mezkur menâkıbnâmenin metni transkribe edilmiş ve muhtevası incelenmiştir.

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eserin müellifi İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın hayatı ve eserleri, Düğümlü Baba'nın kimliği ve Düğümlü Baba Tekkesi ele alınmıştır.

İkinci bölüm Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba başlığı altında incelenmiştir. Bu bölümde eser "Eserin Şekil Özellikleri" ve "Eserin Muhteva Özellikleri" olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir. "Eserin Şekil Özellikleri" başlığı altında, eserin nazım şekilleri, vezni, dili ve üslubu ele alınmıştır. "Eserin Muhtevâ Özellikleri" alt başlığı altında ise eserde adı geçen şahıslar, esere Âsâr-ı Kemâl'den dahil edilen kasideler ve eserde yer alan menkıbeler incelenmiştir.

Son bölümde eserin neşir esaslarına ve metnin transkripsiyonuna yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Menâkıbnâme, Manzum, Düğümlü Baba, İsmâil Sâdık Kemâl, Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba

ABSTRACT

Title of Thesis: Kemal-name-i Dugumlu Baba Jild 3 (Research-Analysis)

Author of Thesis: Şeyda Nur KÜÇÜK

Supervisor: Assoc. Prof. Kenan MERMER

Accepted Date: 05/01/2023

Number of Pages: vii (pre text) + 290
(main body) + 3 (add)

The scope of this study is the third volume of the 11-volume work "Kemal-name-i Dugumlu Baba" by Ismail Sadik Kemal Pasha, a poet, calligrapher, and statesman who lived in the 19th century. Ismail Sadik Kemal wrote this work to describe the life, miracles, and blessings of Hacı Hafiz Mustafa, who was known as Dugumlu Baba and was one of the famous dervish of Istanbul. In this study, the text of the aforementioned menakibname has been transcribed and its content has been analyzed.

The thesis consists of three main parts. In the first part, the life and works of the author of the work, Ismail Sadik Kemal Pasha, the life of Dugumlu Baba and Dugumlu Baba Tekke are analyzed.

The second chapter is analyzed under the title Kemal-name-i Dugumlu Baba. In this section, the work is analyzed under two sub-headings, namely "Form Features of the Work" and "Content Features of the Work". Under the title of "Form Features of the Work", the verse forms, meter, language, and style of the work are discussed. Under the sub-heading "Content Features of the Work", the people mentioned in work, the odes included in the work from Asar-i Kemal and the legendary stories in the work are analyzed.

In the last section, the principles of the publication of the work and the transcription of the text are given.

Keywords: Menakibname, Manzum, Dugumlu Baba, Ismail Sadik Kemal, Kemal-name-i Dugumlu Baba

GİRİŞ

Menkabe kelimesi Arapça kökenli olup delmek, kazmak, oymak gibi anlamlara gelmektedir. Bir edebiyat terimi olarak menkıbe, çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvâline ait fıkralar, hikayeler şeklinde tarif edilmiştir.¹ Bir başka tanıma göre din büyüklerinin, kahramanların ve tarihi şahsiyetlerin üstün vasıflarını, ahlâkî meziyetlerini, olağanüstü iş ve davranışlarını destânî-efsânevî bir üslupla anlatan fıkra ve hikayelerdir.² Tasavvuf tarihinde ise, sufilerin kerametlerini nakleden küçük hikayeler anlamında kullanılır. Bu bakımdan menkıbelerin esasını kerametler teşkil etmektedir.³ Keramet, Allah'ın salih, takva sahibi, veli kullarından zuhur eden ve tabiat kanunlarıyla açıklanamayan olağanüstü hallerdir.⁴ Keramet anlayışı insanların bu olağanüstü olayları içeren menkıbelere duyduğu ilgi ve Kur'an'da geçen peygamberler, Hz. Muhammed ve çevresindekiler hakkında rivayet edilen sıradışı olaylar sebebiyle halk arasında hızlı ve kolay bir şekilde yayılmıştır.⁵

Türk edebiyatında herhangi bir tarikata mensup bir velînin menkıbelerini ihtiva eden eserlere *menâkıbnâme* adı verilir. Bir tarikata mensup veya farklı dönemlerde yaşamış çeşitli tarikatlara mensup velîleri anlatan menâkıbnâme niteliğinde eserler de vardır.⁶ Evliya menkıbeleri, masal, efsane ve destan gibi olağanüstü olayların anlatıldığı edebi türler içinde değerlendirilir. Fakat kahramanlarının gerçek ve mukaddes kişiler olması, zaman ve mekânın bilinmesi, anlatılan olayların gerçek olduğuna inanılması, sade bir üslupla yazılmaları bakımından diğer türlerden ayrılır.⁷ Türk edebiyatında menâkıbnâme adını taşımasına ve kahramanının bilinen bir cinsten velî olmamasına rağmen muhtevası bakımından *Tezkire-i Satuk Buğra Han* menâkıbnâme özelliği taşıyan ilk eser olarak kabul edilmiştir. Eserde ilk Müslüman Türk hakanı olan

¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ankara: Aydın Kitapevi, 2012), 713.

² İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2011), 2/2030.

³ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992), 27.

⁴ Süleyman Uludağ, "Kerâmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/265-268.

⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, 30.

⁶ Haşim Şahin, "Menâkıbnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/112.

⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, 33

Karahanlı Satuk Buğra Han'ın ve neslinin hayatlarında gerçekleşen olağanüstü olaylara ve çeşitli kerametlere yer verilmiştir.

Menkıbeler tarih boyunca yazılı ve sözlü olarak aktarılagelmiştir ve edebiyat literatürü içerisinde büyük bir yekün oluşturur.⁸ Tarihsel malzeme yönünden yazılı menkıbeler sözlü olanlara nazaran daha güvenilir kabul edilir. Yazılı menkıbeler içerisinde de müellifin ve menkıbeleri kaleme alınan velînin çağdaş olması rivayetleri daha da güvenilir kılar. *Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba* bu bakımdan güvenilir bir menâkıbnâmedir. Zira İsmâil Sâdık Kemâl ile Dügümlü Baba aynı dönemlerde yaşayan ve aralarında güçlü bir ünsiyetin bulunduğu iki zattır. Ayrıca eserde tarihi olay ve şahsiyetlerin geçmesi de eserin güvenilirliğini arttırmaktadır. Menâkıbnâmelerin yazılışındaki temel gaye konu edilen velînin müridlerinin yetişmesi ve dolayısıyla tarikatın bütünlüğünü sağlamaktır.⁹ İsmâil Sâdık Kemâl, bu eseri Dügümlü Baba'nın sayılamayacak kadar çok olan kerâmet ve feyizlerini kaydetmek amacıyla, ona sadıkâne bir hizmet olarak yazmıştır.

Menâkıbnâmeler tarihî olaylara, şahsiyetlere, içtimaî, iktisadî ve kültürel hayata dair bilgiler barındırmaları bakımından, aynı zamanda birer kültür tarihi kaynağıdır.¹⁰ 19. yüzyıla ait bir eser olan *Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba*, Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki siyasi ve sosyal hayatına dair bilgiler içerir. Osmanlı Devleti'nin yaklaşık son üç asrı sorunların, çözüm arayışlarının ve ıslahat hareketlerinin hâkim olduğu dönemlerdir. 19. yüzyıla gelindiğinde Tanzimat Fermanı (1839) ile beraber Batılılaşma hareketi başlamış ve toplumda alafranga bir hayat tarzı doğmuştur. II. Mahmud devrinde saray ve Tanzimat ricâli, Avrupalılaşmaya başlamış, zengin Mısırlı paşa, bey ve hanımların eski başkente yerleşmesi ve Kırım Savaşı sebebiyle yabancılarla olan temasın artması ile bu yeni yaşam biçimi halkın arasında da hızla yayılmıştır.¹¹ Bu değişimi benimseyenler olduğu gibi modernleşmeye karşı duranlar da vardır. Yaşantısından ve eserlerinden İsmâil Sâdık Kemâl'in batılılaşmaya karşı bir duruş sergilediği anlaşılır. 19. yüzyılda gerçekleşen bu yeniliklerle beraber, Osmanlı

⁸ Bkz. Emine Seval Yıldırım, *Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999).

⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, 36.

¹⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, 65-69.

¹¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Dergah yayınları, 2016), 141.

Devleti'nde birçok siyasi, sosyal ve iktisadî problemler de yaşanmıştır. Osmanlı Devleti, önünde tatmin edilmesi gereken iki taraf, ya da en azından tatmin edilemeyecek bir taraf olduğu için; askeriye, eğitim, hukuk, ekonomi alanlarında ikili bir yol, belirginleşemeyen bir usûl takip etmek zorunda kalmıştır.¹² Uzun süren savaşlar, iç isyanlar, salgınlar, mali zorluklar devleti hem içte hem dışta büyük sıkıntıya düşürmüştür. Eserde Osmanlı Devleti'nin o gün yaşadığı idari, siyasi ve toplumsal sorunlara satır aralarında işaret eden İsmâil Sâdık Kemâl, döneminde yaşanan bu minvaldeki meselelere, Düğümlü Baba ve onun olaylar üzerinde gösterdiği kerametler ekseninde değinmiştir.¹³

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın konusu İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Düğümlü Baba lakabı ile maruf Hacı Hafız Mustafa Efendi'nin menkıbelerini anlattığı on bir ciltten oluşan *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba* adlı eserinin üçüncü cildir. Konunun kapsamı metnin tam transkripsiyonlu halinin ortaya konulması ve muhteva yönünden incelenmesidir.

Çalışmanın Önemi

Edebi metinler bir yönüyle tarihe kaynaklık eder ve yazıldığı dönemi yansıtır. Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba, 19. yüzyıla dair sosyal ve kültürel bilgiler içermesi bakımından önemli bir eserdir. Eserin müellifi, 19. yüzyıl münevverlerinden olan devlet adamı, şair ve hattat İsmâil Sâdık Kemâl, velût bir müellif olmasına rağmen çok tanınmamıştır. Bu çalışma, Düğümlü Baba hakkında temel bir kaynak hüviyetinde olan bu eserin transkribe edilmesi ve İsmâil Sâdık Kemâl isminin daha çok duyulması bakımından önem arz etmektedir. Eserin bütün ciltlerinin çalışılmasıyla birlikte meselenin mahiyeti daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

Çalışmanın Amacı

Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da kaleme alınmış ve dolayısıyla o döneme ve mekâna dair önemli tarihi ve kültürel

¹² Kenan Mermer, *Tanzîmat'tan Cumhuriyet'e Değişen Metafizik ve Edebiyat*, (İstanbul: İz Yayınları, 2014), 34.

¹³ Konuya dair geniş bilgi için bkz. Şeyda Nur Küçük, "Bir Menâkıbın Aynasından 19. Yüzyıl Osmanlısında Siyasi ve Sosyal Hayat: Kemal-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâlis Örneği", *Apjir*, 6/3 (Aralık 2022), 377-398.

bilgileri içeren bir eserdir. Çalışmanın ana hedefi, bu on bir ciltlik eserin üçüncü cildini transkribe ve kritik etmek, daha sonra metin içerisinde yer alan döneme ait bilgileri tasnife tabi tutarak tahlil etmektir. Eserin müellifi İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın, eserlerinin ve Dügümlü Baba'nın tanıtılması, çalışmanın hedefleri açısından önem arz eden diğer bir hedeftir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın konusu olan üçüncü cilde ait yalnız bir nüsha bulunmaktadır. Metin, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Dügümlü Baba koleksiyonunda bulunan 564-3 numaralı nüsha üzerinden okunarak transkribe edilmiştir. Üçüncü cilt hazırlanırken cild-i evvel, cild-i sani ve cild-i hamis gerekli yerlerde ana metnimizle mukayese edilmiş ve eserle ilgili yapılan çalışmaların bir bütünlük arz etmesi için benzer metodlar uygulanmıştır. İsmâil Sadık Kemâl bu cilde *Âsâr-ı Kemâl* adlı eserinde yer alan bazı kasideleri dahil etmiştir. Dügümlü Baba'nın kerametlerinin anlatıldığı menkıbelerin bütünlüğünü korumak adına bu kasideler ana metinden sonra ayrı bir başlık ile sunulmuştur.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eserin müellifi İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın hayatı ve eserleri, Dügümlü Baba'nın kimliği ve Dügümlü Baba Tekkesi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde eser şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir. “Eserin Şekil Özellikleri” başlığı altında, eserin nazım şekilleri, vezni, dili ve üslûbu ele alınmıştır. “Eserin Muhtevâ Özellikleri” alt başlığı altında ise eserde adı geçen şahıslar, esere *Âsâr-ı Kemâl*'den dahil edilen kasideler ve eserde yer alan menkıbeler incelenmiştir.

Üçüncü bölümde nüshanın tavsifi, neşir esasları ve transkripsiyonlu metin yer almaktadır.

BÖLÜM 1: İSMÂİL SÂDIK KEMÂL PAŞA VE DÜĞÜMLÜ BABA

1.1. İsmâil Sâdik Kemâl Paşa'nın Hayatı

İsmâil Sâdik Kemâl b. Muhammed Vecîhî Paşa, *Âsâr-ı Kemâl* adlı eserinin sonuna eklediği anne ve babasının terceme-i hallerindeki bilgilere göre, h.1240/m.1824-25 senesinde Edirne'de doğmuştur.¹⁴ Babası Yozgatlı Muhammed Sâlih Vecîhî Paşa (v.1284/1867-68) valilik, muhafızlık, şeyhülislamlık gibi pek çok üst düzey devlet görevinde bulunmuştur. Annesi Hacı Müslime Hatun, h.1209/m.1794-95 senesinde Ayaş'ta doğmuştur. Soyu Seyyid Mustafa Bünyamin Ayâşî Hazretlerine dayanır. Dindar, hayırsever ve mutasavvıf bir zattır. İsmâil Sâdik Kemâl'in tasavvuf ile işigalinin annesi sebebiyle olduğu muhtemeldir. H.1281/m.1864-65 senesinde hac vazifesini yerine getirirken Mekke-i Mükerreme'de vefat etmiş ve orada defnolunmuştur. İsmâil Sâdik Kemâl'in Mehmet Salih, Rıza ve Aziz isminde üç erkek kardeşi vardır.¹⁵ Kız kardeşi Necibe Hanım, Osmanlı Devleti'nin Viyana ve Berlin sefirliğini yapan Sadullah Paşa ile evlidir.¹⁶ İbrahim Hakkı Konyalı, Düğümlü Baba tekkesinde medfun olan kişileri kaydederken Kemal Paşa'nın eşini Hasna Hatun olarak zikreder.¹⁷ Ayrıca Zehra isminde bir kızı ve Necmettin isminde bir torunu olduğundan bahsedilmiştir.¹⁸ Mezar taşları ile ilgili yapılan bir tez çalışmasına göre diğer kızının ismi ise Hanife'dir.¹⁹ Eldeki bilgiler neticesinde İsmâil Sâdik Kemâl'in iki kız ve iki erkek evladının olduğu, oğullarının isimlerinin bilinmediği²⁰ ve iki evladının kendisi yaşarken vefat ettiği²¹ tespit edilmiştir.

¹⁴ İsmâil Sâdik Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal, 1050), 256a.

¹⁵ Mehmet Süreyya, haz. Nuri Akbayar, *Sicill-i Osmânî*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 5/1655.

¹⁶ Melek Dikmen, *Son Dönem Osmanlı Şuarâsından İsmâil Sâdik Kemâl ve Âsâr-ı Kemâl'i*, (Isparta: Fakülte yayınları, 2016), 1/30.

¹⁷ İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk*, (İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942), 1/262.

¹⁸ Konyalı, c.1, s.260-263.

¹⁹ "Hüvel baki Effahimi vükelayı saltanatı seniyyeden mülhakatıyla Ankara valisi devletlu Vecihi Paşa hazretlerinin mahdumu mirimirân-ı kirâmdan saadetlü Kemal Paşa Hazretlerinin kerimesi merhume Hanife Hanım'ın ruhuna rıza en lillahi'l-Fatiha Sene 1269". Ülkem Yaz, *Yozgat Merkez Osmanlı Cami Hazirelerinde Bulunan Mezar Taşları*, (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 193.

²⁰ Dikmen, *İsmâil Sâdik Kemâl ve Âsâr-ı Kemâl'i*, 1/34.

²¹ Nazım Taşan, *Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 13.

İsmâil Sâdık Kemâl Paşa, dindar ve faziletli bir zat olarak tanımlanır.²² Dönemin Sicil-i Ahvâl Komisyonu paşası Rıza Efendi, İsmâil Sâdık Kemâl Paşa ile uzun müddet ülfette bulduklarını ve onun sadakat, fazilet ve dirayet sahibi biri olduğunu ifade etmiştir.²³ Dinî ilimlerde tahsil görmüş ve icazet almıştır.²⁴ Metinde birçok hadis ve ayeti iktibas etmesi, zaman zaman bu ayet ve hadislerin manzum olarak meallerini ve tefsirlerini vermesi²⁵, tefsir ve bin bir hadis şerhi sahibi olması, metinde yeri geldiğinde kimi fikhî, kelimî ve tasavvufî meseleleri Şerh-i Mevâkıf²⁶, Şerh-i Makâsıd²⁷, Şerh-i Sahâif²⁸, Tefsîr-i Kebîr²⁹ ve Şifâ-i Şerîf³⁰ gibi eserleri kaynak göstererek açıklaması³¹ onun dini ilimlere olan vukufiyetini gösteren delaletlerdir.

İsmâil Sâdık Kemâl, babası Mehmed Vecihî Paşa gibi üst düzey devlet görevlerinde yer almıştır. H.1257 senesinde henüz on yedi yaşındayken Divân-ı Hümâyun hocalığı yapmış ve Divân-ı Hümâyun kalemine dahil olmuştur. H.1265 senesinde kendisine mîr-i mîrân³² rütbesi verilmiştir. H.1273 senesinde Ramazan ayının on ikisinde Rumeli Beylerbeyi ve Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye azası olmuştur. Fakat altı sene sonra bu meclis lağv olunup yerine Divân-ı Muhâsebât (Sayıştay) kurulunca açıkta kalmıştır. Ardından Kastamonu mutasarrıflığına atanmıştır. Bir süre sonra bu görevinden istifa etmiş ve h.1297 senesinde Meclis-i A'yân'a girmiştir. H.1303 senesinde Sicil-i Ahvâl Komisyonu³³ azası olmuştur. H.1305 senesinde Ramazan ayının yirmi dokuzunda kendisine üçüncü rütbeden Mecîdî nişanı³⁴ ihsan edilmiştir.³⁵

²² Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, 2/881.

²³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BAO), *Sicil defterleri [DH.SAİDd]*, Gömlek no. 18, 267.

²⁴ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 2/842.

²⁵ KB.7/33-38; KB.7/43-44; KB.25/12-28, KB.25/29-30.

²⁶ KAS.5/65; Seyyid Şerif Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*.

²⁷ KB.20/29; Sa'deddin et-Taftazânî, *Şerhu'l-Makâsıd*.

²⁸ KAS.5/68; Muhammed b. Eşref es-Semerkindî, *el-Ma'ârif fi şerhi's-Sahâif*.

²⁹ KAS.5/6; Fahreddin er-Razî, *Mefâtihu'l-Gayb*.

³⁰ KAS.9/70; Kadı İyâz, *eş-Şifâ fi-ta'rîfi hukûki fi şerefi'l-Mustafâ*.

³¹ K.20/7-11; KB.9/12-16; KB.20/24.

³² Osmanlı taşra teşkilatında en büyük idari birim olan eyaletin askeri ve idari amiridir. Türk-İslam devletlerinde değişik isimler altında zikredilen bu yetkili Osmanlı kaynaklarında beylerbeyi, mîr-i mîrân, emîrû'l-ümerâ ve vali adlarıyla geçmektedir. Bkz. Mehmet İşpirlî, "Beylerbeyi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 1992), 6/69-74.

³³ II. Abdülhamid devrinde Osmanlı devlet teşkilatında görev alan memurların görevleri süresince gelişim aşamalarını izlemek amacıyla 1879 yılında Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı olarak kurulmuştur. 1896'da lağv edilmiş onun yerine Me'mûrîn-i Mülkiyye Komisyonu teşkil edilmiştir. Bkz. Gülden Sarıyıldız, "Sicill-i Ahval Defterleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 2009), 37/134-136.

³⁴ Nişan, Devlet tarafından üstün hizmet karşılığı verilen, genellikle süslü ve değerli taşlarla bezeli bir çeşit madalyondur. Mecîdî nişan Batı tarzı ilk nişan olarak 1852'de ihdas edilmiştir. Beş rütbeden oluşur.

Arapça, Türkçe ve Farsça şiir yazma ve söyleme yetkinliğine sahip olan³⁶ İsmâil Sâdık Kemâl, eserlerini sade, anlaşılır bir üslup ile kaleme almıştır. Bu eserinde de Arapça, Farsça kelime ve terkipler kullanılsa da ağıdalı bir dilden söz edilemez. Ayrıca Yunancadan telgraf, fotoğraf, miknatis; İtalyancadan balon ve Fransızcadan vapur gibi dilimize geçen kelimeleri de dönemi gereği kullanmıştır. 19. Yüzyıla ait bir eser olduğu düşünüldüğünde İsmâil Sâdık'ın dönemin sosyal ve edebi şartlarından etkilenmesi gayet doğal bir netice olarak karşımıza çıkmaktadır.

İsmâil Sâdık Kemâl'in ebced hesabına olan ilgisi de dikkat çekicidir. Öyle ki Dügümlü Baba'nın doğuşu, ölümü, tekke ve kütüphanesinin yapılışı ve tamiri hakkında ebced hesabı ile ciltler dolusu tarih yazmıştır. Bu bakımdan kendisine “tarih düşürme meraklısı”, daha kuvvetli bir ifade ile “tarih düşürme delisi” denmiştir.³⁷

Dügümlü Baba Tekkesi vakfiyesinde 211 kıymetli levha bulunduğu kaydedilmiştir.³⁸ İsmâil Sâdık Kemâl'in hat sanatı ile olan iştigali düşünüldüğünde, bu levhaların bir kısmının ona ait olduğu söylenebilir. Eserde tekkede hat ve nakışları çok güzel olan birçok levhanın bulunduğunu, kendisinin de “*Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Rasûlullâh salla'llâhu aleyhi ve sellem*” yazılı bir levhasını tekkeye ulaştırdığını ve o levhayı Dügümlü Baba'nın tekkedeki odasında asılı gördüğünü anlatır.³⁹

İsmâil Sâdık Kemâl ehl-i sünnet inancına bağlı olup Hanefidir. Eserde İslam dininde mezheplerin doğduğunu fakat yalnızca ehl-i sünnet yolundakilerin ehl-i füyuzat ve ehl-i Hüda olduğunu belirtir.⁴⁰

Ünsiyetlerinin ne zaman başladığı tam olarak bilinmese de İsmâil Sâdık Kemâl Dügümlü Baba'ya “*Fenâ fi Dügümlü Baba*”⁴¹ şeklinde anılacak derecede bağlanmıştır. Eserde kölelik kuşağını, Dügümlü Baba'ya düğümlediğini söyler:

“Ben aña bendeligin bendini düğümledim

Âhamd bî-âhad ola at at baña feyż-güşâ”⁴²

Üçüncü Mecîdî nişanı boyna asılır ve berat harcı 50 kuruştur. Bkz. İbrahim Artuk, “Nişan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV yayınları, 2007), 33/154-156.

³⁵ BOA, [DH.SAİDd], Gömlek no. 18, 267.

³⁶ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/842.

³⁷ Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları*, 1/260.

³⁸ Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları*, 1/260.

³⁹ K.27; KB.7/1-4.

⁴⁰ KB.25/9.

⁴¹ Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları*, 1/260.

Düğümlü Baba'nın kerametlerini anlatmak için on bir ciltten müteşekkil *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba* isimli eseri kaleme alması bu düğümün ne denli güçlü olduğunu anlamak için kafidir.

İsmâil Sâdık Kemâl eserinde Düğümlü Baba ve gösterdiği kerametler ekseninde Osmanlı Devleti'nin o dönemde yaşadığı siyasi ve sosyal meselelere de değinmiştir. 1853-1856 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı'ndan bahsederken Düğümlü Baba'nın henüz savaş başlamadan zaferi muştuladığını; İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne onun kerameti ile müttefik olduğunu; Sinop açıklarında Rus gemilerinin Osmanlı donanmasını ateşe verdiğini keşfen bilip haber verdiğini söylemiştir.⁴³ Düğümlü Baba'nın Şeyh Masum Halil Feyzi Efendi ile karşılaşmasını ve ona intisabını anlatırken 1806-1812 seneleri arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı'na da değinmiştir.⁴⁴ Menkıbelerden birinde de Kırım Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'ne gelen göçmenlerin iskân politikalarını yürütmek amacı ile 1860 senesinde kurulan Muhacir Komisyonu'nun adı geçmektedir.⁴⁵ Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması Düğümlü Baba'nın o günlerde Fetih Suresi'ni çok okumasının bir hikmeti olarak görülmüştür.⁴⁶ İstanbul'da gerçekleşen yangınlardan da yine Düğümlü Baba'nın mağdur kişilere yardım etmek için gösterdiği kerametleri anlatmak amacıyla söz edilmiştir.⁴⁷

Hayatının büyük bir kısmı yalısında uzlette geçen⁴⁸ İsmâil Sâdık Kemâl b. Muhammed Vecîhî Paşa 10 Safer 1310 (3 Eylül 1892) tarihinde vefat etmiş ve kendi vasiyeti üzerine Düğümlü Baba Tekkesi'ne defnedilmiştir.⁴⁹ Cumhuriyet döneminde tekke âtil kalmış, İbrahim Paşa Sarayı'nın restorasyon çalışmalarının yapıldığı 1965 senesinden kısa bir süre önce yıktırılmıştır. Bu esnada tekkenin türbe bölümünde yer alan kabirler Sultan I. Ahmed'in türbesinin bahçesine nakledilmiştir.⁵⁰ Burada Düğümlü Baba'ya ait bir mezar taşı bulunmakla beraber İsmâil Kemâl Sâdık Paşa'nın kabrine günümüzde ulaşılammıştır.

⁴² KAS.2/140.

⁴³ KB.4/3-15.

⁴⁴ KAS.2/127-133.

⁴⁵ KB.3/1.

⁴⁶ K.36/7.

⁴⁷ K.15.

⁴⁸ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/842.

⁴⁹ Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951), 1/223.

⁵⁰ Dikmen, *İsmâil Sâdık Kemâl ve Âsâr-ı Kemâl'i*, 1/38.

1.2. İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Eserleri

İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın tefsir, hadis, tasavvuf gibi farklı alanlarda yazdığı pek çok eseri mevcuttur. Matbu olan *Âsâr-ı Kemâl* hariç diğer eserleri el yazmasıdır. Velûd bir şahsiyet olan İsmâil Sâdık'ın eserleri Nazım Taşan tarafından "*Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*" adlı yüksek lisans tezinde ayrıntılı şekilde incelenmiştir.⁵¹ Müellifin incelenen bu eserlerine ilaven, aynı eserin ikinci cildini çalışan Nergiz Önce Milli Kütüphane'de müellifin "Hayru'l-Kasas" adlı bir eserini daha tespit etmiştir. Bu eser diğer kütüphanelerde "Ebcedli Manzume" olarak hatalı bir şekilde adlandırılmıştır.⁵²

Bu bölümde İsmâil Sâdık'ın tespit edilmiş eserleri kısaca tanıtılacak ve eserler üzerine yapılan çalışmalar verilecektir. Ardından eserlerin bulunduğu kütüphaneler tablo halinde sunulacaktır.

1.2.1. Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba

Biyografik kaynakların iki, İsmâil Hakkı Konyalı'nın on cilt olarak bahsettiği bu eser on bir ciltten müteşekkildir. Birinci cilt Nazım Taşan; ikinci cilt Nergiz Önce, beşinci cilt Dilara Can tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Dört, altı ve yedinci ciltler Kenan Mermer danışmanlığında çalışılmaktadır. Üçüncü cilt ise bu çalışmanın konusudur. Eser tahlil sırasında tafsilatlı bir şekilde ele alınacaktır.

1.2.2. Âsâr-ı Kemâl

Müellifin en meşhur ve matbu tek eseridir. Farklı konuların kaleme alındığı dört kitaptan müteşekkildir. "Esmâ ve Akâid Şerhi ve Na't-ı Enbiya" başlıklı birinci kitapta Şerh-i Esmâ-i İlâhî, Şerh-i Esmâ-i Nebî, Kasîde-i İtikâdiyye, Kıssa-i Enbiyâ, Mucizât-ı Nebî, Hilye-i Nebî bulunur. İkinci kitap bin küsur hadisın tercüme ve şerhinin yapıldığı "Bin On Bir Hadis Şerhi"dir. "Şerh-i Esmâ-i Enbiyâ'nın Evliyânın Kıssası" adlı üçüncü kitapta Hz. Peygamberin ailesi, ashâbı, veliler ve alimler hakkında pek çok na't mevcuttur. Dördüncü kitap "Gülşen-i Pend" başlığı altında nasihat içerikli rubâî ve kıt'aları ve İsmâil Sâdık'ın anne-babasının tercüme-i hallerini içerir. Âsâr-ı Kemâl'i

⁵¹ Taşan, *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel*, 14-24.

⁵² Nergiz Önce, *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâni (İnceleme-Metin)*, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 6.

Doç. Dr. Melek Dikmen “Son Dönem Osmanlı Şuarâsından İsmâil Sâdık Kemâl Paşa ve Âsâr-ı Kemâl’i (I-II. cilt)” adlı çalışmasında transkribe etmiş ve muhteva açısından incelemiştir.

1.2.2.1. Hakkında yapılan tezler

1. Fatih Işıl, Edebiyatımızdaki Hadis-i Şerifler ve Âsâr-ı Kemâl’deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin), Çukurova Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk-İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Hamit Dikmen, Adana, 2015.
2. Yasin Karakuş, Âsâr-ı Kemâl’deki Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ, Esmâ-i Nebî ve Na’t-ı Enbiyâ (İnceleme- Transkripsiyonlu Metin), Çukurova Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk- İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Hamit Dikmen, Adana, 2015.
3. Gökçe Betül Taşkaya, Die tarihs des Vecihpaşazade auf den Tod des Dügümlü Baba (1283-1866-67) nach einer Handschrift der Süleymaniye Bibliothek aus dem Jahr 1294-1877-78, Viyana Üniversitesi, Master Tezi, Viyana, 2013.

1.2.2.2. Hakkında yazılan makaleler

1. Halil İbrahim Şener, “Âsâr-ı Kemâl’de Yer alan Manzûm Esmâü’l-Hüsnâ”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4 (1987), 227-240.
2. Bekir Tatlı, “İsmâil Sâdık Kemâl’in Âsâr-ı Kemâl’deki Hadisçiliği” Dinî Araştırmalar, 18/46 (Haziran, 2015), 45-65.
3. Yasin Karakuş, “19. Yüzyıl Şâirlerinden İsmâil Sâdık Kemâl’in Âsâr-ı Kemâl’de Yer Alan Manzûm Hilyesi”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18/1 (2018), 569-595.

1.2.3. Rûh-ı Kemâl

Eser Efendimiz’in manzum hilyesi, bir Esmâ-i Hüsnâ kasidesi, bir Esmâ-i Nebî kasidesi ve Şerh-i Delâ’il-i Keşf-i Dügümlü Baba isimli manzum bir metinden oluşmaktadır. Âsâr-ı Kemâl’in muhtasarı mahiyetindedir. H. 1291 yılında kaleme alınan bu eser Furkan Terzioğlu tarafından Kenan Mermer danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır:

Furkan Terzioğlu, İsmâil Sâdık Kemâl'in Rûh-ı Kemâl Adlı Eseri (İnceleme-Metin), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Danışman: Kenan Mermer, Sakarya, 2020.

1.2.3.1. Rûh-ı Kemâl hakkındaki makaleler

1. Furkan Terzioğlu, İsmâil Sâdık Kemâl'in Delâilü'l-Hayrât Şerhi: Rûh-ı Kemâl, KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 10 (Nisan 2020), 57-77.
2. Bekir Belenkuyu, Vecîhîzâde İsmâ'il Sâdık Kemâl (Ö. 1892) ve Rûh-ı Kemâl'de Yer Alan Manzûm Esmâ-i Nebî Metni, Asos Journal: The Journal of Academic Social Science, 5/49 (Temmuz 2017) ,389-419.

1.2.4. Tefsîr-i Âyât-ı Kur'ân

Manzum bir tefsir olan bu eser, İsmâil Sâdık Kemâl'in en önemli eserlerindedir. Üç ciltten müteşekkildir. Eserle ilgili olarak "Manzûm Bir Kur'an Çevirisi Olarak İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Tefsir-i Kemâl Adlı Eserinin Metin ve Muhteva Değerlendirmesi" isminde yüksek lisans tezi olarak İstanbul Üniversitesi'nden Mahmut Berat Durak tarafından çalışılmaktadır.

1.2.5. Terceme-i Fıkhu'l-Ekber

İmâm-ı Azam Ebu Hanife'nin Fıkhu'l-Ekber isimli eserinin manzum tercümesidir. Her mısrası ebcedli yazılmıştır.

1.2.6. Şerh-i Nutk-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn

Dört halifenin sözlerinin Türkçe'ye çevrilerek şerh edildiği "Şerh-i Kelimât-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn" isimli esere benzer bir şerhtir. Hz. Ebubekir'e yazılmış bir na't ile başlar. Daha sonra Hz. Ebubekir'in rivayetleri aktararak kısaca açıklanmıştır.

1.2.7. Şerh-i Delâ'il-i Keşf-i Dügümlü Baba

H. 1297'de yazılan eser Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî tarafından kaleme alınan "Delâ'ilü'l-Hayrât" isimli eserin manzum tercümesidir. Hz. Peygamber'e olan salât ve selâmların bir derlemesidir.

1.2.8. Tefeyyüz

Nakşibendî tarikatının vird ve zikirlerini içeren eser, Muhammed Bahaüddin Buharî'nin "Evrâd-ı Bahâ'iyye" isimli eserinin manzum tercümesidir.

1.2.9. Zikr-i Ashâb-ı Küllî-i Düğümlü Baba

Dokuz ciltten müteşekkil olup Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba'dan sonra en hacimli eserdir. İbnü'l-Esir'in *Üsdü'l-ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe* eserinden faydalanarak kaleme alınmıştır. Manzum sahabe ve din büyüklerinin terceme-i hallerinden oluşmaktadır.

1.2.10. Şiir Mecmuası

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Düğümlü Baba Koleksiyonu'nda bulunan 447 numaralı nüshada 33 na't, 33 münâcât, Nâbî'nin na'tına bir tahmis, Kasîde-i Emâlî Tercümesi, Zülkifl'e (as) yazılmış bir na't, Kemâl mahlasına dair bir mahlasnâme ve Hâşim mahlaslı bir şairin na'tı bulunmaktadır. Aynı koleksiyonda 448 numaralı nüshasında ise 27 na't alfabetik olarak sıralanmış, münâcâtler, târihler, mesnevîler ve Arapça manzûmeler bulunmaktadır.

1.2.11. Diğer eserleri

İsmâil Sâdık'ın bir diğer eseri Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî'nin Mecmû'atü'l-Ahzâb isimli eserin manzûm tercümesi olan *Müflihîn-i Hazîne*'dir. *Sâdıkü'l-Makâl Mecma'u'l-Kemâl* isimli başka bir eseri de mevcuttur ve bu eserle ilgili bir yüksek lisans tezi mevcuttur:

Fatih Samet Okumuş, İsmâil Sâdık Kemâl Vecîhî Paşazâde (ö. 1310/1893)'nin İhlâs Sûresi Tefsiri ve Üzerine Yapılan Şerh: Tahkik-İnceleme, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Ahmet Faruk Güney, Kırklareli 2019.

Tablo 1: İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Eserleri ve Eserlerin Bulunduğu Kütüphaneler

Eser İsmi	Kütüphane	Bölüm	Numara	Özellikler
Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba	Ankara Milli Kütüphane		06 Hk 157 (1-4)	540 y. 11.cilt Vakıf t. 1299 Müellif hattı
	Süleymaniye Yazma Eserler	Pertevniyal	699	1.cilt
			634	11.cilt
	Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	564 (1-10) 564 M1-M2	1 ve 2. Cilt intinsah edilmiş, müstensih belirtilmemiş.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Yazma Bağışlar	1986-1	1.cilt
			1986-2	2.cilt
Süleymaniye Yazma Eserler	İbrahim Efendi	428	1.cildin bir kısmı	
Âsâr-ı Kemâl	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	Veliyyüddin Efendi	3514	Vakıf t. 1284 437 s.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	66	366 vr.
			67	377 vr.
			634	177vr.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Hacı Mahmud Efendi	4314	4314: 81 s.
			4507	vakıf t. 1284, 258s.
	Süleymaniye Yazma Eserler	İbrahim Efendi	175	vakıf t. 1284, 502 s.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Laleli	3766	matbu: Şeyh Vefa Matbaası. vakıf t. 1284,502 s.
Süleymaniye Yazma Eserler	Pertevniyal	1050	matbu y.y, t.y, vakıf t.1284, 114 s.	
Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	746	Matbu y.y, t.y, vakıf t. 1284, 510 s.	
Rûh-ı Kemâl	İBB Atatürk Kitaplığı	Osman Ergin Türkçe Yazmalar Kataloğu	284	16 st, 78 vr, istinsah t. 1217/1802, vakıf t.1291.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	620	115 s. vakıf t. 1291.
			621	18 st, 75 vr, vakıf t. 1291.
623			198 vr.	
Tefsîr-i Âyât-ı Kur'ân	Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	636	1.cilt, 226 s., müellif hattı, vakıf t. 1296.
			637	2.cilt,107 vr, müellif hattı, vakıf t. 1296.
			623	3.cilt,139vr., müellif hattı, vakıf t. 1296.

	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 159	6 cilt, 753 vr., müellif hattı, vakıf t. 1294/1876.
Şerh-i Delâ'il-i Keşf-i Dügümlü Baba	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 153	138 vr., müellif hattı, telif t. 1297/1881.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	622	274 s., müellif hattı.
Şerh-i Nutk-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 155	58 vr., istinsah t. 1307/1888
	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	626	176 vr., müellif hattı, vakıf t. 1307.
Tefeyyüz	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	626	1.cilt, 176 vr., müellif hattı, vakıf t.1307.
			624	2.cilt, 168 vr., müellif hattı, vakıf t.1300.
			625	3.cilt, 29 vr., müellif hattı, vakıf t.1301.
Terceme-i Fıkhü'l-Ekber	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 158/2	9 vr., müellif hattı, telif t.1307/1891.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	642	18 s., müellif hattı.
Zıkr-i Ashâb-ı Külli-i Dügümlü Baba	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 158/1 (1-9)	1476 vr., müellif hattı, telif t. 1301/1885.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	635	1.cilt, 171 vr., müellif hattı, vakıf t. 1301.
			632	2.cilt, 182 vr., müellif hattı, vakıf t. 1302.
			639	3.cilt, 147 vr., müellif hattı, vakıf t. 1303.
			630	4.cilt, 182 vr., müellif hattı, vakıf t. 1301.
			640	5.cilt, 193 vr., müellif hattı, vakıf t. 1304.
			633	6.cilt, 189 vr., müellif hattı, vakıf t.?
			641	7.cilt, 172 vr., müellif hattı, vakıf t. 1305.
			631	8.cilt, 181 vr., müellif hattı, vakıf t. 1306.
			642	9.cilt, 124 vr., müellif hattı, vakıf t. 1306.

Şiir Mecmuaları	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	447	42 vr., müellif hattı, vakıf t. 1284.
			448	34 vr., müellif hattı, vakıf t. 1291.
Sâdıku'l-Makâl Mecma'u'l-Kemâl	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	16	56-63 vr., Arapça.
Müflihîn-i Hazîne/Mecmû'atü'l-Ahzâb	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	628	367-776 vr.

Kaynak: Nazım Taşan, *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 14-24.

1.3. Düğümlü Baba'nın Kimliği

Hacı Hafız Mustafa Efendi, nam-ı diğer Düğümlü Baba, h.1200/m.1786 yılında Amasra Viranşehir'de dünyaya gelmiştir. Eline geçen ip ve sicimleri elbisesine, sarığına ve esasına düğümlemesi sebebiyle *Düğümlü* lakabını almıştır.⁵³ İsmâil Sâdık Kemâl, Düğümlü Baba'nın bu meşguliyetini, mürşidi Şeyh Halil Masum Baba'nın hayat (terzi) olmasına bir ima olarak yorumlar.⁵⁴ Amasra'nın en eski ailelerinden olan Alemdar-zâde ailesine mensuptur. Babası Şeyh Yahya Efendi, Nakşîbendî Tekkesi şeyhidir ve nesebi Hz. Ömer'e kadar dayanır.⁵⁵ Annesi Hanîfe Hanım, Hacı Muhammed-zâde neslinden gelir ve o da seyyittir. Hanife Hanım'ın ismi hakkında farklı bir görüş vardır⁵⁶ fakat konumuz olan 3. Ciltte Düğümlü Baba'nın bizzat Yahya Galip Efendi'ye annesinin ismini Hanife olarak söylediği anlatılır.⁵⁷

Hafız Mustafa Efendi'nin tahsiline dair net bilgiler olmasa da eserin incelenen ciltleri üzerinden bazı çıkarımlar yapılabilir. Kendisi hafızdır ve temel dini ilimlere hakimdir. Tefsir, fıkıh, ferâiz, hadis, ahlak, tasavvuf gibi ilimlere vakıftır.⁵⁸ Kendi hattı ile Kur'an-ı Kerîm'den dört cüz ve bir En'âm-ı Şerîf yazmıştır. İsmâil Sâdık bu nüshaları edinmek istemiş fakat cüzler sıbyan mektebindeki çocuklar tarafından tahrip edilmiştir. En'âm-ı Şerîf ise kendisine Düğümlü Baba'nın akrabası tarafından verilmiş fakat o da aynı

⁵³ Semavi Eyice, *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserler Kılavuzu*, (Ankara: MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, 1965), 51-52.

⁵⁴ KAS.2/139.

⁵⁵ Necdet Sakalioğlu, *Çeşm-i Cihan Amasra*, (İstanbul: Türkiye Ekonomikve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999), 113.

⁵⁶ Bkz. Necdet Sakaoğlu, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), 382.

⁵⁷ KAS.1/3.

⁵⁸ Taşan, *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel*, 35.

şekilde tahrip edilmiştir.⁵⁹ Bu bilgiden hareketle onun hat sanatı ile meşgul olduğu anlaşılabilir.

Düğümlü Baba bir kimseye nasihat vereceği zaman onun seviyesine göre konuşur. Fıkıh ve akaide dair konuları darb-ı mesellerle şerh eder.⁶⁰ Bu nasihatleri verirken söz aralarında “gül gibi” Sünniliği terk etmemek gerektiğini, Rafizîliğin⁶¹ peşinden gidenlerin iki alemde de helak olacağını söyler.⁶² Eseri olamaması hasebiyle zahiri ilimlerdeki seviyesini bilemesek de batını ilimlerde Düğümlü Baba'nın çok yüksek bir mertebede olduğu anlaşılmalıdır. İsmâil Sâdık Kemâl onu *gavs*⁶³, *kutb*⁶⁴ şeklinde vasıflandırır ve Düğümlü Baba'nın ilm-i ledün sahibi olduğuna işaret eder.⁶⁵

Hacı Hafız Mustafa Efendi 1806'da 31-32 yaşlarında iken Osmanlı-Rus Savaşı'na gönüllü olarak katılmış ve vezir Laz Ahmet Paşa'nın teklifi üzerine askerlerin imamı olmuştur. ⁶⁶ Savaşın Bulgaristan'a yayıldığı sırada bugün Sırbistan'ın güneyinde yer alan Niş şehrinden geçmiş olmalıdır. Orada Şeyh Masum Halil Feyzi Efendi ile karşılaşmış ve ona intisap etmek istemiştir.⁶⁷ Şeyh Masum, Hafız Mustafa Efendi'ye savaşta atının vurulacağını, düşmanların onu esir edeceğini ve esaretten kurtulunca kendisinin yanına gelmesini söyler.⁶⁸ Şeyh Masum'un dedikleri aynıyla gerçekleşir. Mustafa Efendi göğüs göğse savaştığı sırada düşman tarafından süngü ile yaralanır. Karnında üç adet iz kalır.⁶⁹ Esaret dönemi bitince Şeyh Masum'un yanına gider ve onunla bir saat halvette kalır.⁷⁰ O vakitten sonra Mustafa Efendi cihan içre gezer görünse de gözü, gönlü cânân-ı hakîkî iledir. Altmış yıl cezbe-i ilâhîde kalmıştır. Osmanlı-Rus Savaşı 1806'da başlamasına rağmen eserde harp tarihi h.1222/m.1807-8 olarak verilmiştir. Düğümlü Baba'nın sehven bu şekilde söylediği belirtilmiş, tarih

⁵⁹ Önce, *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâni*, 18.

⁶⁰ KB.25/3.

⁶¹ “Râfizî, Revâfiz, Râfiziyyü'l-mezheb, Revâfizü'l-mezheb vb. biçimde kullanılan terimle daha çok Şîî unsurlar taşıyan batınî gruplar kastedilmiştir. Bu terim, ileride Alevî yahut Bektaşî diye anılacak olan ve yaygın İslamî anlayıştan uzak kalan muhtelif derviş zümreleri, Şia'ya mensup olan Acemler, Kalenderîler, özellikle Safevî Devleti'nin kurulması esnasında ve sonraki dönemlerde Anadolu ve İran'da bulunan Osmanlı muhalifi kızılbaş zümreleri için kullanılmıştır.” Mustafa Öz, “Rafizîler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 2007), 34/396-397.

⁶² KB.25/1-6.

⁶³ KB.2/11.

⁶⁴ K.10/8.

⁶⁵ KB.20/13.

⁶⁶ KAS.2/127.

⁶⁷ KAS.2/128.

⁶⁸ KAS.2/130,131.

⁶⁹ KB.15/9.10.

⁷⁰ KAS.2/132.

yanlış olsa da kendisinin savaşa katıldığı ve bu olayların başından geçtiği ifade edilmiştir.⁷¹

Düğümlü Baba bir seyyaha, Hz. Hızır ile savaş sırasında Rusçuk'ta görüşüğünü ve ondan feyz aldığını anlatır.⁷² Bu bakımdan kendisine Üveysî⁷³ denilebilir. Metinde Düğümlü Baba'nın kâh Kadirî kâh Nakşî tâcını giydiği ifade edilir. Ayrıca kimi güvenilir kişiler tarafından Düğümlü Baba'nın önceden Nakşî tacı giydiği de rivayet edilmektedir.⁷⁴ Bursalı Mehmed Tahir de Düğümlü Baba'nın Nakşibendî tarikatından hilafet aldığını kaydeder.⁷⁵ Babası Yahya Efendi'nin Amasra'daki Nakşibendi tekkesinin şeyhi olduğu bilgisinden hareketle Nakşî olduğu söylenmiş de olabilir.⁷⁶ Neticede Düğümlü Baba hem vehbî hem de kesbî olarak feyz almış bir zattır.

Şeyh Masum vefat ettikten sonra Düğümlü Baba İstanbul'a gelir. Kanlıca, Üsküdar, Beykoz çevrelerinde kalmış hatta Sultanahmet Camii'nin avlusundaki mermerler üzerinde yaz kış demeden yatıp kalkmış⁷⁷ ve kılet-i ta'am ile bir nevi çile dönemi yaşamıştır. Hac farızasını da bu dönemde yerine getirmiştir. Düğümlü Baba için altmış yıllık uzun bir cezbe halinden söz edilse de bu durum daimî olmasa gerektir. Zira eserde insanlara nasihatler ettiği, yol gösterdiği, sıkıntılarını giderdiği kaydedilmiştir.⁷⁸ Düğümlü Baba irtihaline kadar Sultanahmet Camii'nin karşısında bulunan İbrahim Paşa Sarayı'nın bahçesindeki Arabacıbaşı Tekkesi'nde yaşamıştır.⁷⁹ Tekke kayıtlarına göre h.1237/m.1821-22 yılında Şeyh Arabacıbaşı Arif Baba'ya intisap etmiş ve oraya yerleşmiştir.⁸⁰

Düğümlü Baba vefat edeceği günü bazı kimselere haber vermiştir. Cerrâhî tarikatı postnişinlerinden Yahya Galib Efendi, vefatından üç ay önce kendisini ziyaret etmiş ve bu görüşme esnasında Düğümlü Baba ona annesinin adının Hanife olduğunu

⁷¹ KAS.2/135,136.

⁷² KAS.2/142.

⁷³ “Üveysî sıfatı dört grup sûfî için kullanılır. Bunlar Hz. Peygamber'den, Veysel Karanî'den, Hızır'dan veya bir müşşidden ruhanî yolla eğitim gören kişilerdir.” Necdet Tosun, “Üveysîlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/400-401.

⁷⁴ KAS.2/3-6.

⁷⁵ Bursalı Mehmed Tahir, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, *Osmanlı Müellifleri*, (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), 1/88.

⁷⁶ Sakaloğlu, *Osmanlılar Ansiklopedisi*, 382.

⁷⁷ KB.14/13.

⁷⁸ K.5, K.7, K.12.

⁷⁹ Sakaloğlu, *Osmanlılar Ansiklopedisi*, 382.

⁸⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları*, 1/261.

söylemiştir. Çünkü Galib Efendi henüz bilmesede Düğümlü Baba'nın telkinini o verecektir:

“Defn olup anda imām var ise de telkini
Benim itmekligimi söyledi derhāl baña
Gerçi hiç aña degin itmemiş-idim telkin
Kıalbime geldi o nutkı hemān itdim ifā
Çünkü telkin okunur māderiniñ ismi ile
Kimseye söylemeyüp ancak o gün didi baña”⁸¹

Ölüm döşeginde birkaç derviş ve şeyh ile üç saat süren zikrin sonunda “Yâ Hayy!” esması ile son nefesini vermiştir. H.1283 yılında Şaban ayının ilk günü (9 Aralık 1866) Cuma salaları okunurken⁸² Arabacıbaşı Tekkesi'nde kaldığı odada vefat etmiş ve dergâhın içindeki hazireye defnedilmiştir.⁸³ Mezar taşına vefat tarihine denk düşen “Elâ inne evliyâ'a'llâhi lâ havfun 'aleyhim ve lâ-hüm yahzenûn”⁸⁴ ayeti ile “âşe sa'iden ve mâte şehîden”⁸⁵ terkipleri yazılmıştır.⁸⁶ Şu an Düğümlü Baba'ya ait olduğu iddia edilen mezar taşında ise “HÜVEL BAKİ / DÜĞÜMLÜ BABA HZ. / ORDU MÜFTÜSÜ / M. KEMAL PAŞA / 1783-1866” ibareleri yer almaktadır. Fakat Düğümlü Baba'nın lakabı, doğum tarihi ve vefat tarihi dışındaki bilgiler doğru değildir.

1.4. Düğümlü Baba Tekkesi

1983 senesinden bu yana Türk ve İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılan İbrahim Paşa Sarayı, Topkapı Sarayı hariç 16. yüzyıldan günümüze kadar ayakta kalabilmiş tek Osmanlı sarayıdır.⁸⁷ O dönemde şair toplantıları yapılan, kabiliyet sahiplerini cezbederek bir edebi muhit meydana getiren saraylar içinde yer alır.⁸⁸ Devrin büyük

⁸¹ KB.1/7-9.

⁸² KB.1/11.

⁸³ İlber Ortaylı vd., *Payitaht-ı Zemin Eminönü: Bir Dünya Başkenti*, (İstanbul: Eminönü Belediyesi, 2008), 2/300.

⁸⁴ “Haberiniz olsun ki Allah'ın velilerine (dostlarına) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değildir.” Yunus 10/62.

⁸⁵ “Mesud yaşadı, şehit olarak öldü.”

⁸⁶ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1/88.

⁸⁷ Tülay Artan, “İbrahim Paşa Sarayı”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, 1994), 4/130.

⁸⁸ Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996), 135.

şairlerinden Hayali Bey (v.1557) bu sarayın daimî misafirlerindedir.⁸⁹ Saray, İbrahim Paşa'nın katlinden sonra defterhane, tımarhane, adliye arşivi, hapisane gibi farklı amaçlar ile kullanılmıştır.⁹⁰ Sarayın araba ahırları olarak kullanılan kısımlarından iki tanesi, II. Mahmud tarafından Arif Baba'nın tasarrufuna verilmiştir. H. 1237/ m. 1820-21 senesinde Arif Baba burada bir tekke kurmuştur.⁹¹ Arabacıbaşı Tekkesi meczupların meskeni olmuş bir tekkedir.⁹² Dügümlü Baba da Arif Baba'ya intisab etmiş ve bu tekkeye yerleşmiştir.⁹³ Daha sonra bu tekke Dügümlü Baba Tekkesi olarak anılmıştır. Tekke Rufâî Tekkesi olarak bilinir. Fakat Arif Baba turûk-ı aliyyeye⁹⁴ sülûkle şöhret kazanmıştır. Oğlu Hacı Mehmed Ragıb Efendi'nin Rufâî tarikatına mensup olması dolayısıyla, Dügümlü Baba Tekkesi'nin Rufâî Tekkesi olarak duyulmuş olması muhtemeldir.⁹⁵

Arif Baba'dan sonra sırayla iki oğlu tekkenin şeyhliğini yapmıştır. Dügümlü Baba Tekkesi postnişinleri şu şekildedir: Arabacıbaşı Arif Baba (v. 1843), Muhyiddin Efendi (1869), Hacı Mehmed Ragıp Efendi (v. 1875), Ahmet Raşid Efendi (v. 1892), Mustafa Efendi (v. 1900), Mehmet Arif Efendi (v. 1902), Hacı Mahmud Efendi (v. 1903), Halepli Mehmed Sırrı Efendi (v. 1906), Şeyh İhsan Efendi (?), Şeyh Şihabeddin Efendi (?).⁹⁶

Tekke Dügümlü Baba'nın türbesi, semâ-hâne ve hanımlar mahfili (harem) olmak üzere üç bölümden oluşur. Daha sonra bahçesine üç ahşap oda daha ilave edilmiştir. Odaların ikisi şeyh ve ailesine diğeri de kütüphaneye tahsis edilmiştir.⁹⁷ İsmâil Sâdık eserin birinci cildinde tekkede bulunan kahve ocağının kapısına asılı levhadaki kıt'asını yazmıştır.⁹⁸ Buradan tekke içerisinde bir kahvehane de olduğu anlaşılır. Bu levha ile

⁸⁹ Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, 144.

⁹⁰ Tülay Artan, "İbrahim Paşa Sarayı", 4/128.

⁹¹ Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları*, 1/261.

⁹² M. Şefik Korkusuz, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016), 152.

⁹³ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, 1/308.

⁹⁴ "Yüce tarikatlar" anlamına gelen bir saygı ifadesidir.

⁹⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, 1/308.

⁹⁶ M. Şefik Korkusuz, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*, 152-153.

⁹⁷ Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları*, 1/261.

⁹⁸ "Kezâlik tekye-i mezkûrede çahve ocağının çapusu üzerinde mu'allağ levhâda zâde-i tab'ı-ı Öâcizî olan kıt'â

Çahve-i gam kesilür taşmıya gönülün çabarup
Âteşe düşmiye kavrulsa da çekmekle keder
Cezbe-i feyz ile fincân gibi taldıkda gönül

beraber İsmâil Sâdık Kemâl tarafından tekkeye vakfedilmiş 211 levha bulunmaktadır. Fakat türbe ve medreselerin kapatılmasıyla Dügümlü Baba Tekkesi de mühürlenmiş ve bu kıymetli eserler, iplerinin çürüyerek yere düşmüş ve yağmur suları ile harab olmuştur. Aynı şekilde saraydan gönderilen iki kıymetli avize de zincirleri çürüyerek düşmüştür.⁹⁹ İsmâil Sâdık Kemâl' in kendi yaptığı saat gibi tekke içinde bulunan nice sanat eserleri ve kıymetli hatıralar yok olup gitmiştir. İsmâil Sâdık Kemâl'in tekkeye kurduğu kütüphane ise büyük oranda günümüze ulaşmıştır. Bugün bu eserler Süleymaniye Kütüphanesi'nin Dügümlü Baba koleksiyonu içindedir. Dügümlü Baba Tekkesi 1964 senesinden sonra şehrin medeni manzarasını çirkin ve ibtidai görünümünü ile bozması¹⁰⁰ ve İbrahim Paşa Sarayı'nın tadilatı bahanesi ile yıkılmıştır. Dügümlü Baba'nın kabri Sultan Ahmed Han türbesinin haziresine taşınmıştır.

Tepsi-veş sırrı açık görmektedir žarf-ı bašar” İsmâil Sâdık Kemâl, *Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Dügümlü Baba Koleksiyonu, 564-M1, 94.

⁹⁹ Konyalı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları*, 263-264.

¹⁰⁰ Hüsnü Kınaylı, “Dügümlü Baba Tekkesi”, *İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Koçu Yayınları, 1968), 9/4806.

BÖLÜM 2: KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA CİLD-İ SÂLİS

2.1. Eserin Şekil Özellikleri

2.1.1. Nazım Şekilleri

İsmâil Sâdık Kemâl eserin ilk iki cildine göre bu ciltte kullandığı nazım şekillerini azaltmıştır. Birinci ve ikinci ciltlerde gazel, rubâî, kıt'a, kıt'a-i kebîre, kasîde, tahmis, murabbâ, ferd gibi biçimler görülürken üçüncü cilt kıt'a, kıt'a-i kebîre ve kasîde biçimleri ile kaleme alınmıştır. Eser 32 kıt'a, 25 kıt'a-i kebîre ve 14 kasîdeden oluşmaktadır. İsmâil Sâdık Kemâl eserde kaleme aldığı bazı kasidelerde tasavvufi konuları işleme münasebetiyle klasik kaside üslubundan ayrılmıştır. Zira kasideler bir kişiyi övmek ve genellikle karşılığında yardım istemek için yazılan şiirlere denir.¹⁰¹ Bu tanıma uygun olarak da eserde kasîde biçimi ile yazdığı dört adet na't yer alır. Divan edebiyatında Peygamberimiz için yazılan na'tler ekseriyet teşkil etmekle beraber peygamberler, veliler, din büyükleri, şeyhler, halifeler hakkında da na'tler kaleme alınmıştır.¹⁰² İsmâil Sâdık Kemâl de na'tlerini Hz. Hızır, Hz. Hatice, Hz. Aişe ve Evlâd-ı Kirâm hakkında yazmıştır.

Kıt'a ve kıt'a-i kebîrenin beyit sayıları konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Hatta bu ayırım gereksiz bile görülmüştür.¹⁰³ Cem Dilçin iki beyitten fazla olan kıt'aları kıt'a-i kebîre olarak kabul eder.¹⁰⁴ Bu çalışmada diğer ciltler ile bütünlük sağlamak adına 12 beyitten fazla olan kıt'alar kıt'a-i kebîre olarak kabul edilmiştir.

2.1.2. Vezin

Menâkıbnâmenin tamamı aruz vezniyle yazılmıştır. İlk iki cilde oranla bu ciltte nazım şekillerindeki çeşitliliğin azalması aruz bahirlerinde de görülmektedir. İlk ciltte 8, ikinci ciltte 7 farklı bahir kullanılmıştır. Bu ciltte de 68 yerde remel (Fâ'ilâtün (Fe'ilâtün), Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün (Fa'lün)), 3 yerde hezec (Mefâ'ilün/

¹⁰¹ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, (İstanbul: Dergah yayımları, 1994), 40.

¹⁰² Necla Pekolcay vd., *İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nevilere Giriş*, (İstanbul: Kitabevi yayımları, 1975), 157.

¹⁰³ Tâhirü'l-Mevlevî, Haz. Muhiddin Turan, *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, (İstanbul: Kesit yayımları, 2015), 91.

¹⁰⁴ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, (Ankara: Türk Dil Kurumu yayımları, 2016), 203.

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün) bahri kullanılmıştır. Eserdeki aruz kusurlarının azlığından müellifin bu ilme olan hakimiyeti anlaşılmaktadır.

2.1.3. Dil ve Üslup

İsmâil Sâdık Kemâl eserini Düğümlü Baba'nın menkıbelerini kaydetmek üzere yazmıştır. Bunu Düğümlü Baba'ya bir hizmet olarak görür.¹⁰⁵ Eserin genelinde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Şimdiye kadar çalışılan birinci, ikinci, beşinci ciltler ve bu tezin konusu olan üçüncü cilt incelendiğinde müellifin üslubunun değişmediği görülmektedir. Ayet ve hadis iktibasları dışında, metnin tamamı Türkçedir. Dönemin ve klasik şiirin genel özelliği olarak Arapça ve Farsça kelimelere metinde sıkça rastlanır. Yine yazıldığı dönem hasebiyle metin içinde vapur¹⁰⁶, telgraf¹⁰⁷, balon¹⁰⁸, mıknaş¹⁰⁹, fotoğraf¹¹⁰ gibi Batı kökenli kelimeler de yer alır. Eserde “birini kırma hulus çaçmak için digerine”¹¹¹ şeklinde dalkavukluk etmek manasına gelen argo bir ifade de kullanmıştır. Müellif tasavvufî, fikhî ve kelâmî konuları zaman zaman kıt'a-i kebîrelerinde ele almıştır. Bu ilimlere ve saatçilik, hattatlık, dokumacılık gibi zanaatlara ait terimleri de kullanmıştır. Bu durum İsmâil Sâdık Kemâl'in bahsi geçen ilim ve zanaatlara olan vukûfiyetinin de bir göstergesidir. Eserdeki en dikkat çekici kıt'a-i kebire ise yemek, organ, hastalıklar ve onların ilişkileri ile ilgili kaleme aldığı kıt'a-i kebiredir.¹¹² Buradan İsmâil Sâdık'ın din ilimlerine olduğu kadar beden ilimlerine de ilgi duyduğu düşünülebilir.

2.1.4. Edebî Sanatlar

Belagat, düzgün ve yerinde söz söyleme usûllerini ve kaidelerini inceler. Belagat ilminde düzgün ve kurallı ifade edebilmek ilk aşama (ilm-i me'ânî); kuralları esnetmek, farklı yollardan yeni birtakım anlatım biçimleri keşfetmek ikinci aşama (ilm-i beyân); son olarak lafzî ve ma'nevî sanatlarla güzelleştirmek ise taçlandırma aşaması (ilm-i

¹⁰⁵ KAS.1/13.

¹⁰⁶ KB.5/8.

¹⁰⁷ KB.4/5.

¹⁰⁸ KB.5/14.

¹⁰⁹ KB.15/37.

¹¹⁰ KB.5/10.

¹¹¹ K.6/9.

¹¹² KB.17.

bedi‘) olarak kabul edilir.¹¹³ Konumuz olan eserde beyân ve bedi‘ ilimlerine dahil olan teşbih, mecaz, tenâsüp, tezaad gibi edebi sanatlar pekçok kez karşımıza çıkmaktadır. Müellifin maksadını anlama ve yorumlama noktasında büyük öneme haiz olan bu sanatlar, *İlm-i Beyân ve İlm-i Bedi‘* başlıkları altında örnekleriyle beraber incelenmiştir.

2.1.4.1. İlm-i Beyân

Beyân ilmi farklı anlatım yollarından ve ifade biçimlerinden faydalanarak zihinde kastolunan tekil manayı açık bir şekilde ortaya koyar. Kastolunan mana gizleme yoluyla, apaçık söylemekle, mecâzen yahut kinaye yoluyla işaret etmekle izhar edilebilir.¹¹⁴ Beyân ilminde söz konusu ifade tarzlarından hangisinin daha belîğ olduğu üzerinde durulur ve genellikle mecazın hakikatten, istiarenin teşbihten, kinayenin de açık olarak söylemekten daha belîğ olduğu kabul edilir. Beyân ilminin gayesi, duygu ve düşünceleri yerine ve zamanına uygun bir şekilde ifade edebilmek ve edebî eserleri daha iyi anlamaktır.¹¹⁵

2.1.4.1.1. Mecâz-ı mürsel

Mecâz sanatları, sözcükleri gerçek anlamlarının dışında kullanarak yapılan sanatlardır ve söze güzellik, canlılık ve daha etkili bir güç vermek için yapılır.¹¹⁶ Mecâz, aklî ve lügavî mecâz olmak üzere; lügavî mecâz da mecâz-ı mürsel ve istiâre olmak üzere ikiye ayrılır. Mecâz-ı mürsel, bir kelimeyi gerçek anlamı dışında ve benzetme amacı gütmeyen kullanmaktır. Kelimenin hakiki manasının anlaşılmasına engelleyici bir unsur (karîne-i mâni‘a) bulunması gerekir. Eserde “Şişeyi içti.” denilmekle mahal ilgisi bakımından “şişedeki sıvıyı içti” kast olunmaktadır:

“Üç büyük cāmı tolı nüş idüpde aslâ
Olmadı bādede ki hâl ki meşhûr enâm”¹¹⁷

¹¹³ Kenan Mermer, *Klasik Şerh Geleneğinde Üslûp Kasîde-i Bürde Örneği* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 56.

¹¹⁴ Kenan Mermer, *Klasik Şerh Geleneğinde Üslûp Kasîde-i Bürde Örneği*, 59.

¹¹⁵ Nasrullah Hacımüftüoğlu, “Beyân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 22-23.

¹¹⁶ Bu bölümde yer alan edebi sanatların tanımları için bkz. Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 405-500.

¹¹⁷ KB.23/8.

Mecâz-ı mürselin en çok icra edildiği yer deyimlerdir. Eserde geçen “kulak vermek” deyimini olumsuz haliyle kullanılmış ve ilaç öneren doktorun sözünü dinlememek gerektiği söylenmiştir:

“Kendü otlanmak için hastanın ödin kıparır
Sözine virme kulağ ağza alınmaz o Óilâc”¹¹⁸

2.1.4.1.2. İstiâre

Bir kelimeye aralarındaki benzerlik sebebiyle temel anlamının dışında yeni bir anlam vermektir ve teşbih sanatına dayanır. Benzeyeni düşürülene açık, benzetilene düşürülene kapalı istiâre denir. Eserde Düğümlü Baba’ya “yüce keramet kaynağı” denilmesi açık istiâreye, tablodaki tuğranın kuş gibi kanatlarını açması kapalı istiâreye örnektir:

“Bağ gemiñ şimdi Hâsır İskelesi’ne geldi
Didi keşfen yine ol kân-ı kerâmât-ı Óulâ”¹¹⁹

“Reósi üzre Óilm-âsâ per açıp ol tuğrâ
Kıutb ü gavş olmağla o da Óilm-i bâ-iclâl”¹²⁰

2.1.4.1.3. Teşbih

Sözü daha etkili bir duruma getirmek için aralarında bir ya da birden fazla benzerlik bulunan iki şeyin birini diğere benzettir. Müşebbeh, müşebbehün bih, vech-i şebeh ve edat-ı teşbih olmak üzere dört unsuru vardır. Eserde teşbih-i mufassala (dört unsuru da bulunan benzetme) örnek olarak kalpteki neşe ve keder birbirine eş ve sırdaş olması bakımından yumurtanın sarısına ve beyazına benzetilmiştir:

“VazÓ ider terbiyet kıalbine Hüdâ şâdı vü gam
Beyza-i şarı vü beyâzı gibi tevóem-i sırdâş”¹²¹

Bir başka beyitte Allah’ın Ka’be’yi yıkmaya gelen Ashâb-ı Fîl’i ‘asf-i me’kûl (yenilip ezilmiş ekin)’e çevirdiği anlatılır. Bu beyit hem *iktibas* sanatına hem de teşbih-i mücmele (benzetme yönü söylenmemiş olan benzetme) örnektir:

¹¹⁸ KB.17/13.

¹¹⁹ K.21/4.

¹²⁰ KB.7/13.

¹²¹ K.28/5.

“Ol sene Ka’be’yi hedme gelüp Aşhâb-ı Fîl
ÔAşf-i me’kûl¹²² gibi eyledi ol kavmi Hudâ”¹²³

2.1.4.1.4. Kinâye

Bir kelimeyi gerçek anlamı dışında benzetme amacı gütmeyen ve engelleyici ipucu olmadan kullanmaktır. Eserde öfke ile topun fitilini ateşlememek gerektiği ifade edilmiştir. Topun ateşlenmesi ile hiddet anındaki bir kişinin öfkesi kastedilmiştir:

“Topa karşı turarak virme gâzab ile fetîl
Hiddetiñ var ise itfâya sükût olmalı çâh”¹²⁴

2.1.4.1.5. Teşhis

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkları düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir. Eserde güneş, battığı için Sa‘deddin Cebâvî’nin daim olan himmet nuruna gıpta eder:

“İki Ôâlemde de nûr-ı himemi sa’ôd-i su’ûd
Bî-zevâl olmağla gıpta ki şems-i semâ”¹²⁵

2.1.4.2. İlm-i Bedi‘

Kelime ve anlam arasındaki ilgi netleştikten sonra söz, lafız-mana yönünden güzelleştirilir. Mananın isti‘ârî, zıt ve tahyîlî yönüne bağlı alt başlıklar (anlam sanatları); cinâs, reddü’l-acûz ale’s-sadr gibi lafızla ilişkili sanatlar ilm-i bedi‘ kapsamında değerlendirilir.¹²⁶

2.1.4.2.1. Tenâsüp

Aralarında anlam bakımından ilişki bulunan iki ya da daha fazla sözcüğü, terimi veya deyimini bir ibarede toplamaktır. Bu kelimeler arasında karşıtlık ilgisi bulunmamalıdır. İsmâil Sâdık Kemâl bu sanatı icra ederken tenâsüp ilişkisi kurduğu kelimelerin üstlerini çizerek bir yöntem oluşturmuştur. Eserde Masum Baba’nın terzilik mesleğini icra ettiği

¹²² “Sonuçta Allah onları yenilip ezilmiş ekine çevirdi.” el-Fil 105/5.

¹²³ KAS.7/46.

¹²⁴ KAS.6/7.

¹²⁵ KAS.3/5.

¹²⁶ Kenan Mermer, *Klasik Şerh Geleneğinde Üslûp Kasîde-i Bürde Örneği*, 64.

söylendikten sonra o zanaata dair rabt, esbâb (esvâb), cısr, kumaş, ölçüp biçmek gibi kelimeler sıralanmıştır:

“İsm-i Őālîsi Halîl maħlaśı da Feyzî’dir

Şeyħ MaŐsüm dimeklik ile maŐrûf hâlâ

Mevtını Köprülü žāhirce idüp *ħayyâtlık*

Bâtinen *rabt*-ı fuŐādı idi *esbâb*-ı rızâ

Cısr-i irşâdı kırup baħr-i kıulüb üzre hemân

Sâhil-i kâmda Őâtşanı iderdi isķâ

Dil *ķumâş*ın bilüp *ölçüp biçerek* gördükde

Çoķa varmaz idi *dilbendi* iderdi ihyâ

Mâsivâyı nice *sûfî* ataraķ bezediler

Ėulle-i himmet ile *hilŐat* idince *iksâ*”¹²⁷

2.1.4.2.2. İhâm-ı tenâsüp

Birkaç anlamı olan bir sözcüğün dize ya da beyit içinde söylenmemiş anlamıyla, aynı ibarede bulunan diğer kimi kelimeler arasında anlam ilgisi kurmaktır. Aşağıdaki örnekte mürekkep, likâ ve aklâm kelimeleri ile tenâsüp yapılmıştır. Fakat mürekkep kelimesi diğerleri ile aynı anlam kümesine dahil olmadığı için ihâm-ı tenâsüp meydana gelmiştir:

“Gerçi esbâb işe olmaķda mürekkep eşyâ

Yine taķdır liķâsıyla yazıyor aklâm”¹²⁸

2.1.4.2.3. Leff ü neşr

Bir ibarede önce birtakım unsurları söylemek sonra da bunların her biriyle ilgili başka unsurları sıralamaktır. Bir beyitte su ve ayna kelimelerinden sonra suyun temiz, aynanın da cilâlı olduğu ifade edilmiştir:

“Āb ü mirŐât gibi şâf ü mücellâ olıcaķ

Aldıđı nūr ile žāhir oluyor nūr virmek”¹²⁹

¹²⁷ KAS.2/15-19.

¹²⁸ KB.13/4.

¹²⁹ KB.9/20.

2.1.4.2.4. Tezad

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri bir arada söylemektir. İlk beyitte illet ve ilaç kelimelerinin, ikinci beyitte red, kabul, hamak ve fehme kelimelerinin kullanımı bu sanata örnek olarak verilebilir:

“Virdi meccānen anı herkese ol utb-ı gūzīn
illet-i farına nad-i himemin ıldı ilāc”¹³⁰

“Gūlzet-i redd ü abūl ü hama u fehme gōre Hā
ıldı tebdīl mūteayyir olup ezmānla o hāl”¹³¹

2.1.4.2.5. Mukābele

Bir ibarede iki ya da daha fazla sözcüğü söyledikten sonra aynı sırayı koruyarak bunların anlamca mukabil ya da zıddı olan kelimeler sıralamaktır. Eserde bir beyitte bahr ve ber kelimelerinden sonra bunların mukabili olarak ebhur ve tag ifadeleri kullanılmıştır:

“Bar u berde nice nice himemi var böyle
Olamaz tayy-i mekān hāili hi ebhur u tag”¹³²

2.1.4.2.6. İltifat

ahıs kipinin deişmesidir. Eserde bir yerde birinci tekil ahıs kullanılırken dier beyitte üçüncü tekil ahsa geçilmiştir:

“Ben aa bendeliin bendini dūgūmledim
Hāmd bī-hād ola at at baa feyz-kūā
Hidmet-i ayrılarından ço iden bir seyyāh
Dīr Ūveysī idi ol zāt-ı kerāmāt-pīrā”¹³³

¹³⁰ K.3/3.

¹³¹ KB.7/50.

¹³² K.9/8.

¹³³ KAS.2/140,141.

2.1.4.2.7. Müşâkele

Bir sözü iki kez ve ikinci seferde ilkinden ve gerçek anlamından farklı bir manada kullanmaktır. Bir beyitte “nûr” kelimesi iki kez kullanılmıştır. Birincisinde güneş ışığı, ikincisinde ise manevi bir nur kastedilmektedir:

“Hem güneş nûrına cüzôjce olur hâôil
Nûr-ı bî-hâôil-i mahz idi bu zât-ı zîşân”¹³⁴

2.1.4.2.8. Mübâlağa

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan az veya çok göstermektir. Eserde Dügümlü Baba'nın baktığında felekleri görebildiği, ona uzak olmadığı söylenir:

“Dîdemiz ebru vü müjgânla Dügümlü şuveri
Lîkin eflâke irer bağıdığı ân olmaz uzağ”¹³⁵

2.1.4.2.9. Tecâhül-i ârif

Bilinen bir gerçeğin bilinmiyormuş gibi ifade edilmesidir:

“Olur mı kudret-i Hallâk’a hâôil hiç bir mahlûk
ÔAdemden halk iden tebdîle kâdir oldığı evlâ”¹³⁶

2.1.4.2.10. İstifhâm

Sözü, sorulan şeye yanıt beklemeden, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir. İlk örnekte *nidâ* sanatı ile beraber, ikinci örnekte *teşbih* sanatı ile beraber kullanılmıştır:

“Bu gūnā nice şeyôî ehl-i hikmet itmeyüp inkār
Niçün miÔrâc-ı Fahr-i mürselîne iştibâh āyā”¹³⁷

“Bilmeli kirlü paçavra gibi kendü nefsin
Nağd-i rûhın olabilir mi aña bend itmek”¹³⁸

¹³⁴ K.11/9.

¹³⁵ K.9/10.

¹³⁶ KAS.5/111.

¹³⁷ KAS.5/108.

2.1.4.2.11. Hüsn-i talîl

Bir olaya kendi sebebi dışında bir sebep göstermektir. İsmâil Sâdık Kemâl, Dügümlü Baba'nın kumaşlara düğüm atmasına mürşidinin mesleğini sebep olarak gösterir:

“ŞânÓat-ı mürşidi hayyâtlık olup melhûž kim
Kendünün şugli düğümle anı dahi ĵmā”¹³⁹

2.1.4.2.12. Mezheb-i kelâmî

Bir düşünce ileri sürüp sonra ispat mahiyetinde bir örnek vermektir. Hiddet halindeyken tartışma çıkarmak için bir sebep aramanın caiz olmadığını söyleyen İsmâil Sâdık Kemâl, ardından bir örnek de vermiştir:

“Vağt-i hiddette sebep aramak olmaz cāōiz
Çoğ bahāne bulunur kızb ile lĵkin ne revā
Meşelā şunu śorayım nedir ise Óaksi
İltizāmen tarılayım dimek olmaz aślā”¹⁴⁰

2.1.4.2.13. İktibas

Manzum ya da mensur herhangi bir metinde bir ayetin ya da hadisin tamamını ya da bir kısmını alıntı yoluyla kullanmaktır:

“Ĥavfa da çoğ biri “lā yeómenü mekrallāhdır”¹⁴¹
İtmeli terk-i hevā derk-i rıza şāb ü şüyüh”¹⁴²

2.1.4.2.14. İrâd-ı mesel

Bir önermeyi desteklemek ya da ispat etmek için bir atasözünü ya da hikmetli bir sözü delil olarak kullanmaktır:

“Anāsı ağlamayan çoçığa virmez memelik
Südi olmazsa ne sūd lutf iden Allāh śahĵĥ”¹⁴³

¹³⁸ KB.11/9.

¹³⁹ KAS.2/139.

¹⁴⁰ K.18./4,5.

¹⁴¹ “Allah’ın ansızın gelen azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası Allah’ın azabından emin olamaz.” el-A’râf 7/99.

¹⁴² K.17/5.

2.1.4.2.15. Telmih

Bir söz içerisinde bir kıssaya, bir efsaneye, tarihi bir olaya veya bir ayete ya da hadise, meşhur bir darb-ı mesele, bir inanışa işaret etmektir:

“Çaldı Çārūn’uñ evi şimdi faķat darb-ı meşel
Şıfr-ı zāóid gibidir yeóside olmak tāóib”¹⁴⁴

2.1.4.2.16. Telmi‘

Bir şairin Türkçe şiirinin bazı mısralarını ya da mısraların bir kısmını Arapça veya Farsça olarak söylemesidir:

“Şeh-i kevneyne vü cümle enbiyāya vü ehl-i imāna
Şalāt-ı bî-Óaded olsun kemā yerzā bihi’l-Mevlā”¹⁴⁵

2.1.4.2.17. Cinaz

Anlamları farklı yazılışları aynı sözcükleri bir arada kullanmaktır. Bir beyitte “kalp” kelimesi organ, değiştirmek ve sahte manalarıyla üç anlamda kullanılmıştır:

“Çalbi çalb itmelidir ahsen-i hāle yoħsa
Şekli meskūksa da çal(ı)p aķçeyi yoķ sarfa mesāğ”¹⁴⁶

2.1.4.2.18. İştikak

Aynı kökten iki veya daha fazla sözcüğün bir arada bulunmasıdır:

“ÓAcizim gerçi kemāl eyleye Rabbim ikmāl
Tarafımdan da ide öyle çabūl ü isrā”¹⁴⁷

“Her başarlarda ki kuvvetde tefāvüt gibidir
Dildeki nūr-ı başiretleri ile görmek”¹⁴⁸

¹⁴³ K.23/7.

¹⁴⁴ KB.10/12.

¹⁴⁵ KAS.4/18.

¹⁴⁶ KB.24/16.

¹⁴⁷ KAS.1/8.

¹⁴⁸ KB.9/35.

2.1.4.2.19. Reddü'l-acüz ale's-sadr

Şiirde beytin, düz yazıda da bir cümlenin veya ibarenin sonunda yer alan sözcüğü kendisinden önce tekrarlamaktır:

“Anda her kabirde böyle olup anıñ kabri
Rîhe pek karşı iken mumı eritemez katŌā”¹⁴⁹

“Hiç Resül tuymayana Ōaqlı demek bunda Resül
Diyü bu âyeti tefsîr de olur bast-ı maqāl”¹⁵⁰

2.1.4.2.20. İade

Beytin son sözcüğünü sonraki beytin ilk sözcüğü olarak kullanmaktır:

“ŌAcizem Hâkq'a teşekkürü ki herhâlde hemân
Bu da ol kutbın idi hâkqıma ihsânına dâll
Dalları müşmir ü aqvâ şecer-i reŌfetinin
Anda konmağ ile levha çiçek açdı âmâl”¹⁵¹

2.1.5. Atasözleri ve Deyimler

Ağlamayan çocuğa emzik/meme vermezler: Sesini yükseltmeyen kimseye hakkını vermezler. Onun için sesinizi duyurmalı, hakkınızı aramalısınız. ¹⁵²

Ağza almamak: Sözünü etmemek. ¹⁵³

Altı üstüne dönmek /Altüst olmak:

1. Alt yüzünü üste çevirmek, altını üstüne getirmek.
2. Karmakarışık duruma getirmek. ¹⁵⁴

¹⁴⁹ KAS.2/93.

¹⁵⁰ KB.7/44.

¹⁵¹ KB.7/7,8.

¹⁵² K.23/7; Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 1971), “Ağlamayan çocuğa emzik/meme vermezler”, 1/122.

¹⁵³ KB.17/13; Aksoy, “Ağza almamak” 2/538.

¹⁵⁴ KB.18/11; Aksoy, “Altı üstüne dönmek /Altüst olmak”, 2/570.

Ayağa dolaşmak (dolanmak):

1. Başkasına yaptığı kötülük, kendi başına gelmek.
2. İş yapmakta olan birine engel olmak.¹⁵⁵

Ayağını kaydırmak: Bir yolunu bulup işinden uzaklaştırmak.¹⁵⁶

Ayağını çekmek (Bir yerden): Daha önce sık gittiği bir yere artık gitmez olmak.¹⁵⁷

Ayak basmak: Bir yere varmak.¹⁵⁸

Bıçak yarası geçer dil yarası geçmez: Silahla açılan el yarası çabuk iyi olur. Ama kötü sözle açılan dil yarası kolay kolay kapanmaz.¹⁵⁹

Boğazına düşkün: Yemeyi içmeyi çok seven, güzel yiyecekler arayan kişi.¹⁶⁰

Canını vermek: Bir şey uğrunda en değerli varlığını feda etmeye, hatta ölmeye hazır olmak.¹⁶¹

El üstünde gezmek (ellerde gezmek): Bir kimseye çok sevgi, saygı gösterilmek.¹⁶²

Fitil vermek: Kızdırmak, kışkırtmak.¹⁶³

Galebe etmek: Baskın çıkmak, üstün gelmek.¹⁶⁴

Göğüs göğüse: Biri ötekinin karşısında.¹⁶⁵

Göz dikmek: Bir şeyi her halde eke geçirmek istemek.¹⁶⁶

Hulus çakmak: Bir kimseye, dalkavukluk edercesine yaranacak sözler söylemek, saygı ve hayranlık göstermek.¹⁶⁷

¹⁵⁵ KB.19/11; Aksoy, “Ayağa dolaşmak (dolanmak)”, 2/596.

¹⁵⁶ KB.17/8; Aksoy, “Ayağını kaydırmak”, 2/597.

¹⁵⁷ KB.17/22; Aksoy, “Ayağını çekmek (Bir yerden)”, 2/597.

¹⁵⁸ KB.17/15; Aksoy, “Ayak basmak”, 2/600.

¹⁵⁹ KB.16/14; Aksoy, “Bıçak yarası geçer dil yarası geçmez”, 2/266.

¹⁶⁰ KB.17/11; Aksoy, “Boğazına düşkün”, 1/653.

¹⁶¹ KB.12/13; Aksoy, “Canını vermek”, 1/675.

¹⁶² KB.7/20; Aksoy, “El üstünde gezmek (ellerde gezmek)”, 1/765.

¹⁶³ KAS.6/7; Aysan (Ediskun) Türkhan, *Konuşan Deyimler ve Atasözleri*, (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2010), “Fitil vermek”, 120.

¹⁶⁴ KAS.8/12; Aksoy, “Galebe etmek”, 1/787.

¹⁶⁵ KB.15/10; Aksoy, “Göğüs göğüse”, 1/798.

¹⁶⁶ KB.10/19; Aksoy, “Göz dikmek”, 1/808.

¹⁶⁷ K.6/9; Aksoy, “Hulus çakmak”, 1/861.

İliğine geçmek/işlemek:

1. (Soğuk) Vücudunu en derin yerlerine değin üşütmek.
2. (Yağmur) giysisinden geçip bedenine ulaşmak.
3. (Bir düşünce, bir huy...) Benliğini iyice etkisi altına almış bulunmak. ¹⁶⁸

Kulak vermek: İyi anlamak üzere dinlemek. ¹⁶⁹

Kuyruk sallamak: Yaltaklanmak. ¹⁷⁰

Ödünü kopmak (patlamak): Ansızın çok korkmak. ¹⁷¹

Önünü ardını düşünmemek: Sözün, davranışın nereye varacağını, kime dokunacağını, nasıl bir sonuç doğuracağını düşünmemek. ¹⁷²

Pare pare etmek: Parça parça, bölüm bölüm etmek. ¹⁷³

Tel kırmak: Gaf yapmak, hata etmek. Birisini hatalı bir davranışta bulunarak darıltmak, gücendirmek. ¹⁷⁴

Yakasından atmak:

1. İstekte bulunan kimseyi bir bahane ile yanından uzaklaştırmak.
2. Zor bir işi yapmamanın ya da başkasına yüklemenin yolunu bulmak. ¹⁷⁵

Yüzsuyu dökmek: Kendini zorlayarak çok ricada bulunmak. ¹⁷⁶

2.2. Eserin Muhteva Özellikleri

2.2.1. Eserde Adı Geçen Şahıslar

Eserde peygamberler, sahabiler, tasavvuf büyükleri gibi dini şahsiyetlerin, devlet erkanından paşaların, geçmişte yaşamış veya Dügümlü Baba ile çağdaş olan bazı

¹⁶⁸ KB.17/19; Aksoy, “İliğine geçmek/işlemek”, 1/878.

¹⁶⁹ KB.17/13; Aksoy, “Kulak vermek”, 1/945.

¹⁷⁰ KB.17/15; Aksoy, “Kuyruk sallamak”, 1/949.

¹⁷¹ KB.17/13; Aksoy, “Ödünü kopmak (patlamak)”, 1/992.

¹⁷² KB.18/11; Aksoy, “Önünü ardını düşünmemek”, 1/878.

¹⁷³ K.25/7; Necmi Akyalçın, *Türkçe İkişlemeler Sözlüğü: Tanıklı*, (Ankara: Anı yayınları, 2007), “Pare pare etmek”, 496.

¹⁷⁴ KB.11/17; Hulki Aktunç, *Büyük Argo Sözlüğü*, (İstanbul: Yapı kredi yayınları, 2002), “Tel kırmak”, 279.

¹⁷⁵ K.24/12; Aksoy, “Yakasından atmak”, 1/1102.

¹⁷⁶ KB.13/6; Aksoy, “Yüzsuyu dökmek”, 1/1133.

meşhur şahsiyetlerin isimleri yer alır. Osmanlı padişahlarından II. Mahmud ve III. Selim'in adları geçmektedir. Meşhur Mahmudiyye kalyonunun II. Mahmud döneminde inşa edildiği için bu şekilde isimlendirildiği söylenir. III. Selim'in ismi Şeyh Masum'a yazılan terceme-i hâlde zikredilir. Rivayete göre Şeyh Masum padişahın tahttan indirileceği günü önceden bilip söylemiş ve dediği gün III. Selim hal' edilmiştir. Daha önce çalışılan birinci, ikinci ve beşinci ciltlerle bu cilt arasında ortak raviler mevcuttur. Üçüncü ciltte isimleri geçen Veysi Paşa birinci ve ikinci ciltlerde; Arabacıbaşı Ârif Baba birinci, ikinci, beşinci ciltlerde; keza İshak Efendi ve Şeyhülislam Hasan Hayrullah Efendi ikinci ciltte de yer almaktadır.

2.2.1.1. Dini Şahsiyetler

2.2.1.1.1. Peygamberler ve Sahabiler

Hz. Muhammed (sas)'in ismi eserde hadis rivayetlerinin olduğu bölümlerde zikredilmiştir.¹⁷⁷ Bunun dışında İsmâil Sâdık Kemâl'in daha önce Âsâr-ı Kemâl'e yazdığı ve sonra bu cilde de dahil ettiği Efendimiz'in hilyesini, ahlakını, mucizelerini ve ahvâlini konu edinen kasidelerde ismi çokça geçmektedir.¹⁷⁸ Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Nuh'un isimleri ulü'l-azm peygamberler sayılırken ve çeşitli mucizeleri anlatılırken zikredilmiştir.¹⁷⁹ Sabır ile ilgili bir kıt'ada Hz. Yusuf'un başına gelenlere sabrettiği için şah olduğu dile getirilmiştir. Aynı kıt'ada Hz. Yakub'un da ismi geçmektedir.¹⁸⁰ Hz. Süleyman'ın ismi bir kıt'ada "inşa'Allâh" demediği için imtihan edildiği anlatılırken geçer.¹⁸¹ Hz. Adem, Hz. İlyas, Hz. İdris ve Hz. İrmiya da eserde geçen peygamberlerdendir.¹⁸² Eserde Hz. Hızır'ın da ismi geçer ve İsmâil Sâdık fazilet ehlinin çoğunun Hz. Hızır'ı peygamber olarak kabul ettiğini söyler.¹⁸³ İsmâil Sâdık Kemâl Âsâr-ı Kemâl'de ashâb-ı kirâm, Hz. Hatice, Hz. Aişe ve evlâd-ı kirâm için birer kaside yazmış ve bu cilde de kaydetmiştir.¹⁸⁴ Bu kasideler içerisinde Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali; Efendimiz'in çocukları Kasım, Zeyneb, Rukiyye, Abdullah, Ümmügülsüm, Fatma ve İbrahim; zevceleri Hz. Hatice ve Hz. Aişe; torunları

¹⁷⁷ KAS.6/79; KAS.7/3; KAS.11/6; KAS.12/3.

¹⁷⁸ KAS.7, KAS.8, KAS.9, KAS.10.

¹⁷⁹ KAS.5/22,23,38.

¹⁸⁰ KB.20/19.

¹⁸¹ KB.19/16.

¹⁸² KAS.4/11; KAS.7/8.

¹⁸³ KAS.4/4.

¹⁸⁴ KAS.11, KAS.12, KAS.13, KAS.14.

Hasan, Hüseyin, Üsâme, Ümâme, Abdullah, Muhsin, Ümmügülsüm ve Zeyneb'in isimleri zikredilmiştir. Ashabdan Hz. Enes, Hz. Hâris, Hz. Câbir, Hz. Ka'b el-Ahbâr eserde yer alan bazı hadislerin ravileri olarak geçer.¹⁸⁵

2.2.1.1.2. Şeyh ve Veliler

1. Nûreddin-i Cerrâhî¹⁸⁶

İstanbul Cerrahpaşa'da doğması münasebetiyle kendisine "Cerrâhî" lakabı verilmiştir. Doğum tarihi h.1071/m.1660 veya h.1083/m.1672 olarak kaydedilmektedir. Babası IV. Mehmed döneminde sarayda mîrâhurluk görevinde bulunan Abdullah Ağa'dır. 1696 yılında Kahire mevleviyetine tayin edilmiştir.¹⁸⁷ Üsküdar'da dayısını ziyareti sırasında dayısı onu Selâmi Ali tekkesine götürmüş ve Hz. Nureddin orada vecde gelerek tekkenin şeyhi Köstendilli Alaeddin Ali Efendi'ye intisap etmiştir. Yedi sene sonra o tekkenin halifeliğine tayin edilmiştir. III. Ahmed'in emriyle adına yaptırılan tekkede Nureddin Cerrâhî on sekiz yıl irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Tarikat silsilesi Köstendilli Ali Efendi, Lofçalı Ali Efendi, Debbağ Ali Rûmî, Mestçizâde İbrâhim Edirnevî, Mestçi Ali Rûmî vasıtasıyla Halvetiyye-Ramazâniyye'nin pîri Ramazan Efendi Mahfî'ye ulaşır. H.1133/m.1721'de vefat etmiş ve tekkesine defnedilmiştir.¹⁸⁸

2. Yahyâ Gâlip Efendi¹⁸⁹

Babası Abdülaziz Zihni Efendi'den el alarak Nureddin Cerrâhî Tekkesi'nin on altıncı postnişîni olmuştur. H.1248/m.1832 yılında dergâhta dünyaya gelmiş h.1315/m.1897'te vefat etmiştir.¹⁹⁰ Eserde geçtiğine göre, Dügümlü Baba Yahya Galib Efendi'ye vefatından önce annesinin adını söylemiştir. Galib Efendi o zaman Dügümlü Baba'nın bunu neden söylediğini anlamamıştır. Dügümlü Baba vefat ettiğinde imam, telkini onun getirmesini istemiştir. Galib Efendi Dügümlü Baba'nın kendisine annesinin ismini buyurmasındaki hikmeti anlar. Çünkü telkin anne adıyla okunur.

¹⁸⁵ KAS.4/13; KAS.7/3.

¹⁸⁶ KB.1/1.

¹⁸⁷ Osmanzâde Hüseyin Vassaf, Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, *Sefîne-i Evliyâ* (İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2006), 5/43.

¹⁸⁸ Mehmet Cemal Öztürk, "Nûreddin Cerrâhî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/252-253.

¹⁸⁹ KB.1/1.

¹⁹⁰ Mehmet Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, 2/543.

3. Arabacıbaşı Hacı Ârif Baba¹⁹¹

Ser-arabacıyân-ı hâssa olan Hacı Ahmet Ağa'nın oğludur. Sultanahmed'de yaşamış veli kabul edilen bir zattır. Düğümlü Baba'nın ve pek çok meczûbun kendisine bağlandığı ve bu yüzden tekkeyi mesken edindikleri rivayet edilir. Kendisinden sonra oğullarından Muhyiddin Efendi'nin (v. 1870); sonra da Rifâî tarikatine mensup diğer oğlu Hacı Mehmed Ragıp Efendi'nin (v. 1876) şeyhliği devam ettirdiği bilinmektedir. Eserden Raşid isimli bir oğlu daha olduğu anlaşılmıştır.¹⁹² H. 1256/m. 1843 senesinde vefat etmiş ve Karacaahmet'e defnolunmuştur.¹⁹³ Eserden anlaşıldığı üzere, Düğümlü Baba'nın kerametlerine çok kez şahitlik etmiştir. Kendisinin rivayet ettiğine göre Arif Baba, tekkesinde bulunan mezcuplara pek hürmet eyler fakat kimi zaman yaptıklarına sabredemez ve onları azarlarmış. Bir seferinde Arif Baba onlara bir bahane ile kızmayı planlamış, fakat Düğümlü Baba'nın bunu keşfen bilmesi ve ona nasihat etmesi üzerine bu düşüncesini itiraf etmek zorunda kalmıştır.¹⁹⁴

4. Şeyh Masum Halil Feyzi Efendi

İsmâil Sâdık Kemâl, Düğümlü Baba'nın şeyhi olan Şeyh Masum Halil Feyzi Efendi için eserinde bir terceme-i hâl kaleme almıştır.¹⁹⁵ Burada geçen bilgilere göre Şeyh Halil, bugün Makedonya'da bulunan Köprülü şehrinde doğmuştur. Mesleği terziliktir. H. 1180/m. 1776-77 senesinde Niş'te bulunan Yalı Tekkesi'nin şeyhi olmuştur. Şeyhliği süresince pekçok keramet göstermiştir. Düğümlü Baba 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Bulgaristan'a yayıldığı sırada Şeyh Masum ile karşılaşmış ve ondan inabet dilemiştir. Vefatına yakın yaşı yüz yirmiye geçmiş ve vücudu bir çocuğunki kadar küçük kalmıştır. Buna rağmen tekkenin sabah ve akşam zikirlerini eda eder. Vefatından önceki bu hali nedeniyle kendisine "Masum" lakabı verilmiştir. İrtihalinden sonra Yalı Tekkesi'ne defnedilmiştir. Şeyh Masum vefatından sonra da kerametler göstermeye devam etmiştir. Türbesinin başında duran tac bir yana meyil ettikçe biri gelip sürekli düzeltmiş ve Masum Baba onu rüyasında uyarmıştır. Yine türbesine giden ve sıkıntıları için dua eden kişilerin bu dertlerden kurtulduğu rivayet edilir. 93 Harbi'nde Sırların

¹⁹¹ K.8/1.

¹⁹² K.8/1.

¹⁹³ Mehmet Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, 1/308.

¹⁹⁴ K.18

¹⁹⁵ KAS.2.

Niş ve Leskofça'yı işgal etmesiyle neredeyse tüm Osmanlı eserleri gibi, Şeyh Masum Baba'nın tekke ve türbesi de yok edilmiştir.

5. Süleyman Âcizî Baba¹⁹⁶

Sa'diyye tarikatının "Âciziyye" kolunun kurucusudur. Aslen İškodralıdır. Resmi ilimleri İstanbul'da tamamladıktan sonra tasavvufa yönelmiştir ve Pirizren'e yerleşmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsça dilinde yazılmış fakat basılmamış bir divanı ve bazı risaleleri olduğu rivayet edilir. Üsküdar'da Atik Valide Kütüphanesi'nde ahlak ve tasavvuftan bahseden manzum bir eseri vardır. H.1151/m.1738 yılında vefat etmiştir.¹⁹⁷ Eserdeki bilgilere göre Süleyman Acîzî Baba kadılık görevindeyken bazı kerametlere şahit olup rütbesini terketmiş ve Sadeddin Cebavî hangâhından kendisine hilafet verilmiştir. Sa'diliği Arnavutluk tarafında yaymıştır. Şeyh Masum'u terzi dükkanından çıkarıp bu yola girmesini sağlayan Âcizî Baba'dır. Vefat edince Pirizren'de kendi yaptığı tekke içerisine defnedilmiştir.

6. Ebü'l-Vefâ İbrâhim¹⁹⁸

Sa'diyye tarikatının "Vefâiyye" kolunun kurucusudur. Şam'ın Sâgûr mahallesindeki Sad'î zaviyesinin şeyhidir. Bu zaviye Sa'diyye'nin ikinci önemli merkezi sayılır. On üçüncü postnişin Ebü'l-Vefâ İbrâhim b. Yûsuf eş-Şâmî, III. Ahmed, I. Mahmud ve III. Osman ile görüşmüş; Anadolu, Mısır, Halep ve Şam'da birçok kişiye hilâfet vermiştir. Sa'dilik İstanbul'a onun tarafından getirilmiştir.¹⁹⁹

7. Şeyh Muhammed Harâbâtî²⁰⁰

Eserde geçtiğine göre Âcizî Baba'nın halifelerinden olan Şeyh Harâbâtî, Niş'de iki tekke kurmuş ve burada çok kişiyi irşad etmiştir. Dünya nimetlerini terketmesi sebebiyle kendisine *Harâbâtî* denmiştir. H. 1170/m. 1756-57 senesinde vefat etmiştir. Kabri Konya'dadır.

¹⁹⁶ KAS.2/22.

¹⁹⁷ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, 1/54.

¹⁹⁸ KAS.2/25.

¹⁹⁹ Hür Mahmut Yücer, "Sa'diyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/410-413.

²⁰⁰ KAS.2/35.

8. Sa‘deddin Cebâvî²⁰¹

Sadiyye tarikatının kurucusudur. Soyu baba tarafından Hz. Hasan’a, anne tarafından Ka‘be’nin hizmetini gören Şeybîler vasıtasıyla Hz. Hüseyin’e kadar uzanır.²⁰² Sa‘deddin Cebâvî tarikat yoluna girmeden önce Şam bölgesinde yol kesen haydutların arasına karışmıştır. Bu duruma çok üzülen babası oğlunun vefat etmesi ya da ıslah olması için dua etmiştir. Akabinde Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir ve Hz. Ali onun yanına gelmiştir. Hz. Peygamber ona “İman edenlerin, Allah’ı anmak ve vahyedilen gerçeği düşünmekten dolayı kalplerinin heyecanla ürperme zamanı gelmedi mi?”²⁰³ ayetini okumuş ve Hz. Ali’nin cebinden çıkardığı üç hurmayı rik-i pakiyle şereflendirdikten sonra ona ve zürriyetine kıyamete kadar faydası olması için vermiştir.²⁰⁴ Daha sonra babasının yanına giderek ona inabet eylemiştir. Ayrıca onun hastaları şifalandırmak, zehirlenen kişileri iyileştirmek gibi kerametleri vardır. H.700’de²⁰⁵ Cebâ’da vefat etmiştir. İsmâil Sâdık Kemâl eserinde Sa‘deddin Cebavi için bir menkıbe kaleme almıştır.²⁰⁶ Bu menkıbede geçen bilgilere göre Muhammed Sa‘deddin, Mekke’de doğmuş ardından Şam’da bulunan Ceba köyüne gitmiştir. Nesli sâdâttandır ve Efendimiz’in kıyamete kadar hicabe görevini verdiği ve hala Ka‘be anahtarını elinde bulunduran Şeybe ailesindedir. Babası Şeyh Yûnusî’nin onun için ettiği dua ve sonrasında olanlar bu menâkıbda da anlatılmıştır.²⁰⁷ Vehbî olarak feyz aldıktan sonra babasına inabet etmiştir.

9. Şeyh Ali Haydar Bey²⁰⁸

Eserde Kara Baba tekkesindeki şeyhten Dügümlü Baba hakkında iki rivayet nakledilmiştir. Metinden anlaşıldığı üzere ravi, Muhammed Hilmi Efendi’nin oğlu Şeyh Ali Haydar Bey’dir. Ali Haydar Bey rivayet ettiği iki olayı babasının şeyhliği döneminde yaşamış ve kendi şeyhliği döneminde İsmâil Sâdık Kemâl’e anlatmıştır.

²⁰¹ KAS.3/1.

²⁰² KAS.3/6.

²⁰³ el-Hadid 57/16.

²⁰⁴ Hür Mahmut Yücer, “Sadeddin el-Cebâvî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/387-388.

²⁰⁵ Cebâvî Hazretlerinin doğum ve ölüm tarihleri hakkında farklı rivayetler mevcuttur. İsmâil Sâdık Kemâl, Hocazâde Ahmed Hilmi ve Harîrîzâde’nin rivayet ettiği h.700 tarihini Sa‘detin Cebâvî’nin vefat tarihi olarak kabul etmiştir.

²⁰⁶ KAS.3.

²⁰⁷ KAS.3/21-28.

²⁰⁸ KB.23/1.

Revnakoğlu manevi şeyhi olarak kabul ettiği Ali Haydar Bey'den müeddeb, kibar, asil bir kalem efendisi olarak bahseder. Ali Haydar Bey, kendi tarikinin ve diğer kıyâmî tarikatların adap ve erkanına vâkıftır. Ramazan aylarında sarayda müezzinbaşılığı yapmıştır. O dönemde klasik tekke musikisini iyi bilenler ve öğretenler arasındadır. Tekkelerin kapatılmasıyla Beyazıt Cami'inde fahri müezzinbaşılık yapmıştır. 1935 tarihinde boğaz kanseri sebebi ile vefat etmiştir.²⁰⁹ Eserde geçtiğine göre Dügümlü Baba Ali Haydar Bey'i bir meyhaneye götürür ve ona bir içki şişesi uzatır. Ali Haydar Bey içmek istemez fakat daha sonra Dügümlü Baba'nın tebdil-i eşyâ kerametine şahit olur.²¹⁰ Diğer rivayetine göre de şiddetli kar yağışının olduğu bir gün Ali Haydar Bey ekmek parası bulmak için sokakta dolaşırken Dügümlü Baba'yı görür. Dügümlü Baba bu halini ilham ile bilir. Avuçlarını kapatır, üfleyip açar. Ali Haydar Bey Dügümlü Baba'nın avcunda darphaneden yeni çıkmış gibi duran parlak paralar görür.²¹¹

2.2.1.2. Devlet Erkânı

1. Pertevniyal Vâlide Sultan²¹²

Pertevniyal Vâlide Sultan, II. Mahmud'un beşinci kadını ve Sultan Abdülaziz'in annesidir. 1810 senesinde doğduğu tahmin edilir. Oğlunun 1861 senesinde tahta çıkmasıyla Vâlide Sultan ünvanını almıştır. Sultan Abdülaziz üzerindeki nüfuzu ve devlet işlerine sık sık müdahale etmesinden ötürü kendisine "ümmü'l-cihân" da denmiştir. Hüseyin Avni Paşa ve diğer muhalifleri tarafından Sultan Abdülaziz tahtan indirildikten kısa bir süre sonra vefat edince Vâlide Sultan inzivaya çekilmiştir.²¹³ Rivayete göre her akşam ile yatsı arası secdeye kapanmış ve her şeyi affeceğini fakat oğlunun kanını helal etmeyeceğini gözyaşları arasında bağırıştır.²¹⁴ Müsrif bir insan olarak tanınmıştır. Bunun yanında zorda kalmış kimselere yardım etmiş, Hocapaşa yangınından etkilenen felaketzedelere maddi yardımda bulunmuş, birçok çeşme ve sebil yaptırmış, tamir gerektirenleri onartmıştır. Aksaray'da inşası iki sene süren ve içerisinde

²⁰⁹ Mustafa Koç, *Revnakoğlu'nun İstanbul'u Fatih İstanbul'un İç Tarihi* (İstanbul: Fatih Belediyesi, 2021), 1/22-23.

²¹⁰ KB.23.

²¹¹ KB.24.

²¹² K.3/5.

²¹³ Ali Akyıldız, "Pertevniyal Valide Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 2007), 34/239-240.

²¹⁴ M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları, 1992), 124.

camii, mektep, türbe, muvakkithane ve sebii bulunan büyük bir külliye yaptırmıştır. 1884 senesinde vefat etmiştir. Pertevniyal Vâlide Sultan, yaptırdığı büyük külliyenin türbesine defnedilmiştir. Eserde satış yapamayan ve geçim korkusu çeken bir revaniciye Dügümlü Baba, camiye gidip bereket bulmasını söyler. Revanici onun söylediği camiye vardığında, Vâlide Sultan da oradadır. Vâlide Sultan revanicinin halinden anlar ve ona yardım eder. O günden sonra revanici bir daha muhtaç bir hale düşmemiştir.

2. Veysi Paşa²¹⁵

Veysi Paşa, askerlikten yetişmiş ve h.1270/m.1853-54'te feriklik (korgeneral) rütbesiyle Bağdad Ordusu'nun başına geçmiştir. H.1274/m.1857-58 senesinde vefat etmiştir.²¹⁶ Eserde Dügümlü Baba Veysi Paşa'ya Emin isimli bir zatı denizde boğulmaktan kurtardığını anlatır. Emin, Veysi Paşa'ya yazdığı mektupta Dügümlü Baba'nın onu tutup sahile kadar çıkardığını ayrıntılı bir şekilde yazar.

3. Sa'deddin Efendi²¹⁷

Mehmed Sa'deddin Efendi 16. yüzyılın tanınmış tarihçisi, padişah hocası ve şeyhülislâmı Hoca Sa'deddin Efendi'nin soyundandır. Devletin çeşitli kademelerinde yaptığı görevlerde sağlam karakteri, liyakat ve dirayetiyle Sultan Abdülmecid'in takdirini kazanan Sa'deddin Efendi, Meşrepzâde Ârif Efendi'nin vefatı üzerine 27 Aralık 1858'de şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir. Meşihatının beşinci senesinde, tok sözlü ve dirayet sahibi olması Bâbîâli'de muhtemelen bazı kimselerin hoşuna gitmediği için araları açık bulunan Fuad Paşa'nın tesiriyle azledilmiştir. Ömrünün geri kalanını yalısında geçirmiş ve 6 Ağustos 1866'da vefat etmiştir.²¹⁸

4. Şeyhülislâm Hasan Hayrullah Efendi²¹⁹

Tecvid ve kıraat ilmine hakimiyeti iyi olan Hasan Hayrullah, Sultan Abdülmecid devrinde dokuz yıl kadar ikinci imam olarak sarayda görev yapmıştır. 1861'de Abdülaziz'in tahta geçmesiye birinci *imâm-ı sultânî* olmuştur. İki kez şeyhülislâmlık

²¹⁵ K.1/4.

²¹⁶ Mehmet Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, 5/1664.

²¹⁷ KB.2/1.

²¹⁸ Mehmet İşpirli, "Sâdeddin Efendi, Mehmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 2008), 35/388-389.

²¹⁹ K.11/1.

makamına getirilen Hayrullah Efendi ikinci meşihatı sırasında siyasi faaliyetler ve polemiklerin merkezinde yer almıştır. Abdülaziz'i tahttan indirmek için kurulan komiteye katılmış padişahın hal'i için fetva hazırlatmıştır. Abdülaziz'in hal'inden sonra tahta geçen V. Murad'ın her türlü faaliyeti bu komite tarafından kontrol altında tutulmuştur. Tahta geçmesinden yaklaşık üç ay sonra V. Murad'ın davranışlarındaki dengesizlik sebebiyle hal'i için bir fetva hazırlanmış ve bunu da Hayrullah Efendi imzalamıştır. V. Murad'dan sonra tahta geçen II. Abdülhamid, Hayrullah Efendi'ye güvenmemiştir. Buna rağmen onu bir süre daha yanında tutmuştur. Daha sonra şeyhülharemlik göreviyle Medine'ye gönderilmiştir. Hayrullah Efendi'ye muhalif olan Şerif Abdülmuttalib emirliğe getirilince, 1880 senesinde bu görevinden azledilip Taif'e sürgüne gönderilmiş ve orada vefat etmiştir.²²⁰ Eserde Hayrullah Efendi'nin rivayet ettiğine göre Düğümlü Baba camide teravih kılınırken birden cama doğru koşar. Herkesin bunda bir hikmet olduğunu düşünür ve o günün tarihi kaydedilir. Ulemadan biri hacdan dönünce denizde neredeyse boğulacağını, ümidinin tükendiği sırada Düğümlü Baba'nın ona bir ağaç parçası uzattığını ve böylece kurtulduğunu anlatır. Kaydedilen tarihe bakıldığında bu hadisenin yaşandığı günle aynı olduğu görülür.

5. (Hoca) İshak Efendi²²¹

Harput doğumlu Hoca İshak Efendi, Rüştüye muallimliği ve Meclis-i Maarif azalığı yapmış, daha sonra Mekke mollası olmuştur. Evkaf müfettişliği görevinde ahlakıyla şöhret kazanmıştır.²²² H.1310'da vefat etmiş ve Fatih türbesi civarına defnolunmuştur. İncil nüshalarının tahrif edildiğine dair *Şemsü'l-hakika* ve *Ziyâü'l-kulûp* adlı iki eseri vardır. Bunlardan başka kelimeler ve alet ilimlerine dair kitapları ve basılmamış *Şifâ* tercemesi bulunmaktadır.²²³ İshak Efendi bir toplulukta günah işleyen biri olduğunda Düğümlü Baba bunu keşfen bildiğini ve istiğfar ayetlerinden birini okuduğunu rivayet eder.

²²⁰ Mehmet İspirli, "Hayrullah Efendi, İmâm-ı Sultânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998), 17/75-76.

²²¹ K.17/1.

²²² Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 3/805.

²²³ Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, 1/364.

6. Laz Ahmed Paşa²²⁴

Trabzonlu olması sebebiyle “Laz Ahmed Paşa” olarak tanınmıştır.²²⁵ Kapıcıbaşı, İbrail nazırı, mîrâhur, sadrazam ve serdâr-ı ekrem gibi birçok rütbe almıştır. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı’nda ordu komutanlığı yapmış ve Rusçuk’u Rusların elinden kurtarmıştır. Düğümlü Baba’nın da katıldığını bu savaşta Laz Ahmet Paşa onu imam olarak tayin etmiştir. 1812 senesinde azl edilmiş ve emekli olup Bursa’ya gitmiştir. Bu sırada Emir Sultan Türbesini restore ettirmiştir. Emekliliğinden sonra da birkaç ilde valilik görevinde bulunmuştur. Cesur ve sabırlı bir kimse olarak bahsedilen Laz Ahmed Paşa 1819’da vefat etmiştir.²²⁶

7. Tosun Ağa (Paşa)²²⁷

Harputlu Tosun Ağa, uzun süre Fatih zabıta memurluğu yapmıştır. Mîrimîrân rütbesi alıp Üsküdar muhafızı olmuştur. Daha sonra Kozan, Erzincan ve başka illerde mutasarrıflık yapmıştır. Son görev yeri olan Maraş’ta 1882 senesinde vefat etmiştir. Tevfik ve Sedat adlarında iki oğlu vardır.²²⁸

8. Şekip (Mehmed) Paşa²²⁹

Divân-ı Hümâyün kalemi halifelerindendir. Devlet teşkilatında serkatiplik, katiplik, sefirlik, hariciye nazırlığı, sadârat müsteşarlığı, Meclis-i Vâlâ (yargıtay ve danıştay) azalığı ve reisliği gibi birçok görevde bulunmuştur. 25 Aralık 1854’te vefat etmiş Eyüp, Bostan İskelesi’ne defnedilmiştir. Kendisinden akıllı, dirayetli, kâtip, hattat, iffetli olarak bahsedilir.²³⁰

9. Pertev Mehmet Said Paşa²³¹

Tatar asıllı Pertev Mehmet Said Paşa âmedîlik, beylikçilik, reisülküttaplık görevlerinde bulunmuştur. II. Mahmud tarafından taltif edilince Akif Paşa’nın kıskançlığını çekmiş

²²⁴ KB.9/3.

²²⁵ İsmail Hâmi Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), 71.

²²⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 1/200-201; Nazır Şentürk, *Babiâli ve Sadrazamları*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2007), 208.

²²⁷ KB.10/1.

²²⁸ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 5/1638.

²²⁹ KB.21/6.

²³⁰ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 5/1574.

²³¹ KB.12/1.

ve aralarındaki düşmanlık böylece başlamıştır. Bu düşmanlığın sebebi hem şahsi menfaatler hem de siyasi görüş ayrılıklarıdır. 1837 senesinde Akif Paşa'nın kurduğu bir oyun neticesinde görevinden azledilmiş ve Edirne'ye sürülmüştür. Yaklaşık 3 ay sonra Akif Paşa tarafından idamı için ferman çıkarılmış ve Edirne Vali konağında boğdurulmuştur. Akif Mehmed Paşa'nın *Tabsıra* adlı eseri aralarındaki bu rekabeti tayin etmektedir. Pertev Mehmet Said Paşa önemli devlet görevlerinde bulunmuş birçok zatın yetişmesinde ve yükselmesinde rol oynamıştır. Bu zatların alim, şair, mutasavvıf ve cömert olmasına önem vermiştir. Cemal Bey ve Şihab Bey adında iki oğlu vardır.²³²

10. Seyyid (Mustafa) Efendi²³³

Meclis-i Muhasebe azalığı ve vüzera kapı kethüdalığı yapmıştır. Zabtiye muavinliğinden azledilmiş daha sonra aynı meclise tekrar üye olmuştur. Hazine-i Hassa Meclisi ikinci başkanlığı yapmıştır. 1862 senesine vefat etmiştir. Kabri Eyüp'tedir.²³⁴

2.2.2. Esere Âsâr-ı Kemâl'den Dahil Edilen Kasîdeler

İsmâil Sâdık Kemâl'in *Âsâr-ı Kemâl* adlı eserinde bulunan Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Hızır -'alâ Nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm-²³⁵, Kasîde-i İ'tikadiyye der-Hakk-ı Enbiyâ-i 'İzâm²³⁶, Kasîde-i İ'tikadiyye der-Hakk-ı Hüdâvend-i bî-çün -celle şânuhû ve 'amme nevâlühû-²³⁷, İcmâlen Ahvâl-i Celîle-i Hazret-i Fahr-i 'Âlem -salla'llâhu te'âla 'aleyhi ve sellem-²³⁸, İcmâlen Mu'cizât-ı Rasûl-i A'zam -salla'llâhu 'aleyhi ve sellem-²³⁹, Hilye-i Celîle-i Cenâb-ı Mefhar-i Kâ'inât -'aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelü't-tahiyât-²⁴⁰, İcmâlen Ahlâk-ı 'Ulyâ-yı Cenâb-ı Mefhar-i Mevcûdât -'aleyhi efdalü's-salavât ve't-teslîmât-²⁴¹, Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Hadîceti'l-Kübrâ -radiya'llâhu te'âla 'anhâ-²⁴², Na't-ı Şerîf-i Hazret-i 'Â'îşe-i Sıddîka -radiya'llâhu te'âla 'anhâ-²⁴³, Na't-ı

²³² Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 4/1332; Carter Vaughn Findley, "Pertev Mehmed Said Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 2007), 34/233-235; Abdullah Uçman, "Âkif Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 2007), 2/261-262.

²³³ KB.6/1.

²³⁴ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 5/1503.

²³⁵ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 46.

²³⁶ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 25.

²³⁷ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 21.

²³⁸ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 67.

²³⁹ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 71.

²⁴⁰ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 74.

²⁴¹ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 80.

²⁴² İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 192.

Şerîf-i Evlâd-ı Kirâm -rıdvânu'llâhi te'âla 'aleyhim ecma'în-²⁴⁴, Kasîde-i İ'tikâdiyye Der-Ashâb-ı Kirâm -rıdvânu'llâhi 'aleyhim ecma'în-²⁴⁵ adlı kasideler Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba'nın üçüncü cildinde de yer almaktadır. Müellifin düştüğü tarihlere göre Asâr-ı Kemâl h. 1284 senesinde²⁴⁶, Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba cild-i sâlis ise h. 1293 senesinde²⁴⁷ telif edilmiştir. Buna göre bu kasideler önce *Asâr-ı Kemâl*'e yazılmış daha sonra bu cilde de dahil edilmiştir. Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Hızır -'alâ Nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm- adlı na'te, "Mürşid-i 'âlîlerinin terceme-i hâl-i feyz-iştimâlleri"²⁴⁸ kasidesinde Dügümlü Baba'nın Hz. Hızır ile görüştüğü anlatıldıktan sonra konuyla bağlantısı bakımından yer verilmiştir. Kasîde-i İ'tikâdiyye der-Hakk-ı Enbiyâ-i 'İzâm kasidesini ise -müellifiğin söylediği üzere- içinde geçen konuların daha iyi tahkik edilmesi maksadı ile bu esere de eklemiştir. Diğer kasidelerin yazılmasına dair bariz bir sebep tespit edilememiştir. Bazı noktalarda keramet anlatımının dışına çıkarak esere dini bir hüviyet de kazandırmak yahut bu kasideler bir esere daha kaydedilmek istenmiş olabilir. Bu muhtemel sebeplerle beraber kasideler arasında bazı farklılıklar tespit edilmiştir ki bu da tashih ihtimalini akla getirmektedir. Bu farklılıklar kasideler tahlil edilirken zikredilecektir.

1. Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Hızır -'alâ Nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm-²⁴⁹

Mürşid-i 'âlîlerinin terceme-i hâl-i feyz-iştimâlleri adlı kasidede bir seyyah Dügümlü Baba'nın Üveysî olduğunu, zira kendisine Hızır ile Ruscuk'ta görüşmesini anlattığını söyler. Bu rivayetten sonra İsmâil Sâdik Kemâl derkenarda "Âsâr-ı Kemâl'de Na't-ı Şerîf-i Hazret-i Hızır 'alâ Nebiyyinâ ve 'Aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm yazılmış olduğu misellü buraya da yazılmışdır." notuyla Hızır aleyhisselam için kaleme aldığı na'te yer vermiştir. Na't 19 beyit olup hezec bahrinin Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün kalıbıyla yazılmıştır. 16. beyitteki "de" ve 18. beyitteki "ve" bağlaçları Asâr'da bulunmamaktadır.

²⁴³ İsmâil Sâdik Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 192.

²⁴⁴ İsmâil Sâdik Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 193.

²⁴⁵ İsmâil Sâdik Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 195.

²⁴⁶ "Başladım sinn-i Kemâl'i bulıcak kırka varup

Etti üç yılda muvaffak buna Rabb-ı Müteâl

Âcizâne dedim itmâmına târîh-i tamâm

Lutf-i Hakk kıldı bu Âsâr-ı Kemâl'i ikmâl Hicrî 1284" İsmâil Sâdik Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 114.

²⁴⁷ 1a.

²⁴⁸ KAS.2

²⁴⁹ KAS.4.

İsmâil Sâdık Kemâl, Hızır aleyhisselam hakkında çeşitli rivayetlere yer vermiştir. Hızır isminin kuru toprağa oturduğunda oradan yeşil otlar çıkması dolayısıyla Hz. İrmiya'ya verilen bir lakap olduğunu söyler. Bazıları ise bu iki hazretin ayrı zatlar olduğunu dile getirir. Bu yüzden İsmâil Sâdık Âsâr'da Hz. İrmiya için ayrı bir na't de yazmıştır.²⁵⁰ Fazilet ehlinin çoğu Hızır'ın peygamber olduğunu söyler. Bundan şüphe edilse de, büyük bir evliya olduğu muhakkaktır. Peygamberimize ithafen "Eğer hayatta olsaydı Hızır beni ziyaret ederdi." şeklinde mevzu bir hadis mevcuttur. Rivayete göre Hz. Ali de Peygamberimiz defnedilirken Hızır'ın orada olduğunu söylemiştir. Tasavvuf ehli Hızır'ın hayat suyunu bulup içtiği hususunda ittifak etmiştir. Allah karada Hızır'ı denizde İlyas'ı görevlendirmiştir ve ikisini her akşam sedd-i zü'l-karneyde²⁵¹ buluşturur. Her yıl umre ve hac ibadetini yerine getirir ve orada içtiği zezem Hızır'ın bir yıllık gıda ihtiyacını karşılar. İsmâil Sâdık, Hızır'ın tevfikine nail olup feyzen yoksun kalbinin gül bahçesine dönmesini niyaz ederek kasideyi nihayete erdirir.

2. Kasîde-i İ'tikadiyye der-Hakk-ı Enbiyâ-i 'İzâm²⁵²

İsmâil Sâdık Kemâl eserdeki bir kıt'a-i kebîrede Peygamberlerin ismet sıfatından bahseder.²⁵³ Akabinde bu konuya dair Âsâr'da bir kaside yazdığını ve iyice tahkik olunması ve anlaşılması için onu bu esere de eklediğini söyler.²⁵⁴ 126 beyit olan kaside hezec bahrinin Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün kalıbıyla yazılmıştır. 48-50. beyitler derkenarda "âcizâne olarak bu def'a tefsîr olunan" notuyla kasideye eklenmiştir. 39. beyitte "ba'zısı" kelimesi "ba'zılar" ifadesiyle; 66. beyitteki "kangî" kelimesi ise "her ne" ifadesiyle tebdil edilmiştir. 92. beyte "ve" bağlacı eklenmiştir.

Kasidede Peygamberlere dair pek çok imanî, itikadî konu ele alınmıştır. İlk olarak Peygamberlere iman şarttır ve yaratılanlar onlara ihtiyaç duyar. Peygamber gelmesi yaratıcı, akıl ile bulunabilir ve bulanlar sa'îd olacaktır. Peygamber gönderilmesi Allah'ın bizlere lütfu ve ihsanıdır. Her peygambere mucizeler verilmiştir. Peygamberimize verilen en büyük mucize Kur'ân-ı Kerîm'dir. Müşrikler içinden

²⁵⁰ İsmâil Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Pertevniyal, 1050), 56.

²⁵¹ İskender-i Zülkarneyn tarafından Ye'cuc ve Me'cuc fitnesine engel olmak için yaptırılan set. Bkz. İskender Pala, "Sedd-i İskender", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2009), 36/267-277.

²⁵² KAS.5.

²⁵³ KB.20/24-30.

²⁵⁴ KB.20/31.

belagat ehli olanlar her ne kadar benzerini yazmaya uğraşsalar da başaramamışlardır. Dünyaya yüz yirmi bin peygamber gelmiştir. Hz. Muhammed, Hz. İbrahim, Hz. İsa, Hz. Musa ve Hz. Nuh ulü'l-'azm peygamberlerdir. Peygamberler emanet, sıdk, tebliğ, fetanet, ismet sıfatlarına sahiptir. Ayrıca zekâları kuvvetlidir, Allah'tan başka kimseden korkmazlar, suretleri güzeldir, eşleri ve nesilleri iffetlidir, nebilikten önce hiç köle olmamışlardır, hiçbiri kadın değildir, amâ ve topallık gibi noksanlıklardan münezzehlerdir, kasıtlı olarak büyük günah işlememişlerdir, zelleleri ise biz günah işleyince nasıl tövbe etmemiz gerektiğini öğretmek içindir. İlk peygamber Hz. Âdem, son peygamber Hz. Muhammed'dir denilse de aslında Hz. Muhammed'in ruhu ve nuru herkesten önce yaratılmıştır. Peygamberler bazı vasıflarına göre birbirlerinden üstündür ve her birinin sahip olduğu üstün nitelikler Hz. Muhammed'de mevcuttur. Kimileri inkâr etse de Hz. Muhammed'in Mescid-i Aksa'ya teşrifi ayet ile sabittir. Otuz üç kere rüyada gerçekleşen miraç bir kez de cismani olarak gerçekleşmiş ve Hz. Muhammed orada Allah'ı görmüş, bize merhametinden ötürü geri gelmiştir. İsmâil Sâdık Kemâl aczini ve fakrını dile getirerek kasideyi sonlandırır.

3. Kasîde-i İ'tikadiyye der-Hakk-ı Hüdâvend-i bî-çün -celle şânühû ve 'amme nevâlühû.²⁵⁵

İsmâil Sâdık Kemâl bu kasideye Asâr'da Kasîde-i İ'tikadiyye der-Hakk-ı Enbiyâ-i 'İzâm'dan önce yer vermiştir. Bu eserde ise tam tersi söz konusudur. Peygamberlere iman konulu manzumeden sonra Allah'a imanı mevzu edinen kaside gelmektedir. 90 beyit olan kaside, hezec bahrinin Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır. 71. beytin ilk mısraı Asâr'da "Bekâda müşterek olmaz Hüdâ'ya hiçbiri çünkü" şeklindeyken burada "Bekâda hiçbiri olmaz Hüdâ'ya müşterek çünkü" olarak yazılmıştır. 87. beyitteki "cemî'an" kelimesi "cemi" şeklinde değiştirilmiştir.

Kaside Allah'ın varlığını ispat ile başlar. Görülen her eşya onun varlığına bir delildir. Allah birdir. Onun ortağı var demek -hâşâ- Rabbimize noksanlık verir. Allah hiçbir eşya ve kişide tecessüm etmez. Hayat, kelam, kudret, tekvin, semi, basar, ilim, irade onun sıfatlarıdır. Bir diğeri kıdem sıfatıdır ki o, uluhiyetin temel vasfıdır. Bu yüzden Allah'tan başkası için kullanılamaz. Sıfatları, zatının aynı da gayrı da değildir. O, zatında da fiillerinde de kadimdir. Yani o her halükârda yaratandır, yaratması gerekmez.

²⁵⁵ KAS.6.

Doğmamış ve doğurulmamıştır. Kadim olanda emarât-ı hâdis bulunmaz. Ruhundan üflemesi Hz. İsa'ya mahsus değildir, herkes için geçerlidir. Allah'ın kulların fiillerini bilmesi ve bu fiillerin levh-i mahfuzda yazılı olması cebri gerektirmez. Kur'an'ın kelimeleri kadim, lafzı hâdistir. Zira harf ve sesler mahluktur yani yaratılmıştır. Tertibi Allah'ın emriyledir. Allah mekandan ve zamandan münezzehtir. Onun arşa istiva etmesi, kudretine işarettir. Duanın kıblesi sema olduğu için kullar, Allah'a yakarırken ellerini havaya kaldırır. Allah'ın adaleti ba's ve mahşeri zorunlu kılar. Kimi mükafat ve cezalar dünyada verilse de ahiret herkesin hakkını tam anlamıyla alması için gereklidir. Hak teala müminlere nimet verecek küfür ehlini azaba uğratacaktır. Müminler daimî olarak cehennemde kalmayacaklar, günahlarının cezasını çekip sonra cennete gireceklerdir. Cehennemde ebedi kalacak olanlar küfür üzere ölenlerdir. Ru'yetullâh konusuna da değinen İsmâil Sâdık, bir hadiste cennet ehlinin Allah'ı göreceğinin müjdelendiğini söyler. Son olarak "Ben, kulumun benim hakkımdaki zannı ne ise öyleyim." rivayetini de zikreder ve iki alemde de kemal-i feyzi ümit ettiğini dile getirerek kasideyi sonlandırır.

4. İcmâlen Ahvâl-i Celîle-i Hazret-i Fahr-i 'Âlem -salla'llâhu te'âla aleyhi ve sellem-²⁵⁶

İsmâil Sâdık, Kasîde-i İ'tikadiyye der-Hakk-ı Hüdâvend-i bî-cün adlı kasideden sonra Dügümlü Baba'nın kerametlerini anlatmaya devam eder. Daha sonra Âsâr'da yer alan ve bu esere dahil ettiği diğer kasideleri arka arkaya yazarak üçüncü cildi hitama erdirir. 93 beyitten oluşan bu kaside remel bahrinin Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün] kalıbı ile yazılmıştır. Âsâr'da 17. beyitte geçen "kıldı" kelimesi burada "itdi" olarak değiştirilmiştir. 86-89. beyitler derkenara yazılarak metne eklenmiştir.

İsmâil Sâdık bu kasidede Peygamberimizin hayatından bazı kesitler sunmuştur. İlk olarak Allah'ın tüm yaratılmışlardan önce Nûr-ı Muhammedî'yi yarattığını söyler. Bu nur, Hz. Adem'den başlayarak annesine kadar Hz. Muhammed'in tüm ecdadına sırasıyla intikal etmiştir. Onun nesli temiz ve paktır. İmam-ı Azam, Suyûtî ve Eş'arî'nin de söylediği gibi, Efendimiz'in anne ve babası da cennete gireceklerdir. Peygamberimiz ana rahmine düşmesinden itibaren pek çok olay meydana gelmiştir. Meliklerin tahtı yıkılmış, kiliselerin sakfı düşmüş, putlar düşüp kırılmıştır. Mekke'de

²⁵⁶ KAS.7.

süren kıtlık son bulmuştur. O sene Ka‘be’yi yıkmaya gelen Ashâb-ı Fil helak olmuştur. İsmâil Sâdık kasidenin devamında Peygamberimizin Bahira ile karşılaşmasını, kırk yaşında peygamber olmasını, gizli davet dönemini, miracı, hicreti, meliklere davet mektubu göndermesini ve irtihalini anlatmıştır. Peygamberimize salat ü selâm getirip kasideyi sonlandırmıştır.

5. İcmâlen Mu‘cizât-ı Rasûl-i A‘zam -salla’llâhu ‘aleyhi ve sellem-²⁵⁷

96 beyitten oluşan kaside remel bahrinin Fâ’ilâtün [Fe’ilâtün] Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün [Fa’lün] kalıbı ile yazılmıştır. 71-84. beyitler derkenarda “Bi-mennihî te‘âlâ bu def‘a berâ-yı izâh ‘ilâvet-i ‘âcizî” notuyla kasideye dahil edilmiştir. İsmâil Sâdık Kemâl, Peygamberimizin doğduğu Regaib ayında gerçekleşen mucizeleri önceki kasidede verdiğini söyleyerek kasideye başlar. Daha sonra hayatında vuku bulan birçok mucizeyi art arda sıralar: Bir koyun ile bir ordunun doyması, elindeki yiyeceklerin Allah’ı tesbih etmesi, fidanı diker dikmez meyve vermesi, hicrette mağaraya saklanınca üzeri açık olmasına rağmen düşmanların onu görmemesi, mübarek bakışları ile bir çok hastaya şifa vermesi, savaşta bir avuç toprak saçarak düşmanı kör etmesi, cismi nur olduğu için gölgesinin olmaması, duasıyla batan güneşi döndürmesi, kıyafetine ve bedenine sinek konmaması, esnememesi, hayvan, bitki ve cansız nesnelere ona şahadet etmesi, doğumundan itibaren bir bulutun onu gölgelemesi... Müellif, Kasîde-i İ’tikadiyye der-Hakk-ı Enbiyâ-i ‘İzâm’da kısaca değindiği Kur’an’ın peygamberimize verilen en büyük mucize oluşu ve miraç konularını burada ayrıntılı şekilde ele alır. Allah’ın yardımı ile kemâl bulmayı dileyerek kasideyi tamamlar.

6. Hilye-i Celîle-i Cenâb-ı Mefhar-i Kâinât -‘aleyhi efdalü’s-salavât ve ekmelü’t-tahiyyât-²⁵⁸

74 beyitten oluşan kaside, remel bahrinin Fâ’ilâtün [Fe’ilâtün] Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün [Fa’lün] kalıbı ile yazılmıştır. Kasidenin adındaki “celîle” ifadesi Âsâr’da “şerîfe” olarak geçmektedir. 34. beyitten önce zikredilen hadiste “Ebî Hureyrete” yerine Âsâr’da “Ebî Hâlete” denmiştir. İsmâil Sâdık kasideye besmele, hamdele, salvele ile başlar. Daha sonra Hz. Ali’den rivayet olunan “Hilyemi gören beni görmüş gibidir. Beni gören insan, bana muhabbetle bağlanırsa Allah ona cehennemi haram kılar; o kişi kabir

²⁵⁷ KAS.8.

²⁵⁸ KAS.9.

azabından emin olur, mahşer günü çıplak olarak haşredilmez.” hadisini Arapça olarak yazmış ve bu hadisi, hilyesini kaleme almasına sebep olarak göstermiştir. Hadiste zikredildiği üzere hilye kişiyi kabir ve mahşerde ateşten berî eyleyecektir. Şeyh Sadreddin dünyada bela çok olsa da hilyeyi yazıp bakan kişinin bu belaların hepsinden korunacağını söylemiştir. Hilye olan eve fakirlik üzüntü, korku ve hastalık girmez. Müellif hilye ile şiirine nur geldiğini söyler. İsmâil Sadık Peygamberimizin özelliklerini başlıklar halinde vermiş ve altlarına manzum bir şekilde mealini yazmıştır. Tüm rivayetleri Hâkânî’den aldığını söylemiştir:

“Didi mevşûk rivâyetleri çün Hâkânî
Eyledüm cümlesini bunda da Óaynen imlâ

İhtişâr üzre maÓânşini İzâh itdüm
ÓAcizim ide qabûliyle Hudâ kâam-revâ”²⁵⁹

Bu iki hilyeyi karşılaştırmalı olarak Yasin Karakuş “XIX. Yüzyıl Şâirlerinden İsmâil Sâdık Kemâl’in Âsâr-ı Kemâl’de Yer Alan Manzum Hilyesi” adlı makalesinde ele almıştır.²⁶⁰

7. İcmâlen Ahlâk-ı ‘Ulyâ-yı Cenâb-ı Mefhar-i Mevcûdât -‘aleyhi efdalü’s-salavât ve’t-teslîmât-²⁶¹

30 beyitten oluşan kaside, remel bahrinin Fâ’ilâtün [Fe’ilâtün] Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün [Fa’lün] kalıbı ile yazılmıştır. Peygamberimizin kendisinden istenen bir şeyi hemen vermesi, her daim mütebessim olması, bir işe her zaman sağdan başlaması, intikam almaması gibi ahlaki vasıfları anlatılmıştır.

Daha sonra İsmâil Sâdık, Hz. Hatice²⁶² ve Hz. Âişe²⁶³ validelerimize, evlâd-ı kirâma²⁶⁴ ve son olarak Âshâb-ı kirâma²⁶⁵ yazdığı kasidelere yer vermiştir. Her biri yine remel bahrinin Fâ’ilâtün [Fe’ilâtün] Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün [Fa’lün] kalıbı ile yazılmıştır

²⁵⁹ KAS.9/12.

²⁶⁰ Yasin Karakuş, “XIX. Yüzyıl Şâirlerinden İsmâil Sâdık Kemâl’in Âsâr-ı Kemâl’de Yer Alan Manzum Hilyesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/1 (Haziran, 2018), 569-595.

²⁶¹ KAS.10.

²⁶² KAS.11.

²⁶³ KAS.12.

²⁶⁴ KAS.13.

²⁶⁵ KAS.14.

ve bu cilde Âsâr'da yazıldığı gibi dahil edilmiştir, metinler arasında herhangi bir fark yoktur.

2.2.3. Eserde Yer Alan Menkıbelerin Sınıflandırılması

Evliyâ menkıbeleri gerçek ve mukaddes kişiler için yazılmaları, olayların belli bir yer ve zamanda geçmesi, kısa ve sade bir anlatıma sahip olmaları gibi ortak özelliklerinin yanında bazı bakımlardan farklı niteliklere sahiptir. Bu noktadan hareketle evliya menkıbeleri tarihî gerçeklere dayananlar ve hayâlî olanlar şeklinde iki gruba ayrılmıştır.²⁶⁶ *Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba* ilk gruba dahil edilmesi gereken bir menâkıbnâmedir. Çünkü eserde Dügümlü Baba'nın kerametleri anlatılırken arkaplanda 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Kırım Savaşı, 93 Harbi, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, salgın hastalıklar, Hocapaşa yangını gibi 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen kimi siyasî ve sosyal hadiseler de değinilmiştir. Bunun yanında Dügümlü Baba'nın ailesi, doğumu, yetişmesi, müridleri, şeyhliği ve vefatının aktarılması dolayısıyla bu eser, biyografi özelliği taşıyan bir menâkıbnâmedir. Eserde yer alan menkıbeleri İsmâil Sâdık Kemâl ve onun güvendiği kişiler rivayet etmiştir. İsmâil Sâdık, kerametlerin güvenilir kişiler tarafından tahkik olduğuna dikkat çeker.²⁶⁷ Dügümlü Baba'nın kıssaları, feyizleri ve kerametlerinin anlatıldığı *Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba*'da yer alan menkıbeler aşağıda mutasavvıfların kerametler hakkındaki en temel görüşü olarak ikili bir tasnife tabi tutulmuştur.

2.2.3.1. Kerâmât-ı Kevniyye

Olağandışı olayların gerçekleştirilmesidir ve maddî, zâhirî, hissî ve sûrî olarak da isimlendirilir. Uzun mesafeyi kısa zamanda kat etme, az gıdayı çoğaltma, ateşte yanmama gibi kerametler bu gruba dahildir.

2.2.3.1.1. Tayy-i mekan

Eserde 5 kıt'ada ve 1 kıt'a-i kebîrede tayy-i mekan kerameti yer alır.²⁶⁸ İsmâil Sâdık tayy-i mekân kerâmetini şöyle açıklar:

“Bunuñ emsâli kerâmâtı evâilde daħi
Evliyâ da idiyor baözi tevârîh tavsîf

²⁶⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, 33-34.

²⁶⁷ KB.2/15.

²⁶⁸ K.1, K.11, K.9, K.14, K.24, KB.5.

Yaķaķa ĥalde grmek gibidir ryyy
Zihne taķrb bu teŖbh ki degildir taĥrf

Ŗhiren eŖm  ĥavs uyĥuda yaŖn ĥapalu
Oĥada ebŖadi grmekde budur emr-i Ŗarf

Var zamn içre zamn ile mekn içre mekn
Mnderi Ŗilm-i taŖavvufda ktb bi't-teŖlf²⁶⁹

Bu baŖlık altındaki kerametlerin bir tanesinde batmak zere olan bir gemiyi, drt tanesinde de Dgml Baba'nın denizde boğulmak zere olan kiŖileri ya eliyle ya da bir nesne uzatarak kurtardĞı anlatılır. K.24'te Dgml Baba yoğurdunu haram eden yoğurtuya, çanağının iini gsterir ve orada kendi inegini gren yoğurtçu hayrete dŖer:

“Yeņieri ağasına gider iken ĥayli yoğurt
Aldı bir ksesin ol ĥutb-ı kermt-redf

Didi soķaķda yoğurtı ki ĥarm itdim anı
Yeņieri ağası eyle demez n taĥvf

ağırup açdı yeņini didi baķ içinden
Grdi vsŖatl olarak nice Ŗhr-y laĥf

Ol yoğurdun çanağın kendsiniņ inegini
İŖ-bu Ŗhrda grp ĥayreti oldu taŖŖf²⁷⁰

2.2.3.1.2. ŖleceĖi yeri ve zamanı bildirme

Bu keramet eserinde Ŗeyh Masum Halil Feyzi Efendi'ye dair yazılan terceme-i ĥalde bulunmaktadır:

“İntihb eyleye bir mevziŖ-i ĥabri hem de
Bir niŖn vazŖi in ĥıldı ĥafdin isr

²⁶⁹ K.24/6-9.

²⁷⁰ K.24/2-5.

Emrini kıldı o añladı yine birlikde
Kılınup yatsu olunmağda idi zıkr-i Hudā

Hemān emr itdi hāfıd yine ki gidüp hāreme
Orada da ide ezkā-rı Hudā'yı ifā

Gidicek söyledi mevcūd zevāta anıñ
Kaç dakıka kadar Óömri var ider Óazm-i beķā"²⁷¹

2.2.3.1.3. Akıldan geçeni bilme, düşünceyi okuma

Eserde 3 kıt'a ve 2 kıt'a-i kebîrede bu keramet yer alır.²⁷² İbrahim Efendi, tuz yüklü gemisinin battığını haber alır ve çok üzülür. Düğümlü Baba bu durumu anlar ve ona gemisinin Hasır İskelesi'nde olduğunu söyler:

“Tuzcu esnāfına İbrāhim Efendi aķdem
Ket-hudā idi gemisine tuz itdi imlā

Ĝarķ oldu diyü kendüye haber gelmekle
Kālbini hūzn ü keder itmiş-idi istıllā

Ülfeti olmıyarak hiç kelām söylemedi
Kendü de görmemiş-idi anı aķdem aslā

Baķ gemiñ şimdi Hāsır İskelesi'ne geldi
Didi keşfen yine ol kān-ı kerāmāt-ı Óulā

Kālbini bildiğine hayret ile gitdi hemān
Oraya geldi selāmetle bi-lutf-ı Mevlā"²⁷³

²⁷¹ KAS.2/115-118.

²⁷² K.12, K.18, K.21, KB.6, KB.19.

²⁷³ K.21/1-5.

2.2.3.1.4. Başka yerde vuku bulan olayları; mevcut kişileri görme, gösterme

Eserde, yalnızca bir kıt'a-i kebirede geçer. Zevci gurbette olan bir hanım, uzun süredir mektup gelmeyince meraka düşer ve Düğümlü Baba'nın huzuruna gider. Düğümlü Baba eşinin geldiğini, yanında esirler ve birtakım eşyalar olduğunu söyler. Kadın eve gittiğinde bu söylenenleri aynen görür:

“Geldi nezd-i şeref-efzāsına bir hatun kim

Zevci gurbette idi beyÖ ü şirāsı da eşir

Çok zamāndan berü mektüb ü haber gelmeyerek

Niyeti idi kerāmet ile kılsun tebşir

Bir kelām dımedi gelmekde hūzūrına hemān

Yine ilhām buyurdu aña Ħallāk-ı kebır

Niyetin keşf ü haber virdi ki zevciñ geldi

Hem fülān şeyler ile var şu kadar anda eşir

Der-Öaķab ricÖat idüp hānede buldı zevcin

Var o şeylerle eşirler nice kim oldı habır”²⁷⁴

2.2.3.1.5. Gizli eşya ve maddeleri bulup çıkartma

Eserde, sadece bir kıt'a-i kebirede geçer. Yeniçeri ocağındaki mumculardan²⁷⁵ biri evde parasını kaybeder ve eşini suçlar. Düğümlü Baba kadının bu halini anlar ve paranın yerini söyleyerek onu aklar:

“Mumcılardan biri evde idüp aķçesini ğayb

Zevcesin eyledi izÖac anı çaldı diyerek

İztırāb üzre o hatun ğiçer iken çağırup

Ķıldı taħlīs anı da böyle haberler virerek

YaÖni ilhām ile ol söylemeden anı yine

Kendüsi didi maħallini daħi söyleyerek

²⁷⁴ KB.15/1-5.

²⁷⁵ Yeniçeriliğin ilk kuruluşunda yeniçeri ağasının emir çavuşları durumunda olan küçük rütbeli on iki subaydan her biri.

Ki yatağın baş ucında bulunan divārda
Atdı bir fāre paçavrada şarılı çekerek

Zevcine didi o divārda bulup bir raĥne
Aķçeyi buldı tamāmıyla taĥarri iderek

Anlara evleri içinde ķarañluķ idi bu
Söyledi řemŖ-i ilhāmı ile Ĥaķ bildirerek

Ķadınıñ mum gibi tođruluđı oldu źāhir
İş-bu ifkiñ pürüziyle eriyordu giderek”²⁷⁶

2.2.3.1.6. Gelecekte olacakları bildirme

Eserde 3 kıt‘a, 3 kıt‘a-i kebire ve 1 kasidede olmak üzere toplam 7 yerde geçer.²⁷⁷
KB.4’te Düğümlü Baba Osmanlı-Rus savaşı daha başlamadan zafer muştusunu verir.
Fransa ve İngiltere’nin Osmanlı donanmasına yardım edeceğini henüz müttefiklik ilan edilmeden önce haber verir:

“Sevķ olunmuş idi Sivastopol’a donanma
Ķıldı tebřir hemān yine o ķutb-ı źi-řān

YaŖni Sivastopol’a olduđı gün bizde źafer
Didi tafşil ile ol ģavř füyüzāt-efřān

Üç enbārlularıñ ekberi Maĥmūdiyye
Nice ĥıđmetde bulundu anı da ķıldı Ŗıyān

Telđirāf yog-idi çend gün ģçerek geldi ĥaber
Olmuş öyle hepisi itdigi günde tıbyān

...

²⁷⁶ KB.11/1-7.

²⁷⁷ KB.1, KB.4., KB.12, K.19, K.30, K.31, KAS.2/120-123.

Cümlesin didi vüķüŖı ġüni İstanbul'da
Himmeti olduğı da aķdemi olmuŗdı Ŗıyān

Ĥarbe baŗlanmadan evvel ĥaberin virmiŗ-idi
Hem ŗafer bizde diyü ķılmıŗ-ıdı keŗf ü beyān

Hem o devletleri de bize muŖāvin itdim
Didi ĥıç müttefiķ olmaķ sözi yoķdı o zemān

Her ŗafer buldığımız ġün yine tebŗır iderek
Ber-ĥayāt ŗimdi de çok böylece ġuŗ itmiŗ olan”²⁷⁸

2.2.3.1.7. Kısır yahut yaŗlı kadın ve erkeği çocuk sahibi yapma

Eserde yalnızca bir yerde geçer. Düğümlü Baba ihtiyar bir adamın ĥıç çocuğu olmadığını ilham ile bilir ve ona eŗi ile yemeleri için keķiboynuzu verir. Daha sonra bu çiftin bir erkek çocuğu olur:

“İhtiyarlaŗdı biri olmamıŗ-idi çocuğı
Bir degil tecrübeten almıŗ iken çok ezvāc

Gördi ilhām ile ĥālin bilerek çağırdı
MaŖnevı virdi keķi boynuzı meyvesi Ŗilāc

Zevce ile meŖān anı tenāvül iderler
Diyü taŖriŗ buyurmuŗdı o Ŗālı-minhāc

Hem de erkek çocuğı olacağın bi't-tebŗır
Keķi boynuzı aña oldu elezz bir ġüllac

Gelerek zevcesine didi bu ġün ben bir zāt
Gördüm itdi baña tebŗiri meserret-intāc

²⁷⁸ KB.4/2-12.

İtdiler öyle tenāvül hemān oldu ĥamli
Tođdı bir ođlı feraĥ virdi ziyā mišl-i sirāc

Erkek ammā şocayup zevce Óamel-mānde iken
Keçi boynuzı şuzı-veş şocuğa oldu Óilāc”²⁷⁹

2.2.3.1.8. Hastalıkları iyileştirme

Eserde iki yerde bu keramet geçer. Birinde Dügümlü Baba, eşi hasta olan bir kâtime hanımına vermesi üzere bir buz verir. Adam hanımına buzu verdiğinde ateşi de hastalığı da geçer.²⁸⁰ Bir diğerinde Dügümlü Baba, su çiçeği hastalığını geğiren ve doktorların umudunu kestiği bir şocuğu kucağına alarak sıkar ve çocuk bu marazdan kurtulur:

“Böylece zıkr ü beyān itmededir bir zākir
Bildiğim şocuğu kucağda gezerken görđi

Kendü kucađına aĥz eyleyüp ol ğavš-ı güzün
Añladıđ ĥikmet-i Ĥaķ var ki vücūdın sıķdı

YaÓni çiçek çıkarup buldı řifā ĥalbukim
Şiddet üzre idi ümiği etıbbā kesdi

Baķ havā içre řaķındı oluyor raĥmete dāl
Oldı anıñ daĥi ĥaķķında bu ĥayra bādı

O maraz içine urup da helāk eylemesi
Tıbca bādió-i telāş olmuş-iken şurtıldı

Marazıñ şiddetini ĥāricine iĥrācdan
Řalaraq Óac-z-i etıbbā himemiyle çıķdı”²⁸¹

²⁷⁹ KB.17/1-7.

²⁸⁰ KB.14

²⁸¹ K.34/1-6.

2.2.3.1.9. Bereket getirme

Eserde iki kıt‘ada geçer.²⁸² K.3’te Dügümlü Baba revanisini satamayan bir satıcıya bir camiye gitmesini orada bereket bulacağını söyler:

“Kıldı bir zāt rivāyet ki o Ğav̄s-ı ekrem
Gördi soķaķda revānıciyi ğāyet muhtāc

Şatamamışdı revāniyi taŖayyüş havfi
Eylemekde idi kalbini anıñ pek izŖac

Virdi meccānen anı herkese ol Kıtub-ı güzın
Ŗillet-i faķrına naķd-i himemin kıldı Ŗilac

CüzŖi kalmışdı filān cāmiŖe gidüp bereket
Bul diyü nuķ ile kılınmış idi baŖs ü inhac

Vardığı ān oraya Vālide Sultān gelüp
Aña itdirdi Ğudā hālin anıñ istimzac

Söyleyüp çok keremi oldu idüp sermāye
Bi’t-taŖayyüş yine Ŗimdi de degildir muhtāc”²⁸³

2.2.3.1.10. İkaz edip kötülüğe, tehlikeye düşmekten kurtarma

Eserde bu keramet Dügümlü Baba’nın bazı kimseleri yangına karşı uyarması şeklinde geçmektedir. ²⁸⁴ Bir menkıbede de Dügümlü Baba, bir Ŗekerciyi yolda görmüş ve onun nereye gideceğini keşfen bilmiştir. Ŗekerciyi oraya gitmemesi için uyarmasına rağmen o, Dügümlü Baba’yı dinlememiş ve başına türlü felaketler gelmiştir:

“Bir Ŗekerci didi ben giçer iken soķaķda
Nireye gidecegim münkeşif olmuşdı aña

²⁸² K.3, K.5

²⁸³ K.3/1-6.

²⁸⁴ K.7, K.33, KB.22.

Ol maħalle űaķınup gitme dimiű ise daħi
Yine nefsim beni gitmeklige ķıldı iĝvā

Ol maħalle gelerek ĥaylice serħoű kesān
ŐĀķibet eylediler anda benimle ĝavĝā

Beni dŐgmeklige ķalkıűdılar artıķ nā-ĉār
Soķaĝa pencereden kendümi itdim ilķā

Baözi Őuzvum ķırılıp nice zemānlar ĉekdim
Añladım ķadrini zāŐir olurum ben de añā”²⁸⁵

2.2.3.1.11. Tehlike ve felakete maruz kalanları kurtarma

Eserde denizde boĝulmak üzere olan kiűileri kurtarma kerametleri hem tayy-i mekān baűlıĝı altına hem de bu baűlık altına alınmıűtır. Ulemadan biri, hac dŐnüşü denizde boĝulmak üzereyken Dügümlü Baba'nın ona bir aĝaç parĉası uzattıĝı ve o sayede ölmekten kurtulduĝunu anlatır:

“Őeyħ-i İslām müűteħir yaŐni Ĥasan Ĥayru'llāħ
İdiyor vaűf-ı muŐallāsını böyle tıbyān

CāmiŐ içinde terāvıħ olunur iken edā
Pencere cāmına sürŐat ile gitdi hemān

DefeŐāt ile mücerreb olarak herkesce
Yine var bunda da ĥikmet didi hep anda olan

Ķanĝı űeb olundıĝı taħrır olundı ĥattā
ŐUlemādan biri ĥacdan gelerek itdi beyān

²⁸⁵ K.7/1-5.

Ki uzāk baħrde ğarķ olmada idim bir ŧeb
Žāhiren ķalmadı ümīd ki ħalās ola bu cān

Gördüm Óaynım ile ol zāt-ı kerāmet-pīŧe
Bir ağāç parçasını destime virdi ol ān

Ki aña ŧarılarak ŧāħile çıķdım der-ħāl
Didi vaķti de muvāfiķ baķılup oldu Óıyān”²⁸⁶

2.2.3.1.12. Hasımlarını cezalandırma

Bu keramet eserinde, iki kıt‘a-i kebire ve bir kıt‘ada geçer.²⁸⁷ Dügümlü Baba‘ya hakaret eden kişilerin sıtmaya tutulması, evinin yanması gibi felaketlere düçar olduğu anlatılır:

“Kendü kendüye belā eyledi daÓvet birisi
Anı taħķire cesāretle Óiyāzen bi‘llāh

Óafvı ğālib idügi emr-i bedīħi ise de
İder Óafvı daħi ancaķ olıcaķ izni‘llāh

Ġayretu‘llāha toķunmaķ ile böyle ŧeyler
Oldı dünyāda daħi niceleri Óibretğāh

İŧte bu kimseniñ üç ħānesi de ol gice
Muħterik olmağıla oldu hemān maħv ü tebāh

Başķası da yine ol cüróeti idüp o gice
Fevt oldu ŧāğ iken ħastalık irdi nā-ğāh”²⁸⁸

²⁸⁶ K.11/1-7.

²⁸⁷ KB.16, KB.18, K.6.

²⁸⁸ K.6/1-5.

2.2.3.1.13. Maddelerin mahiyet ve niteliklerini değiştirme

Eserde bir kıt'a-i kebirede geçer. Kara Baba tekkesi post-nişini Ali Haydar Bey Dügümlü Baba'nın onu meyhaneye götürdüğünü ve orada içkiyi şerbete tebdil ettiğini anlatır:

“Kara Baba denilen tekyede ki post-nişin
Böylece gördüğünü itmede naql ü ifhām

Cezbe-i Hāq'da olup ğayr-ı mükellef idi çün
Götürüp meykedeye virdi baña bir tolı cām

Oluyor feyz ü kerāmet ile tebdil-i eřyā
Böyle bir zāt-ı muğaddes anı kıldıkda merām

Ol zamān bilmez idim kuvvet-i qudsiyyesini
İçmemek istedim ammā yine itdi ibrām

İtmiş olur cehle tañvıl didi havf itme
Bunu şan eyleme kim sen ola murdār ü hārām

Aña ben virmiş iken humrun alup ol cāmı
Şoñra hiç mi қоқısın eylemedim istiřmām

İçdigimde қоқısı vü lezzeti aÖlā şerbet
İdügin añladım itdi yine tekrār inÖām

Üç büyük cāmı tolı nüş idüpde ařlā
Olmadı bādede ki hāl ki meřhūr enām”²⁸⁹

2.2.3.1.14. İş/mansıp sahibi yapma

Eserde iki kıt'a ve üç kıt'a-i kebirede geçer.²⁹⁰ Dügümlü Baba'nın bir memurun uzak yere gitmesini engelleyip İstanbul'da kalmasını sağlaması, iki kişiye rızkının farklı

²⁸⁹ KB.23/1-8.

beldelerde olduğunu söylemesi, işten çıkarılan birini himmetiyle işine geri döndürmesi bu başlık altında değerlendirilmiştir.

“Yine Seyyid Efendi bunu da naql idiyor
Didi bir gün baña ol zāt-ı kerāmāt-nisāb

İtdi kâğıd ü kalemiñ bundadır ammā ki seniñ
Semt-i gurbetde devāt hoqqası dimekle hitāb

Gitdim İzmir’e kitābet ile meómūr olarak
Hemān üç günde açıldı orada rızqıma bāb

Çünkü aqdem dahi kātıp idi İstanbul’da
Böyle İzmir’deki kātipliği kıldı işrāb”²⁹¹

2.2.3.1.15. Rüyada görünme

Masum Baba sandukasındaki tacı her sabah sola meyletmiş olarak bulan ve her defasında düzelten kişinin rüyasına girerek onu tehdit eder:

“Tācı māōil turaraq bir tarafa sanduqada
Rūzgārdan oluyor sandı birisi gūyā

Vaz’i Óādide bulundurmağa pek çok çalışup
Buluyordu yine varup ana evvel-āsā

Soñra rüoyāda anı men’i ile tehdid itdi
Şağ iken dindi idermiş sola māil iksā”²⁹²

Eserde bir kıt’ada da Dügümlü Baba’nın Mustafa isimli bir zatın rüyasına girerek ona korkmamasını söylemesi ve üç gün sonra çıkan büyük bir yangında o zatın felaketten zarar görmemesi anlatılır:

²⁹⁰ K.25, K.28, KB.13, KB.20, KB.21.

²⁹¹ K.25/1-4.

²⁹² KAS.2/94-96.

“Yine bir zât ki dinür semtine Dîzdâriyye
Muştâfâ ismi o mâliyyede idi aqdem

Mütehayyiz ketebeden sûlehdân olarak
Hâccı da itdi tarîkatde daîi sa’îyi etem

Bi’t-teşekkür didi gördüm geçiyorken bir gün
Eyledi hâkqıma bâ-hayr du’â bezl-i himem

Söñra rü’yâda da taltîf ile üç kerre baña
Söyledi qorqma selâmetdir o Gavâs-ı ekrem

Üç gice söñra žuhûr eyledi ihrâk-ı kebîr
Pek yakîñ gelmiş-iken Hâk bizi kıldı eslem”²⁹³

2.2.3.1.16. Ölümünden sonra fevkalade hallerin zuhuru

Masum Baba’nın türbesindeki mumların rüzgar olsa da sönmemesi, türbesinde insanların şifa bulması, orada dua edenin afiyet ve rahata kavuşması terceme-i hâllerinde anlatılır:

“Rıhletinden daîi söñra yine el-Hâk andan
Böylece feyz ü kerâmet görölüyor hâlâ

Üç taraftan daîi parmaklık iken türbesinin
Rûzgâr olsa şedîd mumları olmaz itfâ

Anda her qabirde böyle olup anıñ qabri
Rîhe pek qarşu iken mumı eritemez qat’â”²⁹⁴

2.2.3.1.17. Yemeden, içmeden, uyumadan uzun süre durabilme

Bu keramet eserde Masum Baba’ya dair geçer:

²⁹³ K.2/1-5.

²⁹⁴ KAS.2/91-93.

“Bāb-1 tekye giceler tā be-şabāh açığı idi
Kağı sā’ate gelen bulur idi nūr-āsā

Ya’ni bî-dār ü pür-envārlığı ğıbtā ki māh
Düşña yatmaz idi posta uzanmaz aślā”²⁹⁵

2.2.3.1.18. Maddi/Manevi himmet

Eserde Düğümlü Baba’nın insanlara sıkıntısını gidermek için para vermesi, ticarete ve borcunu tahsilde yardım etmesi, dua ederek erzaka muhtaç olan halka yardım gelmesine vesile olması gibi kerametler bu başlık altında toplanmıştır. Kara Baba tekkesi şeyhi Ali Haydar Bey ekmek almak için para ararken sokakta Düğümlü Baba’yı görür ve onun bu halini anlayan Düğümlü Baba şeyhin ihtiyacını karşılar:

“Kara Baba denilen tekyedeki şeyh yine
Böylece söyledi anında öziyle söziyle sağ

Ki şitā şiddeti var idi tükendi ekmek
Ağçesin bulmağ için gezmede idim sol ü sağ

Nūr-āsā soğak içre oturuyor gördüm
Kıldı ol ğavş-ı Őažim himmetini böyle sürāğ

Yine ilhāmla bilüp iki mübārek avucıñ
Kaıayup üfledi açdı ki nuğūd mişl-i çerāğ

Her biri tāhir ü parlāğ idi güyā ki henüz
Çıkdı đarb-hāne idüp kalbe anı ifrāğ

Anları virdi didi işte gidüp ekmek al
İdegör hūzn ü telāş eylemegi terk ü ferāğ”²⁹⁶

²⁹⁵ KAS.2/74,75.

²⁹⁶ KB.24/1-6.

Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı ordusuna yardımı da Düğümlü Baba'nın manevi himmetine örnektir:

“İşte altmış toğuz içinde henüz Moskov ile
Hârb olacağ mı dir iken didi bu gavs-ı kebîr

Ki Fransa ile İngiltere'yi ben daği
Bizlere yardım için eylerim aña tesyîr

Henüz anlardan iÖâne idi meçhül o zamân
MaÖnevî himmetiniñ sâkıını kıldı teşmîr

Nutğı üzre hepisi oldı anıñ da žâhir
Hâzret-i Rabb-i enâm eyledi öyle teşhîr”²⁹⁷

2.2.3.2. Kerâmât-ı İlmiyye

Kerâmât-ı ilmiyye ilimde, ahlakta, ibadette, amelde ve edepte sergilenen üstün meziyet ve faziletleri kapsar. Mutasavvıflar için bu tür kerametler daha önemlidir. Dinin emir ve yasaklarına sıkı bir şekilde uymak, kötü huy ve alışkanlıkları terkedip iyi alışkanlıklar edinmek, istikamet üzere olmak, nefse hâkimiyet, çalışıp çabalamak suretiyle ilim ve irfan sahibi kâmil bir insan olmaya çalışmak gerçek ve mânevî kerametlerdir.²⁹⁸

“Zîkr olundı yine buraya degin bi'd-defeÖât
Žâhir-i şerÖ ile de nuşhı iderdi ifâ

Şerh-i ahvâl-i muhâtab ile içâbınca
YaÖni muhtâc idügi mertebe eylerdi edâ

Kütüb-i fiğh ü Öağâöidde olan ahkâmı
Darb-ı emsâl ile de şerh idiyordu aÖlâ

²⁹⁷ KB.15/38-41.

²⁹⁸ Süleyman Uludağ, “Keramet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV yayınları, 2022), 25/268-270.

Hâzret-i Hâlık'ı taqđıs ü taşavvuf kavlin
Ŗİlm-i žāhirlerde tatbıķle virirdi maŖnā

Ŗavl arķasında menŖ ile buyurdı hemān
Gül gibi sūnñligin terki niçündür āyā

Çünkü bir hār ki rafż ehven olur andan hār
İki Ŗālemde de dimār-ı semūmı hāķķā”²⁹⁹

²⁹⁹ KB.25/1-6.

BÖLÜM 3: METİN

3.1. Nüsha ve Tavsifi

Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba cild-i sâlis rik'a ile kaleme alınmıştır. Satır sayıları genelde 14 olmakla birlikte sayıca farklılık gösteren sayfalar da vardır. Metin kısımları kırmızı mürekkep ile çerçevelenmiştir. Her sayfanın numarası üst köşede verilmiştir. Eserin 21 ve 26. sayfalarının arasının kopartıldığı farkedilmiştir. Bazı sayfaların numaralandırılmasında hatalar vardır. Tek sayı ile numaralandırılmış sayfalarda mühür bulunmaktadır. Eserin ilk varağında vakıf tarihi 1293 olarak verilmiştir.

3.2. Neşir Esasları

Eser Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Düğümlü Baba Koleksiyonu içinde yer alan 564-3 numaralı nüsha üzerinden okunarak transkribe edilmiştir. Metinde yer alan ayet ve hadislerin tahriçleri yapılarak dipnotta verilmiştir. Tarih, olay ve kavramlarla ilgili gerekli görülen yerlerde yine dipnotta bilgi sunulmuştur. Müellifin *Âsâr-ı Kemâl*'den bu cilde de dahil ettiği kasideler ve derkenarda verilen tarikat silsileleri keramet anlatımını bölmek adına ana metnin sonuna koyulmuştur.

Varak numaraları köşeli parantez içinde verilmiştir. Müellif her menkıbenin başında *kezâlik* ifadesini kullanmıştır. Bu ifadeden sonra gelen her beyit birden başlanarak numaralandırılmıştır. Çalışmanın başında belirtildiği üzere kasideler KAS., kıt'alar K. Ve kıt'a-i kebîreler KB. kısaltmalarıyla gösterilmiştir. Vezin ilk şiirin üstünde belirtilmiş ve vezin değişimi olmadığı sürece veznin her şiirin başında tekrarına gerek duyulmamıştır.

Tam transkripsiyon sisteminin kullanıldığı metinde tercih edilen neşir esasları şu şekildedir:

1. Metnin transkripsiyonunda mümkün mertebe metne bağlı kalınmıştır. Ses veya hareketlerle belirtilen vokaller korunmuştur: irişüp, gelürken, idüp, idügin.
2. Vokal veya hareketin olmadığı yerlerde uygulanan kurallar şunlardır:

- a. Geniş zaman ekleri dudak uyumuna ve ekin bitişişinde bulunan kelimenin vokaline bakılmadan yuvarlaklaşma temayülünde olduğu kabul edilerek okunmuştur: virür, bulunur.
- b. Öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman eki dudak uyumuna ve ekin bitişişinde bulunan kelimenin vokaline göre yuvarlak veya dar ünlülü okunmuştur: dimiş, tutmuş, olmuş.
- c. Görülen (bilinen) geçmiş zaman eki üçüncü şahıslarda her durumda dar vokalli okunmuştur: oldu, tutdu, kırdı.
- d. Görülen (bilinen) geçmiş zaman eki birinci ve ikinci şahıslarda ekin bitişişindeki kelimenin vokali dikkate alınarak ve dudak uyumu gözetilerek okunmuştur: düşdüm, uyduñ.
- e. Birinci şahıs ekleri dar vokalli okunmuştur: tarılayım, yazalım.
- f. İkinci çoğul şahıs emir eki dudak uyumu ve bitişişindeki kelimenin vokali gözetilerek okunmuştur: gidiñ, idiñiz.
- g. Üçüncü tekil şahıs emir eki her durumda yuvarlak vokalli okunmuştur: itsün.
- h. Birinci ve ikinci şahıs ekleri dudak uyumu ve ekin bitişişindeki kelimenin vokali gözetilerek okunmuştur: dıdeleriñ.
- i. Üçüncü tekil şahıs iyelik eki her zaman dar vokalli okunmuştur: özi, sözi.
- j. Zarf-fiil eklerinden -up eki her zaman yuvarlak vokalli okunmuştur: kırılıp, denilüp.
- k. Zarf-fiil eklerinden -madan yazıldığı şekliyle okunmuştur: söylemeden.
- l. Zarf-fiil eklerinden -ıcak her zaman dar vokalli okunmuştur: eyleyicek.
- m. Soru edatı daima dar vokalli okunmuştur: şalur mı, olur mı.
- n. İsimden isim yapan eklerden -lı eki yuvarlaklaşma temayülünde olduğu kabul edilerek okunmuştur: dehşetlü, semlü.
- o. Fiilden fiil yapan eklerden -ım, -in eki dudak uyumu gözetilerek okunmuştur: görünür, olunur.
- p. şimdiki zaman ekinden önce gelen ünlüler dudak uyumu gözetilerek okunmuştur: egiliyor, kırkıyor.
- q. Nazal n (ñ) kullanımını çok fazla olduğundan müellifin kullanımına bağlı kalınmuştur.

3. “ile”, “içün” edatlarıyla “ise”, “iken”, “idi” gibi fiilin aldığı ekler ayrı ise ayrı yazılmış; bitişik ise tire ile gösterilmiştir: itmiş-idim, kızb ile.
4. Arapça ve Farsça terkiplerin yazımında şu hususlar gözetilmiştir:
 - a. Arapça terkipler şöyle yazılmıştır: Óale'l-Óarşióstevā, bi-emri'llāh.
 - b. Farsça terkipler şöyle yazılmıştır: Óilm-i Hudā-yı feyyāz, dest-i şeref-baḥş.
 - c. Arapça ve Farsça ön ek ve edatlar kısa çizgi ile gösterilmiştir: be-faẓl ü şeref, bi-vechi.
 - d. İki kelime arasına gelen ek ve edatlarla yapılan tamlamalarda her aralığa kısa çizgi getirilmiştir: fermā-be-fermā.
 - e. Farsça son ekler ve sona eklenen edatlar bitişik yazılmıştır: pūyān. Türkçe kelime ve kelime gruplarıyla sıkça kullanılan -āsā ve -veş ekleri kısa çizgiyle gösterilmiştir: gülistān-āsā, humbara-veş.

3.3. Kemāl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâlis

[Zahriyye/1a]

Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥîm el-Ĥamdü li'llāhi Rabbi'l-Óālemîñ ve's-şalātü ve's-selāmü Óalā melceóî men zerióe ve menceóî men berióe ecmaÓîñ ve Óalā kıtābet-i enbiyāóîhi'l-muÓaẓẓamîñ ve Óibādihi'l-muvaḥḥidîñ. Emmā baÓd fe-ḳad vaḳaftü hāze'l-kitābe ve ehdeytü ecrahū li-ervāhi'l-kāffeti emvātinā ve'l-fuyūzāti'd-dāreyni li-küllü ahýāóinā ve ene'l-Óabdü'z-zelîlü'l efḳar ilā'l-lāhi'l-celîli'l-ekberi'l-müteÓāl. Nāzımu hāze'l-kitābü ve nāmeḳahu es-Seyyid ÓİsmāÓîl Šadıḳ Kemāl bin el-Ĥāc Muhammed Šālîḥ Vecihî Paşa raḥimehu'l-lāhu teÓālā. “*Rabbenā ātinā fi'd-dünyā ḥaseneten ve fi'l-āhirati ḥaseneten ve ḳınā Óaẓābe'n-nār*”³⁰⁰ Bi-hürmet-i ḥabîbike'l Óaẓmi šalla'l-lāhu teÓālā Óaleyhi ve Óalā ālihi ve šahbihi ecmaÓîñ ve sellim kemā yahîbbü ve yerda ve'l-Ĥamdü li'llāhi Rabbi'l-Óālemîñ.

Fî-sene 1293

³⁰⁰ “İnsanlardan öyleleri de vardır ki, ‘Ey rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; bizi cehennem azabından koru’ derler.” el-Bakara 2/201.

[1b]

KAS.1.

(Faóilātün [Feóilātün] Feóilātün Feóilātün Feóilün [Faóilün])

1. Besmele vü hámdele vü salveleyi bi'l-ıfā
İbtidā yazmalıdır vefk-ı müşelleş-āsā
2. “Feózkürünı”ye mükāfāt oluyor “ezkürküm”³⁰¹
Her mükāfāta budur üss-i esās-ı aÓlā
3. “İn şekertüm le-ezıdenneküm”³⁰² āyet yine kim
Şükr olunduğca ider lutfını tezyıd Hudā
4. Faħr-ı kevneyne salāt ile selāmı “sallū”
“Sellimū” ile Hudā bizlere fermā-be-fermā
5. Zāt-ı Hāğ ile melekler de “yüsallüne Óaleyh”³⁰³
Oldı bu āyetine mebde-i teşvıķ-ārā
6. Cümleten āl ü aşhābı ile ümmetine
Salavāt olmalı taÓmım ile ilhāğen añā
7. Oldı āyetle hadış ile o daħi mensūs
Hāğ қаbül itdire taÓmım idelim ol gūnā

[2a]

8. ÓAcizim gerçi kemāl eyleye Rabbim ikmāl
Tarafımdan da ide öyle қаbül ü isrā

³⁰¹ “Artık siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, bana nankörlük etmeyin!” el-Bakara 2/152.

³⁰² “Hani rabbiniz, ‘Eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim, nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım pek şiddetlidir!’ diye bildirmişti.” İbrâhım 14/7.

³⁰³ “Allah ve melekler peygambere salāt ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salāt ve selâm okuyun.” el-Ahzâb 33/56.

9. Böylece besmeleyi hâmd ü şalâtı idelim
Üç kûşe nüsha vü ser-levhâ gibi feyz-efzâ
10. Soñra bedó eyleyelim iş-bu üçüncü cilde
Hîss-i ikmâle muvaffağ ide yine Mevlâ
11. Cild-i evvel ile şânîsi denildi evvel
Cümlesi dañi *Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba*
12. Yine kaç cild olarak yazdım anı Óaczim var
Olamaz çünkü kerâmât ü füyûzı ihşâ
13. Şadıķâne ideyim hıdmetini yine kemâl
Bulayım feyz-i kemâl ola kabûline sezâ
14. Olunur yine revân içre şikât aķvâli
Her birinden dañi taħķıķ ile derc ü imlâ

[2b]

15. Nażm ü neşr ile dañi olsa olur ecr-i cezîl
Kim bilür ise yaza söyleye yâñud baña

KB.1.

Kezâlik

1. Oldı *Cerrâhî* laķab Hâzret-i Nüre'd-dîne
Türbedâr şeyh orada Ğâlib Efendi hâlâ
2. Didi ol Şeyh ki Dügümlü Baba Hâzreti'ne
Gelmiş-idim oturup hasta degildi aslâ
3. Mâder-i pâkiniñ ismini Hânîfe buyurup
Ol zemân añlamamış-idim niçün itdi inbâ

4. Üsküdar'da birisi fevt olup üç mäh soñra
Ayrılığ Çeşmesi'ne defni olundu ifā
5. Şimdiye dek o da defn oldığı žāhir ise de
İdeyim kabr-i şerifinde varup hayr duŖā
6. Geldim ahşāma qarīb turmada tābūt içre
Gelmemiş lahde kapak taşı sebep olmuş aña
7. Defn olup anda imām var ise de telqini
Benim itmekligimi söyledi derhāl baña
8. Gerçi hiç aña degin itmemiş-idim telqin
Kalbime geldi o nutkı hemān itdim ifā
9. Çünkü telqin oğunur māderiniñ ismi ile
Kimseye söylemeyüp ancak o gün didi baña
10. Olup ahşām qarīb lahde kapak taşı için
Öyle bekletdiren anıñ himeminden mahzā
11. Rihleti CumŖa şalātı oğunurken olarak
İrtesi defin olundu var-idi çok küberā
12. Öyle teklifi imāmiñ yine andan himmet
Çok meşāyih ile anda var-iken çok Ŗulemā

[3a]

[3b]

K.1

Kezâlik

1. Ol didi yine gelüp nezdine çok zât anıñ
Oldı zâhir bu da ol zât-ı himem-ârâdan
2. Ki Emîn ile be-nâm biri olup defterdâr
Manşıbı cānibine gitmiş-idi deryâdan
3. Der-sa'âdet'de bulunduğı zemân çok gelerek
Himmet almış idi ol zât-ı şeref-pîrâdan
4. Veysî Paşa idi Óasker ümerâsından o da
Buldı kām itdi devâm ol himem-i evfâdan
5. Veysî Paşa'ya didi tekyede ol Kutb-ı celîl
Ol Emîn'i çıkarup yine yem-i ifnâdan
6. Ki Emîn şimdi kabağ gibi deñizde geziyor
Fülki battı anı kırtarmalı vāveylâdan
7. Veysî Paşa hemân itmişdi telâş ile niyâz
Didi kırtardım idüp işte recâ Mevlâ'dan

[4a]

8. Geldi mektûbı ki hep öyle olup didigi gün
İrmiş el kendüye ol Ğavş-ı meded-efzâdan
9. Gördüm Óaynen beni çıkardı o zât sâhile dek
Diyerek yazdı mufaşşal olarak oradan

10. Ber-ĥayāt böylece bunu da görenlerden çok
Naĥli mevśūĥ yine elsine-i evfādan

K.2.

Kezālik

1. Yine bir źāt ki dinür semtine Dīzdāriyye
Muśtafā ismi o māliyyede idi aĥdem
2. Mūteĥayyiz ketebeden śuleĥādan olarak
Ĥacci da itdi tarīĥatde daĥi saŖyi etemm
3. Bi't-teşekkür didi gördüm geçiyorken bir gün
Eyledi ĥaĥĥıma bā-ĥayr duŖā bezl-i himem
4. Śoñra rüŖyāda da taltīf ile üç kerre baña
Söyledi ĥorĥma selāmetdir o Ėavś-1 ekrem

[4b]

5. Üç gice śoñra žuhūr eyledi iĥrāĥ-1 kebīr
Pek yaĥın gelmiş-iken Ĥaĥ bizi ĥıldı eslem

K.3.

Kezālik

1. Ėıldı bir źāt rivāyet ki o Ėavś-1 ekrem
Gördi soĥaĥda revāñiciyi ĥāyet muĥtāc
2. Śatamamışdı revāniyi taŖayyüş ĥavfi
Eylemekde-idi kalbini aniñ pek izŖāc
3. Virdi meccānen anı herkese ol Ėutb-1 güzīn
Ŗillet-i faĥrına naĥd-i himemin ĥıldı Ŗilāc

4. CüzÖjü qalmışdı filān cāmiÖe gidüp bereket
Bul diyü nutq ile qılmış-idi baÖs ü inhāc
5. Vardığı ān oraya Vālide Sultān gelüp
Aña itdirdi Ħudā hālin anıñ istimzāc
6. Söyleyüp çok keremi oldu idüp sermāye
Bi't-taÖayyüş yine şimdi de degildir muhtāc

[5a]

K.4.

Kezālik

1. Didi böyle Ayaşofya'da Şekerci Ħāfiż
Himmetiyle o dañi itdigini istilzāz
2. Ki serāyda pederimiñ olarak matlūbı
Virmediler bulamamış-idi taħşile melāz
3. Matlabıñ pişine şir de ise taħşile
Žāhiren başqa sebep var mı mededgāh ü meÖāz
4. Şeker aħz itdi didi bāña da bu gün pederiñ
İstesün ānı serāydan ide Mevlā infāz
5. Virmiyorlarken anı ehl-i serāy virdi o gün
Himmetiyle pederim oldu telāşdan enqāz
6. Ber-ĥayāt olmağıla iş-bu Şekerci Ħāfiż
Söyleyüp böyle ider türbe-i pākini melāz

7. Şîr ü sükkerden elez himmeti şîr-i Hâkķıñ
Ma'nevî emrin ider şîr-i ževâhir infâz

[5b]

K.5.

Kezâlik

1. Yine bir zât ifâde idiyor böylece kim
Bir kayık batdı kayıkcı çıkarak buldı rehâ
2. Üç yigirmiligi virdi didi kayık yapdır
Ol dimiş-idi bunuñla olabilmez inşâ
3. Yine nutķ itdi ki yaptır bereket Mevlâdan
Anı ikmâle degin Hâķ yine eyler i'otâ
4. Hiç bir aķçesi de yoĝ-idi kayıķcınıñ
Şatacak nesne daħi kıalmamış-idi aslâ
5. Sebeb-i žâhir-i ümmîdi de yoĝ-iken anda
Kıldı ikmâl sebepler yaradup virdi Hudâ

K.6.

Kezâlik

1. Kendü kendüye belâ eyledi da'vet birisi
Anı tahķire cesâretle Oiyâzen bi'llâh
2. O'afvı gâlib idügi emr-i bedîhî ise de
İder O'afvı daħi ancak olıcaķ izni'llâh

[6a]

3. Ğayretu'llâha toķunmak ile böyle şeyler
Oldı dünyâda daħi niceleri O'ibretgâh

4. İşte bu kimseniñ üç hānesi de ol gice
Muhterik olmağıla oldu hemān mahv ü tebāh
5. Başkası da yine ol cür'eti idüp o gice
Fevt oldu sağ-iken hastelik irdi nā-gāh
6. ÓĀdī ādemdeki qalbe bile toqunmamalı
Top gibidir ki fetili aniñ ancaq bir āh
7. Topa qarşu turaraq virme qazab ile fetil
Ĥiddetiñ var ise itfāya süküt olmalı çāh
8. Ėarq ider haqsızı dōlāb-ı zemān devr iderek
Delv-i kām üzre irer haqlu olan bāga miyāh
9. Birini qırma hulūs qaqlmaq için diğesine
İtme mehtāb saña da olamaz soñra refāh
10. Ėaybet itseñ de virir āña irince āteş
Güllesinden olamaz hiç aniñ qaqlmağa rāh
11. Evliyā qalbi olup Ĥisn-ı Ĥasın-i Bārī
Anı tazyıq ideni itmede tedmır Allāh

[6b]

K.7.

Kezālik

1. Bir şekerçi didi ben giçer iken sōqāqda
Nireye gideceğim münkeşif olmuşdı āña

2. Ol maħalle şaķınup gitme dimiş ise daħi
Yine nefsim beni gitmeklige ķıldı iġvā
3. Ol maħalle gelerek ĥaylice serħoş kesān
ŐĀķibet eylediler anda benimle ġavġā
4. Beni dŏgmeklige ķalkıřdılar artık nā-ĉār
Soķaġa pencereden kendümi itdim ilķā
5. BaŐzı Őuzvum ķırılıp nice zemānlar ĉekdim
Añladım ķadrini zāŏir olurum ben de aña

[7a]

K.8.

Kezālik

1. Ĥācı ŐĀrif Baba'nın var idi bir oġlı kim
İsmi de Rāřid Efendi idi ĥacca gitdi
2. Sen varup Müzdelife'de yapar iken ŏbecik
Beni de dilde tutup baķ ne ĉıkacaķ didi
3. Ol ĉıķan Őey sebaķ olmaķla saña ĥıfż idesin
Diyü giderken aña nuřĥı da icrā ķıldı
4. Őyle itdikde żuhūr eyledi bir kāġıd kim
Şabra dāŏir aña yazılı bir āyet var idi
5. ŐAvdet itdikde hemān kendüsini gördükde
Saña ders işte budur didi yine keşf itdi

6. Oldı hulk-ı hâsen-i sâbra o gâyet mazhâr
Genc imiş fevt olıcağ yine görenler didi

K.9.

Kezâlik

1. Didi bir zât ki Kocamuştafâpaşa semti
Muştafâ ismi o da ehl-i tarîk şimdi de sağ
2. Bir hâce hacca gidüp medresede otasına
Yine bir hâce oturdu ki odır aña çerâğ
3. Geldi ol Gavş-ı rahîm ol otanıñ öñinde
Şuyı ibriğden idiyordu türâba ifrâğ
4. Çıkarayım mı deñizden didi hem çıkardım
Añlaşıldı yine kıldı himem-i feyz-sürâğ
5. Hâceniñ yazdı çırâğı bu söziñ tarîhin
Anıñ içün mi diyü kalbine olmuş idi dâğ
6. Gelicek hâcesi der-hâl teşekkürle didi
Bahre düşdüm irişüp o çıkarup kaldım sağ
7. Gördüm Óaynen yed-i pür-feyzi ile çıkardı
Diyü naql itdi ki düşdigi maħal gâyet ırağ
8. Bahr u berde nice nice himemi var böyle
Olamaz tayy-i mekân hâsili hiç ebhur u tağ

[7b]

[8a]

9. Kendü kendüsini sûretde Dügümlü itdi
Lîk şîretde kemend-i felek olmaz-idi bağ
10. Dîdemiz ebru vü müjgânla Dügümlü şuverî
Lîkin eflâke irer bağdığı ân olmaz uzağ

KB.2.

Kezâlik

1. Şeyh-i İslâm-idi Sa'ode'ddîñ Efendi aqdem
İtdi dâmâdı Necîb-nâm Efendi inbâ
2. Baña bir şeyh-i şehîr didi hîsâr hâricine
Beni birlikde getürmiş-idi Dügümlü Baba
3. Qarağollar dañi görmezler-idi giçer iken
Bâb-ı qal'â açılırdı iricek kendü aña
4. Gicelerde o zemân qal'â-i İstanbul'uñ
Her qapusı qapalu iken açar idi Hüdâ
5. Qapanurdı çıqıcaq yine o Qutb-ı a'özam
Defe'âtle bulunup görmüş-idim bu gūnâ

[8b]

6. İstinâdım olaraq aña niyâz eyler idim
Eyledi himmet ile nice nice def'â-i belâ
7. İş-bu râvîsi olan şeyh de o didiği zemân
Görülüp böyle kerâmet dañi olur inbâ

8. Söylüyor Óİsmet Efendi ki odur evķāfda
Duħterim ĥāmil-idi ağrısı oldu peydā
9. Biz telāşdayken o rāvı bulunan şeyħ ĥaremi
Geldi himmetle hemān oldu sühulet-efzā
10. VazÓ-ı ĥāml eyleyicek turmayup itdi ricÓat
Gelmedi başka zemān bı-ġaraż idi zıřā
11. YaÓnı ol ġavş-ı celıliñ himemiyle o zemān
Şeyħ rāvıde de böyle görünürdi ammā
12. İhtilāt eyledi baÓzılar ile gitdi o ĥāl
Anı ġıybet degil Óibret için olur imlā
13. Ol Necıb ü Óİsmet Efendiler olup da vāķıf
Şeyħ rāvıyi bu süret ile eyler inbā
14. Didi ol şeyħ özi de toğrı iken iş-bu sözi
Himmetiyle o zemān öylece meşhüd ĥaķķā
15. Oluyor cümle Kemāl-nāme sıķātden taĥķıķ
Yine şek gelmeye bunda daħi ķalbe aślā
16. Bunuñ emşāli ile nice nice aÓlāsın
Gördi mevşūk zevāt itmede inbā ĥālā
17. Bunu rāvı daħi yine şuleĥādan ise de
Faķat eski derecesinde degilmiş ĥayfā

[9a]

18. Hem murādı yine andaki kerāmātı beyān
İtmedi kendü kerāmet şatarak kizb ü riyā

19. İstinādı aña zāhirde de merōjı o zemān
Ĥāl ü k̄ālī-idi toğrı bunu dirken mah̄zā

[9b]

KB.3.

Kezālik

1. Der-saŖādet’de mūhācirlere var komisyon
Hem reŖis Ĥācı Ĥulūşı³⁰⁴ denilen zāt hālā
2. Ol rivāyet idiyor müslim olan tācirden
Yüz on biñ ġuruş eyler idi şarrāf daŖvā
3. Çoğ çalışılmış iken şulh ile is[k̄]ā]t için
Pek muŖannid idi meyl itmedi şarrāf aslā
4. Ģüş itdikde aĥibbādan olan bir h̄āce
Didi žāhirce ümūd kalmamış anda amā
5. Gidelim imdi Dügümlü Baba Ĥāzretleri’ne
MaŖnevı himmetini eyleyelim aña recā

³⁰⁴ Kırım Savaşı’ndan sonra Osmanlı Devleti’ne doğru yoğun bir göç meydana gelmiştir. Daha önce muhacir işleri emirnameler ve Şehremaneti ile yürütülürken bu yoğun hareketlilik karşısında özel bir komisyon ihtiyacı doğmuş ve 1860 senesinde *Muhacir Komisyonu* kurulmuştur. İsmâil Sâdık Kemâl, Muhacir komisyonu başkanının ismini Hacı Hulusi olarak zikretmiştir. Kaynaklarda komisyon başkanlığı yapan kişiler Hafız Paşa, İzzet Paşa, Vecihi Paşa ve Osman Paşa olarak geçmektedir. Sonraki tarihlerde kurulan Umûm Muhacir Komisyonu, İdare-i Umûmiye-i Muhacirin Komisyonu, Muhacirin Komisyon-ı Âlisi, Muhacirin-i İslamiye Komisyonu başkanlarına bakıldığında yine Hacı Hulusi isimli zata rastlanmamıştır. Bkz. Abdullah Saydam, “Muhacir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV yay., 2019), Ek-2/286-288; Ufuk Erdem, *Osmanlı’dan Cumhuriyete Muhacir Komisyonları ve Faaliyetleri*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 72-76

6. Arnabūd ŧerbeti içmekde o ğavŧı bularaę
İŧbu tüccārıñ eliyle anı itdirdi ŧırā
7. ŧoñra gidiñ buyurup Óavdet idince oradan
Didi tüccār ħĥāceye idemedim istiķŧā
8. ħĥāce didi ki ol içzāĥ murād itmedi içk
Saña itdirdi ŧırā oldu ĥuŧülin içmā
9. Geldi ol gice biri tācire didi ki ŧabāĥ
Olayım vāsita-i ŧulĥ murādıñca aña
10. Tāciriñ istediği üzre hemān irtesi ğün
Virdi ŧarrāf rızā buldı o tüccār rehā
11. MaÓnevį himmet-i Óulyāsı yine ol ķuĥbuñ
Hiç ümiğ yoğ-idi ŧarrāfi o ğünā irzā
12. ŧarf-ı zıhn ile tedābır-i ževāhir içrād
Olaraę ķalmıŧ-idi sıfr-ı zevāóid-āsā
13. Žāhir ümmıdini ez cemÓ-i yekün bi't-tenzil
MaÓnevį himmeti dil itmeli žamm-ārā
14. Kim ki maĥsüb olur iĥlās ile eĥlü'llāha
Olacağ yevm-i ĥisāb içre daĥi ķām-revā

[10a]

[10b]

KB.4.

Kezâlik

1. Hâcî Şeyh Aĥmed Efendi Alaca Mescid’de
Şimdi de pîş-ķademdir idiyor böyle beyân
2. Sevķ olunmış idi Sivastopol’a donanma
Kıldı tebşîr hemân yine o ķutb-ı źî-řân
3. Ya’ni Sivastopol’a olduđı gün bizde źafer
Didi tafşîl ile ol ğav’s-ı füyüzât-efşân
4. Üç enbârluların ekberi Maĥmûdiyye³⁰⁵
Nice ĥıdmetde bulundu anı da kıldı Óıyân
5. Telĝırâf yoğ-idi çend gün ĝıçerek geldi ĥaber
Olmuş öyle hepisi itdigi günde tibyân
6. Eskiyüp ķalması ammâ o gemidir meşhûr
İsmi ni öyle ķoyup yapmış idi Maĥmûd Ĥân

[11a]

7. Āl-i ÓOsmân u Fransa ile İngiltere’niñ
Çoķ donanmaları gerçi aña oldu püyân

³⁰⁵ Sivastopol Muharebesi’nde Osmanlı donanmasının meşhur gemisi Mahmudiye Kalyonu da yer almıştır. Mahmudiye Kalyonu 19. yüzyılın başlarında Tersâne-i Âmire’de inşa edilmiştir. Bir süre yalnızca Osmanlı’nın değil tüm dünyanın en büyük harp gemisi olarak kabul edilmiştir. Üç direkli, yelkenli ve üç ambarlı olarak yapılan birinci sınıf bir harp gemisidir. Eserde geçtiği üzere, II. Mahmud döneminde inşa edilmesi dolayısıyla bu isim verilmiştir. Esas şöhreti Patrona Ahmet Paşa’nın komutasında ve Kaptan Ateş Mehmet Paşa’nın idaresinde Sivastopol’u bombardıman etmesi ile başlayan Mahmudiye, halk arasında efsaneleşmiş ve insanların gönlünde uzun süre silinmez bir sevgiyle yaşamıştır. Bkz. Hacer Bulgurcuoğlu, *Deniz Tarihimizin Sembol Gemilerinden Mahmudiye*, (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Saanlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.)

8. Cümlesinden işi çok gördi o Maḥmūdiyye
İtdiler o iki devlet daḥi medḥin ityān
9. Cümlesin didi vūḳūŌı günü İstanbul'da
Himmeti olduğı da aḳdemi olmuşdı Ōıyān
10. Ḥarbe başlanmadan evvel ḥaberin virmiş-idi
Hem zafer bizde diyü kılmış-ıdı keşf ü beyān
11. Hem o devletleri de bize muŌāvin itdim
Didi hiç müttefiḳ olmaḳ sözi yoḳdı o zemān
12. Her zafer bulduğımız gün yine tebşir iderek
Ber-ḥayāt şimdi de çok böylece gūş itmiş olan
13. Baḥr u berde daḥi cārī himem-i ehlu'llāh
İzn-i Bārī derece olmadadır feyz-efşān
14. Sinop önündeki donanmamızı Rus yaḳup
Bildi keşfen o gün olmuş-idi ḥālen nālān
15. Şoñra ḳālen daḥi ḥūznin o gün itdi taśrīḥ
Naḳl ider bunu da nezdinde o gün çok bulunān
16. Ki şefāŌat olur izniyle Ḥudā'nın ancak
Buyurur Āyet-i Kürşī'de de böyle Yezdān

[11b]

17. Şorulamaz aña “lā yüsóelü Óammā yefÓal”³⁰⁶
Dāóimen havf ü recā olmalı dilde ityān
18. Híkmetin baÓzısını kimseye bildirmede Hâķ
BaÓzısın ehli bilür bilmez anı her insān
19. İzninin olmadığın bildiği demde şāha
Vükelāsı olamaz gerçi recāya püyān
20. Ruşsatıyla nice nefÓi dağı inkār olamaz
Anlara olmalı taÓżım ü riÓāyet her ān
21. Virdi Mevlā güneşe nūr olabilmez inkār
Çaplasa mişl-i sehāb híkmet-i Hâķ baÓzı zemān

[12a]

KAS.2.

(Fāóilātün [Feóilātün] Feóilātün Feóilātün Feóilün [Faólün])

Mürşid-i Óālileriniñ terceme-i hāl-i feyz-iştimālleri

1. Eyledim Hâzret-i Dügümlü Baba'nıñ inşā
Vaşfını mürşidi hâzretleriñin de ammā
2. Evvel *Āşār-ı Kemāl* ile *Kemāl-nāmesi*'ne
Muhtaşar yazdım işitdim o kadarca zıřā
3. Mürşidi ile tarıķın dimeyüp reósine gāh
Naķşı gāh Ķādirı tācın buyururdu iksā

³⁰⁶ “Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.” el-Enbiyā 21/23.

4. Naşşî tâcî idi evvel daîhi reôsinde diyü
Aşdemî ba'Özî müsinn zât görüp didi baña

5. Virdini ba'Özîda cehren oşuyup güş iden
Ne tarîşdan idügin istedi bilmek hattâ

[12b]

6. Güş idüp anîñ için gizlüce turdı birisi
Ol mañaller ki tarîş fehm olur itdi ihfâ

7. Kendüsi Öazm-i cinân eylediginden soñra
Didi bir zât ki tarîşdaşını gördüm hattâ

8. Belde-i Niş'de defîn Şeyh Halîl-nâm zâtdan
Müstefîz oldığımı o da görüp didi baña

9. Lîk şimdi o tarîşdaşı da fevt olmağla
Belde-i Niş'den o mürşîd olunur istikşâ

10. ÖAcizâne didim itse de hayâtında hafî
Şimdi tahkîkime himmetidir müstercâ

11. Niş'in içinde Belğrad mañallesinde
Yalı tekyesine kabri-imiş envâr-fezâ

12. Şorıcaş tercüme-i hâl-i mu'Öallâlarını
Andaki şeyh bu sûret ile kıldı imlâ

[13a]

13. Hem Dügümlî Baba Hazretleri'nin de öyle
Müstefîz oldığımı o daîhi kıldı inşâ

14. İrmemiş şimdiki şeyhi o zamāna lîkîn
Oldı tahkîk tevātür derecede hâkķā
15. İsm-i Óālîsi Ħalîl maħlaśı da Feyzî'dir
Şeyh MaÓsüm dimeklik ile maÓrûf hâlā
16. Mevtımı Köprülü žāhirce idüp hayyātlık
Bātınen rabt-ı fuóadı idi esbāb-ı rızā
17. Cısr-i irşādı ħurup baħr-i ħulûb üzre hemān
Sāhil-i kāmda Óātşanı iderdi isķā
18. Dil ħumāşın bilüp ölçüp biçerek gördükde
Çoķa varmaz-idi dilbendi iderdi ihyā
19. Māsivāyı nice şūfî ataraķ bezediler
Ħulle-i himmet ile hilÓat idince iksā
20. Niş-i ekdārda virir feyzini nüş lezzet-kām
Soñra ol tekyeye şeyh eyledi Ħaķ bu gūnā
21. Anı bin yüz ile seksene bu ħadar sālinde
ÓĀrifān-ı ħutbı hemān eyledi baÓş ü isrā
22. ÓĀcizî maħlaśı ismi de Süleymāndır anıñ
Yaķva'da-idi ol ħutb-ı kerāmet-pîrā
23. Mevleviyetde iken baÓzı kerāmet görerek
Rütbesin terk ile derk itdi maķām-ı aÓlā

[13b]

24. Ĥazret-i pîr ki Cebāvî-şehir Sa'Ódeddîn
Ĥānķāhından aña oldu ĥilāfet i'Ótā
25. Neseben Sa'Ódî idi Şeyĥ-i kebîr İbrāĥîm
Hem de tarîķatde daĥi Şām'da irşād-efzā
26. Vardır eslāfı ile kendüniñ evsāfı anıñ
Silsile-nāme vü tārîĥlerde olmuş inşā
27. Diger ismi daĥi kendü gibi Burĥāne'd-dîñ
Ķıldı bu zātı ĥilāfet ile o kām-revā³⁰⁷
28. Bu daĥi feth iderek tekyesini Yaķva'da
Oldı Sa'Ódîliĥi neşr ile sa'Óādet-efzā
29. Arnabudluķ tarafında anı neşr iden odur
Niş'de bu tekyeye şeyĥ andan olup istid'Óā
- [14a]
30. Aña ta'Óyîñ ile bu Şeyĥ Ĥalîl Ĥazretini
Ķaldırup terzi dükkanından o Ķıldı isrā
31. Tekyesi içre defîndir o Süleymān-ı zemān
Pirizren'de anı da kendü buyurmuşdı binā
32. 'ÓĀcizî dinür idi Ķudret-bād himemi
Şāmil olmuş idi etrāfa Süleymān-āsā
33. Na'Óş-ı ferzendini ĥasl eyler iken kendü dimiş
Matla'Óı böyle ĥazel kim hepisi pek ĥarrā³⁰⁸

³⁰⁷ İsmâil Sâdık Kemâl bazı beyitlerin sonuna 11, 13, 555 gibi sayılar yazmış ve derkenarda yine bu sayılarla numaralandırılmış kelimeler veya beyitlerle metne eklemelerde bulunmuştur. Bu eklemeler dipnotlarda belirtilecektir. 25-27. beyitler derkenarda yer almaktadır.

³⁰⁸ 33. beyit derkenarda yer almaktadır.

34. “Öİndehü Öİlmün”³⁰⁹ ile muttasıf olmağla o da
Taht-ı Belkıs gibi der-hâl dile himmet-bahşâ
35. Hâzret-i Şeyh Muhammed ki Harâbâti-lağab
O Süleymân’a odur aqdem cümle hulefâ
36. Çünkü aqdem o hilâfet ile oldu maÖmür
Sebebi ol lağabiñ terk-i naÖjm-i dünyâ
37. Niş’e taÖyün olup irşâd ile teşriñinde
Kıldı bu tekyeyi miÖmâr-ı füyüzâtı binâ
38. Çok kulübı dañi kıldı himemi âbâdân
Kendü de anda degin üss-i kerâmât-nümâ
39. Bâ-hilâfet o dañi ÖAbd-i ÖAziz Hâzretini
Eyledi münselik-i silk-i Öazizâne hüdâ
40. O da irşâd ile iÖzâz iderek çok zâtı
Kıldı çok sübhâ-i dürdâne tarıķı zıbâ
41. Biñ yüz yetmişi giçmişdi vefât târihi
Kıbridir şehr-i Konya’da o da kân-ı raÖnâ
42. Niş’de bu tekyede ki Hâzret-i Şeyh İbrâhım
Anda olmuşdı hilâfetle yine kâm-revâ
43. Çāvuş idi lağabı zâbıt olup çok kişiyi
Eyledi pāk gönüllü himemi açdı livâ

³⁰⁹ “(Bu konuya dair) kitaptan bir bilgisi olan ise, ‘Ben onu sen göz açıp kapayınca kadar getiririm’ diye cevap verdi. Süleyman, tahtı yanı başına yerleşmiş olarak görünce şöyle dedi: ‘Bu, şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınavan rabbimin bir lutfudur. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur, nankörlük edene gelince, o bilsin ki rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, kerem sahibidir.’” en-Neml 27/40.

44. Oldı ser-asger irşād ü fütühât itdi
Var hâdiş çünki cihād-ı ekberi nefis ile ğazā³¹⁰
45. Bîñ yüz toksana yaklaşdı vefât târihi
Ķabri ol tekyede hep mişl-i nücüm-ı Őulyā
46. Bir hâlifesidir Aşcı dimek ile meşhūr
Ĥâzret-i Şeyh Muhammed ki o da fevz-resā³¹¹
47. Niş’de aşcılık ider iken evāóilde o zāt
İki üç Ķab taŐām itdi getirüp ihdā
48. Pır ü efĶar-idi hâżż itdi o Şeyh İbrāhim
Lāzım olmuşdı taŐām tekyeye geldi ğurabā
49. Kendüyi tekyede tevĶifle o şeb-i ferdāsımı
İstedi eylemegi feyziyle kām-revā
50. Buyurup sen lāzım olduñ bıraĶ aşcılıĝı hem
Git fülān tekyede ol sen dahi irşād-bahşā
51. Didi ben žāhir ü bātınca degilken Őālim
Nice mümkin olabilür anı ifā Őacabā
52. Ol seni göndereniñ bilecegi şey buyurup
Žāhir ü bātın Őulümunda da Ķıldı yektā
53. Şatdı üç günde dükān u taĶım aldı füyüz
“Len tebūr”³¹² üzre ticāret bu serĶ ribh ü şirā

³¹⁰ “Küçük cihaddan (savaş) büyük cihada (nefisle mücâhede) döndük.” İbn Teymiyye, bu hadisin uydurma olduğunu söyler. İbn Teymiyye, thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım, *Mecmû ‘ü’l-fetāvâ*, Medine: Mecmeu’l-melik fehd li tibâati’l-mushafi’ş-şerîf, 1995, 11/198.

³¹¹ 35-46. beyitler derkenarda yer almaktadır.

54. Vardı emri ile ol tekyeye Leskofça'da kim
Muttaşıl şehre büyük tekye o da kām-efzā³¹³

55. Vecd ü hāl ü rüşd ü feyz ile o şehre himemi
Fātiḥ olmuş-idi tarikatçe zihî fevz-ārā

56. Fülük-i lutfi çıkarır baḥr-ı kürden ḳalbi
Kūh-ı Cūdi ile dürlü naḐmi Őāşūrā

57. Matbaḥ-ı rüşde ocağ-idi anıñ himmeti de
Puḥte vü şır ider niḐmet-i fevzi ebedā

[14b]

58. Fevni Bey yüz ile toḳsan toḳuzda ḳabri
Aşağı türbe o tekyede o da pek bālā

59. İşbu Aşcıyla be-nām Şeyḥ reşādet-āver
O Ḥalil Ḥazretine ḳıldı hilāfet iḐtā

60. O Süleymān'dan evvel de tarik silsilesi
Oldı hep derc *Kemāl-nāme-i Düğümlü Baba*

61. Niş'de lezzet-i irşādını nüş itdirerek
Eyledi iş-bu Ḥalil Ḥazreti zemzem-iskā

62. Kırk sene KaḐbe-diller idüp inşā orada
Yüz yigirmiyi geçüp eyledi Öazm-i Őukbā

63. Çoḳ kerāmātını anıñ da görüp nice siḳāt
Bize inüp didiler ḳalmadı şüphe ḳatŐā

³¹² “Allah’ın kitabını okuyanlar, namazı özenle kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkaları için gizli açık harcayanlar, asla zararla sonuçlanmayacak bir ticaret umabilirler.” el-Fâtır 35/29.

³¹³ 47-54. beyitler derkenarda yer almaktadır.

64. Gelicek tekyede ta'Ûyın ü ma'Ûāş olmayarak
Bir kıovanlıkıa faķat var-idi iki tarla

[15a]

65. Soñra anlar dañi zabt olmağla kalmadı hiç
Postuñ altından aña aķçe olurdu peydā

66. Otası ile o postı süpürüp silker-iken
Hiçbir aķçe de bulamazlar-idi baķup aña

67. Der-Ûakab istenilüp dest-i şeref-pāşı ile
Yine andan çıkarup viriyor-idi mañzā

68. Ba'Ûzı sıbyān da gelüp aķçe taleb itdikde
Eyliyor-idi lañife ile postı imā³¹⁴

69. Arayup söyliceğ olmadığın hiç aķçe
Bañtıñızmış diyü eylerdi lañife ammā

70. Yine der-hāl baķan emrin idiceğ baķdık da
Buluyorlar-idi ecnās ile aķçe evfā

71. Ber-hāyāt olmağla ba'Ûzısı anlardan da
Böyle bi'z-zāt görüp buldığın itdi inbā

72. Gelen aħbāb ü misāfir ü müdāvimlerine
Virir-idi bulup eśmār ü ta'Ûām-i ra'Ûnā

[15b]

73. Kimseye itmeyerek ĥāceti Ûarz ü teklif
Nice esbāb-ı fütühātı virir-idi Ĥudā

³¹⁴ 68. beyit derkenarda yer almaktadır.

74. Bāb-ı tekye giceler tā be-śabāh açk-idi
Kağı sāate gelen bulur-idi nūr-āsā
75. YaŇni bĭ-dār ü pür-envārlığı ğıbtā ki māh
Dūşınā yatmaz-idi posta uzanmaz aślā
76. Tahtaya kurdı meşĭn yaśdıĝı ki müttekā
Gāh dikerdi dizin ĥābı daĥı bu gūnā
77. Yüz yigirmiyi de ĝıçmiş-idi sinnen çŭnki
ŇŇmrini atvel ider kŭtb u cŭdŭñ Mevlā
78. Her śabāh ile her aĥşām usŭline daĥı
İş-bu sinninde de ĥāzır olup eylerdi edā
79. Çeşmine gelse de uyĥu idi kālbi bĭdār
Cism-i pŭşĭdesi de kŭhne hemān hırka vŭ Ňabā
- [16a]
80. Sinn-i pĭrĭ vŭ nehāfet ile cism-i sŭrĭ
Kaldı śıbyān vŭcŭdı kadar ancak zĭrā
81. Ňyle nevm içre de zĭkr ittigi gŭş olur-idi
Mehd içinde seĥerĭ naĝme-i śıbyān-āsā
82. Pek maĥabbet ile maŇsŭm denilŭp oldı laķab
Bilŭnŭr şimdi dimeklik ile MaŇsŭm Baba
83. Enbiyāya dinilŭr Ňismet ile ger maŇsŭm
Evliyā ĥıfż ile maĥfŭż demiyorlar Ňulemā
84. Oldı maŇsŭm ile mevsŭm-ı muķaddem biri kim
Evliyādan o da meşĥŭr-i enāmdır ĥālā

85. Evliyāya göre ma'Ūsūm dimekdir mahfūz
Ya'Ūni kim riq̄qat ile itmeli fehm-i ma'Ūnā

86. ŖiŖkal-i bātıneye hem Őilel-i zāhireye
Himem-i Őāliyesi Őācilen olmağda devā

[16b]

87. Hele tevĥıdde keŖāfet ile ğaflet marazın
Bir nefes koymayup eylerdi mürıdden imĥā

88. Bir mürıdinde görünmekde-iken çok kehle
Yine hiç kimseye itmezdi sirāyet aslā

89. Ol gidince arandık da oturdığı maĥal
Yine bir kehle bile bulamamıŖlar ŖatŪā

90. Deĥset eylerdi Őavām hem daĥı ba'Ūzı derviŖ
Sālikānında maĥām olsa sadā ile nidā

91. Rıĥletinden daĥı soĥra yine el-Ĥaĥ andan
Böylece feyz ü kerāmet görölüyor ĥālā

92. Üç taraıdan daĥı parmağlık iken türbesiniñ
Rūzgār olsa Ŗedıd mumları olmaz itfā

93. Anda her Ŗabirde böyle olup anıñ Ŗabri
Rıĥe pek ŖarŖu iken mumı eritemez ŖatŪā

[17a]

94. Tācı mā'Ūil turarađ bir tarafa Ŗandudada
Rūzgārdan oluyor Ŗandı birisi ğuyā

95. VazŪ-ı Őādıde bulundurmađa pek çok ŖalıŖup
Buluyordu yine varup ana evvel-āsā

96. Soñra rüýyāda anı menŎ ile tehdjd itdi
Şağ-iken dindi idermiş sola māŎil iksā
97. Gördi bir şeyhde çıban oldığını bir derviş
Türbesinde didi naşfet alayım bula şifā
98. Çekdi on gün çıkup aňşāmı çıban dervişde
Kesb-i hiffetle o gün şeyh dañi buldı rehā
99. Tam duŎā eylemeği bilmeyüp itmiş yāhud
Kendü nefsiyle cihād olmalı bunda maŎnā
- 100.Nüş-ı şır itmese huysuzsa çok ağlarsa çocuk
Kabr yine muttasılen vazŎ ile olmağda duŎā
- [17b]
- 101.YaŎni kim anda üç ihlās ile bir fātihada
Oğunup Ŏāfiyet ü rāhat olur aña Ŏatā
- 102.Sırr-ı Bārı yine “lā yüsŎelü Ŏammā yefŎal”³¹⁵
Niş ü Leskofça’yı Sırb itmesi de istilā
- 103.MaŎden içinde güher yine güherdir anı ger
Bilmeyen zabt u ħarāb itse de usta farazā
- 104.Müştehir çamur içinde güher yine güher
Ĥār içinde yine vird ehline verd-i raŎnā
- 105.Žulümāt içre bulunsa da zülāl yine zülāl
Kadrine yaŎni ħalel gelmedigidir iclā³¹⁶

³¹⁵ “Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.” el-Enbiyā 21/23.

³¹⁶ 102-105. beyitler derkenarda yer almaktadır.

106.Niş'de mevşũķ olarak bunlar olundu taĥķik
Vařfiñ aķdem daĥi gũř itmiş-idim bu gũnā

107. Altmış iki senesi iķre muĥāfiř oldu
Belġrad'a pederim Ĥācı Vecĥi Paşa

108.Belġrad müftişi ŐŐsmān Efendi olarak
Hem niyābet daĥi eylerdi o itdi inbā

109.ÖAşr-ı Sultān Selim'de ıķıķup İstanbul'dan
Geliyordum řalāya gŐrdũm irũp yolda aña

110.Bařķa beldede mũsāfir idim aķdem birine
Eylemişdi aña destim ile boġķa ihdā

111.Hiķbir şey dimeden nezdine vardıķ da hemān
Bildim ilhām ile her ĥāli daĥi maĥzā

[18a]

112.Der-saŐādette oturmuş-idi kim medreseniñ
Dersimiñ ĥācelerimiñ hepsinde eclā

113.Her řabāĥ ile ikinci sebaķın ben anda
Ķaņġi cāmiŐde oķuduġumı da ser-tā-pā

114.Ol hediye ile ihdā ideni de bildim
Soñra da oldu kerāmetleri böyle eclā

115.İntihāb eyleye bir mevziŐ-i ķabri hem de
Bir niřān vazŐi iķũn ķıldı ĥafġdin isrā

116.Emrini ķıldı o añladı yine birlikde
Ķılınup yatsu olunmaķda-idi zıkr-i Ĥudā

117.Hemān emr itdi ĥafīd yine ki gidüp ĥareme
Orada da ide ezkā-rı Ĥudā'yı ıfā

118.Gidicek söyledi mevcūd zevāta anıñ
Çaç dakıça kadar Őmri var ider Öazm-i beķā

[18b]

119.Ol ķadar giçdiği an itdi hemān Öazm-i cinān
İtdi Sultān Selīm daŐvete fermān imlā

120.Niş'deki ĥākim ü müfti gelerek meŐmüren
İtdiler daŐvet-i şāhaneyi tebliğ ammā

121.Virdi teŐvıllü cevāb gitmedi İstanbul'a
Mübrem olmaķla birini bulacaķ ķunki ķazāŐ

122.Maĥremāne didiği bu da ķazāŐ-i mübrem
Taĥtdan ĥalŐi fülān gün olacaktır icrā

123.Didiği günde anıñ ĥalŐi de vāķıŐ oldu
Diyü naķl itdi o Müfti-i Belğrad ĥaķķā

124.Şimdi taĥķiķ olıcaķ münfehim oldu ki odur
Belğrad müftişiniñ ittiği de böyle Őenā

125.Evveli yazmıř idüm gūř-idüp İstanbul'da
Böylece itmiş inābet diyü Dügümlü Baba

[19a]

126.Bu maĥallince ki taĥķiķde yine böyle olup
O ĥuśūs Buśra'da oldu bi't-tekrār inşā

- 127.Vüzerādan birine oldı evāólilde imām
İtdi metbūŖ-ı hâķķatde Cenāb-ı Mevlā
- 128.Buldı bir mürşid-i pür-feyzi inābet diledi
Eylemiş-idi vezİR ile meŖan Ŗazm-i ğazā
- 129.Biñ iki yüzle yigirmi ikide Mosķov’a hārb
Ol vezİRin dinilür nāmı Lāz Aĥmed Paŗa
- 130.Didi ol ŗeyĥ ğazāda urılacaķ esbiñ
Seni küffār esİR eyleyecekler hāttā
- 131.Soñra da ķoyverecekler buraya gel o zamān
Diyü emr eyledi her nutķı da oldı eclā
- 132.Emri üzre gelicek ĥalvet idüp bir sāŖat
MaŖnevĭ mesnedini eyledi tefvĭz aña
- [19b]
- 133.Kendüsi Ŗazm-i cinān itdi o ŗeyĥ-i aŖzām
Sırr-ı “mütü”³¹⁷ ile Hāķ ķıldı bu zātı ihyā
- 134.YaŖni zāhirde cihān içre gezer ise daĥi
Cānı cānān-ı hāķķı ile ŗādān ebedā
- 135.Faķat ol hārb yigirmi ikiden soñra-imiŗ
Kendü sehven olaraq beŖsi olamaz ĥiķ zĭrā
- 136.Hārb tārihinde maŖlüm olup cümlesi de
Oldı mevşük olarak böylece tahķķ hāķķā

³¹⁷ “Ölmeden önce ölünüz.” Hadis deĝil, sūfilerin sözüdür. Bu rivayeti mana olarak destekleyen hadis: “Ya Tarık! Ölüm gelip çatmadan önce ölüme hazırlanın.” Tirmizi, “Zühd”, 3.

137.Yazdım Āşār-ı Kemāl ile Kemāl-nāme'de
Bağ kerāmāt ü fuyūzātı anıñ da evfā

138.Ol kerāmāt ü fuyūzātı görüp Óaynen kendüm
BaÓzısın yine şikāt eyledi tebliğ baña

139.ŞanÓat-ı mürşidi hayyātliğ olup melhūž kim
Kendünün şuğlı düğümle anı dañi ĵmā

[20a]

140.Ben aña bendeligin bendini düğümledim
Ĥamd bî-ĥad ola ĵat ĵat baña feyz-güşā

141.Ĥidmet-i ĵayrılarından çok iden bir seyyāĥ
Dir Üveysi-idi ol zāt-ı kerāmāt-pirā

142.Ki baña didi ki Ruscuğ'da Cenāb-ı Ĥızır'ı
Gördüm evvel aña ger olmadı fehmim peydā

143.Bağdı heybetiyle hem de dehen-i pākinden
Ağzıma virdi zihĵ nesneyi ki feyz-ārā

144.Ķalmadı hiç sivā didi Üveysi demek
İş-bu seyyāĥ dañi tekzĵib olabilmez aslā

145.MüteÓaddid-i turuğ u mürşid olur bir zāta
Vehbĵ hem kesbĵ virir feyzi Cenāb-ı Mevlā

146.Biri ez-cümle anıñ Ĥāzret-i Pĵr SaÓde'd-dĵn
Vehbĵ hem kesbĵ olan feyz iledir kām-revā

147.Ĥazret-i Hızır idi mürşid-i ŐAbdü'l-hālİK
PİR-i Nakşİ o rŭhānİ reşādet-baĥşā

148.Şeyĥ ŐAli Ĥazretidir mürşid-i Şeyĥ-i ekber
Ĥazret-i Hızır-idi ol zāta da irşād-resā

149.Ķādirİ vŭ Nakşİ tariĶinde bi-vechi kesbİ
Mürşidānını faĶat itmedi kimse inbā

150.İde Hızır himemi saŐdi ile Ķadri refİŐ
Nakşbend dil-i ũveys-i keremin baĥna recā³¹⁸

151. Mefhār-ı Őālem eyle āline aşĥābına da
Ūmmeti ũzre de bİ-gāyet śalāt ide Hŭdā

152.ĤaĶ şerİŐatle tariĶatle ĥaĶİĶat ile
MaŐrifetle bu Kemāl'i daĥi Ķılsun İhyā

**Ĥazret-i SaŐdeddİN Cebāvİ Ķuddise sırruhu'l aŐlā Efendimiziĥ menāĶıb-ı
seniyyelerini muĶaddimen taĥĶİĶ idemedigimden Āşār-ı Kemāl-nām kitāba derc
idememiş isem de bu defŐa bi-menniĥİ teŐālā taĥĶİĶ ve buraya tenmİĶ
olunmuşdur.**

(FāŐilātŭn [FeŐilātŭn] FeŐilātŭn FeŐilātŭn FeŐilŭn [FaŐlŭn])

KAS.3.

1. PİR-i SaŐdİ ki Cebāvİ-i saŐādet baĥşā
Oluyor vaşf-ı muŐallāların böyle imlā
2. İsm-i sāmİsi Muĥammed ile SaŐdeddİndir
O da din ehline bā-saŐd himem-i feyz-efzā

³¹⁸ 141-150. beyitler derkenarda yer almaktadır.

[20b]

3. Mekke'dir matla'ol ol şems-i füyüz ü himemiñ
Ba'de Şām'da iķāmetle o da virdi ziyā
4. Furdı eyitdirdi Cebā'da cibāyet şerefi
Yedi yüz sālī vefāt ile defīn oldu aña
5. İki Óālemde de nūr-ı himemi sa'od-i su'ūd
Bī-zevāl olmağla ğıbtā ki şems-i semā
6. Nesl-i Óālīleri sādātdan ü hem Şeybāñi
Kā'obe-i miftāh-ı şerīfi nesebinde hālā
7. Mekke fethinden olup evveli Şeybiyye'de o hem
“En tū'eddū”³¹⁹ de müfesser ki yine oldu Óatā
8. Ehl-i oldığı-ıçün oldu bu āyet nāzil
Hānedānınca dañi oldu mübāhāt-ārā
9. Vālid-i Hāzret-i Pīrin-idi eş-Şeyh Yūnusı
Hem tariķınca dañi vālid-i rüşd oldu aña

[21a]

10. Anıñ idi pederi Hāzret-i Şeyh ÓAbdullāh
Oldı ferzendi o Şeyh Yūnus'a irşād-pīrā
11. Anıñ irşād ü nesebce pīriniñ dañi
İsmi Yūnus ki Kebīr dinür aña hep küberā

³¹⁹ “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.” En-Nisā 4/58.

12. H̄ikmet-i āyet “lā yūsóel ammā yefÓal”³²⁰
Ki celāl ü gāh cemāl ile tecellide H̄udā
13. İÓtirāz eyleme sús bu daħi mansúsdur kim
Gāh kerih gördüğüñüz şeyde olur hayr eclā³²¹
14. H̄ikmet-i H̄aħla olup baÓzı vücūd síhhatde
BaÓzısı olup Óalil soñra gelür aña şifā
15. Nūr-ı zātı güneşin olsa daħi ebr u neħār
Az gösterse de aplırsa da var anda ziyā
- [21b]
16. T̄in-i ālūdeligi h̄āóil olur mı gühere
Ki izāle idicek žāhir olur yine cilā
17. SāÓat ü esliħaniñ urmada Óaksi reviši
Óoñra ammā idiyor şiret matlūba edā
18. BaÓzı defÓa matarıñ evveli gök gürlense de
Mebdeóı feyz oluyor yine o dehşetlü šadā
19. Evvel ol p̄ir-i muÓallāda da bā-h̄ikmet-i H̄aħ
Óüretā olmuş-idi baÓzı ħusús cilve-gāh
20. Óoñra batınca tarıķ atÓ ile kesb itdi füyüz
Žāhiren atÓ-ı tarıķden bularaķ böyle rehā

³²⁰ “Allah, yaptığınan sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.” el-Enbiyā 21/23.

³²¹ “Size zor geldiğı halde savaş üzerinize farz kılındı. Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu halde bir şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz bilmezsiniz.” el-Bakara 2/216.

21. Ki o hâliñ pederi gūş ile ıslâhı-içün
Ya vefâtını duŖā kıldı şalâh virdi Hudâ
22. Üç süvâri görerek imtiŖasın istemege
Gelicek gördi ki pür-nür hidâyet-efzâ

[22a]

23. Hâzret-i şâh-ı Rusül ile Cenâb-ı Şiddik
Birisi dañi anıñ Hâzret-i Şîr-i Mevlâ

EsteŖizü bi'llâh “Elem yeŖni li'l-lezîne âmenü en taşşea kulübühüm li-zikri'llâh” şadeķa'llâhu'l-ŖaŖim.³²²

24. Hâzret-i fahr-i Rusül okudı bu âyeti-çün
Nür-ı feyz itdi hemân güher-i zâtın eclâ
25. Eyledi Hâzret-i Şiddik himemle iķâz
Ki bu heybetle yatup bi-nefs-idi zirâ
26. Murtażâ Hâzreti çibinden idüp de ihrâc
Virdi Şâh-ı dü-serâya orada üç hurmâ
27. Riķ-i pâkiyle şeref-yâb iderek fahr-i enâm
Emri ile olarak virdi aña Şîr-i Hudâ
28. Saña ve zürriyyetiñe tâ-be-ķıyâmet nâfiŖ
Diyüp aħz eyle buyurmuşdı Resül-i dü-serâ

[22b]

29. Aldı taŖzimle tenâvülde bulup her şrefi
Aña vü zürriyyetine oldu feyz ol günâ

³²² “İman edenlerin, Allah'ı anmak ve vahyedilen gerçeği düşünmekten dolayı kalplerinin heyecanla ürperme zamanı gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilmiş ve üzerlerinden uzun zaman geçip kalpleri katılaşımış kimseler gibi olmasınlar. Onlardan birçoğu yoldan çıkmışlardır.” el-Hadid 57/16.

30. Bunda zürriyyetine ehl-i tariķı dāhil
Ma'nevî cümlesi evlādı dimekdir zîrā
31. Cümleten tā-be-ķiyāmet olaraq nahl-i füyüz
Lezzet-i kāmı virir toħmıdır ol üç ħurmā
32. Ħaşre de şāmil olur bunda ķiyāmet lafzı
Ser-fürü eyler o ħurmālara el-ĥaķķ tūbā
33. Vālid-i mācidine oldı mülāķi der-ĥāl
Oldı andan da inābet iderek kām-revā
34. Çünki vehbî o ĥuzūr-ı nebevî içre olan
Pederinden daħi kesbîyi buyurdı ifā
35. Sa'ød-ı vehbî ile kesbî ile Sa'ødeddindir
İķtirān eyledi Sa'ød'in füyüzāt-nümā
36. Eb ü ecdād ü kendünde kerāmāt ü himem
Oldı tārîĥ ü menāķıbdā beyān ü inşā
- [23a]
37. Şulbi evlādı da ĥālā olaraq ma'øden-i kām
Müncelî ehl-i tariķında da feyzi ĥālā
38. Kāmil üstāzdan inābet ile dāhil olıcaķ
Kām alup o da ider ĥalkı be-kām itse du'ā
39. Dürlü dürlü marāz anıñla şifā-yāb olaraq
Semlü ĥayvān soķan kimseye gelmekde rehā
40. Ellerinden birisi temre vü tîñ ekl itse
Yine semlüden irişmez zarar aña aslā

41. Mefhar-ı Óālem ile āline aśhābına da
Ümmeti üzre de daħi ide śalātı Mevlā
42. SaÓd-i feyz ü himem ü rüśdi ile Rabb-i Kerim
Bu Kemāl'i de kemāli ile kılsun ihyā

Kezālik

Dügümlü Baba kıddise sirruhu'l-Óalā Efendimizin kerāmāt ü füyüzāt-i bahirelerine dāóir

[23b]

K.10

1. İrtihālinde Dügümlü Baba Ĥazretleri'niñ
Çok cemāÓatleridir himmeti ĥaķķan cāmiÓ
2. NaÓş-ı śāhānede bile žāhir ĥalde de Óadil
Görmemiş kimse o resmen oluyorken śāyiÓ
3. MaÓnevīdir bunuñ iÓlān-ı vefātı ancak
Bı-zevāl-i śems idi ĥaķķan yine oldu sātıÓ
4. Ehl-i žāhir daħi cemÓ oldu uzaķ yirlerden
MaÓnevī yoħsa ne mümkin bu śuyüÓ sāriÓ
5. SaÓy olunsa da yine kıabil-i iÓlān degil
İtdi esbāb ile cemÓ anları Rabb-i ŚāniÓ
6. Ehl-i bātından olan cezbe-i Ĥaķ'da bulunan
Cümleten geldi mülūke degil-iken tāyiÓ

7. Var-idi biri ki hiç geçmeyüp İstanbul'a
Üsküdar'da ise de nūrı anıñ da lāmiŖ

[24a]

8. O dañi geldi yine söyledi bu vech-ile kim
Ŗutbumuz itdi anı Ĥazret-i Rabb-i RāfiŖ
9. İrtihālinde dimek ruĥsat olup itdi beyān
Evliyāya da olur himmeti Ŗutbuñ nāfiŖ
10. İki Ŗālemde dañi Ĥazret-i Rabb-i Ekrem
Anı da cümlemiziñ ĥaĥķına ĥılsun ŖāfiŖ

K.11

Kezālik

1. Ŗeyĥ-i İslām-ı Ŗehir yaŖñi Ĥasan Ĥayru'llāh
İdiyor vaŖf-ı muŖallāsını böyle tibyān
2. CāmiŖ içinde terāvih olunur-iken edā
Pencere cāmına sürŖat ile gitdi hemān
3. DefeŖāt ile mücerreb olarak herkesce
Yine var bunda da ĥikmet didi hep anda olan

[24b]

4. Ŗangı Ŗeb olundıĥı taĥrİR olundı ĥattā
ŖUlemādan biri ĥacdan gelerek itdi beyān
5. Ki uzāķ baĥrde ĥarķ olmada-idim bir Ŗeb
Ŗāhiren ĥalmadı ümiğ ki ĥalās ola bu cān

6. Gördüm Óaynım ile ol zāt-ı kerāmet-pişe
Bir ağaç parçasını destime virdi ol ān
7. Ki aña sarılarak sâhile çıktım der-hâl
Didi vaḡti de muvāfiḡ baḡılup oldu Óıyān
8. Ğıbtā eyler felekde mihri aña elbet kim
Nūr-ı feyzine göre gice vü gündüz seyyān
9. Hem güneş nūrına cüzóıce olur hāóil
Nūr-ı bı-hāóil-i maḡz idi bu zāt-ı zı-şān
10. Ol ağaç parçasıdır şāh-ı dıraḡt himemi
Anı inbāt idemez bād ü ebr-i nişān

[25a]

K.12

Kezālik

1. Yine vaśf eyleyüp o Ğāzret-i Şeyḡ-i İslām
Bunu da itmededir böyle beyān ü iḡbār
2. Soḡaḡ içinde görünce çağırup ismim ile
Didi sen de pederiñ ḡaḡḡına muḡberliḡ var
3. Pederiñdir ve süleḡādandır idüp pek ḡürmet
Ḳalbiñ içindeki muḡberliḡi ḡiḡ tutma çıkar
4. Kendümi de pederimi daḡi ol vaḡte deḡin
Görmeyüp ismimi de tuymadıḡdır der-kār

5. Ol aralık pederime sıklup albimde
İgbirr vr ise de itmemi-idim izhr
6. Fuymamı-idi grşdklerimiz kimse bile
Byle nut eyledi ol zt-ı kermt-ir
7. Rhlet itmi pederi vaf-ı hlsı mehr
B-huss bylece bir vaf ki mnend-i hezr

[25b]

8. İki hkına da hiss-i tevecch oluyor
Ki muzırr olur-idi hklarına alsa gbr
9. Nk  bed itse du ider nki uhr
er-ise vlidi de sora teessfle yanr
10. İ-bu nutun eeri geldi uhra der-ab
Pederini alaraq hyr dusın bisyr
11. Hssetdi olup imdi oeyhu'l-İslm
Hyra tev vire her hlde Rabb-i Gffr

K.13

Kezlik

- 1.imdi Rumeli hsrında muimzzet Beg
Der-sadet'de olan hnesi yanmı-idi
2. Pederi ile mean tekyeyeazm eyleyerek
Bir iki gice dai anda iamet itdi

[26a]

3. İhtilām olmağla aqçesi de yoğ-idi hiç
Pederinden hicāb ile talep idemedi
4. Der-Ŗağab vaqt-i seher içre o zātı ekrem
Viridi aqçesini hāmāma gidesin didi

K.14

Kezālik

1. Eyledi naql ü beyān bunu da ol Ŗİzzet Beg
Bir gemiye yine buldırdıgını böyle rehā
2. Gice ŖĀrif Baba yanında yaturken nā-gāh
Söyledi aña hitāb eyleyerek bu gūnā
3. Bir gemi işte hemān batmadadır kırtarayım
Buyurup cümleye oldu o da yine eclā
4. Herkes eyledi ŖĀrif Baba tıyduk da beyān
Muntażır olmuşduq oldu hüveydā haqqā

[26b]

5. Geldi birkaç çapudan tekyeyi buldı arayup
Didi fülkimizi kırtardı Dügümlü Baba
6. Her biri şükr ü Ŗenā eyleyerek söylediler
Tekyeye eylediler baŖzı hedāyā iŖtā
7. Bı-zevāl ol güneşin gice ve gündüz nūrı
Rūzgārdan da deñizden dahi fevzi aqvā
8. Bātınen kuvveti her hālde ehlu'llāhda

Žāhire gālib olur olduđı an izn-i Ħudā

9. Gerçi žāhirce de bātinca da teóŝir Ħağ'da
Eylemiş žāhiri Ħağ bātına tābiÓ ebedā
10. O dađi Ķudret-i Bārī'ye menūt ammā kim
Cismi bā-ğudret Ħağ rŭh-veş eyler iĥyā
11. Rŭha teŝbĥi de tağrĥb iğundŭr zihne
Rŭha da kuvvet-i ħudsiyyet olur rŭh-efzā

[27a]

12. Feyz-i Ħağla olup ervāha da eŝbāha da rŭh
Dŭ-cihānda ider iĥyā-i himem ehl-i Ħudā

K.15.

Kezālik

1. Pek bŭyŭk oldu ĥariğ ĥŭkm-i ħazāó-i mŭbrem³²³
Çoğ kişi zād iğŭn yardıma oldu muĥtāc
2. Oldı devletce çadırlar ile erzāğ taÓyĥn
Yine bırağmadı Ħağ kimseyi de ağığ ve ac
3. İdeyim ben de iÓāne aña anbār mŭddet
Diyŭ nutğ eyledi ol zāt-ı kerāmet minhāc

³²³ Bahsedilen yangın 1865 yılında gerçekteŝen Hocapaşa ve Kumkapı yangınları olabilir. Bu yangınlarda Hocapaŝada 1007, Kumkapı'da 1903 bina yanmıŝtır. Valide Sultan'nın Hocapaşa yangınında felaketzedelere yardımı ettiği kayıtlarda geçer. Metinde devletçe kişilere yardım edildiği söylendiği iğin bu yangının Hocapaşa yangını olması daha kuvvetli bir ihtimaldir. <http://itfaiye.ibb.gov.tr/tr/istanbul-yanginlari.html> Erişim tarihi: 25.10.2022; Ali Akyıldız, "Pertevniyal Valide Sultan", *Tŭrkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yay., 2007), 34/239-240.

4. İşbu ĩmā daħi çok geçmeyerek itdi žuhūr
Yaöni kim Vāli-i Mısr itdi iŐāne inhāc
5. Furdıđı tekye ūrresinde anbāra onup
Rugen ū urz virildi oradan bi'l-ihrāc

[27b]

K.16.

Kezālik

1. Neyyir-i hūsn-i teveccūhlerinde hāğğımda
ŐĀcizim zerre degin ūkrin idemem ĩfā
2. Jāle-i albi hevā itmiş-iken hākister
FalŐat-i ūems-i fūyūzātı idiyor aŐlā
3. Biri ez-cūmle didi ūimdi gelūp bir seyyāh
Sāoirinden çok aña hıdmeti mesbūğ eclā
4. Nezd-i nāğzime ağdem gelūp Őavdet idicek
Buraya geldiđi de mūnkeŐif olurmuŐ aña
5. Baña her defŐa gelūp gittiđini keŐf iderek
Böyle nutğ buyururđı bu da lutfı maħzā
6. YaŐni kim hūbb ū teveccūhlerini hāğğımda
İŞ-bu seyyāh da taŐrihle buyurmıŐ inbā

[28a]

7. ūimdi nağl itdi ūarāhat iderek ol seyyāh
İktifā eyler imiŐ ağdem idūp de ĩmā
8. O da mevŐūğ olarak kezĔb ū ğarazdan Őāriđi

Maḥz-ı taḥdîs-i ni'âm-içün olundu imlâ

9. Bâ-ḥusûs ḥamd ola bî-ḥad ki delîl istemeyüp
İzhariyyetde daḥi şemse müşâbih ḥaḳḳâ
10. Lîkin anîñ da lisânından işitdik de yine
Oldı tekrâr teşekkür-içün ancak inşâ

K.17.

Kezâlik

1. Ḥâcî İshâḳ Efendi Öulemâdan meşhûr
Ḥîlye-i zühd ü şalâḥ içre daḥi buldı rüsûḥ
2. Naḳl ider kim beşeriyyetle zünüb itdik mi
Fikr idüp râhat mı itmiş-idi pek mefsûḥ
3. Keşf idüp oḳudı bir âyet-i istiğfârı
Didi ki ḥavf ü recâ olmaya dilden mensûḥ

[28b]

4. Çoḳdur âyet biri “lâ yeyoesü min ravḥi’llâḥ”³²⁴
Ḥâḳ ider râyiḥa-i Yûsuf-kâmı menfûḥ
5. Ḥavfa da çoḳ biri “lâ yeomenü mekrallâḥ”³²⁵ dır
İtmeli terk-i hevâ derk-i rıza şâb ü şüyûḥ

K.18.

³²⁴ “Ey oḅullarım! Gidin de Yûsuf’u ve kardeşini iyice araştıırın, Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü inkâr edenlerden başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez!” Yûsuf 12/87.

³²⁵ “Allah’ın ansızın gelen azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası Allah’ın azabından emin olamaz.” el-Arâf 7/99.

Kezālik

1. Hürmet eylerdi mecāzīb-i Hūdā'ya lıkin
BaŐzı defŐa tayanamaz-imiş ŐĀrif Baba
2. Žihnine geldi ki bu zāt-ı celīlden baŐka
Cümlesine daħi gāh itdiği taŐzir ammā
3. İŞ-bu zāt-ı Şeref-ārā da sebep olsa diyü
Vağt-i ħiddetde taŐavvur idicek didi aña
4. Vağt-i ħiddette sebep aramak olmaz cāőiz
Çoğ bahāne bulunur kiğb ile lıkin ne revā
5. MeŐelā Şunu Őorayım nedir ise Őaksi
İltizāmen tarılayım dimek olmaz aŐlā

[29a]

6. ŐAfvı lāzım sebep-i ħiddet ider ise Žuhūr
Kişi kendüsi bahāne aramağ ħayr-ı sezā
7. Buyurup Şabrı Őenā eyler idi herkes lığ
Oldı bu keşf ile fikrini amñ ol ħünā
8. İstimāŐ eyleyecek bunu da keşf ü nuŐħın
İŐtirāf eyledi ol fikrini ŐĀrif Baba

KB.5.

Kezālik

1. Őeyħ vekīlidir Anatoli Ĥisāri'nda biri
NaĐl ider Őālīħ o da eyleyemez kiĐbe suĐūt
2. Halk cemŐ olmuş-idi cumŐa namāzı-içün

Gördiler böylece vaḳti daḥi oldu maẓbūt

3. Pencere camını kesr eyledi bir cam bir imām
Buyurup dindi bu bir ḥikmete elbette menūt
4. Ḥayli gün giçdi seferden bir imām geldi didi
Baḥre düşdüm idi žāhirce dil oldu maḳnūt

[29b]

5. Beni ḳurtardı Dügümlü Baba gördüm bi'z-zāt
Destini anda ḳuşağıma idüp de merbūt
6. Vaḳti de aña muvāfiḳ ki idüp tayy-i mekān
Güneşin nūrı gibi ḳılmış aña fevzi hübūt
7. Felek üzre görünürken yine mihr ile ḳamer
Deñiz içre görünür şekl ü ziyāsı mebsūt
8. Ḥaḳḳıñ Óaşḳ u turuḳı esraÓ ü aḳvā elbet
Ġıbtā eyler aña vapur ile timür hutūt
9. Kām-ı dareyn virir o yek-nefes-i aḳdes ile
Telğıraf sāde ḥaber hem de bu dünyāya menūt
10. Şems-i feyz ile dü-Óālemde de naḳş-ı himemi
Buldurur rūḥı fitoğrafyaya elbet maġbūt
11. Cismi de olsa hem aniñ yine teşbīḥ olamaz
Žıllıdır devlet-i dünyāya menūt ü meşrūt

[30a]

12. Ḳuṭb ü ğavş olmaġla dāóire-i himmette
Baḥr ü berrdir kelimāt içre hemān mişl-i nuḳūt

13. Ebr-i ğavş ü niŖam ü bād-ı kerem Ħağ'dan o ğavş
BaĦrden berre kaşırġa ile olmağda bulut
14. Kendüni kızben uçurma eyler ve atma şağın
Patlama top gibi balon gibi itme suğūt

K.19

Kezālik

1. Şöhreti vü zātı şūfī AĦmed Efendi söyler
Ħāfız ü anda vücūh ile kıraŖet maĦfūž
2. MüteĦallī siyer-i ilm ü şalāĦ ile o da
Olmaz andan da durūğ ile rivāyet melĦūž
3. Ki Dügümlü Baba Ħazretleri de bā-şavt-ı Ħüsn
Her vücūhı bilüp oğurdı gelir-idi Ħūžūž

[30b]

4. Ağladır-idi olup pertev-i ġalbi ġat ġat
ŞemŖ-i mişkāt ü züccāceveş olurdı melĦūž
5. Beni dāmādıma vaşf ile selām gönderdi
Baña dāmād idügin bilmese olmaz melĦūž
6. Bā-Ħuşūs pek büyük ādem olacağ oldıġını
Aña tebşir iderek olmuş-idiğ hep maĦžūž
7. Soñra Ħağ kıldı müderris ü imām pādişaha
ŞeyĦ-i İslām o şimdi ola şerden maĦfūž

8. Müştahir oldı anñ ismi de Hâsan Hâyru'llâh
Hisse-i hulğ ile de ol ıutbdan oldı mev'ûz
9. Kendü de didi kerâmetlerin ammâ ki bunu
Hażm-ı nefş eyleyerek itmemiş-idi melfûz

K.20.

Kezâlik

[31a]

1. Geldi bir şeyh ki seyyâh olup o da mev'sûk
İdemez kizb ü dürüg itmege Óaynı iğmâz
2. Bâ-ħuşûs kizb ile rüoyâ dimesidir bed-ter
Çünkü bir mîve ki o Óâlem-i gayb aña riyâz
3. Didi rüoyâda baña virdi kettân hâlvâsın
İrtesi Óaynı ile virdi Cenâb-ı Feyyâz
4. Dimemişken anı bir muhlîsi tabh eyledirüp
Oldı rüoyâ baña güyâ anı bir istiğrâz
5. Fabhı nâdirken o mahzâ ki yine himmetidir
Gerçi ikrâm-ı fakîr Hâkğ'a dimekdir iğrâz
6. Şâhib-beyte vü aña himmeti kim bâ-sadağa
Oluyor Óömr-i mezîd def'Ö-i belâ vü emrâz³²⁶
7. Maħv ü işbât hemân levhde icrâ olarak
Ber-ğarâr ümm-i kitâb Óilm-i Hudâ-yı feyyâz³²⁷

³²⁶ "Sadaka belâyı def eder ve ömrü uzatır." Heysemi, *Mecmaü'z-Zevaid*, 3/63.

[31b]

8. Ki şadağa virecek virmeyecek kimseler de
Ĥağ bilür levĥdedir maĥv ile işbātla beyāz
9. YaŖni bu bābda ĥadişden yine ĥāşā olamaz
Ecel için olan āyet ile ħatŖā iŖrāz
10. Böyle der-ĥāl saŖādetle şifādan daĥi kim
Maĥv ü işbāt oluyor levĥe vuĥūŖ-ı aŖrāz
11. Olamaz ħulda ki cüzŖiyye arada inkār
FiŖli Ĥağ ĥalk idiyor bizdedir Ŗazm-i iğrāz

K.21.

Kezālik

1. Fuzcı ešnāfına İbrāhim Efendi aĥdem
Ket-ĥudā-idi gemisine tuz itdi imlā
2. Ėarĥ oldı diyü kendüye ĥaber gelmekle
Ėalbini ĥüzn ü keder itmiş-idi istilā

[32a]

3. Ŗlfeti olmayarak ĥiç kelām söylemedi
Kendü de görmemiş-idi anı aĥdem aślā
4. Baĥ gemiñ şimdi Ĥasır İskelesi'ne geldi
Didi keşfen yine ol kān-ı kerāmāt-ı Ŗulā
5. Ėalbini bildigine ĥayret ile gitdi hemān
Oraya geldi selāmetle bi-lutf-ı Mevlā

³²⁷ “Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır; ana kitap onun katındadır.” er-Rad 13/39.

6. Himemi kām-ı taŖāmında olup milh-i melih
Lezzet ü zevk-ı sürürı o da buldı aŖlā
7. İdiyor hamrı nemek-hall helāl ü tahir
Himmeti şād ider ālāmdan irdire ahlā
8. Milh olur memleḥaya her ne duhul eyler ise
Evliyāniñ nażarında ide maḡbül Mevlā
9. Şabr iden kām bulur virse de anlar çilleyi
Acıdır lık deva zaḥme tuzı vażŖ ü tılā

[32b]

K.22.

Kezālik

1. Kürek aḡçesi de olmayarak bir zātda
Bulamamış bir sebep žāhiri itmek melceŖ
2. YaŖni kimden taleb itmiş ise de bulamayup
Oldı ġam yaḡmaġa ḡalbe kömür-āsā menşeŖ
3. Bildi ilhām ile çağırdı ḡuzūrına hemān
Didi maḡsadda niçün ġayrıyı itmeñ mebdeŖ
4. Gezme bād ü kömür al didi pahāsın virdi
Derd-i berde yine keremiyyet lutfi menceŖ

K.23.

Kezālik

1. Derviş Aḥmed Bedevî meskeni Ḳāsımpaşa
İdiyor böylece meşhūdın o da naḳl-i şahîḥ

2. Ḥaremi ḥāmil olup toğracaḳ olduḳda
Zahm-i faḳr üzre o maśraf ile de oldu śariḥ

[33a]

3. Çocuḡa bir śaracaḳ bez daḥi bulamamaḡla
Ḳondı ḳundaḳ diline yangını itdi telmiḥ

4. Gezerek mehd ü śalıncaḳ gibi pür-lerze-i gam
Ḥālini idemedi kūdek-i tabŌı teśriḥ

5. Bu telāş üzre giçüp söylemeden keşf iderek
Vāfir aḳçe virerek eyledi ḳalbini ferḥ

6. Ḥāzret-i Ḥaḳḳ'a recā itmelidir herḥālde
Didi ol rütbe telāş itmegi ḳıldı taḳbîḥ

7. Anāsı ağlamayan çociḡa virmez memelik
Südi olmazsa ne sūd lutf iden Allāḥ śahîḥ³²⁸

8. Ḥāneñe git toğacaḳ oḡluñ aña hoş baḳasın
Muśtafā tesmiye eyle diyü ḳıldı taśriḥ

9. Gelicek oḡlı toḡup tesmiye itdi öyle
Ḥāzret-i Ḥaḳḳ'a idüp şükr ile tekrār tesbîḥ

[33b]

K.24.

³²⁸ 7. beyit derkenarda yer almaktadır.

Kezâlik

1. Naql ider böyle Hacı Bekir Efendi ki odur
Hıdmetden müteķāÖid sıfat-ı zühdi Öarıf
2. Yeñiçeri ağasına gider iken hayli yoğurt
Aldı bir kâsesin ol kutb-ı kerâmât-redif
3. Didi sōķāķda yoğurtcu ki hârâm itdim anı
Yeñiçeri ağası eyle demez çün tahvif
4. Çağırup açdı yeñini didi baķ içinden
Gördi vüsÖatlü olarak nice şâhrâ-yı laţif
5. Ol yoğurdun çanağın kendüsiniñ inegini
İş-bu şâhrâda görüp hâyreti oldu tazÖif
6. Bunuñ emşâli kerâmâtı evâilde daħi
Evliyâ da idiyor baÖzi tevârih tavsif

[34a]

7. Yaķaıza hâlde görmek gibidir rüöyâyı
Zihne taķriş bu teşbih ki degildir tahrif
8. Žāhiren çeşm ü havās uyħuda yaÖni kapalı
Otada ebÖadı görmekte budur emr-i Öarif
9. Var zamān içre zamān ile mekān içre mekān
Münderic Öilm-i taşavvufda kütüb bi't-teölif
10. Evliyâ eski zamānlarda da göstermiş anı
Yeni Öaşr içrede bu vech-ile ol zāt-ı şerif

11. Pehlivān işte o kim nefis ile dünyāyı yeñüp³²⁹
Yeñi içinden ide böyle cihānı taŖıf
12. Gerçi dünyāyı yeñinden yaķasından atmış
Yine hūkminde anıñ eylemiř Allāh latıf

[34b]

KB.6.

Kezālik

1. Veznedār Seyyid Efendi mütেকāŖid olarak
Aldı Rumeli Hīsārı'nda muķım bir hāne
2. Ŗulehādan olarak vezne-i evķātı o da
Pür ider naķd-i Ŗibādetle hemān Yezdān'a
3. Didi kim Vāli-i İzmir idüp aķçe ihdā
Geldi bir hādimi ol ķutb-ı meŖālĵ-řāna
4. Dimeden kim idügin aķçe getürdiginde
Keş idüp söyledi her birini dāne dāne
5. Vezne-i źāhire bĵ-zāid ü noķsān o ķadar
İdemez naķdi hisābı gelmiş-iken meydāna
6. Ŗİlm-i źāhir ile bātın kefeteyni ķalbi
Himmet eyler dilini toğrı tutan insāna
7. İki Ŗālemde ger ān-ķadr olarak ehlu'llāha
İder Ŗuķbāda daħi lutfi irüp Yezdān'a

[35a]

³²⁹ "Çok kuvvetli pehlivan, birçok güreşçileri yere serip gālib olan değildir. Asıl kuvvetli pehlivan, öfkelen-diği sırada nefisine mālİK (ve irādesine hākim) olan kimsedir" Buhārī "Edeb", 76.

8. Śarf ü ĩrād iden enfāsını bā-ķayd-1 rızā
Bĭ-hisāb yevm-i hisāb iķre irer ihsāna
9. Giķmesün bād-1 hevā kendüñe māl eyle anı
Defter-i Őömri bozup düşmeyesin hüsranā
10. LaŐb ü lehv olarak kār-1 cihān-1 fāñĭ
Zarar-1 ĩrās ider cemŐ-i yekün efsāne
11. Śıfr-1 zāid gibi ķalursa daħi yine ĥasār
Elde bir ķalsa da ĥüzn itmelidir Őiśyāna
12. On ķat olur oluncaķ śıfr-1 yemĭn ĥasene
Olamaz ĥad dilese zammı Ĥudā ihsāna
13. Tevbe ile ķalem-i surĥ-1 ĥacālet cürmi
İde tenzĭl ile imĥa ķomayup nisyāna
14. Dil ĥazĭnesine bi'l-ĥāsśa neżāret idesin
ReŐs ü aŐzāŐ-i teni meclis ide Ĥufrāna

[35b]

15. ŐArz ü taķrĭr olur mażbata-i aĥvāliñ
Bāb-1 Őāli-i ĥuzürdan çıka ĥoş iŐlāna
16. Naķş ide sikke-i śāh-1 ezeli ķālĭb-i feyż
Ķalb itme zer ķalb olmalı ĥās Őirfāna

K.25.

Kezālik

1. Yine Seyyid Efendi bunu da naql idiyor
Didi bir gün baña ol zāt-ı kerāmāt-niśāb
2. İtdi kâğıd ü qalemiñ bundadır ammā ki seniñ
Semt-i ğurbetde devāt hoqqası dimekle hitāb
3. Gitdim İzmir’e kitābet ile meómūr olarak
Hemān üç günde açıldı orada rızkıma bāb
4. Çünkü aqdem dañi kātib idi İstanbul’da
Böyle İzmir’deki kātibligi kıldı işrāb
5. “Nūn” devātıyla “qalem” rızkıını böyle yazmış
Levh-i mañfūż ol defter-i Rabb-i Vehhāb

[36a]

6. Böyle aħbār ile ihtār iderler işte
Aña vāqıf olup ilhāma olanlar erbāb
7. Eyleme pāre için kendüñi pāre pāre
Çāre yoq ħāric-i rızq arama kezme ebvāb

K.26.

Kezālik

1. ÓAskeriyyeden olarak gelmiş olan paşaya
Keşf ü nuşh ile didi bunları kim cümle cinās
2. Ki topuzdan mı Óabūsdan mı ħubzdan mı Óaceb
Çorçuyorsın didi soñra anı da añladı nās

3. Yođ iken ĥarb eseri itdi o gŭnlerde žuhŭr
İş-bu nutđında naşihat oluyor ũc ecnās
4. Uĥrevi yaöni topuz şorşusunu bi't-tađđim
İtmeli ĥarbi Őabŭs aylığı da ĥubza řıyās

[36b]

5. Āĥiret topuzu ađvādır Őabŭsdan şağıcağ
Ĥubzı gitmek ile dŭnyāca da olur iflās
6. GŐrŭnŭr gerçi Őabŭs topla da žāhirde Őabŭs
İki Őālem de beřŭři-i ĥađıđıye esās
7. Gerçi bārŭt-ı siyāĥ virdi şaranlığ gŐrŭnŭr
İđtinām olur anıñ ile řŭmŭŐ ũ elmās
8. Şağmasa da şatlasa da gŭlle gibi ĥāke dŭřer
Sŭz ider ĥāŐif-i meĥtāb ũ şatıl-i vesvās
9. Çoğ şurup nefis ũ hevāña uyarağ itme firār
Dŭřŭrŭp ĥumbara-veş şırmaya nāmŭsı ĥirās
10. Olsañız ĥısn-ı ĥařin iäre daĥı mevt iriřŭr³³⁰
Didi Ĥađ ĥađđı bilŭp itmelidir istinās

K.27.

Kezālik

[37a]

³³⁰ “Nerede olursanız olun Őlŭm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa “Bu Allah’tan” derler, başlarına bir kŐtŭlŭk gelince de “Bu senden” derler. “Hepsi Allah’tandır” de. Ne oldu bu topluluğa ki bir tŭrlŭ sŏyleneni anlayamıyorlar!” en-Nisā, 4/78.

Lā ilāhe illallāh Muḥammedün Raṣūlu'llāh ṣalla'llāhu Őaleyhi ve sellem

MefāŐilün MefāŐilün MefāŐilün MefāŐilün

1. Bu tuġrāniñ mefāri d<i>de-i ḳalp ḥalāyıġdır
Ĥayāt-ı cāvidāni baḥş ider ervāḥ ü ecsāda
2. Kemāl-i şādıġıyyet zıver-i enfās itmekdir
Odur maġbūl iden menşūr-ı kāmı mülk-i Őuġbāda

Fı-sene 1275

KB.7.

1. Çend Őaded levḥayı yazmış idim iş-bu gūnā
Ol zamān tekyeye bir kıtŐasın itdim işāl
2. Őonmuş üç şeyḥ otası sağ köşe dıvārına kim
Anda eyler idi ol ġavş-i celil arz-ı cemāl

[37b]

3. Gördüm ol ḳutbuñ anı reŐs-i cemili üzre
Zıver-i arş ü melāŐik serine tāc-mişāl
4. Böyle yazılı o tekyede daḥi çok levḥa
Anlarıñ ḥatları da naġşı daḥi Őalü'l-Őāl
5. ŐĀdetā tellü olan kāġıda yazmışdım anı
Ḥattı da Őādı midād naġşı da Őādı eşkāl
6. Çok degil ülfetim ŐĀrif Baba ile o zamān
Böyle sāŐirlere tercihde bulunmazdı mecāl

7. ÓĀcizem Ĥaĥĥ'a teŝekküre ki herhâlde hemân
Bu da ol ĥutbun idi ĥaĥĥıma iĥsânına dâll
8. Dalları müşmir ü aĥvâ şecer-i reófetiniñ
Anda ĥonmaĥ ile levĥa çiçek açdı âmâl
9. Ol diraĥtıñ köki aÓlâ olarak köklerden
İrdirir sâye-i túbâya daĥi anda žilâl

[38a]

10. O şecer arzıdır eltâfi olur anda behişt
ÓArzıdır Óarz-i semāvât ü zemĭn ile miŝâl
11. Böyle eŝmâr-ı cinân ile cihân anda cenân
Bâ-ĥuŝús ĥâsıl olur zevĥ viŝâl-i müteÓâl
12. Ĥânedânınca Óilm anıñ ÓAlemdâr-zâde
Oldı žâhir yine bu levĥayı taÓlıkde o ĥâl
13. Reósi üzre Óilm-âsâ per açıp ol tuĥrâ
Ĥutb ü ĥavŝ olmaĥla o da Óilm-i bâ-iclâl
14. Fetĥ-i İstanbul'da žâhirde Óalemdâr ceddî
Bundan İslâm bulur bātınen aĥsen-i aĥvâl
15. Kendü ebvâb-ı cinândan ki o da müŝıl-i feyz
Levĥa eyler ser-i ebvâb-ı mülûki ibcâl
16. Eyle tuĥrâ ile tamĥaya sezâ ĥalbini ĥâs
Ėill ü ĥiŝŝ ĥıĥmalı kim ĥâlden emel aĥsen-i ĥâl

[38b]

17. Žāhiriñ sikke-i imān ile menķūş olarak
Ğill ü ğışş bātınıñı itmeye yaŖñı ihlāl
18. Sikke-i dil eridilür yine pür-ġışş olsa
Ĥās ise muŖteber el üzre gezer bā-iclāl
19. İmtiyāz iki cihān içre bu Tuġrā iledir
İftihāra bu nişān ile olur çünki vişāl
20. Elf ĥamd elf śalāt elf duŖā-yı bi'l-ĥayr
Ola tuġrā da ki üç elif gibi ķāŖim-bāl
21. Zūlfesi bādi-i zūlfā olarak Ŗinda'llāh
Ĥāfes-i dilde çıķa beyza-i feyziyle nevāl
22. Şāhlar pençe başarlar idi fermān üzre
Bedel oldı aña tuġrā çekilüp pençe-mişāl
23. Oldı tefsir-i “yedu'llāh” ki dimek ķudret-i Ĥaķ“Fevķa
eydiķhim”³³¹ anıñ vaşfi ki o Ŗalü'l-Ŗāl

[39a]

24. Şefeteyn-i fem-i beyŖat bu şehādetlerdir
Yine aŖlālariñ aŖlāsı dimek bunda meŖal
25. Aĥz-i feyż-i ebedi olmada bu pençe ile
ŖAhdini bu zāt ider kendüsine kesb-i nekāl
26. İtse iķā “fe-seyüŖtiķi” ile ecr-i Ŗaķim

³³¹ “Sana yeminle baġlılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah’a vermiş oluyorlar, Allah’ın eli onların elleri üzerindedir. Bu sebeple kim Allah’a verdiği ahdi bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur, Allah’a verdiği sözün gereğini yerine getirene ise Allah yakında büyük ödül verecektir.” el-Feth 48/10.

Oldı hâkķında anıñ vaǾd-i Ĥudā-yı müteǾāl

27. Māhı şaķķ itdi Resūl parmaķ ile bi'l-ıimā
Kişiniñ ķatǾ ü dü-şaq itdigi tırnāķ-mişāl

28. Ķurśı mihriñ dañı itmişdi duǾasıyla rücūǾ
Pençeleşmek dilese pençe-i hurşid muhāl

29. Beş esābiǾ gibi şeklen yazılur ismu'llāh
Muttaśıl ism-i Muħammed kef-i pür cūd ü nevāl

30. Hemi de dendānlu miftāh-ı cinān lafż-ı Resūl
Hem śalāt ile selām itmede fetħ-i akfāl

[39b]

31. İşte refǾ-i yedimiz śūret-i şiretde de “lā”
Elf imdād ile “illā” idiyor Ĥaķ ĵśāl

32. YaǾni mānend-i lisān itmede dāǾim işte
Nefy ü işbātı bu śūretle de cism ü efǾāl

**EsteǾızü bi'llāh “Ve in min şeyoin illā yüsebbiħu bi-ħamdihı ve lākin lā tefķahüne
tesbıħahüm” śadeķa'llāhu'l-Ǿażim³³²**

33. Cümle eşyā idiyorlar Rabbini tesbıħ ammā
Siz anı añlamıyorsuz didi Rabb-i müteǾāl

34. İş-bu tesbıħi delālet didi baǾzı Ǿulemā
İtdirir Ĥālıķ'ı anlar da vücūd-ı istidlāl

³³² “Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder; O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız. O halîmdir, bağışlayıcıdır.” el-İsrâ 17/44.

35. Böyle tefsir olamaz añlar anı her insân
Tuymayan şer'î bilür fâ'ile muhtâc ef'âl

[40a]

36. Şer'îsiz 'ağıl anı idrâk idebilmeklik ile
Şer'î tuymazsa da var münkir-i Hâllâk'a nekâl

37. Hâl lisânıyla dimek her şey idiyor tesbîh
Kimse derk idemez ancak ki bilür ehl-i hâl

38. Şeyde kâfir daî dâhilse de öyle tesbîh
İhtiyârî değil imâna da itmez idhâl

“Levlâke levlâke le-mâ halâktü'l-eflâk”³³³

39. Fahr-i kevneyne hitâb işbu hadîs-i kudî
Çoğ edille daî var kim yazalım nice meal

40. Hilâkat-ı fahr-i Rusul olmasa idi bi'l-farz
Hiçbir şey daî olmazdı vücûda işâl

41. İş-bu sûret ile tesbîh gibi fahr-ı Rusüle
İtdirir her şey ile tasliye Rabb-i müte'âl

42. İhtiyârî idene yine şevâbı virilür
İhtiyârsızsa sezâ vâre değil ecr ü nevâl

[40b]

“Ve mâ künnâ mü'azzibîne hattâ neb'âşe resûlâ”³³⁴

³³³ “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.” İsmâil b. Muhammed el-Aclunî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müz^lü'l-İlbâs* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405), 2/164.

43. Biz Óazāb eylemeyiz baÓs-i Resūl itmeyicek
Kesb-i yed ola demek yine bu āyetde meóal
44. Hiç Resūl tuymayana Óaqlı demek bunda Resūl
Diyü bu āyeti tefsir de olur bast-ı maḳāl
45. İstimaÓ iden anıñ şerÓini bilmemiş ise
Olur okunmadığı-çün aña icrā-yı nekāl
46. Aña imān oluyor üss-i evāmir-i Hāḳ’dan
Andan aÓmāl ü Óaḳāid olunur istikmāl
47. Yalnız aql ile idrāk olamaz ekşerjši
Güş iden elbet anı itmelidir istihsāl
48. Hük-m-i mensüh-ı mülük ile Óamel olamaz iken
ŞerÓi mensühla cevāz-ı hāreket emr-i muhāl
- [41a]
49. Müttehid cümle şeriÓatler usūlen ancaḳ
Oluyor baÓzı fūrūÓāt da tebdil-i aÓmāl
50. Gızet-i redd ü ḳabül ü hāmaḳ u fehme göre Hāḳ
Ḳıldı tebdil müteḡayyir olup ezmānla o hāl
51. Óilm-i Bārı’de zamān ile mümeyyit hepisi
Nesh için itme rücūÓ ile nedāmetle maḳāl
52. Sābıḳın vaḳti tamām oldıḡın iÓlān demek
Bedó ü ricÓat demek için olamaz yaÓni mecāl

³³⁴ “Kim doğru yolu seçerse kendi iyiliḡi için seçmiştir, kim de saparsa kendi zararına sapsın olur. Hiç kimse başkasının günah yükünü üstüne almaz. Biz bir resul göndermedikçe azap da etmeyiz.” el-İsrā 17/15.

53. Ĥazret-i fahr-i risāletde kitāb ü sünnet
Nüşha muhtāc degil cāmiŖ-i mecmūŖ-i kemāl

54. Münkiri fikr-i dađıķ itse bilüp aĥkāmın
Münsıf ise ider iķrāra hemān istiŖcāl

55. Yevm-i maĥşerde daĥi anı idüp Ĥaķ ibķā
Aña göre idecek Ŗarz-ı cemāl ü Ŗarz-ı celāl³³⁵

[41b]

56. İns ü cinne daĥı mebŖūs Ŗumūmen el-ĥaķķ
Ŗāmmeten izn-i şefāŖatle de oldı iclāl

57. Rūĥlarıñ ĥilķatidir mişl-i berāt ü menşūr
Rūĥı şāĥ-ı Ruslūñ mebdeŖ ü tuĥrāsı mişāl

58. Nāme-i Ŗāliye-i baŖŖs ü Rusül ĥātimidir
İtdi cismāñı teŖaĥĥur o yine Ŗalü'l-Ŗāl

KB.8

Kezālik

1. Çok devām eyleyüp ol ķutba Siyāĥ-puş Baba
Gördi çok nūr-ı kerāmātını eyler lemeŖān
2. Ben gemide didi ĥusl itmiş-idim bi'l-ıķāb
Bildı ilhām ile bu nuşĥı da ķıldı ityān
3. İktifā eyleyüp žāhirini ĥusl ile kim
İtmeli bātın-ı aĥvāli de tathır insān

³³⁵ Mısradaki baĥlaç olan “ü” harfi hafzedildiĥi takdirde mısra vezne uygundur. Bu haliyle vezne uymamaktadır, kusurludur.

4. Ki fülân yirde turup da şu kadar gün halvet
Eyleyüp olmalıdır nâóil feyz-i Yezdân

[42a]

5. Çend defÓa daği bu vech-ile emr eyleyerek
İtdim ifâ diyerek itmedi tekmił iÓlân
6. YaÓni ketm eyledi kim olmaya žann-ı kizb ü riyâ
Belki rûhânı rızâ nicede olmaz cesbân
7. İşte žâhirce de bātınca da emr-i maÓrûf
Nehy-i münkerler de ĥağğā ki füyüzāt-efşān
8. Gerçi resmen olabilmezdi inābet mümkin
Žāhir Óilminde telemmüz de kezālik imkân
9. Žāhir ü bātın Óulümü ile nuşĥ ü himemi
İqtizā idene baĥr-i şeref bı-pāyān
10. Gerçi bīrūn-ı sarāy ile degildir meşğūl
Şāhlarıñ ĥidmet-i maĥsūsalarında bulunan
11. İqtizāsında yine ruĥsāt-ı şāhāne ile
NefÓi bīrūnca dađi itdigidir emr-i Óıyān

[42b]

12. Gögsi düğümlü kavuşmağla o ĥidmetle lıķ
Rütbe vü cāhı büyük eylese de ketm-i nişān
13. Maĥfaža içre görünmezse de sāÓat ĥapalu
Her daķıķayı yine eyler açıldıķda beyān

14. Rūşen-i Óilm-i ledünni olabilmez inkār
Zehri or edviyeye eyler etıbbā dermān
15. Naş-ı mihr aksi iken toğrı ıar bi't-tahtım
ısa-sa-i Óilm-i ledünni³³⁶ dağı nātı-ı uróān
16. YaÓni bak Hāzret-i Mūsā vü cenāb-ı Hızır'ın
asa-sa-ı pür-hükümi itdi ne gūnā cereyān
17. Hāzret-i Hızır gemiyi delerek urtardı
Ki görüp Óaybını ğasb itmeye Cebbār-ı Sultān
18. ünkü her bir gemiyi az idiyordu ğasben
ÓAyb olup almamağa raĥneyi ıldı ityān

[43a]

19. ocuğı atli de hıfzan ebeveynini anın
İtmeye anları ifsād büyüdiği zamān
20. Veled-i sālih Hā āna bedel virmek için
Böyle itdigini ılmış idi tefhım ü beyān
21. Ehl-i Antakya müsāfirlige almamış iken
Bir cidār hedm olacağ idi avı yaptı hemān
22. Ki orada var idi iki yetimiñ kenzi
Hıfz olup kendüleri aldı büyüdiği zamān³³⁷
23. YaÓni kim Óilm-i ledün ehlinin efÓāli dağı

³³⁶ “Derken, kullarımızdan birini buldular ki ona katımızdan bir rahmet vermiş ve ona nezdimizden bir ilim öğretmiştik.” el-Kehf 18/65.

³³⁷ el-Kehf 18/60-82.

Yine bā-emr-i Ħudā oldığı kıldı Óıyān

24. Evliyānıñ daħi var Óılm-i ledün efÓāli
MuÓteriz olma ider emr-i Ħaķ ile ityān

KB.9.

Kezālik

[43b]

1. Sāóirinden çok idüp ĥidmetini didi biri
Yazdım evsāfına mürşidleriniñ derc iderek
2. Yine anıñ didigi üzre olundu tafşıl
Himmet ü feyzi ile şerħi daħi idilerek
3. Ki buyurmuşdı imām itdi Laz Aĥmed Paşa
Ruscuġa gitmiş-idim Óazm-i ġazā eyleyerek
4. Geldi bir sūret-i nā-muntażım üzre derviş
Ħazret-i Ħızır idi o ġafletimi eyledi ĥakk
5. Bir nigāh eyleyicek ġalbimi kıldı āġāh
Gözlerinden nażar iden idi Allāh dimek
6. Soñra da aġzıma virdi dehen-i pākinden
Öyle bir nesneyi kim āb-ı ĥayātdan daħi yeg

[44a]

7. Geldi bir ĥāl baña kim oldı Óıyān Óālemler
Anı mümkün olamaz ġuş ile zihnen bilmek
8. Didi rāvı dile ol ġüne ġüşāyiş virdi
Kendüniñ de niġeh ü nuţķı bunu söyleyicek

9. Lîk da'Ŗvā-yı kerāmetde degildir rāvî
Olamaz kizb ü riyā böyle ifāde itmek
10. Bu ĥadîsîñ bilinür işte me'ālinden kim
Gözlerinden nażar iden idi Allāh dimek

Ĥadîş-i qudsî

“Ve mā zāle Ŗabdî yetekarrabü ileyye bi'n-nevāfilî ĥattā uĥibbehü ve izā aĥbebtühü küntü semŖahu'llezî biĥî yesmeŖu ve başaruhu'llezî biĥî yübşiru ve yedeyhü'letî biĥimā yebtîşu ve ricleyhü'letî biĥimā yemşî [44b] ve le-in se'elenî le-uŖtuyennehu ve le-in istiŖāzenî le-üŖizennehü” ilā āhiriĥî³³⁸

11. Cümle ef'Ŗāl-i Ŗibāda daĥî Ĥalıķ-ı Yezdān³³⁹
Ki kıdıldadamaz ansız kınadını da sinek
12. Kıldı cüzŖiyye irādeyi medār-ı teklîf
Lāzım anı daĥî cebrî gibi nefy itmemek
13. Gerçi ef'Ŗāl-i avāma da Ŗumūmen şāmil
Lîkin ef'Ŗāl-i ĥavāsda o ĥuşuşî dimek
14. Ki ĥavāsda bulunan cümle ĥavās Ĥaķ iledir
Güş idüp görmek eli tutmak ayağı yürümek
15. Hep hevādan olarak taşfiye vü tahliye dil
Olamaz kesb-i Ŗufūnet ile anda çürümek

[45a]

³³⁸ “...Kulum nāfile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığırsa muhakkak onu korur ve kollarım...” Buhārî “*Rikāk*”, 38.

³³⁹ Vezin kusurludur.

16. Ya'ni kendüleri cüz'iyye irādelerini
Şarf ider Hâkķın irādātını hep gözleyerek
17. Hâkķa bir vech-ile teşmîl olamaz hiçbir şey
Zihne takrîb için böyle idilür bildirmek
18. Ki güneş cümleye şāmil olarak pertevi bir
Levn-i eşyāya göre başka olur görünmek
19. Levniniñ gılzātı o pertevi hem göstermez
Ebyaz oldukça o pertev daħi çok görünerek
20. Āb ü mir'āt gibi şāf ü mücellā olıcaķ
Aldığı nūr ile zāhir oluyor nūr virmek
21. Güneşin ķursı gibi bakılamaz aña daħi
Kālbe havz ü rasād ü edviye-i feyz gerek
22. Güneşin ķursınıñ Őaksin rasdıyla havza
Alaraķ anda Őilāclar ile mümkün görmek

[45b]

Este'izü bi'llāh "Ve nahñnü eķrabü ileyhi min habli'l-verid"³⁴⁰

23. İş-bu ķurbında Őumümü idügi bāhirdir
Kırb-ı hās oldu havāsśa göre yine bî-şekk
24. Güneşin nūrı olur şışe ile sıuyı muhît
Ya'ni her lā-yetecezzā olan eczāsına dek

³⁴⁰ "İnsanı biz yarattık ve elbette içinden geçenleri biliriz; sağında solunda oturmuş iki alıcı (yaptıklarını) alıp kaydederken biz ona şah damarından daha yakınız." Kāf 50/16.

25. Birbirinden dağı ayrılrsa yine herbirine
Yek digerinden o ağrab yine olmaz münfekk

26. Lık pür-pertev olup ismi olan pertevsiz
Nür şapup şav gibi řābillere de virmedi pek

27. Cümle billür dağı kesb ile virir germiyyet
Gösterir zāhiri de kim ki dilerse görmek

28. Gündüz aydınlığı gölgede dağı mihriñdir
Serin ammā olamaz meyveyi eşcār virmek

[46a]

29. Güneşin şursı hülül itmedigidir der-kār
Nürıdır yaÓni fülān yirde güneş var demek

30. Şems ider jāleyi mađlūb hevāyı eltāf
O da řursına mađāl yine hülūlı itmek

31. Óİlm ü řudretle Óumūmı olup āyetde ki řurb
Řāt řāt feyzi huşūşı idügi de bı-şekk

32. Žāhiri vü bātını dāreynde niÓmet ü niÓmet³⁴¹
Řudret ü Óilmi iledir yine halqa gelmek

33. Hāstalar sıh gibi śancı vü topuz gibi sudāÓ
Görüyorken anı yanında ki olmaz görmek

34. BaÓızısı śāhibiniñ ğayrıya meşhūd olmaz
Dilde mümkün ferağ hem kederi gizlemek

³⁴¹ Vezin kusurludur.

35. Her bařarlarda ki kuvvetde tefāvūt gibidir
Dildeki nūr-ı bařiretleri ile gormek

[46b]

36. Hem bařarlardaki gözlük ile dūrbjn gibidir
Feyz ü irřād-ı başiretlere kuvvet virmek

37. Vardır āyetde hāķiķatce Őiyāzen billāh
Ki Őamā śadrıñ içindeki bařiretde dimek³⁴²

38. Olmaz inkār başiretle görilür rüoyā
Herkese mümkün anıñ ile bunu bildirerek

39. Bā-ħuśūs ħābdan uyandıķda görülen rüoyā
BaŐzı kez cüzöj zamān görölüyor giçmeyerek

40. Fogup aŐmā başarı ğayrıda inkār gibidir
Çalb aŐmāsı başiretleri inkār itmek

KB.10.

Kezālik

1. Fosun Ağa ki o şimdi Mutaşarrıf Paşa
Aķdem olmuşdı aña Ħāfız Efendi kātib
2. Őırķ beř biñ ğuruř ol kātib olup da medyūn
Alacaķlular da tazyıķ ile oldı tālib

[47a]

3. Őudreti olmayarak ħayret ile gider iken

³⁴² “Yeryüzünde hiç dolaşmıyorlar mı ki ibret almış kalplere yahut işitmiş kulaklara sahip olsunlar! şu bir gerçek ki gözler körleşmez, fakat göğüslerdeki kalpler körleşir.” el-Hac 22/46.

Gördi bu zāt-ı muḳaddes anı oldu cālib

4. Didi keşf ile fülānda şu ḳadar alacağın
Var anı virmiyor iste aña sen ol ğālib
5. Ḳırḳ beş biñ ğuruşuñ borcuña eyle iŖtā
Didi medyūnını da dinmeyüp iken ğālib
6. Giddi matlūbını ol ğüne taleb itdik de hemān
Virdi aḫzından o olmuşken ümīdi sālib
7. Virmemişler idi çün bi'd-defeŖat isteyerek
MaŖnevī himmeti taḥşīle de oldu ğālib
8. Ĥoḳḳa-i “kūn fe-yekūn”³⁴³ ile vücūd her şeye
CemŖ-i yeŖs ile ḳıra cümle olan dil-i ḥālib
9. Žāhiren defter-i esbāb ḳapanur ise daḫi
Ehl-i bātın yine fetḥ eyler olunca rāğib

[47b]

10. Ĥaḳḳı ifāya imāle ile ḳalb-i ḥāsmı
Ehl-i bātın daḫi şerŖan ider icrā sālib
11. Ol imāle ile daŖvā vü ḥuśūmet ḳalmaz
Dil olur ḥaḳḳı edāya aña ḥākim ü nālib
12. Ḳaldı Ḳārūn ’uñ evi şimdi faḳat darb-ı meşel
Şıfr-ı zālib gibidir yeŖsde olmaḳ tālib

³⁴³ “O, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile yaratandır. “Ol!” dediği ğün her şey oluverir. O’nun sözü gerçektir. Sūr’a üflendiği ğün de hükümranlık O’nundur. Gizliyi ve açığı bilendir ve O, hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.” el-EnŖām 6/73.

13. Hâsf ile arza idüp dâri ile Hâk tenzil
Elde bir mâlı aña olmadı hiç hâcib
14. Nokta-i qalb ile herkar raqamın sâg tut kim
Zamm ü tazôif ile ecrine ider Hâk sâhib
15. Qalb ider cisme hükümet ol imâle olıcaq
Meblağ-ı hüsnu husüle eli olur hâzib
16. Qıldı Hâk “nahnü qasemnâ”³⁴⁴ ile rızqı taqşim
Var hadiş Öind-i İlâhîde *habîbdır kâsib*³⁴⁵

[48a]

17. YaÖni kim kesb-i helâl birbirine hidmet olup
Kendüye âhirine nefÖi oluyor câlib
18. Lık herhâlde Rezzâq’a tevessül iderek
İstinâdı yine esbâba hemân ol sâlib
19. Diküp esbâba gözi itmeyegör sözün gam
Eliñ esbâbda diliñ olmalı Hâqqı tâlib
20. Çünkü esbâbı vücûda getürendir Mevlâ
İşleriñ ü işleyeniñ hâlıkı Rabb-i Gâlib
21. Ezelî fiÖl ile fâÖilleri Öilmu’llâhda

³⁴⁴ “Rabbinin rahmetini paylaştırmak onlara mı düşmüş? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz paylaştırdık. Bir kısmı diğerini istihdam etsin diye kimini kiminden derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.” ez-Zuhuf 43/32.

³⁴⁵ Hadis külliyyatında bu rivayet senetli bir şekilde yer almamaktadır. İsmâil Hakkı Bursevî tefsirinde bu rivayeti Mesnevî’den nakletmiştir. Rivayet, Mesnevî’de şu şekilde geçer: “Çalışıp kazanan Allah’ın sevgilisidir (sevgili kuludur)’ işaretini dinle; tevekkülden dolayı sebepte tembel olma.” İsmâil Hakkı Bursevî, Ruhu’l-Beyân fî Tefsiri’l-Kur’ân (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turasi’l-Arabî, ts.), 5/228; 10/33; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî-i Ma’nevî, çev. Derya Örs- Hicabi Kırlangıç (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015), 65.

Olmalı ljk h el lden yine anı k tib

22. P diŐah bilse de ehliyet ile bendelere
H len   atiyen olur ne g n ya Ő hib

23. Yine if -yı mes Ői iderek b -icb r
Anlar ehliyyeti  zre anı olur c lib

[48b]

24. H yr  Őerre dahi Ő mil burada ehliyyet
Dindi rızķı bulur Ő oib   g yr-ı Ő oib

25. Levh   mahf za g re eksil p artan her Şey
Mahv   iŐb tla ķalem olmada anda k tib

26. Gerçi kat i ise de  mm-i kit b b -icb r
Rızķ-ı hayrı dileriz Şerden oluruz h rib

27. Kesbsiz dahi virir rızķı o tahte'l-h kmet
H yra Őarfına yine itmeli reoyi Ő ķıb

28. Őerre Şarf eyleyecek niŐmet iken anı kişi
Naķmet olmaķlıđını kend si olur k sib

KB.11.

Kez lik

1. Mumcılardan biri evde id p aķcesini g yb
Zevcesin eyledi izŐ c anı çaldı diyerek

2. İztir b  zre o hatun giķer iken çağırup

ıldı talıs anı da böyle haberler virerek

[49a]

3. Yani ilhm ile ol söylemeden anı yine
Kendüsi didi maallini daı söyleyerek
4. Ki yataın ba ucunda bulunan dıvrda
Atdı bir fre paavrada arılı ekerek
5. Zevcine didi o dıvrda bulup bir rane
Aeyi buldı tammıyla taarri iderek
6. Anlara evleri iinde araluk idi bu
Söyledi em-i ilhmı ile Ha bildirerek
7. adını mum gibi torılıı oldu hir
İ-bu ifki prziyle eriyordu giderek
8. S-i an ile fitil virse de albe eytn
Kesmeli abr ile fikri aa mirs iderek
9. Bilmeli kirl paavra gibi kendü nefsin
Nad-i rhın olabilir mi aa bend itmek

[49b]

10. alar ol halde anı fre-i eytn  hev
İder ial-i caimlerde ki srhlara dek
11. Dim itmeli namusını fns insn
Ki aıkda eridir tiz havlar eserek

12. İş-bu fânūs ola her levn-i ğaražlardan pāk
Şafveti denlü ziyāsı mütezāyid dimek
13. Hoş görünse daħi žāhirde o elvān Óaksi
Yine matlūb olan lemÓaya hāóil irmek
14. Žāhiren pertev için ğaz gibi bed-būlı ise huy
O yaķar cismi yıķar tehlikesidir bı-şekk
15. Sāde sūretde degil fāóide seyrinde olur
Alma elmās-terāş ķandīli nūr eksilicek
16. Ķalma žulmetde sefāhet ile parlaķ görünüp
İrişir subħa orada fiťili sönmeyerek

[50a]

17. Lebi mahfūžan açup ķapa meşmeÓalu gibi
Ķırma tel nerm ola ğüftār-ı fenārın hoş çek
18. Oldı ķandiliñ içindeki züccāc içre zücāc
Žāhir ü bātın Óulūmı diline cemÓ itmek
19. İşte bu zāt-ı muÓallāda daħi pek rüşen
Žāhir ü bātın Óulūmı ile pertev virmek
20. Ķıldı Ħaķ nūrun Óale'n-nūr anı bā-feyz ü himem
Rihletinde aña yine berekātı virerek
21. Şecer-i bātını şarķiyye vü ğarbiyye degil
Dāóimj anda daħi miyye-i feyz irdirmek

22. adrimi kevkeb-i drr ide Şems-i himemi
tibs Şeref  nr-ı fyz itdirerek

23. Nr-ı zeytne-i fevzi dilerem lutfından
cizim nr-ı ileden anı mess itmeyerek

[50b]

24. Zeyl-i zeyt-i ademin Şu gibi dil itdi penh
Vire b nr-ı ile nrı erg eyleyerek

KB.12.

Kezlik

1. Hdim-i mr ceml-zde-i Pertev Paşa
Ysuf Aĝa idiyor byle beyn  inb
2. Ki rusmetde hdmetde bulunmaĝ dileyp
dememiŐdi uŐl zre kel-i it
3. Dimeden fikrini ann dahi keşf eyleyerek
Kethdlardan olur biri kel didi sana
4. Kethdlardan olup birisi eŐnfda kel
Oldı memr oraya hem de didi yine ana
5. Hem didi o yedi bin denl ĝuruŐ azanacaĝ
Gelecek cn virecek raddeye anda amm
6. Buldı Begoz tarafında aaĝı tutar iken
Geldi yoldaŐları dgdi anı pek ok def

[51a]

7. Bayılup kaldı vefât itdi kıyās itmişler
Gördi o zāt-ı muŖallāyı mişāl-i rüöyā
8. Kāōim olmaqlıĝa fermān ile geldi dermān
Begkoz'un içine geldi giçerek iş-bu belā
9. Aldı zabtıyyelere tutdı o kaçakları hep
Yedi bin deñlü ĝuruş oldu mükāfāt iŖtā
10. Bu belā oldu cezā-yı emeli vü Ŗameli
Böyle hıdmet oluyor şerŖa muhālif zirā
11. Faqrına mebni dimek böyle rehāya himmet
Ĥıfz ide cümlemize cümle belādan Mevlā
12. Ol kefīl olacaĝın keşf ü haber dimekdir
Bā-ħuśūs nuţkı Ŗaķabinde naşihāt mahzā
13. Ki didi cān virecek rütbe çekecek zahmet
Faqr yine merhameten himmet ile buldı rehā
- [51b]
14. Var ĥadış-i Nebevī faqr oluyor küfre karīb³⁴⁶
YaŖni şabr itmeyen anıñla ider çok ĥatā
15. Lıķ şabr itse olur nice nice ecr-i cezīl
İdiyor yine eĥādīş-i celīle inbā³⁴⁷

K.28.

Kezālik

³⁴⁶ “Az kalsın fakirlik küfür olacaktı.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafā*, 2/87.

³⁴⁷ “Fakirler, cennete zenginlerden beş yüz sene önce girerler.” Tirmizi, “Zühd”, 37.

1. Biri mālīyyede idi ketebeden soñra
Çıkarılmışdı sekiz yüz ğuruş alurdı maŖāş
2. Giçiyor idi soķāk içre teŖessüf üzre
Faķrı olmaķ-ıla taŖyın için eylerdi telāş
3. Gözleme al didi aldıķ da buyurdı himmet
Kalmadı gözlemege itdi hemān defŖi ħırāş
4. Yine alındı yirine o maŖāşa bi'l-ibķā
Kılbine oldu meserret semeni lezzet-pāş
5. VażŖ ider terbiyet kılbine Ħudā şādi vü ğam
Beyza-i şarı vü beyāzı gibi tevŖem-i sırdāş

[52a]

6. Māye-i şabrı tutup milh-i şebāt ola ħamūr
Şıķılup kıalmaz açılır o ne lāzım bu telāş
7. Sāc-ı cürme kızarup nār-ı ceĥāletle bugün
Pişķin ol ħavān-ı kıyāmetde ola dil sāpāş

K.29.

Kezālik

1. Yine bu defŖa daĥi türbe-i Ŗulyāsında
Bir gice başladı tükenmege kıandilde ruğan
2. Kııldı tecđid anı rüŖyāda görüp de der-ĥāl
Didi sāŖirlere de orada beytūnet iden
3. Gördi başķası da böyle Ŗarż olamaz bu daĥi
Rūğeni az kıomaķlıķla kıusūr itmiş iken

4. Hem de bu Óācize kendülere naql itmediler
Hiç birinin olamaz kizb ü riyā olması žann
5. Çeşm-i žāhirce dimek anda řanādīl ancak
Mihr ü mehden bile nūr-1 şerefidir rūşen

[52b]

6. Řandīl içre şu gibi ol edeb üzre sākin
Tā ki fevķiñde ola zeyt-i himem nūr-efken
7. Şu da sū-i ĥareket rūġanı taĥdiş eyler
Ĥāóil olmaķ ne revā saña gelen perteve sen
8. Zīr ü şim olsa da kāse şuyı tenvīr idemez
Nūr-1 aşķ-1 Ĥaķ o řandīlde olur turmaķdan

KB.13.

Kezālik

1. Yine bir zāt ketebeden idi İstanbul'da
Çaldı açıķda aña böyle buyurdu iĥām
2. Ki seniñ taşradadır şimdi devāt-1 rızķıñ
Diyerek oldu kitābet ile taşra ıÓzām
3. Der-Óaķāb gönderilüp soñra yine celb olunup
Der-saÓādetde yine olmadadır istiĥdām
4. Gerçi esbāb işe olmaķda mürekkebe eşyā
Yine taķdīr liķāsiyla yazıyor aklām

[53a]

5. Bu midâdı tutan ancak o liķâdır el-ĥaķ
Vaķtı ile ider izĥâr devât-ı iŖdâm
6. Hoķķa-i dilde emel ola liķâ-i Bârî
Boş ĥalur yüz súyunı ĥayra dŖkenler encâm
7. Ŗalem-i ŖŖmri ĥüzel aĥmalı ĥâzırlamalı
Ki ecel maķtaŖı teshîl olarak ide be-kâm
8. Ŗİlm-i žâhir ile bâtin Ŗalem-i Ŗalbe dü-leb
Bu iki Ŗaķ daĥı lâzım yazı olduķ da merâm
9. Evliyâdan ĥörünür baŖzısı ümmî liķin
O iki Ŗilmi ider mevhibe Rabb-i ŖAllâm
10. YaŖni žâhirce de lâzım olan Ŗilmi virerek
Ĥâl-i cehl üzre ĥomaz anı da eyler ilĥâm
11. Evvel itmiş idi žâhirce de bu kesb-i Ŗulüm
İtme aslâ birine muŖterizen böyle kelâm

[53b]

12. Oluyor naķl ü rivâyet kütüb ü elsinede
Böyle icrâ-yı cezâ eylediği Rabb-i enâm
13. İŖtirâz eyleyicek birine ehlu'llâhîñ
Ėıldı ol muŖterizi cehl ile Mevlâ nâ-kâm
14. Sebeb-i derk ile o terk-i ĥatâ eyleyicek
Ŗİlmini yine iŖâde ile Ĥaķ ĥıldı be-kâm

KB.14.

Kezâlik

1. Didi bir zât ki Limon İskelesi'nde kâtib
Ĥaremi hastalanup rāhatı olmuş nâfid
2. Kesb-i şiddet iderek qalbi limon-veş şıqılup
Yüzi ekşi tolaşup olamıyordu qāŖid
3. Geçti sūqdan alaraq destine bir parça buz
Göriccek nezdine celb itdi o zât-ı mâcid
4. Yine ol hâlini ilhâm-ı Ĥudâ ile bilüp
Sūkdan dâr-ı sürûra anı qıldı şâŖid

[54a]

5. Didi destinde olan buzı baña vir tâ kim
Gide kendü de ĥarâret ola be-ruŖ-yi ŖâŖid
6. Virdi ol anda Ŗilletle ĥarâret giçerek
Buldı şihhatde anı beyte olunca vârid
7. Nefesi ehl-i Ĥudâ ğıbtâ ki şayf ü şitâ
Himmeti dâŖim ider edviye germ ü bârid
8. Şemerâtı iki Ŗâlemde olur her anda
Rūh-ı feyzi buluyor cehl ile olan câmid
9. Gâh germiyyet-i Ŗışk ile tutar sâlikler
Münkiriñ âña soğıq baqması olur fâsid

10. Nār ile makine sunŖj olarak buz yapıyor
ŖAşq-ı Hāq ile gönül hāsası elbet zāŖid
11. Ehl-i cezbe gice vü gündüz idiyor buzı muķırr
Görünür terleri hāmāmda gūyā kāŖid

[54b]

12. Bā-hūsūs işte bu zāt-ı şeref-ārāyı daħi
Öyle görürdi giçenlerle olanlar vārid
13. Furdı açıķda yiri hāvli-i Sultān Aħmed
Rūz ü şeb ü sayf ü şitā yatup olurdu kāŖid
14. Bir sene çok yağarak berf terākūm itdi
Hālķa zahmet viriyor idi olup pek sāŖid
15. Kömürü celeb ile yaķdı hepsi hāvlide
Berf erisün diyü olmuş idi nutķ-ı vārid
16. Der-Ŗaķab esdi lodos itdi izāle berfi
Himmatine olamaz dūr ü ķarīb hiç cāħid

KB.15.

Kezālik

1. Geldi nezd-i şeref-efzāsına bir hatun kim
Zevci ğurbetde idi beyŖ ü şirāsı da eşir
2. Çok zamāndan berü mektūb ü haber gelmeyerek
Niyeti idi kerāmet ile ķılsun tebşir

[55a]

3. Bir kelām dimedi gelmekde ĥuzūrına hemān
Yine ilhām buyurdı aña Ĥallāķ-ı kebır
4. Niyetin keşf ü ĥaber virdi ki zevciñ geldi
Hem fülān şeyler ile var şu kadar anda eşır
5. Der-Ŗaķab ricŖat idüp ĥānede buldı zevcin
Var o şeylerle eşirler nice kim oldu ĥabır
6. Žāhir ü bātınını Ĥaķķ’a Dügmeli kılmış
Keşfi ġāyetle açık oldıġıdır ġayr-i setır
7. Ĥaķķa bir bende ki āzāda ŖalāŖiķden hep
İştirā eyleyerek nefsini Mevlā-yı ķadır
8. Pençini žāhir ü bātınca ĥavāsś-ı ĥamse
DāŖim itmiş idi teslim der-Rabb-i Başır
9. Kıldı Mosķovla evāŖilde ġazāyı da edā
Ĥaldı bātınında eşer-i süngü ile māh-ı nażır

[55b]

10. Batnı üstinde görünür idi anlar üç Ŗaded
Ki ġazā itdi göġüs göġüse ol pāk-zamır
11. Cılve-i Ĥaķ ile küffār tutup buldı ĥalās
Žāhiri vü bātını da ĥās-ı ĥavāsś-ı ġayr-ı setır³⁴⁸
12. Var ĥadış nefse ġazā oldı cihād-ı ekber
Her zamān nefsi ile kıldı ġazāyı tekşır

³⁴⁸ Vezin kusurludur.

13. Żabt idüp hısn-ı dilin buldı zihj feth-i beyt
Çok gönül kalbâlerin feyz ile kıldı ta'vîmîr
14. Lutf ile eyledi ıslâh idüp itfâ himemi
Ba'vîzî dil lağm-ı fesâd ile olurken tedmîr
15. Evliyâ bendeligidir şeref-i hürriyyet
Kıtb-ı gavâs eyledi bu zât-ı Hudâvend-i Kebîr
16. İdiyor hâne-i dâreyn füyûzıyla çerâğ
Himmeti cümle levâzım ile de bi't-tesrîr
- [56a]
17. Olsa ba'vîzısına Övkebâya da ma'şûs o da'hi
“Len tebûr”³⁴⁹ üzre ticâret ki odur ğayr-ı hâşîr
18. Var hâdiş nefsimiz a'vâdânîñ eşeddi bize çün³⁵⁰
Kim ki ta'hlîş ide andan nice elzem tevķîr
19. Bâtinen Övıtķ-i müdebbir dilemez bende-i tām
Seyyidi rihlet iderse yine rûhânî maşîr
20. Köle zâhirce ise Övıtķ ile olmaķda be-kām
Bâtını ise şebât ile bulur Övıtķ-ı sa'vîr
21. Oluyor đarb-ı meşel kalbâ içinden en-nür
Kalb ile burc ü beden olmalı żabt ü teşķîr
22. Ki salâhıyla anıñ burc-ı ten ıslâh olur

³⁴⁹ “Allah’ın kitabını okuyanlar, namazı özenle kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıkta başkaları için gizli açık harcayanlar, asla zararla sonuçlanmayacak bir ticaret umabilirler.” Fâtır 35/29.

³⁵⁰ “İnsanın en kuvvetli düşmanı nefsidir.” Beyhakî, *Kitâbü’z-Zühdi’l-Kebîr* (Beirut: Müessesetü’l-Kütübü’s-Sekafîyye, 1996), 156.

Düşmen-i nefis ü hevâ hâkemi idemez teşîr

23. Ya'ni dil akdemi meydân-ı me'âşide iken
Dil tutulup ola ta'âlîmi için sa'ây-i vefîr

[56b]

24. Hendeğ-i vesveseye rüşd-i yakîn köpri ola
Köpri olmazsa metîn aña varsa emr-i Ôasîr

25. Fülk-i dil zırhlu gerek şabr ile mânend-i hâdjid
Def'ine ola fesâd gülleleriniñ tedbjir

26. Bi't-teğâbü'l dile âlât-ı te'haffuż lâzım
Mehliñ âlât aña âhîr vaqıt oldu keşîr

27. Nefsiniñ gayrıyı ıslâh ki tecävüzle ğazâ
Ecr olur anlara oldukça saña da ta'hîr

28. Var hâdjîş anlarıñ ecri kıadar ecriñ alaraķ
Kesmez anlardan ider Hâķ yine saña tezbîr³⁵¹

29. Hem hâdjîş ümmetiniñ vaķt-i fesâdı içre
Kim ki bir sünnetin ihyâ ide böyle tebşîr

30. Yüz şehîd ecri kıadar Hâķ aña ecri virecek³⁵²
Diyü ta'srîhde yine bu da ne a'ölâ tebşîr

[57a]

³⁵¹ “Kim İslâm'da güzel bir işe öncülük ederse hem (kendi yaptığı) sevabını, hem de kendisinden sonra o işi yapanların sevaplarını alır. Üstelik onların sevaplarından da bir şey eksilmez. Kim de İslâm'da kötü bir gidişe öncülük ederse hem kendi günahını, hem de kendisinden sonra onu yapanların günahını alır. Yine onların günahından da bir şey eksilmez.” Müslim, “Zekat”, 69.

³⁵² “Ümmetimin fesadı zamanında kim sünnetime temessük ederse (yapırsa), ona yüz şehid ecri vardır.” Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid, 7/282.

31. Şulehâdan fısqâ çoğsa dimek vaqt-i fesâd
Diyerek iş-bu hâdiş şerhi olunmuş tezkîr
32. Meteris eyleyerek der ki ehlu'llâhı
Taķviyet virmeli dil tabyasını bi't-ta'Ömîr
33. Ki ķurup topı gibi gürleye zıkr ile ķulûb
Hâtıra hâtırayı koymayup itsün tenfîr
34. Öyle ceb-hâne ki feyz-i himemi ehli'llâh
Hiç tükenmez her alındıkça ider Hâķ tevfiîr
35. Anda âdâba ri'Öāyetle turan nef'Öi görür
İtse aldurma idüp nefsi ğāzābdan tahzîr
36. Gerçi ceb-hâne setîr olsa da inkār olamaz
Ki tolup top ü tüfenk eyler anıñla te'Öşîr
37. Düşmeniñ re'sine idbārı idüp miķnatıs
Berķ-ı ķahr ol tarafa giderek eyler tedmîr
- [57b]
38. İşte altmış toķuz içinde henüz Mosķov ile
Hârb olacaķ mı dir iken didi bu ğavs-ı kebîr
39. Ki Fransa ile İngiltere'yi ben daħi
Bizlere yardım için eylerim aña tesyîr
40. Henüz anlardan i'Öāne idi meķhûl o zamān
Ma'Önevî himmetiniñ sākımı ķıldı teşmîr
41. Nutķı üzre hepisi oldu anıñ da żāhir
Hâzret-i Rabb-i enām eyledi öyle teşhîr

42. Söyler iken bulunup nezd-i mu'Öallāsında
İş-bu nutkın daħi gūş eylediler cem'Ö-i gafır

KB.16.

Kezālik

1. Biri taħķirine cür'öetle Öiyāzen bi'llāh
Kendü kendüsine itdi o da yine ızrār
2. Fuķarādan idi alışdı anıñ-ün Öafva
İltifāt eyledi olmaz himemi Öadd ü řümār

[58a]

3. şükürini vü ķadrini fikr itmeyerek o nā-dān
Yine itmişdi hatāsında devām ü isrār
4. Žāhir ü bātında oldu perişān ķāt ķāt
Kendü nefsine salāh itmege beñzer der-kār
5. İltifāt ile anı tutmuş-iken yine atup
Zahm-i faķrı var iken yāresin itdi bisyār
6. Olmuş mağrūr bedene rütbe vü māl ü cāha
Ki ķılup oldu ķurup³⁵³ toplar-āsā demār
7. Evliyādan yine bir zāta evā'öl içre
Bir kişi eyledi taħķir oluyor kim izbār
8. Nezd-i berberde görüp re'ós-i şerifin açık

³⁵³ “ķurup” kelimesi derkenarda yer almaktadır.

Fiske urmuş kıyacağım diyü bi'l-istihkâr

9. Kendü bir şey dimemiş ise de o taşa düşüp
Seri şaş oldu helâk itdi Hudâ-yı Kahhâr

[58b]

10. Virmeyen buña rızâyı kabağın şahibidir
Didi ol zât-ı muallâ olıcağ istifsâr

11. Müómin olursa Óavâmdan bile kalbi ekber
Beyt-i hağdır yine cüzóice toğunma zinhâr

12. Var hadîş arz ü semāvât olamaz Hağğı vesîó
Kalb-i müómin olur esmâsın idüp de tezkâr³⁵⁴

13. Çün müsemmânın olur ismi libâsa teşbih
Zihne taqrîb münezzehse de Rabb-i Gaffâr

14. Şavamaz zağm-ı lisân şavar iken zağm-ı sinân
Diyü var nutq-ı ÓAlî yaÓni Cenâb-ı Kerrâr

15. Bir fağırın ki bi-garağ Óaybını gördükde anı
BaÓzılar gıybet ü tahkîr iderek zühdi satâr

16. Elh-i dünyâca büyüklerde vü ganîlerde o Óayb
Olsa teóvil ider ancağ garağ-ı nâ-hemvâr

[59a]

17. Nefsiniñ Óaybını andan göremez mi ağır
Vezn-i insâf ile her kim ki bi-hağ tartar

³⁵⁴ “Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü’min kulunun kalbine sığarım.” El-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/165.

18. Ħaddi ŐerŐi ise meŐmũrların iŐleridir
Anlara itmeli lāzım gelũr ise iĥtār
19. İŐleriĥ fāŐidelũ bĭ-ġaraŐ olsun ŐerŐan
Yoĥsa nefsine uyup itmemelidir ġũftār
20. Bā-ĥuŐũs cezbe-i Bārĭ'de tekālĭf ŐerŐan
Olmadıġın Őulemā cũmle kitāblarda yazar
21. Hem de bu mesŐeleyi Őālim ũ cāhil de bilũr
Çũnki teklĭfe Őevāhirce ŐuŐũr oldu medār
22. Cezbeniĥ ġayrı ki o Őillet-i mecnũniyyet
Kimde var ise o da ġayr-ı mũkellef der-kār
23. Lutf ile itmelidir edviyeyi ĥasta içũn
Yaöni mecnũnde cāŐiz olamaz istiĥkār

[59b]

KB.17.

Kezālik

1. İĥtiyarlaŐdı biri olmamış-idi çocuġı
Bir degil tecribeten almış iken çok ezvāc
2. GÖrdi ilĥām ile ĥālin bilerek çağırdı
MaŐnevĭ virdi keçiboynuzı meyvesũn Őilāc
3. Zevce ile meŐan anı tenāvũl iderler
Diyũ taŐriĭf buyurmuşdı o Őālĭ-minĥāc

4. Hem de erkek çocuğı olacağın bi't-tebşir
Keçiboyunuzı aña oldu elezz bir güllac
5. Gelerek zevcesine didi bu gün ben bir zāt
Gördüm itdi baña tebşiri meserret-intāc
6. İtdiler öyle tenāvül hemān oldu hāmli
Foğdı bir oğlı feraĥ virdi ziyā mişl-i sirāc
7. Erkek ammā kıocayup zevce Őamel-mānde iken
Keçiboyunuzı kıuzı-veş kıocuğa oldu Őilāc

[60a]

8. “Küllüküm rāŐin”³⁵⁵ ile ĥıfz ola merŐā-yı vücūd
Ĥendeķ-i ğaflet ayak kıaymağı eyler intāc
9. Yağlıya vü südlüye perĥiz virüp nice [h]ekim
Kıurd-āsā baķar erkeķ kıoyunuĥ kıapmağa kıāķ
10. Aķlıđıĥ toķluđıĥ ĥālını bilmez hem de
Fanalar gibi hemān ekl idiyor öküzi āķ
11. Şığır-āsā boğazını düşünüp ĥamiyyet diyü
Ĥastayı bilmez ider o da zaŐıf tutaraķ āķ
12. Hem nebātı da Őilāc bilmez iken ĥastalarıĥ
Kımyevı ile ider yürek ü batna izŐāc
13. Kendü otlanmaķ içün ĥastanıĥ ödin kıoparır
Sözine virme kıulaķ ağza alınmaz o Őilāc

³⁵⁵ “Hepiniz birer sorumlusunuz ve hepiniz yönettiklerinizden mesulsünüz. Devlet başkanı bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin beyi bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin hanımı da bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Hizmetçi de efendisinin malı üzerinde bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür.” Buhārî “*İstikrāz*” 20.

14. Derisini çıkarup posta uzar bîmârîñ
Pamuğ-āsâ şavurur yüküni mişl-i Hâllâc

[60b]

15. Kıyırığın şallasa temellükle ayağ başıdırma
Cismi kıavırma ki ol edviyedir kıızgın sâc

16. Cismi evvelce kebâb itme çevirme müşkil
Köftehor o bile tabîb kıoğmasun aklı tuz sâc

17. Mühlik olmaz ise de miŖde-i bîmâr-ı marağ
Cehl ile edviyesi çünkü kıarışık bulamâc

18. Yağarak bögregini baŖzısı da mühlik olur
Dök helâya kibirdir anda teŖaffünleri zâc

19. Soñra beyhüde söksen hem döğüp ezme kemigiñ
Şîh-i ekdâr iligiñe giçüp eyler izŖâc

20. Dil ğağab ile şişüp olsa da biryân-ı elem
Bularağ dürlü tesellî ola şabrîñ minhâc

21. Kıyma kıyma iderek yağup anı kül itsek
Nâr-ı ekdârı o kül başdırup itmez ihrâc

[61a]

22. Çek ayağıñ cigeriñ itme kebâb kıavurma
Dem-i mefsûh gibi edviye sen yirlere sâc

23. Ola rûhânî vü cismânî tabîb-i hâzık

Eyleme Óaksi қазиyye ile şerri intāc

24. Var hādîş miÓde olup hāne-i cümle Óileliñ
Himyedir reós-i Óilāc bilüp anı itmeli tāc³⁵⁶

25. YaÓni anıñ derecātın bilerek itmelidir
Muhtelif çün Óilel ü kuvvet ü zaÓf ile mizāc

26. Cehl ile anda da ifrāt ile tefrişt olamaz
ÓĀrif ol nefsiñe Óārifden idüp istimzāc

27. Var hādîş hābbe-i sevdā ki çörek otı dimek
Her maraž için Óilāc ancağ olur mevt iħrāc³⁵⁷

28. Bir tabīb hābbeyi hāyye okuyup itdi helāl
İtdi bir noğta-i ğalat nice mažarrat intāc

[61b]

29. Ne kadar çoğsa hekim mevt o kadar çoğalıyor
Dir etibbā diler iken bula tıb içre revāc

30. Sāóir esnāfdan etibbānıñ olur Óömri qalıl
Avrupa itdi hēsāb defterin öyle iħrāc

31. MaÓnevīdir sebebi rabt ü gurūr-ı dil aña
Sebeb-i žāhiri de kimyevī ile izÓāc

32. Qoca qadımlar Óilācına devām itmelidir
Var hādîş ljk dimek baÓzı Óilel için Óilāc

³⁵⁶ "Her hastalığın yuvası mide, şifası ise perhizdir." Atûfi, *Ravdu'l-İnsân*, vr. 4b.

³⁵⁷ "Ölüm dışında hiçbir hastalık yoktur ki, çörek otunda onun için bir deva bulunmasın." Buhârî "Tıb" 7.

33. Ya'ni olmaz zararī fā'ide var çok marāza
Ağır Őillet yine ammā ki tabībe muhtāc
34. Öilm ikidir biri ebdān biri edyān iün³⁵⁸
Diyü var hadīš itme gönülden iħrāc
35. Őilm-i ebdānı bu sūret ile naqdime sebeb
Lāzım edyānı edā itmeñe tašhīh-i mizāc

[62a]

36. Yazdılar tıbb-ı Nebī'niñ de kitāba Őulemā
Ola cismānı vü rūhānı marāzlara Őilāc
37. Ħāsılı žāhir ü bātında tabīb-i Ħazīk olup
Fā'if-i Ka'be-i dil ola mišāl-i Ħuccāc
38. Bātinen itmesün izlāl anı şeytān gibi
Žāhiren itmeye iħlāk mišāl-i Ħaccāc

KB.18.

Kezālik

1. Cezbe-i Ħağ'da olan zāt-ı muqaddeslere
Şer'ı Bārı'de mušarraħ ki bulunmaz teklif
2. Žāhiren olsa şu'ur mertebe-i Őāliyeler
İtmez isķāt o teklifi budur emr-i Öarif
3. Ğayr-ı sā'ım görüp ilişdi biri ol zāta
Kendü cehli ile Ħāşā anı itdi tezyif
4. Keşf ile didi ki sen zu'omiña uyduñ Ħayfā

³⁵⁸ "İlim ikidir: beden ilmi ve din ilmi." Zehebi bu sözün İmam Şafi'ye ait olduğunu söyler. Zehebî, *et-Tıbbü'n-Nebevî* (Beirut: Dārü'l-İhyâü'l-Ulûm, 1410), 219.

İder liķā-yı mücāzāt seni bu zuŖm-ı saĥif

[62b]

5. Der-Ŗaķab sıtmaya tutuldu toķuz ay çekerek
Çāresin bulmadı olmuş idi ġāyetle zaŖif
6. Soñra soķaķda görüp kendü yine Ŗafv iderek
Bir duŖā itdi hemān virdi ŧifā Rabb-i Latif
7. Sıtma hiç gelmedi yaŖni o duŖādan soñra
Cehl ile Ŗözr olamaz žāhir iken ŧerŖ-i ŧerif
8. Bilerek muŖteriz olmaķsa ĥatā üzre ĥatā
İŖtirāz ŧerŖe de olmaķ ile olur tazŖif
9. ŖArz ü nefesine uymamalı öğretmelidir
Bunu da yazmış efāzil kütübi bi't-teŖlif
10. Sitem itmek ile sıtma gelür olmaz çāre
Olsa icrā ne ki eylerse etıbbā taŖrif
11. Altı üstine döner ūlfata da sağ idemez
Söziniñ ardın öñin bilmeyüp olduķda saĥif

[63a]

12. Nüşa-i himmet ile kendü yine baġlamalı
İdemez ruķye-i süriyye de anı tevķif
13. Ĥall ü Ŗaķdiñ olarak muķtediri ehlu'llāh
Ġazab eyler ise de Ŗafv ile eyler taltif

14. Ğazabına keremi ğālib olup Mevlā'nin³⁵⁹
Evliyā hep hulk-i Hāḡ ile mevsūf ü latīf
15. EdŌiye yazmaĝa el oĝumaĝa dil lāzım
Yoḡsa herkes yazar oĝur gŌrŷp olmuŷ taŷnif
16. Hācer ile ŷecere yaĝmada bārān seyyān
Virir eŷmārı ŷecer ḡalbe olup bī-tahrif
17. El yazup aĝzı oĝur ḡalbi degilse merbūt
ŷorsalar kendŷ de anı idebilmez taŌrif
18. Olsa hıfzında daḡı yañılur ol hālde iken
ḡalbe tābiŌ olur aŌzā aña lāzım terdif

[63b]

19. Zinet ü ŷanŌat ile olsa da sāŌat aŌlā
ḡurmadan iŷlemez eyler mi daḡıḡa taŌrif
20. Bozmayup rabt-ı dilin sıtmayı da baĝlarlar
Der ki Hāḡḡ'a dŷgŷmlı bulunan zāt-ı ŷerif
21. Muḡtaŷar itse niyāzı yine olmaḡda ḡabŷl
Olıcaḡ kendŷisi maḡbŷl-i Hūdāvend-i Latif
22. Himmet-i ehl-i Hūdā nāfiz olur her ŷeyŷe
Aña hāŷil olamaz cism-i latif cism-i keŷif
23. Olmaz isŌāf-ı recā ŷāḡibi olmazsa ḡabŷl
ŌArz-ı hāl olsa da tafŷil ŷ maḡālī de žarif

³⁵⁹ "Rahmetim gazabımı geḡti." Hadis-i kudsi.

24. Yañılup zıdd-ı duŖā itmiş-idi k̄ābildir
Kendü kendüyi bunu fikr ile lâzım taħvıf

25. Żararı olmasa da fāıide de olmayacaķ
Bār olur hastalara lâzım iken bār-ı hafıf

[64a]

26. Germ ü serdiyle bu dünyānıñ Ŗömürü bir nevbet³⁶⁰
Ėālib ol eylesün o Ėalebe ile zaŖıf

27. ŻaŖf-ı dil-i mühlik-i dāreyn Ŗiyāzen-bi'llāh
ŖAyn-ı kuvvet idicek hafv-ı Hudā cismi nahıf

28. Lerze-i haşyet ü germiyyet Ŗışķ-ı Yezdān
ŖAyn-ı sıhhat ki hayāt-ı ebediyyeye redif

KB.19.

Kezālik

1. İzdivāc itmiş idi birisi muhlişleriniñ
Çend Ėün soñra huzūruna gelüp itdi hicāb
2. Keşf idüp kıldı yine hall-i hicāb ü müşkil
Bi't-tebessüm iderek kendüsine böyle hitāb
3. Münkalib yedigi içdigi havāssıñ nūra
Niyet-i hayrı mübāhda da virir aña şevāb
4. Zühde māniŖ olamaz itse de teksir-i cimāŖ
Öyle halķ itmiş anı çünkü Hudā-yı Vehhāb

³⁶⁰ Vezin kusurludur.

[64b]

5. K̄illetinden daħi taḳvāsı degil müstedlel
H̄alk̄ itmiş anı da öylece Rabbü'l-erbāb
6. Serçe ne cismi görünmekde nahîf ü aşğar
L̄ik taŖıb ile olmaḳdadır aña pür-tāb
7. Merkebiñ cismi de meşhūd cesim ü aḳvā
L̄ik bir kez anı icrāda olur nefret-yāb
8. K̄ālibe olmalı ihlāsı ile ḳalbiñ h̄ākim
Cümle efŖālını icrā ide ber-vech-i şavāb
9. Bir kişi degnegi rekz itdi agaçsız yire kim
Rab̄t ide esbin iden anda iyāb ile zehāb
10. H̄āzret-i Rabb-i enām eyledi maḡfūr anı
Böyle bir niyyet-i hayriyyeye itmekle şitāb
11. Biri ayaḡa tolaşur diyerek çıḳardı
Ḳıldı maḡfūr anı da niyyeti olmaḡla şevāb

[65a]

12. Keser-āsā kesilür niyyet ile her efŖāl
H̄āne-i cismi hem iŖmār ider o hem de harāb
13. Var h̄ādış ecr olur olduḡda h̄elāl ile cimāŖ
Ki harāma anı şarf eyleyicek vardır Ŗazāb³⁶¹

³⁶¹ “O kimse şehvetini haramla tatmin ederse ona günah olmayacak mı? İşte bunun gibi, helal yolla şehvetini tatmin ettiği zaman da ona sevab vardır.” Ebū Dāvud “*Edeb*” 159-160.

14. Niyeti ħayr olıcağ dimeli in-şāóallāh
Ki ħuśūl-i emele dinmeli oldığı meóāb
15. Var Süleymān Nebi Ĥazreti için işte
Bir ĥadıś eyleyelim nuśĥ için inşāya şitāb³⁶²
16. Ki Süleymān didi toksan çocuk şulbinden
Bu şeb erhāma inüp ĥarb için olur erbāb
17. Öylece ĥāśıl olurdu dise in-şāóallāh
Dimedi aniñ için virmedi Rabb-i Vehhāb
18. Bu ĥadıś yazılarak dindi o şeb bir oğlı
Oldı burakdı Ĥudā tahtına bı-rūĥ bı-tāb

[65b]

19. Ĥağğ-ı pākinde budur şive-i Rabbāniyye
Ġayr-ı şāyān olan söze şağın itme zehāb

EsteÓizü bi'llāh “<V>e-el-ğaynā Óalā kürsiyyihi ceseden şümme enāb”³⁶³

20. İş-bu āyetde budur işte ĥadıśle tefsir
Rütbe-i küfre varır ifk ile baÓzı kezzāb
21. Zelle unutmasıdır dimegi in-şāóallāh
Bildirir tevbesini vü ħadrini menśūs kitāb³⁶⁴

³⁶² "Eğer Süleyman İnşāallah deseydi, elbette o çocukların hepsi Allah yolunda cihād ederlerdi." Buhārî "Enbiyā" 42.

³⁶³ "Andolsun biz Süleyman'ı bir sınavdan geçirmiş, tahtının üstüne bir ceset koymuştuk; sonra o bize yöneldi." Sad 38/34. Metinde "fe-el-ğaynā" yazılmıştır fakat Kur'an'da "ve el-ğaynā" şeklinde geçmektedir.

³⁶⁴ "“Rabbim’ dedi, ‘Beni bağışla; benden sonra hiç kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlerlik ver bana. Lutfu sınırsız olan yalnız sensin.’ Bunun üzerine, emriyle dilediği yöne doğru tatlı tatlı esen rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan bütün şeytanları ve zincirlerle bağlanmış diğer yaratıkları onun buyruğuna verdik. ‘Bu bizim bağışımızdır; hiçbir hesap kaygısı taşımadan ister başkalarına ver ister elinde tut’ (dedik). Kuşkusuz onun katımızda yüksek bir yakınlık derecesi ve güzel bir geleceği vardır.” Sâd 38/35-40.

KB.20.

Kezālik

1. Muħliśāndan uzaq yire birisi meómūr
Olmuş idi gidecek idi bi-cebr ü ikrāh
2. Öyle meómūr idügin söyledi himmet emeli
Kıldı kim gönderecekdir diyerek istiknāh

[66a]

3. Şadr-ı aŖzamdır iden böylece meómūr diyicek
Şadr-ı aŖzam idiyor ha didi ol Ŗāl-i cāh
4. Kıldı tekrār be-tekrār bu nutkı ki ola
Şadr-ı aŖzam daħi Ŗāciz idüğinden āgāh
5. Kıldı tebşir ki seni ben oraya gönderdim
YaŖni bildirdi nice himmet ider ehlu'llāh
6. Bāb-ı ŖĀlī'ye vedāŖ itmege gitdi soñra
İdecek idi oradan çıkarak Ŗazm-i rāh
7. Şadr-ı aŖzām virir iken yazılan emri hemān
Kendü kendüye nükül eyledi andan nā-gāh
8. Didi başkasını irsāl idelim sen gitme
Hiç kelām söylemeden oldu ħusūl-i dil h'āh
9. Geldi ol kütb-ı himem-kāra teşekkür itdi
YaŖni ancak ki ħaķıķatde müóessir Allāh

[66b]

10. Ne žuhūr eylese žāhirce muḳaddem anı
Ehl-i bātın ider idrāk bi-ilhām-ı İlāh
11. Ma’nevî şadr-ı şudūr idi o ğavs-ı a’zam
Ĥaḳḳıñ emri nice ise bilüp eyler her gāh
12. Ĥaḳ ḥaḳıḳatde müvecceh olarak tevcihāt
Ehl-i bātınca olup žāhir olur herbir cāh
13. İ’tirāz eyleme “lā yüs’elü ammā yef’al”³⁶⁵
Oluyor Öilm-i ledün anlara zıḳrā ki penāh
14. Ehl-i žāhir yine mes’ul ki anı bilmeyerek
Ġaraż-ı fāsıd-i nefsi iden olur güm-rāh
15. Çünki cüz’iyye irāde olabilmez inkār
Kesb olur anıñ ile cümle şevāb ile günāh
16. Anlar anı nice şarf idecegin yine Ĥudā
Bilüp icbārsız ider ĥükmini icrā her gāh

[67a]

17. Var ḥadiş vāḳı’ı elbette idersiz tercih
Olmuş olsa idiñiz ğayb-ı Ĥudā’ya āgāh
18. Ki Őilāc acı olup za’fa da bādı ḥimye
Ḳurtarır hastaları eyler iken āh vāh

³⁶⁵ “Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.” el-Enbiyā 21/23.

19. İbtılā cāhı<na> esir olmuş hasbe'ž-žāhir
Ĥazret-i Yūsuf'a cāhı virerek eyledi şāh
20. Aña da Ĥazret-i YaŖkūb'a daĥı ĥidmet idi
Ėaraž-ı iĥvesi śabr ile teraĥķı ide cāh
21. Ėavl-i aĥvā bu ki hep iĥvesi de oldı nebı
Olamaz ĥable nübüvvet daĥı anlara günāh
22. Yine śabr ile teraĥķıleri iĥün Yūsuf
Eyledi Ĥazret-i Bünyāmin'i tevķıf nā-gāh
23. Žāhir ĥāle göre zıkr oluyor Ėurōān'da
“Yaĥfiru'llāhu leküm”³⁶⁶ itmede yine āgāh

[67b]

24. Enbiyā Ŗismetidir müttefeķun fıh bı-şek
Böyle tefsır ola ĥıfž ide ĥatādan Allāh
25. Olur aĥyāra da seyyiŖ ĥasenāt-ı ebrār
Oldı Ėurōān'da anıñ-ĥün aña taŖbır günāh³⁶⁷
26. Ėasđ ile ĥıĥ kebāŖir olamaz anlara
İttifāķan Ŗulemā kıldı bunu istiknāh
27. İhtilāf eylediler sehven olur mı diyerek
Yine tenzıĥıdır evveli ki olur anda refāh

³⁶⁶ “Yūsuf şöyle dedi: “Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.” Yūsuf 12/92.

³⁶⁷ “Ancak tövbe edip inanarak erdemli işler yapanın durumu başkadır; Allah böylelerinin kötü hallerini iyiye çevirecektir. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.” el-Furkân 25/70.

28. Mūceb-i nefret olan nesne śagāōir ise de
 Kaśd ü sehv ile de hiç itmediler ol āgāh
29. Yazıyor Şerh-i Maķāśid’ da ki Taftāzānī³⁶⁸
 Olmadı başka śagāōirle de anlarda günāh
30. Terk-i ūlā daħi ancaķ ki bi-sehv ü nisyān
 Olabilür o da olmakla mübāha eőbāh

[68a]

31. Buña *Āsar-ı Kemāl* içre ķaśıdem vardır
 Ātiyen bunu da yazdım ki ola istiknāh³⁶⁹
32. Kim ki bī-fāōide icrā-yı ğaraż ide taleb
 Ķurtarır ehl-i Ħudā dergehini eyle penāh
33. BaŖzen ehven ile iőķātına da himmet ider
 Ķıldı ez-cümle anı böylece ehlu’llāh
34. Ki anıñ hādimini baŖzı kimesne dögerek
 Geldi çeşmi de çıķup eyler idi āh ile vāh
35. İőtikā eyleyicek ħayr olur anda buyurup
 Furmadı ruħsat alup itmiş-idi Ŗazm-i rāh
36. Çıkdı bir ķaç kişi tutdı anı ğāra götürüp
 Gördi siħr itmededir orada bir rü-yı siyāh
37. Elleri ayağı bağlu yanına ķoydılar
 Sāħiriñ ķaśdı anı itmek idi ķatl ü tebāh

³⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Taftazani, çev. İrfan Eyibil, *el-Makāsıd* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 644.

³⁶⁹ KAS.5.

[68b]

38. Kesmege başlıyor iken tarılup salıverdi
Didi aŖmā olamaz çeşmine itdik de nigāh
39. Derk idüp hayr idügin eyledi terk-i şübhe
Yine ricŖtle hemān mürşidini itdi penāh

[84a]

K.30.

Kezālik

1. Geçiyor idi şoqaq içre Muḥammed Paşa
Mır-i mırāndan idi eyledi Ŗazm-i Ŗuḡbā
2. Faleb itmişdi duḥānı çağırup ismi ile
O da iŖtā idicek böylece kıldı inbā
3. YaŖni ḥāneñ yanacaq idi ḥalās itdim anı
Üstündeki dāŖire tahrib olur isḡātan aña

[84b]

4. Ŗātını ḥānesini bilmez idi žāhirce
Beytiniñ semtini de keşf ile didi eclā
5. Ol gice ḥānesi qaribinde ḥariḡ itdi žuhūr
Oldı tulumbacılar çıqmağa mecbūr zırā
6. YaŖni üst dāŖiresine çıkaracaq yangına
Eylemişlerdi tulumba sıḡup andan itfā
7. Söndi yangın ve aniñ ḥānesi de kırtuldu
Faḡat üst dāŖiresi oldı ḥarāb ol gūnā

8. Oluyor ehven ile bu da belāyı isķāt
Yine bādī-i teşekkür idügidir eclā
9. YaŖnī taķdīr-i Ħudā böyle fedā eyle dimek
Mümkin olsa idi itdirmez idi yine fedā

KB.21.

Kezālik

[85a]

1. Ħidmet-i pür-şerefin eyler iken bir seyyāh
Eyledi tecrübe vü böylece remz-i ihsān
2. Ki duhān almağa gönderdi götürdük de yine
Bi'l-iŖāde anı tebdīline gönderdi hemān
3. Götürünce anı da yine begenmez görünüp
Yedi kez itdi duhāncıķ o zāt-ı pūyān
4. Ŗoñra altun verilüp de sılaya gitmesini
Buyurup himmeti oldu o da taŖķiben Ŗıyān
5. Himmetiyle görölüp anda da teŖşīr-i duŖā
Bāb-ı ŖĀlī'de yedi biñ ğuruş oldu ihsān
6. Didiler buña sebep hem de Şekīb Paşa'dır
Anı ol vaķte deĝin görmedigin kıldı beyān
7. Görmemişken sebebi vü şaf(f)eti ĝuş itmiş-idir
MaŖnevīde sebebi şabr ü şekībi işbāt

[85b]

8. Şılaya angı tariken dai gitmekligini
alben itdik de sual keşf ile buyurdu fermn
9. Oradan gitmesini hikmet ü nefini yine
Gördi itmekde teşekkürle bu gn tibyn
10. Didi hem oldu usur bende ki başka defa
Ruhatı olmayarak olmuş-idim yola revn
11. Neye itdimse teřebbüs iderek aksı žuhr
Foide olaca iken oluyor idi ziyn
12. Böyle izn ü himemiyle seferi itdik de
şerr-i ıys eyledigim foide itdi ityn
13. Olsa da hizmet-i şur himem-i küberyı
Böylece işte netie virüp eyler şdn
14. Ėayrı cb ider celb-i rız vü himemi
Anı selb itmek olur mntic-i şerr ü ahzn

[86a]

15. Ve inş itmemeli cüzj vü küll dua
Bu da taışmaa vü taışmamaya hep burn

KB.22.

Kezalik

1. Nal ider Ėacı Ömer Aa'nın olı böyle
Vlidemle geer iken görerek aırdı

2. Var azā sizce ararsız űavuűur demek ile
ıldı ihtār ki telāű eylememek masūdı
3. Ol gice hānemiziñ urbı hārı itdi uhūr
Hep gōrenler bizim evden de űmīdi kesdi
4. Her ne eűyā var ise taűıdılar oradan
İű-bu hāl ire Hūdā hānemizi urtardı
5. İű-bu ihtārı demek āb-ı tesellī adem
Ki telāűla yanaca dillerini sōndürdi
6. İűtimādı derece nār-ı telāű sōnmüş olur
Hi űekk itmeseler nale de hācet yo-idi

[86b]

7. Maűraf ű zahmet-i beyhūdeye kendūyi kiűi
Mūbtelā itmesidir űübhe ile kesb-i yedi
8. Maűraf ű mihenini kendūye ekűp anca ile
Vesvese baltası atű eylesen űmmīdi
9. Sū-be-sū asa tulumba gibi albi űıara
Vesvese yısa teni var mı azāya sūdı
10. Her azā bōyle ki arűanda idiyorsa da uhūr
Āsumānı ider ımā aleviyle dūdı
11. İhtirāz itmelidir tehlikeden ammā kim
Evliyā nukı hemān olmalıdır mūstenidi

12. Oluyor anlar ile celb-i niŖam ü selb-i neŖam
Çünkü Hâᖅ anları miᖅâb-ı füyüzât ᖅıldı

13. Nâr žāhirce anıñ himmeti reᖅk-āver āb
Ki bu dünyāya degil münᖅāsır anlar ebedi

[87a]

14. Yuᖅarudan gelicek āteᖅe ᖅalŖa bᖅ-sūd
Hâfż ü ᖅuvvetde ᖅalāŖıñ daᖅi bu maᖅsūrı

15. Pür-ruᖅan boyalu ev gibi müdāhin ᖅurnā
TabŖı çör ü çöp ki ᖅer-ārayla fesāda bādᖅ

K.31.

Kezālik

1. Yine naᖅl itdi o kim ᖅıldı teŖehhül imā
Ki dimiᖅ idi seni çift idecek Hāzret-i Hâᖅ

2. İtdi ilᖅām ile tebᖅir bunu daᖅi yine
Baña ol zāt-ı himemkār ki oᖅlın olacaᖅ

3. Ol zamān çocuç idim hem pederim idi faᖅir
Beni itdirdi teŖehhül aña ᖅudret bularaᖅ

4. Geldi oᖅlum daᖅi dünyāya mürūr eylemedi çocuç
Žāhir oldı yine ol nutᖅ-ı celᖅli el-hâᖅ

K.32.

Kezālik

[87b]

1. Muᖅlisānından olan zātlardañ biri anı
Zevcesine daᖅi itmek ile taᖅdᖅs ü Ŗenā

2. Gelerek baŐızı nisā ile uzaŐda turdı
Çünkü virmez idi ruŐsat ki őrıřb tura nisā
3. Gelmeyüp aŐdemi ferāce ile daŐı anı
Görmemiş olmaŐla bilmedigidir eclā
4. Çok nisā turuyor iken anıŐ ihlāŐı iÇün
Őıldı taltış bilüp yine bi'l-ilhām-ı Ħudā
5. Var-idi zevci Ħuzūr-ı Őeref-ārāsında
O da bir Şey dimeden kendü hemān didi aŐa
6. Yaöni ĦātunlarıŐ iÇinde anı bi't-taŐrıř
Didi zevceŐdir o güllāc idecekdir ihdā
7. Ħavlı ile Őarılu idi tabaŐda güllāc
Eyledi anı tenāvül ile taltış icrā

[88a]

8. ZevciniŐ ğayrısı da ota iÇinde var iken
Böyle bilmekliği de yine kerāmāt ĦaŐŐā

KB.23.

Kezālik

1. Őara Baba denilen tekyede ki post-niŐın
Böylece gördiğini itmede naŐl ü ifhām
2. Cezbe-i ĦaŐ'da olup ğayr-ı mükellef idi çün
Götürüp meykedeye virdi baŐa bir tolı cām

3. Oluyor feyz ü kerāmet ile tebdil-i eşyā
Böyle bir zāt-ı muḳaddes anı kıldıḳda merām
4. Ol zamān bilmez idim ḳuvvet-i ḳudsiyyesini
İçmemek istedim ammā yine itdi ibrām
5. İtmiş olur cehle taḥvīl didi ḥavf itme
Bunu žan eyleme kim sen ola murdār ü ḥarām

[88b]

6. Aña ben virmiş iken ḥumrın alup ol cāmı
Şoñra hiç mi ḳoḳısn eylemedim istiřmām
7. İçdigimde ḳoḳısn vü lezzeti aólā şerbet
İdügin añladım itdi yine tekrār inóām
8. Üç büyük cāmı tolı nüş idüp de aslā
Olmadı bādede ki ḥāl ki meřhūr enām
9. Bir fuçıdan daḥi toldurmaġa eyledi kim
Boş şalup üsti örümcek ile toľmuşdı temām
10. İçdigimde cereyān eyledi andan da hemān
Oradan tekyeme geldik de daḥi kıldı be-kām
11. Tekyede post-nişin idi o demde pederim
Güş idüp benden anı itdi temām-ı istifhām
12. Virmemiş-idi inābet virüp ol anda didi
Maónevī ḥiss-i řabūli budur işte ifhām

[89a]

13. Evliyā itmede eşyāyı bu gūnā tebdīl
Oluyor cümle menāķıbdā beyān ü a’Ōlām
14. Aķrabāmdan birine daħi muķaddem böyle
Ķıldı ibrāz yine bu zāt-ı celīlü’l-en’Ōām
15. Bāde-i żāhire aħvāli daħi nūş ideniñ
Mażharātına göredir diyü olur ifhām
16. Bāde-i bātına aħvāli daħi dimek kim
Müste’Ōid olduğı üzre idiyor şād ü be-kām
17. Her nebāt ü şecere irmede bārān-ı bahār
Ĥāsılātı mütenevvi’³⁷⁰ olur anıñ encām
18. İrmiş olsa sıdķıñ içine ebr-i nisyān
İncü peydā olur etden diyü meşhūr-ı enām
19. Ĥāsā-i himmet olur def’Ōaten vü bi’t-tedriç
Oluyor mażharıñ ĥāline göre en’Ōām

[89b]

20. Şecerin veft-i ĥuşūli daħi başķa oluyor
Bir iken cümlesine yine hevā ile maķām
21. Şāħib-himmete ĥāşā olamaz Ōacz isnād
Mażharına göredir fehm ola maħsūl-i kelām

³⁷⁰ “mütenevvi” kelimesi derkenarda yer almaktadır.

22. Māó-i vāhîd ile isķā olunan şeylerde
Var teġayyür diyü Quróān ider emşāl-i aÓlām³⁷¹

KB.24.

Kezālik

1. Kıara Baba denilen tekyedeki şeyh yine
Böylece söyledi anında öziyle söziyle sağ
2. Ki şitā şiddeti var idi tükendi ekmek
Aķçesin bulmak için gezmede idim sol ü sağ
3. Nür-āsā soķak içre oturıyor gördüm
Kıldı ol ġavş-ı Óaźim himmetini böyle sürāġ

[90a]

4. Yine ilhāmla bilüp iki mübārek avucıñ
Kıapayup üfledi açdı ki nuķūd mişl-i çerāġ
5. Her biri tāhir ü parlāķ idi ġüyā ki henüz
Çıķdı đarb-hāne idüp kıalbe anı ifrāġ
6. Anları virdi didi işte ġidüp ekmek al
İdegör hūzn ü telāş eylemegi terk ü ferāġ
7. Avcı açık idi hiç almamış idi bir şey
Anı miÓdenden alup yapıdı demek olmaz ırāġ

³⁷¹ “Yeryüzünde birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler; sürgünlü-çatalı ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır; hepsi bir tek su ile sulanır. Böyle iken üründe bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan insanlar için ibretler vardır.” er-Rād 13/4.

8. Denilür şems ile zer ü mah ile şim-i terbiyeti³⁷²
Virüp ol terbiyeti elleri itmekde çerāğ
9. Dest-yār ögle dü-yed ile penāh ide hemān
Elverir iki cihānda kime olursa sürāğ
10. Keff-i kāfiyyesi virir feyz ile ehlu'llāhīñ
İki Óālemde ğinā ğayrısına tutma dimāğ

[90b]

11. Evliyānın nefsi pür-şerefidir kimyā
Olamaz şanÓat ile bulmağa hiç anı mesāğ
12. Herkesin çalbi de miÓdesine de ĥafr olmalıdır
Ĥāli üzre řalıncaķ ğörünür orman ile tağ
13. Öyle vahşilik ile tursa tolup faĥşiyyāt
Zeyl ü bālāsı anıñ mesken ider kürk ile zāğ
14. Nefs tağı da telef olmağa eşcār-ı nefes
Andan āl-i şalbe virir işÓāl ola mānend-i ocāğ
15. Ķāalde şalma hemān řāl ile bul ĥālis ĥāl
Cürf-i ğill ü ğışş ile olamaz anda turağ
16. Ķalbi çalb itmelidir aĥsen-i ĥāle yoĥsa
Şekli meskūksa da řāl(ı)p aķçeyi yoķ şarfa mesāğ
17. Ekl içün şeklini tebdil ü teşeyyuĥ itme
Ķızılıñ çıķmaya rüyuñ dü-cihānda ola ağ

³⁷² Vezin kusurludur.

[91a]

18. Olsa đarb-hāneye şım ü zer-i hālís işāl
Var mı sikke ile tezyîni içün menŖ ü yesāğ
19. Ğıll ü ğışşla ne qadar qalsa yine öyle qalur
Viremez fāŖideyi qalup ile ursa da dāğ
20. İstinād itmelidir himmet ehlul'llāha
Çāh-ı dil hāfr olıcaq başmaya ifsād ile tağ
21. Çāh-ı Ŗamıq itmeli tanżıf ü hevāsın tecdjd
Eskise mühlik olup sönmededir anda çerāğ

K.33

Kezālik

1. Yine ol tekyedeki şeyh ifāde ediyor
Böyle bir zāt eyledi bā-cezbe-i Hāq müstağraq
2. ŖAşrınıñ kutbı olup evveli göçmüş idi ol
Şoñra kutbını virmiş idi bu zāta da Hāq
3. Müştehir Destili ŖŖsmān Efendi dinilür
Bilür evşāfını Ŗaşrına olanlar mülhāq

[91b]

4. YaŖni anıñ da kerāmātı olamaz inkār
Bunu inkār gibi eyler meger inkār ahmaq
5. Ayaşofya tarafında ikisin görmüş-idim
Neyyireyn itdi mecmaŖ demek olmuşdı el-hāqğ

6. İktirān ile bu sa'Ódeyn idiyordı sóhbet
Sa'Ód ile eylediler def'Ó-i belāyı muğlaķ
7. İrtesi oldu hāriķ eylediler bizi halās
Kimse dimez idi bizimki de olmaz muhrik
8. Ben telāş ile soķāķda gezer iken gördüm
Furıyor ikisi de yine berāber olarak
9. Baña Dügümlü Baba didi tezekkür itdik
Eyleme havfi ki ķurtardıķ ider hıfz anı Hāķ
10. Bir gün evvelce Ayaşofya'da sóhbetlerini
Bildim anıñ-çün imiş bu da baña oldu sebaķ

[92a]

11. Ya'Óni mübrem degil ise idilürler tahliş
Müstakıl yaña tezekkürle ķarar buldurarak

K.34.

Kezālik

1. Böylece zıkr ü beyān itmededir bir zākir
Bildigim çocuğı ķucaķda gezerken gördi
2. Kendü ķucađına ahz eyleyüp ol ğavş-ı güzın
Añladıķ hikmet-i Hāķ var ki vücūdın sıķdı
3. Ya'Óni çiçek çıkarup buldı şifā halbukim
Şiddet üzre idi ümıdi etıbbā kesdi

4. Baḡ havā içre şaḡındı oluyor rah̄mete dāll
Oldı anıñ daḡı ḡaḡḡında bu ḡayra bāḡı

[92b]

5. O maraḡ içine urup da helāk eylemesi
Fıbca bāḡıó-i telāş olmuş-iken ḡurtuldu
6. Maraḡıñ şiddetini ḡāricine iḡrācdan
ḡalaraq Óac-z etıbbā himemiyle çıḡdı
7. Olsa bir Óusr iki yesri ider iḡsān ḡudā³⁷³
ḡaḡ kelāmında “elem neşrah̄”³⁷⁴ ile bildirdi
8. Gerçi barut atıyor top ü tüfek dānelerin
Yine sıḡmaḡ ile ḡāşıl oluyor tebÓıdı
9. Olsa Óādıde çıban sıḡması lāzım oluyor
Mūzıyātıñ olur iḡrācına çünki bāḡı
10. Olup ilḡām çocuḡun ḡastalığından evvel
Böylece işte devā-yı himemi luḡf itdi

K.35.

Kezālik

[93a]

1. Yine ol zākir ider böylece zıkr ü tıbyān
Vālidem itmişdi žann anı sāóil ḡāşā

³⁷³ “Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Evet, doğrusu her güçlüḡün yanında bir kolaylık var.” el-İnşirah 94/5,6.

³⁷⁴ “Senin kalbini açıp genişletmedik mi?” el-İnşirah 94/1.

2. Aña vir didi virüp de baña cüzöj aqçe
Anı tefhîm ile eyledim ihtâr ammâ
3. Yine isrâr ile virdikde qabûl eylemeyüp
İnkisâr itmedi ihtârla didi bu gûnâ
4. Gitdigiñdir diye yan dimiş idi vâlideme
Gelicek hânemize oldu teóessüf inbâ
5. Faşruya gitmiş olan vardım evvelce vefât
İtmiş ammâ haberi oldu o gün hûzn-efzâ
6. Şadaqa virmeli ammâ ki maħalline göre
Böyle zâta olur ihdâ o hedâyâya bahâ
7. Qalbi tatyîb iken üss-i esâs şadaqa
Münkesir eyleyicek vechle virmek ne revâ

[93b]

8. Alsa hem fevti muqaddese de hatun belki
Hûzni o güne diyü eyler idi şübhe peydâ

K.36.

Kezâlik

1. Şeyh vekîli bulunan ÓĀrif Efendi eyler
O da mevşûq olarak böylece güş ile beyân
2. Aqđemi şeyh olan ÓĀrif Baba'dan baÓzıları
Ĥastaya tütsi olup idecek olmasın ityân
3. Nuşh ü ihtârla didi Ĥâzret-i Óazrâóiliñ
Hiç mümkün mi vürüdında ki tevqîf ola cân

4. Ric'at itdikde anı gördiler itmiş rihlet
Bu da ilhām ki haber gelmege yoğ-idi zamān
5. Hastanīñ evveli zirā ki yanından alkıp
Fevti demek ki haber virdigi ān içre hemān

[94a]

6. Byile naql eyledi mır günde mvakit ki o zāt
urb-ı cāmī'ede muaddem gelerek oturdı
7. Sre-i Feth'i our idi bilindi hikmet
'Aabinde Yeieri Ocağı lağv oldu
8. Geri dā'ım ouyor ise lafz-ı ur'ān'ı
anğısın çok oursa hikmeti ıar idi
9. Hem de lağv olacağın remz ile İstanbul'da
Nice bildirmeli aña adem buña da yazıldı

KB.25.

Kezālik

1. Zikr olundı yine buraya degin bi'd-defe'at
Zāhir-i şer' ile de nuşhı iderdi ia
2. şerh-i ahvāl-i muhātab ile içābinca
Ya'ni muhtāc idügi mertebe eylerdi edā

[94b]

3. Kütüb-i fih  'Aā'idde olan ahkāmı
Darb-ı emsāl ile de şerh idiyordı a'olā

4. Ĥazret-i Ĥālīķ'ı taķdīs ü taśavvuf ķavlin
Óİlm-i źāhirlerde taťbīķle virirdi maÓnā
5. Ķavl arķasında menÓ ile buyurđı hemān
Gül gibi sünnīligin terki niçündür āyā
6. Ćunki bir ĥār ki rafź ehven olur andan ĥār
İki Óālemde de dimār-ı semūmı ĥaķķā
7. Cümleye fevz ü Őeref dīn-i Rasūl-i Őaķaleyn
Ebedī kām olur ancaķ tebeÓiyyetle añā
8. Cümle edyān anıñ dīni ile nesh oldu
ĤaŐr içinde daĥi ŐerÓi olur anıñ icrā
9. İŐ-bu dīnde de ĥudūs itdi mezāhib līķin
Ehl-i sünnetdir olan ehl-i füyüzāt ü ĥudā

[95a]

10. Enbiyā vü āl ü aŐĥāb Őenāsın iderek
MuÓcizāt ile kerāmātı iderdi inbā
11. Bā-ĥuŐūs dāóim ider idi Őeh-i kevneyni
MuÓcizāt ü siyer ü naÓt-i Óalāsıyla Őenā

EÓüzü bi'llāhi mine'Ő-Őeytāni'r-racīm Biósmi'llāhi'r-Raĥmāni'r-Raĥīm. Lem yeküni'llezīne keferü min ehli'l-kitābi ve'l-müŐrikīne münfekkīne ĥattā teótiyehümü'l-beyyinete. Rasūlün mina'llāhi yetlü Őuhufen mutahheraten. Fīĥā kütübün ķayyimetün.³⁷⁵

³⁷⁵ "Ehl-i kitap'tan ve müŐriklerden hakkı inkār edenler, kendilerine açık kanıt ve Allah tarafından gönderilen, tertemiz sayfaları okuyan bir elçi gelinceye kadar (hakkı inkārcılıktan) ayrılacak değillerdir. O sayfalarda dosdoğru hükümler yer almaktadır." el-Beyyine 98/1-3.

12. Faħr-ı kevneyne de ur an'a da ĥucet gelerek
M şrik   ehl-i kit b itmedi k fri imh 

13. Ya ni ur an'da gerek Ő h-ı ris letde daħi
Mu ciz t g rm ş iken bulmada k fr  zre bek 

14. M steb ndır ki Na arĭ v  Yeh d ehl-i kit b
Bĭ-kit b s oire   bidse din r m şrik a a

[95b]

15. Ĥa Ras lidir our p k-i suħuf-ı ur an'ı
Ki mev  iz ile aħk m yazılmış av 

16. K t b-i s liffe  n kizb ile oldu t hrif
Oldı ur an-ı Kerim c mi -i aħk m-ı Ĥud 

Ve m  teferraa'illezine  t 'l-kit be ill  min ba di m  c  eth m 'l-beyyinete.³⁷⁶

17. Tefria eyley p ehl-i kit b itdi faat
Mu ciz t gelmiş-iken ba   ile faħr d -ser 

18. M ttefikler idi tařdĭkine able'l-ba  
Ba zısı nefse uyup itdi demek Ő nra eb 

19. K t b-i s lifede v  ba  den adem de yine
Vaşf-ı   liyelerini g rm ş idiler zĭr 

**Ve m   mir  ill  li-ya budu'll he muħliřine leh 'd-dĭne ĥunef e y im 's-şal te
ve y  t 'z- [96a] zek te ve z like dĭn 'l-ayyimetini.³⁷⁷**

³⁷⁶ "Ehl-i kitap ancak kendilerine o aık kanıt geldikten sonra ayrılıĭa d şt ler." el-Beyyine 98/4.

³⁷⁷ "Halbuki onlara, Allah'a kulluk etmeleri, Hanifler olarak O'na y rekte inanıp boyun eğmeleri, namaz kılmaları ve zek t vermeleri emredilmişti. Doğru din de işte budur." el-Beyyine 98/5.

20. Anlara olmadı emr oldu faķat mslim olup
Hemn ihlsla ibdet ola tahs-i Hud

21. İde İf-yı alt ile zekt her ktbn
Mstaķım millet  dn didigi budur ebed

**İnne'llezne kefer min ehli'l-kitbi ve'l-mrikne fı nri cehennemde hlidne fıh
like hm Őerru'l-beriyyeti.³⁷⁸**

22. Kfr iden ehl-i kitblar ile mrik elbet
Ķalacaķ nr-ı cehennemde muħalled hķķ

23. Anların cmlesi erridir el-hķ hlķin
Didi Hķ ğayrısının zri oluyor ecl

24. Ķnki hyvn  cemdta teklif olmaz
Didi Hķ Őerr-i beriyye olan anlar maħz

[96b]

**İnne'llezne men ve amilu's-aliħti like hm hayru'l-beriyyeti.
Cezhm inde rabbihim cennt adnin tecri min taħtihe'l-enhru hlidne
fıh ebeden radiya'llh anhm ve rad anh zlike li-men hiye rabbeh.³⁷⁹**

25. Kimler Allh'a ve Rasline de imn iderek
aliħ işler iseler hyr-ı beriyye hķķ

26. Virilr ind-i İlħi'de mkft-ı cennt
Taħt-ı ecrlarından olur enhr icr

³⁷⁸ "Ehl-i kitap'tan ve mriklerden hakkı inkr edenler, iēinde ebedi olarak kalacakları cehennem ateŐindedirler. İŞte halkın en ktleri onlardır." el-Beyyine 98/6.

³⁷⁹ "İman edip dnya ve hiret iēin yararlı işler yapanlara gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların rableri katındaki dlleri, altından ırmaklar akan, iēinde devamlı kalacakları adn cennetleridir. Allah onlardan rzı olmuş, onlar da Allah'tan rzı olmuŐlardır. İŞte bu, rabbini sayıp O'ndan korkanlar iēindir." el-Beyyine 98/6-8.

27. Ebedî anda muhalled olacaqdır anlar
Hâklarında olarak râzî cenâb-ı Mevlâ

28. Olur anlar dahi râzî niŖam-ı Mevlâ'dan
Budur âña ki ider böylece o havf-ı Hudâ

[97a]

Ŗâle'n-Nebiyü Ŗallâhu teŖâlâ aleyhi ve sellem "Se-teferrağu ümmetî ŖelâŖen ve sebŖine firĖaten. Küllühâ fi'n-nâri illâ vâhidetün." Ŗile li-Rasûli'llâh Ŗalla'llâhu Ŗaleyhi ve sellem: "Men hüm eyyü'l-firĖatü'n nâciyetü." Ŗâle'n-Nebiyü Ŗaleyhi's-selâm "Ellezîne hüm Ŗalâ mâ ene Ŗaleyhi ve aŖhâbj."³⁸⁰

29. Yetmiş üç firĖa olur ümmetim anîñ hepsi
Nârda illâ ki birisi oluyor müsteŖnâ

30. Firka-i nâciye yaŖni benim aŖhâbım ile
Didi bulunduğumuz üzre olandır mahzâ

31. Ehl-i sünnetdir olan işte bu kim tafŖli
Oluşur cümle ŖaĖâid kütübünde imlâ

32. Firağ-ı sâŖirede mertebe-i küfre varan
Ebedî düzağ içinde Ėalacaqdır ammâ

[97b]

33. Küfre varmazsa muhalled değil o nâr içre
ĖalacaĖ nârda fağat eylediği rütbe hatâ

³⁸⁰ "...Ümmetim 73 firkaya ayrılacaktır. Birisi cennette, 72'si cehennemde olacaktır. Denildi ki: Ey Allah'ın Resulü! Onlar kimlerdir? Buyurdu ki: Benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yolda olanlar." Tirmizi, "İmân", 18.

34. Gerçi kim şerh-i Óaķāóid olarak aķdemce
İtdim *Āsār-ı Kemāl* iķre ķasāóid inşā³⁸¹
35. Bunda da yazdım odur üss-i esāsı dīniñ
İş-bu ķutbıñ daħi şerh itdigidir bu gūnā

Hātıme-i Kitāb

K.32.

1. Şālīs-i cild-i Kemāl-nāme-i Dügümlü Baba
Bi't-tefeóóül açılınca yine buldum kāşif

[125b]

2. Vāsıfa baķma şerefdir yine mevşüflariñ
Oldı bunuñ da ķabūline fuóādım vāķıf
3. ÓAvn-ı Ĥaķla dilerim himmet-i ezher gūnā
İde noķşānımı ikmāl ü kemāl-i Óārif
4. Ĥamd ola oldı tamām rābıÓine bedó itdim
Ĥaķ muvaffaķ ide Ĥedm degil olmaķ vāsıf
5. İstiÓāne idelim ķabr-i şerifinde Kemāl
Bulunur anda kemāl cism ü dil olsa Óāķif
6. Ĥatm-i Ķuróān u delāóil idüp ihdā idelim
Ola rūhāñı nigāh-ı keremiyle Óātıf

³⁸¹ KAS.6./69.

3.3.1. Esere Âsâr-ı Kemâl'den Dahil Edilen Kasidelerin Metni

[20a]

Âsâr-ı Kemâl'de Na'ót-ı Şerîf-i Hâzret-i Hızır -Ôalâ Nebiyyinâ ve Ôleyhi's-salâtü ve's-selâm- yazılmış olduğu mişellü buraya da yazılmışdır.³⁸²

KAS.4.

Mefâ'Ölün Mefâ'Ölün Mefâ'Ölün Mefâ'Ölün

1. Cenâb-ı İrmiyâ olmuş mûlaqqab Hızır ile zîrâ
 Çurı toprağa otursa yeşil otlar olur peydâ³⁸³
2. Esâh kavle göre Sâmi ibni Nûh'a irişüp nesli
 Halîl-i kibriyâdan oldu evvel vâsıl-ı dünyâ
3. Rivâyet oldu çend esmâ'ı-ı Ôulyâsı dañı lîkin
 Lağabla ya'Öni Hızır ile teşehhür eyledi hâlâ
4. Didi erbâb-ı fazlîñ ekşerîşi anı peygamber
 Hâyâtı da cihândan ref'ı-ı Qur'ân'a degin aqvâ
5. Nebî olmağlığında kaçığı zâtıñ iştibâh olsa
 Kibâr-ı evliyâdan da degil dinmez aña haqqâ
6. Ferîdün'ün zamânında idi Fâris mülükundan
 Emîr olmuşdı Zü'l-ğarneyne böyle oluyor inşâ
7. Bulup mâ'ı-ı hâyâtı nûş itmiş olduğu mervî
 Hâyâtında olur ehl-i taşavvuf ittifağ-efzâ

³⁸² 1-19. beyitler derkenarda yer almaktadır.

³⁸³ "Hızır'a Hızır (Hadır) denilmesinin sebebi şudur: Hızır otsuz kuru bir yere oturduğu zaman ansızın o otsuz yer Hızır'ın arkasından yeşillenip dalgalanırdı." Buhârî "Enbiyâ", 29.

8. Beşer gerçi muħalled olamaz āyet ile mansūs
Kimi evvel kimi soñra vefāt itmekdedir eclā
9. Ĥayāt üzre bulunsa Ĥızr olur idi beni zāōir
Diyü güyā Ĥadîş oldığı olmuş ise de imlā
10. Buħarî'niñ şurūhında bu mevzūō oldığı žāhir
Ne mümkin Şāh-ı kevneyni ziyāret itmemek Ĥaķķā
11. Semāvāt üzre Ĥālā Ĥazret-i Őİsā vü İdrîsi
Cihān içre daħı İlyās ü Ĥızrı kıldı Ĥaķ iħyā
12. İmām-ı ŞāfiŐi dimiş vefāt-ı Faħr-i Őālemde
Daħı Ĥızr eylemişdi ehl-i beyte taŐziyet ifā
13. Enes Ĥazretlerinden bu Ĥadîşi Ĥazret-i Ĥāriş
Rivāyet eylemişdir idelim mazūnını imlā³⁸⁴
14. Ĥarada Ĥızrı deryāda idüp İlyāsı Ĥaķ meōmūr
İkisin sedd-i Żü'l-ķarneynde her şeb cemŐ ider Mevlā
15. İdüp ifā-yı Ĥacc ü Őumre her yıl māō-i zemzemden
İçer bir şurba bir yıl bu ġidādır anlara zīrā
16. Dü Őālem mefħārınıñ Ĥin-i defninde daħı mevcūd
Diyü kılmış ŐAliyyü'l-Murtażā Ĥazretler de inbā
17. Yazarlar İrmiyāyı başķa Ĥızrı başķa baŐzılar
Ő Ĥavl üzre de itdim başķa naŐt-ı İrmiyā inşā
18. Şeh-i kevneyne vü cümle enbiyāya vü ehl-i ĵmāna

³⁸⁴ Beyhakî, nşr. Abdülmü'tî Kal'acî, *Delā'ilü'n-nübüvve* (Beirut, 1985) 5/423-424. Kaynaklarda mevzu hadis olarak geçmektedir.

Şalāt-ı bî-Ŗaded olsun kemā yerzā bihi'l-Mevlā

19. Kemāli Hızr-ı tevfiķāta Rabbim eylesün nāŖil
Nümā-yı feyz-i bulsun ķalb-i huşki gülistān-āsā

[20a]

**Āsār-ı Kemāl-nām teŖlif-kerde-i Ŗācizide mūnderic Ķāşide-i İŖtikadiyye der-
Ĥaķķ-ı Enbiyā-i Ŗİẖām -Ŗaleyhimü's-şalātü ve's-selām-**

KAS.5.

MefāŖilün/ MefāŖilün/ MefāŖilün/ MefāŖilün

1. Buyurđı enbiyāyı Ĥāzret-i Ĥaķ Ŗāleme isrā
Kemāl-i feyz-i dāreyn anlara ĵmāndır Ĥaķķā
2. Egerçi baŖzı şeyŖi müstaķıllen Ŗaķl ider idrāk
Olur baŖzısını bilmek de lāzım itmek istiķşā
3. İkisinde daĤi Ĥalķıñ nebiye ihtiyācı var
Nuķül eyler dü-Ŗālemde Ŗuķūlūñ ķadrini iŖlā

[69a]

4. Esās-ı fiŖl olan ķalbi ider Ĥavf-ı Ĥudā ıslāĤ
Ki Ĥaķdan niķ ü bed bir fiŖli mümkin olamaz ihfā
5. Nebi-guş olmayan yerde ider Ĥallāķı Ŗaķl isbāt³⁸⁵
Yine taŖzib olur münkir diyü olmaktadır imlā
6. Yazalım bir Ĥadişin bunda mażmūn-ı muŖallāsın
İmām-ı Rāzı Tefsir-i Kebir iķre ider inşā
7. Ki fetretde olanlar ile bî-Ŗaķl ile çocuklar

³⁸⁵ Geniş bilgi için bkz. İmam Azam, *Fıkh-ı Ekber Aliyyül-Kārı Şerhi*, çev. Yunus Vehbi Yavuz, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979), 365.

İder mahşerde müdrük olmadığın Öözr için inbâ³⁸⁶

8. Cañime girmesi olur yine fermān-ı Rabbānı
SaŖıd olur temeşşülde şaķışı eylemez ıŖgā
 9. Buyurur eŖķiyāya Ħaķ benim emrimi tutmazken
Rusül gelse itāŖat itmez idiniz aña ķatŖā
 10. Ħudānıñ cebr-i Ŗarfı olmaz efŖāl-i Ŗibādında
Ki cebr olsa mükāfāt u mücāzāt olamaz aslā
- [69b]
11. Nebı irsāli Ħaķķā lutf u iĦsān-ı İlāhıdır
Ki emr ü nehyini teblığ itdi eyleyüp isrā
 12. Nebıler ile Ħaķıñ buldığı feyz-i muŖallāyı
Egerçi kāna teŖbıh eylesem lāŖıķ degil Ħaķķā
 13. Ki Ŗım ü zer ile gevher ķalur dūnyāda ser-tā-ser
Hidāyetdir iki Ŗālemde bı-Ħad inŖam-ı Ŗulyā
 14. Egerçi rūĦa teŖbıh eylesem Ħaķ eda olamaz
Hidāyetdir Ħayātı rūĦ u cisme eyleyen ilkā
 15. Revā görmem zıyāŖ-i çeŖm ile temŖılı de ķünkü
Ħaķıķat-bın ider Ėaflet Ŗamāsın eyleyüp imĦā
 16. ĦuŖūsān Ħāzret-i FaĦr-i risālet ŖerŖ-i ŖālıŖı
Cihānda Ħükmi bāķıdır olur mahşerde de icrā
 17. Ŗİbād için odur sāŖirlerinden enfāŖ u eshel

³⁸⁶ “Üç kiŖiden sorumluluk kaldırılmıŖtır: Uyuyandan uyanıncaya kadar, akıl hastalıĖına duĖar olandan akılı baŖına gelinceye kadar ve çocuktan bulūĖ (ergenlik) çağına gelinceye kadar.” Ebū Dāvūd, *Hudūd*, 17.

Hudā lutfiyle oldu ĥaĥķımızda niŖmet-i Ŗużmā

[70a]

18. Mufāżzal idi Ĥaĥ ez-her-cihet ŖurŖān-ı zı-şānı
Nüzül iden kitābıñ cümlesinden eyledi aŖlā
19. Nice meŖmūr ise Ĥaĥdan buyurdı enbiyā tebliĝ
Virüp taşdıķı için muŖcize Rabb-i kerem-fermā
20. Olurlar idi Ŗāciz mişlini jrāddan herkes
Ĥusūsān vaķte göre muŖcizāt olurdu nūr-efzā
21. Egerçi vaķte göre olmasa ķadri bilinmezdi
Anıñ-çün öyle ihsān itdi Ĥallāķ-ı hüdā-baĥşā
22. Ki FirŖavniñ zamānında teşehhūr itdi sāhirler
Burakdı cümlesin Ŗāciz Ŗaşā-yı Ĥāzret-i Mūsā
23. Etıbbā şöhretinde Ĥāzret-i Ŗıśā olup mebŖŖŖş
Şifā-yāb oldu ekmeĥ ile ebras ĥayy olup mevtā
24. Belāĝat ehli ĝāyet çok olup Ŗaşr-ı saŖādetde
Feşāhat iddiŖāsıyla ķıtāl olur idi ĥattā

[70b]

25. Şeh-i kevneyne nāzil oldu ŖurŖān-ı celīlü'ş-şān
Bütün efşāhlara ĥaĥķā ki itdi ĥayreti ilķā
26. Didi Ĥaĥ ins ü cinn cemŖ olsa ityān idemez mişlin

Egerçi itseler de birbirine yardımını iġā³⁸⁷

27. TecemmuŖ idüp aġtār-ı bilād efsāhları her yıl
Feśāhat imtiġānıyla olurdu Mekke’de daŖvā

28. Birer yıl çalışup bir āyeti de itmeyüp tanġir
Yine toplandılar ferdāsı yıl Ŗaczi idüp inbā

29. Didi ġmāna dāhil olmayan ehl-i belāgat hep
Degil temşġli ġābil eyledik biz saŖy-i lā-yuġsā

30. Ĥuśūsān ġi o eśnāda teġāřı eylemezlerdi
Ki müŖminlerde ġillet var idi pek oġ idi aŖdā

31. Belāgat Ŗilmine vāġıf olan iŖcāzı fehm eyler
Selāsetle bilür sāŖirleri tedġġi bi’l-iġā

[71a]

32. ĤırāŖat keşreti öyle selāset idemez ġrāş
Ki andan oġ oġunan nażm u neşr olmaz naġir aślā

33. Ĥadġş olsa daġı andan ziyāde oġunan evrād
Yine öyle olamaz gerçi anlarda bütün raŖnā

34. Cihāna yüz yigirmi biñ nebġ gelmiş dinür ġikin
Ĥaġġkat üzre miġdārın Ĥudā bilür anıñ maġzā

35. Dinür mürsel olan üç yüz on üçdür enbiyā içre
ŖAded taŖyġini itmez iġtizā bunda daġı zġrā

36. ŖAdedce ġuccet-i ġatŖiyye ġrād itmemiş kimse

³⁸⁷ “De ki: “Yemin ederim, bu Kur’an’ın bir benzerini ortaya koymak için ins ve cin bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar.” el-İsrā, 17/88.

Ĥatādan iĥtirāz iĥāb ider lāzım degil iĥsā

37. Ülü'l-Ŗāzm-ı kirām-ı ĥamseniñ rüĥānı zāhirdir
Birincisi Cenāb-ı Fahr-i kevneyn oldıĝı eclā

38. Dimiş ekşer muĥaĥķiķler ikincisi Ĥalılu'llāĥ
İdüp Mūsā vü Ŗİsā³⁸⁸ Nūĥı bu tertıb ile imlā

[71b]

39. İkincisinde liķin iĥtilāfi itdi baŖzılar
Kimi Mūsā kimi Ŗİsā kimi Nūĥı idüp inbā

40. Ŗİbādından kimi dilerse taĥşis eyleyüp Yezdān
Nübüvvet ĥilŖat-i Ŗulyāsını ķılmıř aña iksā

41. Emānet ü sıdk u tebliĝ ü fetānet ü Ŗİsmet evsāfi
TecemmuŖ eylemiş mümkin degildir olmamaķ ammā

42. Zekā vü inķıtāŖ ile riyāzet ile kesb olmaz
Ki sāŖir nice ādemlerde de bunlar olur ĥālā

43. Cenāb-ı Kibriyāniñ ĝayrısından ĥavf itmezler
Bi-emri'llāĥ iderler her ne eylerler ise icrā

44. Kerĥü'l-manşar olmaz süret ü savtı bütün aĥsen
Ki taķbĥ olacak şey olmayup her vech-ile raŖnā

45. Egerçi baŖzı defŖa ĥasta olmuşlar idi liķin
Degil bādı-i istikrāĥ olur süret ile ĥāsā

[72a]

³⁸⁸ Metinde “İsā vü Nūĥı” řeklinde geĥmektedir. Baĝlaĥ eklendiĝi takdirde vezin kusurlu hale gelir.

46. Degil fitri lisān-ı Ĥazret-i Mūsā'daki Őuđde
Aña gehvārede olmuş idi bir cilve-i Mevlā
47. Ki defŐ-i şübhe-i FirŐavn için Cibril olup meómür
Eline virdi nārı itdi ıaşd-ı düşmeni itfā
48. Anıñ da ĥalli “ve’hlul Őuđdeten” ile olur mensūs
Muşarrah “min lisānj yefkahū ıavlı” dir istidŐā³⁸⁹
49. DuŐāsı enbiyānıñ müstecāb olmağ ile bı-şekk
O da münĥal idügi ki oldı bu āyetle istiđsā
50. Ĥusūsān yine “ıad ũıte”³⁹⁰ ile bunuñ içlerine
İder āyet ile tasrıĥ Ĥallāđ kerem-baĥşā³⁹¹
51. Berāy-ı maşlahat oldı ĥalıfe baŐzısı lıkin
Yine gāyet ıanāŐat ile şabrı itdiler iĥā
52. Hemışe enbiyā ezvāc u nesli ehl-i Őıffetdir
Ĥilāf-ı Őırz u nāmūs hiç bir şey olmadı aşlā
53. Fağat küfr eyleyenler kendü kendüyi ider ızrār
Ĥidāyet-yāb ider kimi dilerse Rabb-i bı-hemtā
54. Köleden hiç nebı baŐş itmemişdir Ĥalıđ-ı bı-çün
Ki ııldı enbiyāyı her cihetler ile de aŐlā
55. Mufāzzaldır melāŐik enbiyāsı üzre mecmūŐı
Nübüvvet rütbesi nisvāna da olmaz idi iŐtā

³⁸⁹ “Dilimden düğümü çöz ki sözümlü iyi anlasınlar.” Taha 20/27,28.

³⁹⁰ “Allah buyurdu: “Ey Mūsā! Dileğın kabul edildi.” Taha 20/36.

³⁹¹ 48-50. beyitler “Őācizāne olarak bu defŐa tefsir olunan” notu ile derkenarda yer almaktadır.

[72b]

56. Nisānıñ baŖzısı-çün vaĥy olunmuş ise de taŖbır
Nübüvvet olamaz nahle de zırā didi Ĥaķ “evĥā”³⁹²
57. Ĥudā sāŖir melāŖik ile ĥūrj üzre bi’t-tafđıl
Buyurdı müŖminin ü müŖminātı cümleten iŖlā
58. Ne rütbe kıldı aĥar enbiyāyı Ĥazret-i Bārj
Ki bevl ü ġāŖiti mecmūŖınıñ da pāk idi ĥattā
59. Nübüvvet mesnedinden Ŗazl olunmazlar emindirler
Ĥudā ģabr içre de kıldı ĥayāt-ı maŖnevj iŖtā
60. VuķūŖ-ı iĥtilām olmazdı ģalben uyumazlardı
Egerçi aŖyün-i Ŗulyālarına nevm olur ilkā
61. ŖAmādan aŖraciyyet ile cümle Ŗayb ü noķsāndan
Münezzeh her biriniñ süreti de ekmel ü zjībā
62. Šafā-yı cevheri de ĥalķ idüp mecmūŖını Yezdān
Olurlar ĥüsn-i heyŖetle daĥi mümtāz ü müstesnā

[73a]

63. CemjŖan nüzhet ü tešbjt-i aķdāma idi mażhar
MeŖāšjden olurlar idi dāŖim iĥtirāz-efzā
64. Ĥiç anlarda šudūr itmez kebāŖir ģaşd ile bj-šek
Diyü olmuş bütün ehl-i fezāŖil ittifāķ-ārā

³⁹² “Ve rabbın bal arısına Ŗöyle ilham etti: “Daġlardan, aġaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine yuvalar edin.” en-Nahl 16/68.

65. Faḳāt sehven vuḳūŖında egerçi ih̄tilāf olmuş
Mevāḳıf şārihi andan da tenzihi görür evlā
66. ŞāḡāŖirden de her ne şey ki olur mūcib-i nefret
Gerek Ŗumden gerek sehven vuḳūŖı olmadı ḳatŖā
67. Mūnezzeh oldılar sāŖir şāḡāŖirden de mecmūŖı
Yazar Şerh-i Maḳāsıd içre Taftāzāni pek raŖnā
68. Yazar Şerh-i ŞahāŖif terk-i evlā olamaz ancak
Mübāha iştibāh u sehv ü nisyāndan olur peydā
69. Žuhūr-ı vahy-i Hāḳdan soñra böyle oldığı maŖlūm
Muḳaddem imtināŖ-içün olunmaz tām delil imlā
- [73b]
70. Degil imkān-ı zātī bāŖiŖ imkān-ı vuḳūŖıye
Olur her hālde tenziḥ ü taŖzim eylemek ahrā
71. Nübüvvetten muḳaddemde hele küfr olmadı mutlaḳ
Hudā anlarda itdi nice halkıñ küfrini imhā
72. Bilā-şekk Ŗafv olundi sūret-i ŖiŖyānda zellāt
Egerçi baŖzısında oldu o da hikmet-i Mevlā
73. Olamaz zelleniñ ḡayrısını isnād itmeklik
Olur anıñ da teŖvīl-i şahīhi işte bu gūnā
74. Huşūs o riyā kizb olduğı-çün istemez teŖvīl
Ki hāḳḳ-ı Hāzret-i Dāvud'a olmuş iftirā maḥzā

75. Hūdāniñ nehyi h̄inta nev̄oi iken H̄azret-i Ādem
Diraht-ı vāh̄ide h̄aml itmesiyle virilür maŌnā

76. Nübüvvetden muḳaddem olması da bādi-i teŌv̄il
Neb̄i ḳıldı anı evlādına Rabb-i kerem-fermā

[74a]

77. H̄al̄il-i kibriyā ešnāmı belki ekberi ḳırdı
Aña idiñ suŌāl̄i didi kim ilzām ola aŌdā

78. Ḳamerle ūšems ü necme Rab dimeklik de yine öyle
O taḥd̄ir ile ilzām idi h̄ašmı maḳšad-ı aḳšā

79. Züleyhā ḳıssasında “hemme”³⁹³ demek h̄aḳḳ-ı Yūsuf’ da
Firārı ḳašd ile itdi dimekdir nefsinı ibrā

80. Degildir ihtiyār̄i hem ise ancaḳ tabiŌdir
Ḳav̄idir Ōiśmeti burhān-ı Bār̄i eyledi aḳvā

81. Kelim-i kibriyā ḳašd itmemişdi ḳatl-i Ḳıbt̄i’yi
Murādı đarb iken Mevlā h̄ayāta eyledi imhā

82. Dü-Ōālem mefhārına oldı maḡfūr ümmetiñ zenbi
Neb̄iler ümmeti için muḥatab olduḡı eclā

83. Olur ebrār için şeyŌ h̄üsn-i aḫyār için seyyiŌ
Anıñ-çün eyledi taŌb̄ir zenbi Rabb-i b̄i-hemtā

[74b]

84. Müfessirler yazup böyle meŌāñi didi ez-cümle

³⁹³ “Kadın onu kesinlikle arzulamıştı; eğer rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadını arzulardı. Böylece onu, kötülükten ve ahlâksız bir iş yapmaktan uzak tutmak istedik. Şüphesiz o samimi kullarımızdandı.” Yūsuf 12/24.

Bize ta'Ölüm için emr oldu istiğfâr-ı zemb aña

85. Nebîlerle melâóik hâkķına imân farz oldu
Hemân taşdıķ-ı vahdâniyyet-i Rabb-i Celîl-âsâ
86. Cemî'Ö-i enbiyâdan geldi evvel Hâzret-i Âdem
Dü-Öâlemde mefhârını kıldı hâtem Hâlık-ı ebķâ
87. Egerçi oldu hâtem rûh u nûrı cümleden aķdem
Ki nûrıdan bütün ervâh u eşbâh oldılar peydâ
88. Egerçi Rabb-i Ekrem kırķ yaşında eyledi meb'Öüs
Nübüvvet tâcını lîkin ezelde eyledi iķsâ
89. Nebîdir cümleden aķdem cihâna soñradan geldi
Rikâbında Hudâ peygamberânı eyledi isrâ
90. Ne dürlü mu'Öcizât olmuş ise cümle nebîlerde
Anîñ zât-ı celîlinde dañi olmuş idi eclâ
- [75a]
91. Buyurmuş idi anlardan da evfer mu'Öcizâtın Hâķ
Furuyor işte Ķur'ân-ı celîli eyledi ibķâ
92. Huşûsan enbiyâyı vü kâóinâtı Hâzret-i Yezdân
Buyurmuş idi anîñ hürmet-i Öulyâsına inşâ
93. Vilâdet itdiği şeb leyle-i Ķadr'e müreccaħdır
Fulü'Ö-ı nûr-ı envâr itdi çünki Ķadrini i'Ölâ
94. Mübârek medfeni efdal cinân u Öarş-ı a'Özamdan
Ki anda şimdi nûr-efzâ olur ol gevher-i yektâ

95. Yehūd ile naśārā dīn-i İslām'ı idüp inkār
Çalışmışlar idi da'vāların işbāta bu gūnā

96. Ki eski dīn ḥāsen ise Őabeś dimek olur neshi
Kaḇiḥ ise bu da śān-ı İlāhiye degil aḥrā

97. Cevāb iŐtā olundu vaḫt-i evvelde ḥāsen bir şey
Olur kim soñra ḫavm-i āhara olur zarar-baḥṣā

[75b]

98. Ki ḥalkıñ fehm ü ḥumḫ u ḡılzet ü redd ü kaḇūlinde
Teḥallūf oldığı-çün Rabb-i Őālem kıldı istiśnā

99. RucūŐ ile nedāmet iŐtirāzı bedŐ için olmaz
Zamān ile muŐayyen Öilm-i Ḥaḫ'da cümlesi zīrā

100. Ki şerö-i sābıkıñ itmām-ı vaḫtin nesh ider izḥār
Virilmez bedŐ ü ricŐatle nedāmet buña maŐnā

101. Uśūlen her şeriŐat ittiḥad üzre olup bı-farḫ
FūrūŐātında ancaḫ baŐzı şeyler oldu müsteśnā

102. Kitāb ü Sūnnet-i Faḥr-i Rusūl neshe degil muḥtāc
Ḥudā mahşerde bile kıldı anıñ ḥūkmüni ebḫā

103. CemīŐan ins ile cinne şümül-i baŐşini mensūs
Buyurdu “Raḥmeten li'l-Őālemīñ”³⁹⁴ isrāŐ Ḥudā ḥaḫḫā

104. Nebīler birbirine oldı baŐzı vaśf ile tafḫīl
O evśāfiñ cemīŐin Faḥr-i Őālem cāmiŐ ü yektā

³⁹⁴ “Ve seni ancak ālemlere rahmet olarak gönderdik.” el-Enbiyā 21/107.

[76a]

105. Olur tekfîr münkir-i Mescid-i Aķsâ'ya teşrişin
Ki taşrişî ile izâh itdi "sübĥânellezî esrâ"³⁹⁵
106. Bu âyetde irâoe olunan âyât-ı Sübhâni
Muĥaķķıklar ider mecmûÖ-ı MiÖrâc olduğın inşâ
107. Güneş ķursı bu dünyadan büyük iken yüz altmış ķat
Döner bir şâniyede sürmeyüp ziri olur bâlâ
108. Bu gûnâ nice şeyoi ehl-i ĥikmet itmeyüp inkâr
Niçün miÖrâc-ı Fahr-i mürselîne iştibâh âyâ
109. Müsâvidür ķabül itmekde aÖrâzi hemân ecsâm
Anı teşriÖ ider Ĥaķ Öunsuriyyât u semâ-âsâ
110. Küreler var dinildi zemherir ü nârdan hem de
Felek ĥaķķında ĥarķ ü iltiyâm olmaz dinür ammâ
111. Olur mı ķudret-i Ĥallâķ'a ĥâoil ĥiç bir maĥlûķ
ÖAdemden ĥalķ iden tebdile ķâdir olduğı evlâ

[76b]

112. Nice müşrikleriň gözi önünde mâh şaķķ oldu
Dü-Öâlem mefĥarı Ĥaķdan hemân itdikde istidÖâ
113. Ĥusûsan gitdi kūhuñ üstine bir pâresi mâĥiñ
Yine birleşdi gördi bulunan küffâr ser-tâ-pâ

³⁹⁵ "Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir." el-İsrâ 17/1.

114. Didi ba'zısı hâricde görünmüş ise toğrıdır
Virüp kendüleriniñ gördigine sıhr ile ma'ñnâ
115. Tebeyyün eyledi hâricde de ol vech-ile olmuş
Ki müşrikler be-gâyet itdiler tahkîk ü istikâ
116. Nice def'â yedinden âb-ı nâb olmuş idi cârî
Ki biñlerce kesân âb-dest alup olmuş idi işkâ
117. Tebeyyün eylemiş idi ki yüz biñ kimesne de olsa
Yine tükenmeyüp ol mâ'î-i athar olacağ evfâ
118. Otuz dört def'â mi'râciñ birisi oldu cismâni
Otuz üç def'âsı için dinilür oldu bā-rüoyâ

[77a]

119. Hudâyı gördi ma'hubü bilâ-keyfiyyet ü temsîl
Bize rahmet içündür oldu yine nâzil-i dünyâ
120. Şehen-şâh-ı müşeffî'dir şefî'î-i ehl-i îmândır
Olur dîvân-ı hâşriñ tahtı üzre merhâmet-ârâ
121. Nebîler aşfiyâ cümle ümem taht-ı livâsında
Olur mahşûr bu sâye nice žill-i şeref-efzâ
122. Didi Hâk'î ider mâ-dün-ı şirki kime dilerse
Olup izn-i Hudâ hâk'â şefâ'at olacağ icrâ
123. İdecek cümleden aqdem şefâ'at Mefhâr-ı 'âlem
Olur eski ümem hâk'ında da lutfi ziyâ-pîrâ

124. H̄esāb-ı ümmeti evvel görölüp h̄aşr olur iken
İder işhād sā'oir ümmete H̄allāḡ-ı bî-hemtā

125. Bî-h̄amdi'llāh olduḡ himmetiyle h̄ayr-ı ümmet biz
Bize a'Öle'l-cinānı virecek Rabb-i kerem-fermā

[77b]

126. Şeh-i kevneyne cümle enbiyāya ehl-i ĵmāna
Şalavāt bî-Öaded olsun kemā yerdā bihe'l-Mevlā

127. Kemāl-i Öāciz kemāl-i iftikārı emr-i bārizdir
Dü Öālemde kemāl-i bî-zevāl-i feyz ide ih̄yā

**Āsār-ı Kemāl-nām te'Ölif-kerde-i Öācizide Ḳaşıde-i İÖtikadiyye der-H̄aḡḡ-ı
Hudāvend-i bî-çün -celle şānühü ve Öamme nevālühü-**

KAS.6.

Mefâ'ülün / Mefâ'ülün / Mefâ'ülün / Mefâ'ülün

1. Vücüd-ı H̄ālīḡ'ı işbāt ider her görülen eşyā
Ki olmaz hiç bir şey sāniÖi olmaḡsızın peydā
2. Bilemez Öaḡlınıñ künhini insān andan Öācizdir
Anı h̄alḡ eyleyen H̄aḡḡın bilür mi künhüni aslā
3. Degil künhiyle Zātu'llāh egerçi kimseye ma'Ölüm
Gerek naḡlen gerek Öaḡlen olur tavşifi bu gūnā

[78a]

4. İlāh ancak O'dur başḡa ilāh olmaḡ degil ḡābil

Ki şirketle fesâdı arz u eflâkin olur hâkķā³⁹⁶

5. Şerik-i Hâkķ egerçi dinse zâóiddir Óabeş olur
O da lâzım dinürse Rabbimiz nâķıs demek hâşā
 6. Hüdā' da cümle evsāf-ı kemāliñ oldığı der-kār
Ulūhiyyetde noķsanı virir şey olamaz ķatÓā
 7. Hülül itmez aña bir şey O da ğayra hülül itmez
Vücūdı kendüendir küll ü cüzóı Óālem-i yektā
 8. Olur elbet Hāyāt ile Kelām u Ķudret ü Tekvīn
Dahi SemÓ ü Başar u Óİlm ü İrādet olması eclā
 9. Ķıdem üzre sıfatı da olamaz ğayrıya teşbīh
Zevāli bulmayup Zātıyla ķāóım her birini ebķā
 10. Olamaz mümkinini teşbīh itmek hāsılı mümkin
Degil muhtāc yardımcıya žāhir anda istignā
- [78b]
11. Mekānı olsa lâzımdır mekāna Hālīķ-ı aķdem
Hem anıñ ittihāzından olur Óācizlik istinbā
 12. Egerçi vālideyn olsa hūdūşı iķtizā eyler
Olup vālidde de vālid teselsül olacak peydā
 13. Olur mı hiç evlādı tezevvüc mi ider Hālīķ
CemīÓan cins-i vāhid olması lâzım gelür zıřā

³⁹⁶ “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu. Demek ki arşın rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.” el-Enbiyā 21/22.

14. adım iken emārāt-ı hūdūs isnād olur mı kim
Tecezzı eylemek şehvet bulunma olamaz hāsā
15. Buyurmaz nefh-i rūhı Hāzret-i Őİsā iun taħsıs
Nice āyāt ile taśrīh ider Hāllā-ı bı-hemtā
16. Cenāb-ı Ādem’e nefh eyledi bı-vālideyn iken
Beyān itdi ki nefh-i rūh ile herkes olur ihyā
17. Mūdebbirdir muadder her umūra Hāzret-i Bārı
İder tedbjr ü tadiri ezelden Őilmi var āna

[79a]

18. Őİbād efŐāli taħrır oldı geri Levh-i Mahfūz’a
Degil hūkm ü azā ile faāt vaśf iledir imlā
19. Ezelde itmesi tadır cebri itizā itmez
Ki bilür herkesiñ fiŐli olur dūnyāda bu gūnā
20. Egeri fiöl-i Őabdiñ hālıı da Hāzret-i Hā’dır
uluñ hi medhali yodur dinilmek olamaz mahzā
21. Rızā vū hubb u emriyle degil küfr ü meŐāşı hi
Egeri Őilm ü tadırinden olmazsa da istiśnā
22. Śıfatı Żāt’ınıñ Őaynı degildir ğayrı da olmaz
Ki irilmez faat mefhūmı başıa anlarıñ haā
23. Hāyāt u Őilmimiz bizden dinilmez ise de hāric
Faat her birleri zıkr olsa başıa başıadır maŐnā

24. Gerek zāten gerek fi’len sıfātında kıdem žāhir
Ki halk itmeksizin halkı yine Hālīk idi Mevlā

[79b]

25. Kıdem Hālīklığında yoḥsa maḥlūkı kadīm olmaz
Ki kendü Hālīk oldığın ezelde bildigi eclā

26. Egerçi şey dinür mevcūd ma’ŉnāsınca Yezdān’a
Şebīh olmaz yine bir vechile maḥlūk olan eşyā

27. Cihāt-ı sitteden hālī Cenāb-ı Hālīk-ı bī-çün
Ezelde hiç cihet olmaz teḥayyüz olamaz kat’ŉā

28. “Fesebbiḥ bi’smi Rabbik”³⁹⁷ āyetinden zātıdır maḥsūd
Bu süretle müsem mānıñ dinilmez ğayrıdır esmāŉ

29. Degildir cism ü cevher ü ba’ŉz ü küll zāt-ı İlāḥīsi
Temekkünle teḥayyüz cism ü cevherde olur zıřā

30. Olur ba’ŉzŉ olsa ğayrıñ cüzŉi muḥtāc olarak bī-şekk
Daḥi külliyete lāzım gelür elbet ola eczā

31. ŉAraḥ olmaḥ daḥi mümkün degildir istemez tefḥīm
ŉAraḥ ğayr ile ḳāŉimdir idemez hiç istiĝnā

[80a]

32. Degil maḥlūk Ḳur’ān çünki Mevlā’nıñ kelāmıdır
Ḥurūf u šavt ile olmaz ḥalāŉıḳ sözleri āsā

33. Kelām-ı nefsi-i insān olur ḳalb içre müstahzar
Ki insān ile ḳāŉim oldığı ma’ŉlūmdur ammā

³⁹⁷ “Öyleyse ulu rabbinin ismini tesbih et.” el-Vākıa 56/96.

34. Kelām-ı nefsi-i insān olur kendü gibi hādîş
Husūsan dilde istiḥzārı olur soñradan peydā
35. Kelām-ı zātı ile ḳāóim olup Ḥazret-i Ḥaḳḳıñ
Bilüp halk olacaḳ şeyóı kelāmında ider ihśā
36. Kelām-ı nefsi-i Bārı ḳadımdır lafzı hādîşdir
Yine elfāzı da lıkin kelāmu’llāhdır maḥzā
37. Kelām-ı nefsi-i Bārı’ye lafzı da olur dāhil
Faḳat mümkin degildir kim ola tertıb ile eczā
38. Ki bir lafzı teḳaddüm itse digerler olur hādîş
Kelāmiñ aḥseni lafzen daḥi Ḳuróan-ı feyz-ārā

[80b]

39. Hudā inzāl idince ḥarf ü şavtı halk eylerdi
Ki ismāó itdi Cibrıl’e anıñla eyledi isrā
40. Nüzülinde yine tertıbi bā-emr-i İlāhıdır
Ki her āyāt olurdu emr-i Ḥaḳ olan yere imlā
41. Ḥalıfe olduḡında Ḥazret-i ÓOsmān-ı Zü’n-nüreyn
Görüp ḳilletde ḥuffāzı yedi ḳıtóa idüp inşā
42. Bütün aśhāb içinde anları tekmiñl oḳutdurdı
Olup taśdıḳ anlar oldılar neşr ile nūr-efzā
43. Temekkün itmedi Óarşā daḥi Ḥaḳḳ ittişāl itmez

“ÔAle’l-Ôarşıóstevā”³⁹⁸ itdi dimek ¼udretle istîlā

44. DuÔā olur iken *fevka eyādi* refÔ olur ¼ünkü
DuÔāya ¼ible itmişdir semāyı Hālîk-ı ebķā

45. Olamaz hi¼ bir Şey Hāķķa hi¼ bir vechile teŐbîh
Ki Ôālem hi¼ iken hāķ itdi tehyîc eyledi Mevlā

[81a]

46. Hūdā üzre zamānîñ hi¼ birisi de mürūr itmez
Tağayyür eylemez andan münezzehdir mekān-āsā

47. Suóāl olsa ki bu maħluķ zamānîñ ğayrı Hāķ için
Zamān olup da tağyîr itmese ķābil midir āyā

48. Cevābıdır egerçi zāt-ı Hāķla ķāóim olursa
Hūdā cāy-ı hāvādiŐ olması lāzım gelür hāŐā

49. Egerçi ğayr ile ķāóim olursa Hāķ için olmaz
Olur ğayr-ı muķārin yine Hālāķ-ı kerem-fermā

50. Bizi hāķ eyleyüp soñra imāte eyleyen kendü
Yine eyler mükāfāt u cezā maħŐerde bi’l-iħyā

51. ÔUķül ile olur bir cüzó-i ğayrı münķasim Őābit
Ki baÓzı felsefe ķavli olur anîñ ile ilgā

52. Hāķîķi bir ğürüh sath-ı hāķîķi üzre vazÔ olsa
Olur bir cüzó-i ğayr-ı münķasim ile mümāss aña

[81b]

³⁹⁸ “Rahmān olan Allah arşa istivā etmiştir.” Tāhā 20/5.

53. ÓAbeş olurdu hilkat baÓs ü maşser olmamış olsa
Ne hâsıldır gelüp geçmek ile bî-hüdece dünyā
54. Mükāfāt ü mücāzātıñ olur baÓzısı dünyāda
Nice efÓāl bî-hüde qalır olmaz ise Óuqbā
55. Ki halkıñ da qalır birbirlerinde nice çok hāqıqı
Buraqmaz böyle nāqıs Óadl-i Bārî cümleden aqvā
56. Kıyās olsa buraqmaz bî-netıce sóhbeti ādem
Bedihî bunca küllî halk olur mı hiç Óabeş inşā
57. Hudā'ya göre maÓdümü iÓāde eylemek cāız
Anı evvel dahi halk eyledi maÓdüm iken maşzā
58. Eger bir kimse cism-i meyyiti ekl eylemiş olsa
İkisiniñ vücūdı bir olur dinür ise farzā
59. Cevābı lahm u şahm ākile zam olsa da meókül
Muğāyirdir yine her birlerinde aśl olan eczā

[82a]

60. Ki dört Óunsurla rūhdan aħz olur eczā-yı Óaşliyye
Tefāvüt eylemez Óömründe ādemle olur ibqā
61. MeÓād ü haşr olandır işte bu eczā-yı Óaşliyye
Diyü tedkıq idüp ehl-i Óulüm itmektedir inbā
62. Egerçi rūhı tefhım itmemişdir Hāzret-i Bārî
Muşāle itmemiş taÓlıq olunmuş böylece imlā
63. İkidir rūhı insāniñ birisi rūh-ı hayvāñı

Ki bir cism-i latîfdir alb-i cismānı aa mevā

64. Bedende sair eczāya sirāyet eyliyor unki
Urū-ı đāribe itmekdedir anı hemān isrā

65. Birisi rh-ı insānı ki knhi olmaz idrāk
Metā-ı ālem-i emr oldu Mevlā eyledi ihdā

66. Anı Hā rh-ı hāyvānıye irkāb eyleyp el-hā
Kemāl-i ilm  idrāki de ılmıdır aa itā

[82b]

67. Hll eyler dimā  albe rhdur cevheri ulvı
Cenāb-ı Hāı malātı kend nefsinı dānā

68. Mkāfāt  mcāzātı Hdā ikmāl iin elbet
İder mminleri tenım v kffāra azāb isrā

69. Usāt-ı mminini afva mahar olmayan ısmı
Dai dzada almaz snra cennāta olur ilkā

70. Cinān ile cehennemler zevāli bulmayup bir dem
Mualleddir ikisini de ehli ımayup aslā

71. Beāda hi biri olmaz Hdā'ya msterek unki
Degil kendliginden Hāzret-i Hā eyliyor ibā

72. Dinilmez mr-i fānıye hld ile cezā olmaz
Hld-ı kfr olur kfr zre virmek cānını zıā

73. Bize merı olur Yezdān bı-keyfiyyet  emsāl

Yine idrāk-i künhi ğayr-ı kı̄abil olarak ĥaqqā

[83a]

74. Buyurdu “len terānī”³⁹⁹ Ĥazret-i Mūsā’ya ammā kim
Hemān teókı̄d içündür degil teóyid için aslā

75. Yazalım bu ĥadı̄s-i pür-meserret şübhesiz meşhūr
Yigirmi bir śahābe eylemişdir böylece inbā

76. Görürsünüz kıyāmetde Óıyānen Ĥaqqı bı-şübhe
Nice kim leyle-i bedr içre olmaz māha şekk kı̄at⁴⁰⁰

77. Daħi diğer ĥadı̄s içre kıılınmış böylece tebşır
Ki ehl-i cennete işrāk ider Rabb-i kerem-fermā⁴⁰¹

78. NaÓımiñ aÓzamıdır ruóyetu’llāh aÓyün ü kıalbe
İder Ĥaqq ihticābı ruóyetiñ feyzi olur ebkı̄a

79. Buyurmuş bir ĥadı̄sinde daħı śāhen-şeh-i kevneyn
Anıñ da bunda mazmūn-ı celīlin idelim inşā

80. Óİbādetde müsāvı̄ iki kimse cennete varup
Birisine virecek Ĥazret-i Ĥaqq rütbe-i Óulyā

³⁹⁹ “Mūsā, tayin ettiğimiz vakitte (Tūr’a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, ‘Rabbim! Bana görün; sana bakayım’ dedi. Rabbi, ‘Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni görebilirsin’ buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti; Mūsā da bayılıp düştü. Kendine gelince dedi ki: ‘Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tövbe ettim; ben inananların ilkiyim.’” el-Āraf 7/143.

⁴⁰⁰ “Bir kısım insanlar: ‘Ey Allān’ın Resulü, biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?’ dediler. Resulullah da ‘Siz, ayın on dördünde ve altında bulutların bulunmadığı bir anda ayın görülmesini tartışır mısınız?’ buyurdu. Onlar, ‘Hayır, Ey Allāh’ın Resulü,’ dediler. Resulullah: ‘Altında bulutların bulunmadığı bir anda güneşin görülmesi hususunu tartışır mısınız?’ buyurdu. ‘Hayır!’ dediler. Resulullah: ‘İşte siz, Rabbinizi böylece göreceksiniz.’ buyurdu.” Buhārī, “Ezan”, 129.

⁴⁰¹ “Cennetliklerin en aşağı derecesinde olan bir insan, bahçelerine, hanımlarına, hizmetçilerine ve oturacağı koltuklara bin yıllık bir mesafeden bakacaktır. (Yani bin yılda gidilebilecek kadar bir sahaya sahip olacaktır.) Cennetekilerin, Allāh katında en üstünü ise her gün sabah akşam, Allāh’ın yüzüne bakacaklardır.” Tirmizi, Tefsir, Sure: 75, 2, 3330.

[83b]

81. Diyecek ol biri yā Rab müsāvıyız ikimiz de
Nedir ĥikmet ki anıñ rütbesi benden ola raŖnā
82. Cevābında buyurur sen necāt-ı nār isterdiñ
O rifŖat istedi her Ŗabde mesŖŭli olur iŖtā
83. Hūdādır ıulınıñ žanni ıatında yaŖni her Ŗabdiñ
Ne ise Ĥaııa žanni anı baıı eyler Hūdā aña⁴⁰²
84. MeŖa't-teŖvıl olunca kŭfre varmaz ruŖyeti inkār
Olunmaz mŭnkire ihsān iı-bu maıııad-ı aıııā
85. Degildir aıııa-ı efŖāl Ĥaııııñ ŭstŭne vācib
Dahi fevııinde ĥakim olması mŭmkin degil aıııā
86. Hŭsŭısan Ŗāciz ŭ meŖmŭr olmaıı iıtızā eyler
ıalır mı lutfına minnet žarŭrı eylese icrā
87. Cemıııı-i halkı cebren itse mŭŖmin gerııı aııııdır
Faıat Ŗadl-i İlāhııııñ ider aıııııııı imhā

[84a]

88. Degildir cebr ile lıııin hidāyetde anıñ lutfı
ıeref-yāb itdigi-ıŭn ola ıŭkr ŭ ĥamd-i lā-yuhıā
89. Ŗeh-i kevneyne cŭmle enbiyāya ehl-i imāna
ıalavāt bı-Ŗaded olsun kemā yerza bihi'l-Mevlā

⁴⁰² “Yŭce Allah Ŗŭyle buyurur: ‘Ben, kulumun benim hakkımdaki zanni ne ise Ŗyleyim. Beni andıııında onunla beraberim. O beni kendi baıına anarsa, ben de onu kendi baııma anarım. O beni bir topluluk iııinde anarsa, ben de onu o topluluktan daha hayırlı bir topluluk iııinde anarım. O bana bir karııı yaklaııırsa, ben ona bir arıın yaklaıııırım. O bana bir arıın yaklaııırsa, ben ona bir kulaııı yaklaıııırım. O bana yŭrŭyerek gelirse, ben ona koııarak gelirim!’”Buhārı, “*Tevhıd*”, 15.

90. Dü-Öālemdē kemāl-i feyzi itmekde Kemāl ümjd
ÖUluv-v-i himmeti eyler egerçi kendüsi ednā

**Kezālik Āšār-ı Kemāl'de İcmālen Ahvāl-i Celīle-i Ĥazret-i Fahr-i ÖĀlem -
šalla'llāhu teÖāla Öaleyhi ve sellem-
(Fāóilātün [Feóilātün] Feóilātün Feóilātün Feóilün [Faólün])**

KAS.7.

1. Ĥağ TeÖālā dileyüp ĥalkı buyurmağ inšā
Nūr-ı Fahr-i Rusuli mebdēóı kıldı ĥağğā
2. Kendü nūrından o nūrı yaradup andan da
Cümle ervāĥ ile eşbāĥı buyurdı peydā

[98a]

3. Šāĥ-ı kevneyne odur neşóe-i rühāniyye
Ĥazret-i Cābir ider öyle ĥadjši inbā
4. Ĥilğat-i cismini de Ĥazret-i KaÖbü'l-Aĥbār
Didi Tivrāt ile İncıldedir bu gūnā
5. YaÓni kim ĥabr-i muÓallāsı yerinden Cibrił
Gelüp almış idi bir ĥabza türāb-ı aÓlā
6. Āb-ı tesnīm ile yoğurdı sóğup cennātūñ
Nehr ü ırmağlarına kıldı anı nūr-efzā
7. Arazın ile semāvātı daĥi gerdirerek
Bulunan ĥalğ iderler idi tavsıf ü šenā
8. Ĥalğ olunmamış idi Ĥazret-i Ādem o zamān
Šoñra ĥalğ oldu o nūr itdi cebinin eclā

9. Müntakıl oldı hep ecdād-ı Şeh-i kevneyne
Şırasıyla pederi cebhesine virdi Óalā

[98b]

10. Cebhe-i māderine geldi olunca hāmlı
Çünkü her ceddeseine böyle gelürdi hāḳḳā

11. Kendü ecdādı ile māderiniñ nesli de bir
Pederi idi Medīne'de anıñ hūkm-ārā

12. Vālid-i Faḥr-i enāmiñ da tulūÓun bilerek
Eyledi ehl-i kitāb nice emārāt inbā

13. Nesl-i pākinde yigirminci oluyor ÓAdnān
Şayılar āña degin çünkü rivāyet aḳvā

14. Gerçi vāsıl oluyor Ḥāzret-i İsmāÓıl'e
Olmaz ÓAdnān'dan ötesi sırayla inşā

15. Peder ü māder ü ecdādı ile ceddātı
Ḥāzret-i Ādem'e dek pāk idügidir eclā

16. EşÓarı didi ki fetretde giçenler cāóız
Olacaḳ lutf u şefāÓatle cināna isrā

[99a]

17. Kıldı tebcıl “fe-terzā”⁴⁰³ ile şāh-ı rusuli
Vālideynine ider cenneti vācib Mevlā

18. Başka dürlü olamaz hiç rızāsı bī-şekk
Diyerek yazdı Suyūtī de be-gāyet raÓnā

⁴⁰³ “Rabbın sana mutlaka lutuflarda bulunacak, sen de memnun olacaksın.” Duhā 93/5.

19. Bā-ħuşūs anlar için itdi İmām-ı AŖzam
Cennetiñ yine vücübını beyān ü imlā⁴⁰⁴
20. Didi Ħallāķ'ı ikisi daħi tevħid itdi
Vācib olur ki ola ecr ü ŗevābı iŖtā
21. İbtidā ki ŗeb-i āzīnede māħ-ı Recebiñ
İķtirān itdi o saŖdeyn-i ŗerāfet-peymā
22. Gerdek olacağı gün vālid-i ŗāħ-ı kevneyn
Çölde gevher tas ile buldı südi bı-hemtā
23. Nutfe-i Faħr-i enām oldı anıñla ħāsil
Öyle bir süd ki odur sūdda her dü-serā
- [99b]
24. Her nebiniñ idi bevl ü fażalātı bile pāk
Cisminiñ üssi o nutfede neżāfet evlā
25. O gice oldı Regāōible be-nām u tebcił
ŖĀleme oldı o gice nice āyāt-ı Ħudā
26. Taħtı yıķıldı mülūkuñ kırılıp eśnāmı
Kiljsalar saķfı düşdi ŗorunca ŖuķalāŖ
27. ŖUlemā didi bu ŗeb Mekke'de teŗriř itdi
Māderi rahmine Sultān-ı rusul dürr-āsā

⁴⁰⁴ Her ne kadar bazı kaynaklarda Ebû Hanîfe'ye bu kanaatin aksini ifade eden bir görüş nisbet edilmişse de (Beyâzîzâde, *el-Uşûlü'l-münîfe*, s. 116) bunun kendisine ait bazı risâlelerdeki istinsah hatasından kaynaklandığı tesbit edilmiştir. Yusuf Şevki Yavuz, "Ebû Hanîfe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/138-143.

28. Enbiyāniñ görünüp baŖzısı rŭhāniçe
Oldılar māder-i Ŗulyāsına tebsŭr-resā
29. Ĥak TeŖālā bereket eyledi ihsān hemān
Ĥālbuki Mekke'de ol yıl var idi kaĥt u galā
30. Kaç çocuk toğdı ise ol sene erkek toğdı
Vālid-i Faĥr-i rusul eyledi Ŗazm-i Ŗuĥbā

[100a]

31. Batn-ı māderde yetim olduđınıñ ĥikmetini
Böylece itdi feris̭telere inbā Mevlā
32. Ki mürebbi-i ĥafiz ancaĥ aña işte benim
Yā ebj dimeyerek eyleye yā Rab'la nidā
33. Müddet-i ĥaml ü vilādetde ağrılıkla sızı
Māder-i pŭr-şerefe olmadı Ŗārız aslā
34. Zikr ü tesbīh̭ini gŭş eyledi batnında iken
İtdi m̭ilādını tebsŭr melāōik de aña
35. Didi taŖviz için Ĥazret-i İbn-i ŖAbbās
Böyle elfāz ile taŖḽm kılındı bu duŖā
36. Ki melāōik gelerek cin zararı olmamağa
Didiler māder-i Ŗulyālarına bu gŭnā
37. Tođıcaĥ Faĥr-i rusul Ĥazret-i Ĥaĥĥ'a sığınup
Üzerine oĥuyup nefhini eyle ifā

[100b]

Biósmi'llāhi istevda Ótüke bi'l-vāhidi min şerri külli hāsidi ve kıāóimin ve kıāÓidin Óani's-sebıli hāyidin Óale'l-fesādi cāhidin ve külli hulqin fāsidi min nāfişı ev Óaķidin ve külli cinnin māridi ve yeóhuzü bi'l-merāsıdı fı turuķi'l-vāridi lā yezurrünehü ve lā yetaóünehü fı yaķazatin ve lā menāmin ve lā taÓnin ve lā makāmin yedu'llāhi fevķa eydihim ve hıcābu'llāhi düni Óādihim.

38. Buyurur böyle Ebü ÓAmr daħi jzāhı
İş-bu hırz-ı Nebevı hāmili olan ibdā

39. Kıande beytütet ider ise de hafv eylesün
Faķsa etfāl bulur Óahāt ile cündinde rehā

[101a]

40. Dindi ki māder-i Fahr-i rusule rüoyāda
İsm-i necliñ idi Tivrāt'da Aħmed ammā

41. Sen Muħammed kıoyasın bağlayasın bu hırzı
Uyanup buldı anı şıme yazılmış raÓnā

42. Şeb-i işneynde yāhud nehārında Resül
FalÓatin eyledi ğıbtā ki envār-ı semā

43. On ikinci ğün idi māh-ı RebıÓuól-evvel
Sāl-i şemsı ile Nışān kıılındı imlā

44. Āħirinde idi burc-ı hāmeliñ mihr-i münır
Burd-ı mıızānda kıamer olmuş-ıdı şuÓle-nümā

45. Şeref üzre idi hep encüm-i seyyāre daħı
Kı anıñ mişli vuķūÓ bulmamış-ıdı aşlā

46. Ol sene Ka'be'yi hedme gelüp Aşhâb-ı Fîl
ÖAşf-i me'kûl⁴⁰⁵ gibi eyledi ol kavmi Hudâ

[101b]

47. Foğicağ secde vü engüşt-i şehâdetlerini
Ref' idüp böyle buyurdı işidildi hattâ

48. Hâkka kendüye şehâdet kıilup itdi tesbîh
Hamd ü tekbîr ile ümmetlerini itdi recâ

49. Belde-i Sâve'de aqmağda idi nehr-i Furât
Ma'bed itmişdi binâ anda Yehüd ü Tersâ

50. Munğatı' oldu oradan o gice nehr-i Furât
Oldı âteşkede de buz gibi sular peydâ

51. Hiç söndürmeyerek aña taparlardı Mecûs
Biñ sene yanmış iken ol gice oldu itfâ

52. Yedi gün mâder-i Öulyâları irzâ'ı idüp
Soñra da itdi Şüveybe vü Hâlîme ifâ

53. Altı yaşında idi mâderi itdikde vefât
Yine Hâk dürr-i yetim oldığın itdi eclâ

[102a]

54. Fevt-i ceddinde sekiz sinnine vâsıl idiler
Soñra bakmağda idi vâlid-i şîr-i Mevlâ

55. On ikiye varıcağ sinn-i me'âlî-şânı
Şâm'a olmuş idi birlikde teveccüh-pîrâ

⁴⁰⁵ "Sonuçta Allah onları yenilip ezilmiş ekine çevirdi." el-Fîl 105/5.

56. Yolda Teymā denilen kıaryeye kııldı teşrif
Gözedir idi Bahıra orada şubh ü mesā
57. Kütüb içre oraya vaqt-i vüsülün bilerek
Gördi geldikde sehāb aña olur zıll-efzā
58. MuŖcizātın nicesin gördi hem itdi tahkıķ
Kārbān ehline didi Ŗalenen bu gūnā
59. Rusulūñ efdalidir şahid oluñ ümmetiyim
Şām Yahūdileri de böyle bilürler ammā
60. Muhtemel keyd ü mazarratları Ŗavdet-i enseb
Diyerek itdi Ebū Fālib'e de böyle ricā

[102b]

61. BiŖseti sinn-i muŖallāları kırķ olduķda
Kevne geldikde dahı zātı nebıdir zıra
62. Alamaz oldu melāōik haberini köhne
Ki şeyātıne şühüb recmi kıılındı icrā
63. Üç sene daŖvet-i dıni buyurup mahfıce
BaŖdehū cümleye kıılmış idi iŖlān-ı hüdā
64. BaŖzılar oldu şeref-yāb ü hidāyet lıkin
Niceler eylediler küfr ü dalāletle ezā
65. FamaŖā hāml ile teklıf iderek pek çok şey
Pādişāh itmegi de eylediler Ŗarz ammā

66. Cevr ü terğibleri gördiler itmez teóşir
Yine isrārda qalmıř idi nice hūmekā

67. Faóifiñ tāóifesin daóvet için de iki māh
Furdı anda yine Mekke'ye olup nūr-ārā

[103a]

68. Sinn-i Óālileri elliye reside olıcaq
Buldı imān ile cinn tāóifesi fevz ü hūdā

69. Sinleri elli bir olduqda vuqūó-ı miórac
Bir qasıde yazılır muóvizeler ile añā⁴⁰⁶

70. Ol sene irtesi yılda nice enşār dañi
Gelerek beyóat ile buldı fuyüzāt-ı Óulā

71. Sinn-i eşrefleri elli üç idi hicretde
Mekke'den çıqdı dü-şenbihde o mihr-i aóla

72. Şafer āñirleridir vaqt-i ħurūcı andan
Yevm-i mevlidde yine oldu Medine ihyā

73. Yaóni on ik idi māh-ı Rebíóu'l-evvel
Yine dü-şenbe idi feyz-i kudümü zırā

74. Dini tebliğ için yazdı mülūka nāme
Baózısı itdi qabul baózısı isrār hattā

[103b]

75. Nāmeyi çāke idüp Ĥüsrev-i Perviz cüróet
Mülki çāk olmasını Şāh-ı rusul kıldı duóā

⁴⁰⁶ Bkz. KAS.8.

76. Yazdı Pervîz civarda bulunan hâkimine
Kendüye Fahr-i enâmı ide isrâ hâşâ
77. Andan iki kişi geldikde Şehen-Şâh-ı rusül
Őatlı-i Pervîz'i Őađıbinde buyurdı inbâ
78. Gidüp ol hâkime didikde terađđub iderek
İtdi ĳmân Medâyin'den irüp nâme aña
79. Nice virmiŐse haber öylece olmuş Őatlı
Sürmeyüp saltanat nesli de oldı ifnâ
80. Nezd-i Bağdad'da olup iş-bu Medâyin o zamân
Anda Őatlı olmuş-idi kendüsi idi Kisrâ

[104a]

81. HâbeŐe pâdiŐehi müómin idi fevt olıcağ
Ĝâóiben naÓŐı namâzını buyurmuşdı edâ
82. Őoñra gelmiŐdi haber ki o gün itmiş rıhlet
NaÓt-ı zı-Őânını Őâbil mi cemıÓan ihşâ
83. Kâm-yâb oldı ŐuÓüdiyla Medine on yıl
Orada rıhlet ile cennete de virdi Óulâ
84. Vağt-i rıhletleri de yine RebıÓu'l-evvel
On ikinci günü işneyn Őılındı inşâ
85. Hâb-gâhı bulunan mevziÓ-i pür-nür u Şeref
Hâfr olup lahd olarak defni Őılındı icrâ

86. Ĥaremeyni Óulemā birbirine bi't-tercîh
KaÓbe'den muttefeķun fîh ki budur aÓlā
87. Çalbi bîdār idi hā`b idi sāde gözine
Ĥāl-i bîdārı bozulmadı hemîşe ķatÓā
88. Evliyā evden eve naķl ile irmez buña mevt
Diyü bil var ĥadıŝ-i Nebevîde ĥaķķā
89. Gördüm anlarda kerāmāt ü himem göçmüş-iken
Ĥamd ola gördüm anı nūrı ŝurada maÓnā⁴⁰⁷
90. Sinn-i Óālîleri altmış üç idi ķavl-i eŝahĥ
Ġazavātı da yigirmi yedi ķavl-i aķvā
91. Mekke fethinde de baÓzısına da biót-teşrif
EŝcaÓiyyet buyurup eyledi teŝviķ-i ĝazā

[104b]

92. Rabbenā şalli Óalā eŝrefî ĥulķın ve Óalā
Ālihî ente kemā ķulte ve terdā Óannā
93. Feyz-i Sultān-ı risāletle virüp aĥsen-i ĥāl
İki Óālemde *Kemāl*'i ide Ĥaķ kām-revā

**Kezālik Āŝār-ı Kemāl'de İcmālen MuÓcizāt-ı Resül-i AÓzam -şalla'llāhu Óaleyhi
ve sellem-**

KAS.8.

(Fāóilātün [Feóilātün] Feóilātün Feóilātün Feóilün [Faóilün])

⁴⁰⁷ 86-89. beyitler derkenarda yer almaktadır.

1. Görülen muŖcize-i pādiŖeh-i her dü-serā
Oldı mevŖŖıŖ rivāyet ile böyle inbā
2. ŖĀcizāne idelim baŖzısını derc ü beyān
Çünkü mecmūŖı degil qābil-i hāŖr ü ihŖā
3. Ŗeb-i mīlād u RegāŖib’de olan muŖcizeler
Bundan evvelki qaŖŖdede qılındı inŖā
4. Hāq Resūli idügin söyledi meyyit derhāl
Eyledi feyz-i duŖāsı ile ihyā Mevlā

[105a]

5. Bir ġanem ekli ile toydı bir ordu halkı
Yine tekmiŖ qalup itdi duŖāsı ihyā
6. Pāy-ı ŖālŖleri itmez idi remle teŖŖŖr
Sengi mahkūk iderdi gezicek mihr-āsā
7. İŖidirlerdı hūzūrında kim olsa mevcūd
İtdi destinde olan etŖime tesbīh-i Hudā
8. Nev-nihāli dikicek dest-i Ŗeref-baŖŖı ile
Der-ŖaŖab buldı nemā meyvesi oldı peydā
9. Hicretinde gezinürlerdi Ŗadüvv ġār üzre
Üsti açık idi göstermedi Mevlā aslā
10. Biri Ŗahrāda iriŖdikde batup hāyvānı
Tevbeyi itdi halās oldı buyurduŖda duŖā

11. Nigeh-i feyzi ile geldi şifâ çok Őilele
DaŐvâtıyla havâriķ olamaz hiç ih̄sâ

[105b]

12. Bir ğazâda ğalebe itmiş olan küffârı
Bir avuç hâk saçup bozdı hem itdi aŐmâ

13. Kehfiñ ašhâbı da bîdâr olup itdi taşdıķ
Çâr-yârin idicek bād ile baös ü isrâ

14. Düşmeniñ ğazve-i Ħayber'de pişürdigi koyun
İtdi semlü idügin nuķ ile kendü inbâ

15. Sâye-i feyzi iken Őarşa daħi pîrâye
Gölgesi olmaz idi nûr idi cismi maħzâ

16. Çıķup aķmışdı ğazâ içre biriniñ çeşmi
Yerine geldi muķaddemiñe itdi iŐlâ

17. Güneş itmişdi ğurûb itdi duŐâsıyla rücûŐ
Furdırup eyledi bir ğün yine teşhîr-i mesâ

18. Őevbine cism-i muŐallâsına ķonmazdı zübâb
Esnemeklik daħi olmaz idi Őârîz ebedâ

[106a]

19. Geldi hâķ işiderek nuķa behâyimle cemâd
İtdi ašhâb ile baŐzısı tekellüm hâtâ

20. Çift sürer gibi şecer emrine mebnî gelerek
Ħaķ Resûli idügin ol daħi itdi inbâ

21. Hâsılı itdi behāyimle cemādāt daḥi
Böylece ḥaḫḫ-ı celīlinde ŧehādet iḫā
22. Mevlidinden berü ḥādīm olarak ebr u beyāz
Ḥidmetinde gezerek gölge virir idi aña
23. Gūŧ iderlerdi görürler idi müŧrikler de
İçlerinden nicesi oldu ŧeref-yāb-ı Hüdā
24. Sihre maḥmūl iderek baŪzıları bi'l-ısrār
Oldılar küfr ile mevzūŪ-ı cehennem ebedā
25. Her nebī vü rusülün eylediği muŪcizeniñ
Cümlesin eyledi hem itdi tefevvuḫ ḥaḫḫā

[106b]

26. Her birinden görülen muŪcizeyi de el-ḥaḫḫ
Feyz-i nūrundan anıñ eyledi Mevlā iŪtā
27. Siyyemā muŪcize-i dāŪimesidir ḲurŪān
Aḫŧar-ı sūreyi tanḫırde Ūāciz fuŧāḥā⁴⁰⁸
28. İns ü cinn cemŪ olarak birbirine olsa žāḥir
Yine tanḫir idemezler didi Rabb-i yektā
29. Gelmedi işte biñ üç yüz senedir hiç miŧli
Bā-ḥuŧūs Ūāsr-ı saŪādetde ne çoḫdur bülegā
30. Gelüp aḫtār-ı bilādın fuŧāḥāsı daḥi hep
İmtihān olur ki Mekke'de her yıl icrā

⁴⁰⁸ el-Kasas 28/49; el-İsrā 17/88; et-Tür 52/34; Hūd 11/13; Yūnus 10/37-38; el-Bakara 2/23.

31. İmtihān olur iken her biriniñ kavmi daħı
Gayretin çekmek ile ħarb olurdı hattā

32. Tām bir yıl çalışup hiç bir āyet tanžır
İtmeyüp irtesi yıl itdiler Óaczi iclā

[107a]

33. Didi imāna duħul eylemeyenler bile hep
Bulmadık meşelini çalışdık aña şubĥ u mesā

34. Hiç o ešnāda teħāşı daħi itmezler idi
Müóminiñ kılleti var idi çok idi aÓdā

35. Muħtasar āyetiñ içinde tebeyyün eyler
Nice ħükm-i ħikem-ārā nice raÓnā maÓnā

36. ÓArabı elsineniñ eşrefi olup o daħi
ÓArabı ise de iÓcāz iledir müstešnā

37. Ħāl ü müstaķbel ü māżiyi de irād iderek
Ne ħaber virmiş ise śihĥati oldı eclā

38. Evvel ü āħir Óulūmı olarak hep anda
Hiç bir kavm ü kitāb itmedi öyle ihśā

39. Uşanılur fuseĥā sözleri tekrār olsa
Yine Kıuróān tekerrürle virir ħalbe śafā

[107b]

40. Bilmeyen kimse belāgat ile maÓnāsını da
Derk ider itse selāsetde de tedķiķi edā

41. Çok kırāóat idemez öyle selāset jrās
Naẓm u neŝriñ oĸunur baÓzısı pek çok zırā
42. Andan ezyed oĸunur vird olarak baÓzı ĥadĭŝ
Yine ol rütbeye varmaz o da gerçi raÓnā
43. Müŝrikiniñ gözi önünde ĸamer ŝaĸĸ oldı
Ĥazret-i Faĥr-i Rusül eyleyicek istidÓā
44. Cebeliñ üstüne bir pāresi gitti māhiñ
Yine birleşdi görüp her naẓar idenler aña
45. BaÓzısı ĥāric-i beldeye suóāl eylediler
Kendü gördüklerine siĥr ile virüp maÓnā
46. İtdi anlar daĥi ol vech-ile taŝdiĸ ü beyān
Müŝrikin eyledi bu mertebe teftiŝ icrā

[108a]

47. Yed-i pākinden idüp āb-ı muŝaffā cereyān
Āb-dest aldı nice biñ kişi oldı iŝĸā
48. Žāhir olmuş idi yüz biñ kiŝi olsa anda
Yine tükenmeyerek artar o māó-i raÓnā
49. Maĸdemi Mescid-i Aĸŝā'yı şeref-yāb itdi
Gördi āyātı da āyetle buyurdı Mevlā
50. İş-bu āyetdeki āyātı muĥaĸĸiĸler ider
Cümle miÓrāc vuĸūÓātına burĥān imlā

51. Küfr olur Mescid-i Aķsā'ya vuşūlin inkār
İş-bu āyetde şarāhatle mübeyyen zıřā⁴⁰⁹

52. Var semāvāta Őurūcnda ĥadiş-i meşhūr
Münkiri oldu đalālet ile Ĥızlāna sezā

53. Nice inkār iderler ĥukemā miŐrācı
İdiyor kendūleri böylece şemsi inşā

[108b]

54. Ki cihāndan güneş ekberse de yüz altmış ķāt
Sürmeyüp şāniyede zeyli olurmuş bālā

55. Hep müsāvī ider ecsām ķabūl-i iŐrāz
ŐUnşuriyyāt ü semāda yine sürŐat eclā

56. Zemheriñiñ kürresiyle kürre-i nārı yazup
Felegi ĥarķ olamaz idi egerçi ĥukemā

57. Kevni maŐdūm iken içād eyler tebdīl
Ķudret-i Ĥālīķ'a ĥāōil bulunur mı ķatŐā

58. Şeb-i işneyn yigirmi yedisinde Recebiñ
Ķıldı Ĥaķ Mescid-i Aķsā'ya Burāķla isrā

59. Enbiyā cümlesi de eyleyerek istiķbāl
İķtidā itdi melāōikle berāberce aña

60. Besmele oldu namāz içre Resūl-i aŐzam
Muşĥafiñ oldu sutūrı gibi anlar ĥaķķā

⁴⁰⁹ “Bir gece, kendisine bazı āyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harām'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksā'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir.” el-İsrā 17/1.

[109a]

61. Per-i Cibrîl ile yâhud Burâk ile yine
Şâhrâdan eyledi miŖrâc ile teşrif-i semâ
62. Sidreye vâsıl olup kaldı orada Cibrîl
Gitdi Refrefle hemân yine Resûl-i dü-serâ
63. İş-bu Refref dinilür kendüsiniñ Ŗışkı idi
Mütecessim olarak kıldı Hudâ'ya isrâ
64. Rabb-i bî-çüne varup nice qarîb oldığını
Kâbe kavseyniñ ider ğibtagehi “ev ednâ”⁴¹⁰
65. Fayyibât ü şalavât ile tahîyyâtı Resûl
MebdeŖ-i nutk iderek Hâlık'ı kıldıkda şenâ
66. Rahmetu'llâh ü selâm ü berekâtıyla anı
Kıldı taltîf cevâbında Cenâb-ı Mevlâ
67. Ümmetin derc-i duŖâ kıldı Hâbîb-i Yezdân
Oldı maqbûl-i Hudâ cümle buyurdığı duŖâ

[109b]

68. Hâkķı keyfiyyet ü temşîlden aķdes gördi
Cümleye merhameten kıldı nüzûl-i dünyâ
69. Mekke'ye Beyt-i Maķdis'den iderken ricŖat
Kârbânını da görmüşdi Kureyşîñ hattâ

⁴¹⁰ “Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu.” en-Necm 53/9.

70. Kārbān hālını Beytū'l-Ḳudūsi müşrikler
Sordılar cümlesiniñ eyledi taşrihin edā

Bi-mennihî teŖālā bu defŖa berā-yı izāh Ŗilāvet-i Ŗācizî

71. “Len terānî”⁴¹¹ ile ger Hāzret-i Mūsā’ya hitāb
Lîk tefsîr idiyor böyle fuḥūl-i Ŗulemā

72. Kesret-i zevḳ tecellî ile kendüyi o zāt
Şandı ki eyledi teşriḫ-i behişt-i Ŗulyā

73. Anîñ için demişlerdi “Erinî enḫur ileyk”
Bilse dimezdi iḳāmetgehi olan dünyā

74. Sen bu dünyāda tururken beni görmek olmaz
Diyü Hāḳ eyledi ihtār aña bu gūnā

75. Hep cinān içre iken ruŖyet ideriz Hāḳḳı
Bā-hādîş-i Nebevî muŖteḳadātdan hāḳḳā

76. Hāḳḳa anda daḫi isnād olamaz şekl ü mekān
Yine taḳḫîd ideriz gördüğümüze ibdā

77. Olmayıp ruŖyeti dünyāda tecellîşi olur
Pür-hūzūr oldı şalāt müŖmine miŖrāc Hūdā

78. RuŖyet-i Hālîḳ’a imkān için olmuş demek
Böyle cismānîce miŖrāc-ı Resūl-i dü-serā

⁴¹¹ “Mūsā, tayin ettiğimiz vakitte (Tūr’a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, “Rabbim! Bana görün; sana bakayım” dedi. Rabbi, “Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni görebilirsin” buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti; Mūsā da bayılıp düştü. Kendine gelince dedi ki: “Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tövbe ettim; ben inananların ilkiyim.” el-Araf 7/143.

79. Hem de varmağ ile urbiyyetini ılma mağıs
Şübhe-i cism ü mekân ü hâyiz olamaz ebedâ

EsteÖizü bi'llâh “ve naĥnü aqrabü ileyhi min ĥabli'l-verid”⁴¹²

80. Ĥağdır insana ariĥ şâh tamarından da dimek
Mümteli udret ü Öilmiyle virilür maÖnâ

81. urs-ı mihre idemez şişede su pür-fer ü nür
Birbirinden de yağın atrelere nür ammâ

82. Ĥâs Öibâd yine de zâtıyla degil urb u ĥulül
Lĥ feyz ü niÖâmı ile taltif-efzâ

83. Güneşin nürü gelür cümleye seyyân ammâ
<Ĥ>arda bĥnle görünür pertev ü teÖşir eclâ

84. âlde alma güzel ĥâl ile mâl-â-mâl ol
Bilinür cevher-i maÖnâ dile geldikce safâ⁴¹³

85. İş-bu miÖrâc-ı şerif olmuş idi cismânĥ
Yine oldu otuz üç defÖada anlar rüöyâ

86. SaÖy ü cidde güvenüp naÖtını erbâb-ı sühan
Âĥir-i Öömre degin söylese olmaz ĥfâ

87. Zât-ı zışânını Ĥağ Öilme medĥne itdi
Ne olacağ imiş ise oluyor hep ĥâlâ

88. KaÖbe-i dergehiniĥ Fâöifidir rüh-ı udüs
Rüz ü şâm olmuş-idi mevşıl-i fermân-ı Ĥudâ

⁴¹² “İnsanı biz yarattık ve elbette içinden geçenleri biliriz; biz ona şah damarından daha yakınız.” Kâf 50/16.

⁴¹³ 71-84. beyitler derkenarda yer almaktadır.

[110a]

89. ÓArafāt-ı himemi melceó-i mecmūÓ-i enām
Merve-i albe virir zemzem-i eltāfi safā
90. Kevşer-i feyz-i Hūdā şerbet-i mīlādı olup
Foldı mīnā-yı semāvāt ile Óarş-i aÓlā
91. Ehl-i İslām bulara feyzini hep oldu be-kām
Eskidār gibi harāb dilleri eyler ihyā
92. Bāğ-ı dād ile gelür albe füyüz-ı engürü
Yine gencide degil kūfesi olsa da semā
93. Ger göge ger yire baılsa anıñ nūrından
Oldı alb u başara her biri Óibret-efzā
94. Muşirr eltāfi dü-Óālem de maşır-i şealeyn
Mülteció-i der-i feyz-i şey ü bay ü fuarā
95. Rabbenā şalli Óalā eşrefi halkın ve Óalā
Ālihı ente kemā ulte ve terđā Óannā

[110b]

96. Bulara Óavn-i Hūdā ile Kemāl İsmāÓıl
Şadııyyetle dü-Óālemde ola kām-revā

**Kezālik Āşār-ı Kemāl'de Hīlye-i Celīle-i Cenāb-ı Mefhar-i Kāóināt -Óaleyhi
efdalü's-salavāt ve ekmelü't-tahıyyāt-**

KAS.9.

(Fāóilātün [Feóilātün] Feóilātün Feóilātün Feóilün [Faóılün])

1. Besmele Һamd-i Һudā'yı idüp evvel ifā
Şalavātı idelim Faһr-i enāma ihdā
2. Āl ü aşhāb-ı kirāmi Һazerātına daһi
Öyle ihdā idelüm eyleye Mevlā isrā
3. ÓĀlemiñ mebdēoidür nūr-ı Resūl-i kevneyn
Melceói de yine ol Şāh-ı cemÓ-i şüfeÓāó

Ruviye Óan ÓAli İbni Ebī Tālibin Radıya'llāhu teÓālā Óanhu innehū ҡāle ҡāle Resūlu'llāhi şalla'llāhu Óaleyhi ve sellem: Men-raóā Һilyeti min-baÓdı fe-keennemā raóāni ve men-raóāhā şevķan ileyye Һarrama'llāhu Óaleyhi'n-nāra ve yeómenü min-fitneti'l- ҡabri ve lā-yaһşuru Óuryānen fi-yevmi'l-Һaşri ve'l-ķarāri ve fi-rivāyetin Óāriyen yevme'l-Һaşri. [111a] Şadaķa Resūlu'llāhi Salla'llāhu 'aleyhi ve sellem.

4. Һırz-ı cān oldı bize iş-bu Һadış-i Nebevī
İdelüm şükr ile mazmūn-ı celīlin inşā
5. Һilye-i pāki gören kendülerinden soñra
Zāt-ı zi-şānını görmüş gibi olur ihyā
6. Kendüye şevķ iderek görse olur nār Һarām
Қabr u maһşerde de rāһatla ider kesb-i şafā
7. Didi hem Һazret-i Şeyhü'l-ÓUlemā Şadrü'd-din
Һilye-i pāki yazup kim ki gehi baķsa añā
8. Fücóeten vesvese-i Һātimedен Һıfz olarak
Bir belā görmeye pür olsa belādan dünyā
9. Oldığı Һāneye dāһil olamaz diyü leóim
Faķr u ғam u bım ü marazlar daһi gelmez aşlā

10. Hacc u iŖtāk-ı sevābı ola her ān ihsān
İtmez Ŗuķbāda dağı anı muŖazzeb Mevlā

[111b]

11. Hilye-i pāki ile nazmıma fer geldi Kemāl
Şırçanıñ rizesi hāverle olur ŖuŖle-nümā

12. Didi mevşūķ rivāyetleri çün Hākāñi
Eyledüm cümlesini bunda da Ŗaynen imlā

13. İhtişār üzre maŖāñisini jzāh itdüm
ŖĀcizim ide ķabūliyle Hudā kām-revā

Ve ķad cāŖeti'l-āsāru'ş-şahıĥatü'l-meşhūratü'l-kesıratü bi-zālike min hādıŖi Ŗaliyyin ve Enesi'bni Mālikin ve Ebı Hüreyrete ve'l-Berā ibni ŖĀzibin ve ŖĀŖişete ümmi'l müŖminıne ve'bni Ebı Hālete ve Ebı Cuhayfete ve Cābir ibni Semurate ve Ümmi MaŖbedin ve'bni ŖAbbāsin ve MuŖarriż ibni MuŖayķbin ve ebı't-Tufeyli ve'l-ŖAddā ibni Hālidin ve Huzeym ibni Fātikin ve Hākım ibni Hızāmin ve ğayrihim radiya'llāhu Ŗanhüm min-ennhū Kāne Resūlu'llāhi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem.

[Ezherü'l-levni]

[112a]

14. Nūr-ı ebyaź idi ĥumretde yüzi verd-i cinān
Pür-beşāşet idi kim biŖseti rahmet maĥzā

15. Dād-pırālıĝa dāll iki ruĥ-ı pür-şerefi
Ĥarf-i elfe müteşābih idi enf-i zıbā

[EdŖace'l-Ŗayneyn]

16. Gözleri esved idi aķları ĝāyetle beyāź
VāsiŖ ü ekhel idi ķoymasa da ķuĥli aña

17. Kuvvet-i bāşirasında bir idi dūr ü qarīb
Yoğıdı leyl ü nehārīñ daħı farkı kaṭŌā

[Ve iz-iltefete iltefete meŌan]

18. Reós-i zı-şānı temāyül idicek bir ṭarafa
Cismi birlikde olur idi temāyül-pjā

19. Secde eylerdi cemādāt hemān faħr iderek
Anlara nūr-ı nigāhı olıcağ şuŌle-nümā

[112b]

[Ebcele]

20. Hāşılı kıldı muŌažžam anı her vech-ile Hāğğ
Cāh u aħlāķı Ōazım cism-i cesım ü raŌnā

[Eşkele'l-Ōayn]

21. Ol siyeh dıdeleriñ ağları ħumretlicedür
Her biri āyine-i defter-i meşrūh-ı Hüdā

22. YaŌnı kim metnini eyler siyeh-i çeşmi beyān
Ağlarıñ ħumreti de şerħini eyler inbā

[Ehdebe'l-eşfār]

23. Mūjeler aṭvel idi esved ü raŌnā-ter idi
Kuħlini sūre-i Necm itdi ezelden ilķā

[Eblece ezece'l-ħavācibi]

24. Ebrular ince ačık aṭvel ü esved idiler
Feyz-i dāreyn gelür eylese luṭfi ħmā

[113a]

[Ağne'l-enfi]

25. Karşudan heyóet-i enfi idi yüksekçe gibi
Hüsni hayret-dih ezhâr-ı cinân-ı Óulyā

26. Hâcibeyni tarafı yüksek idi cüzóíçe
Harf-i elfüñ serinüñ zülfesi idi güyā

[Eflece]

27. Şāf u seyrek idi dendān-ı şeref-efşānı
Dāne dāne idiyorlar idi tesbîhi edā

[Ízā teķelleme ruóíye ke'n-nūri yahrucu min-senāyāhu]

28. Görünür nūr hurūc itdigi óñ dişlerden
Olıcaķ Şāh-ı rusül nuţķ ile fermān-fermā

[Ízā ifterra dāhiken ifterra Óan mişli senā'l-berķi ev Óan-mişli ħabbi'l-ġamāmi]

29. Hande itdüķde o dendān ziyāsı görünür
Berķ-i nūrı ŧolular dānesi-āsā zibā

[113b]

30. Kālbi reófetle ŧolı kenz-i Hudā olmasa ger
Berķ-i ķahrı ile der-ĥāl olur aÓdā imĥā

[Ve fı şıfatın uĥrā Óan Ebı Hüreyrete radıya'llāhu Óanhu ve Óan-emete izā dāhıke yetele'leóü fi'l-cidāri]

31. Güliceķ lemÓa-i dendānı cidārı tenvır
İderek eyler idi āyet-i Nūrı imlā

32. Daĥk-ı Óālĭleri ancaķ ki tebessümle idi
İtmedi ķahķaha ĥıç eyler idi istiĥyā

[Müdevverü'l-vechi]

33. Verde beñzerdi müdevver yüzi bu vech-ile de
Terlese rüyı olur rayihā-i gül peydā

[Ve fî hadîşi Ebî Hüreyrete radıya'llāhu Őanhu leyse bi-muṭahhamin ve lā-mükelşemin]

34. Rūy u ruhsār-ı şerîfi ne mūlahḥam ne naḥîf

Buğday añlınıñ idi ebyazı ol māh-likā

35. Ruḥ-ı ferruḥları düz idi uzunca cüzöj

Ki eşlü'l-ḥadd ile medḥin iderler fuşahā

[114a]

36. Muótedil laŐl-i lebiyle dehen-i enveri de

Kāse-i kevşer aña ḥasret ile dıde-güşā

[Ve fî hadîşi ibn-i Ebî Hālete radıya'llāhu Őanhu yeteleóleóu vechuhū teleólüü'l-ķameri leylete'l-bedri]

37. Ķameriñ leyle-i bedr içre olan nūrı gibi

Peķ dıraḥşān idi ruhsār-ı şerāfet-peymā

[VāsiŐa'l-cebini]

38. Pür-ziyā cebhesi açık idi vüsŐatli idi

Zerredür şānına nisbet ile şems-i Őuzmā

[Racile's-ŞaŐri]

39. Ḥüsniniñ besmele-veş mebdēóidür saçı siyāh

Ne kıvırcık ne uzun oldığı Ķavl-i aķvā

40. Ebr u müjgān u şevāribleri mānend-i süṭür

Muşhaf-ı ḥüsnine ḥattı idi ḥatt-ı aŐlā

41. Per-i Cibril aradı ṭaradı şāne gibi

Zülf-i ḥürriye müreccaḥ didi bunlar ḥaķķā

[114b]

[Keşşe'l-Liḥyeti]

42. Rişî esved ne kıvırcık ne ṭavil idi ḳatı

Muótedil her ciheti pertev-i feyzi eclā

43. Tār-ı ebyazları peķ az ve uşūli çok idi
Mū-be-mū kām-ı dū-Ōālem ile eyler iħyā

[Aħsene'n-nāsi Ōunuķan]

44. Gerdeni ebyaz u berraķ ne kūteh ne dırāz
Aña teşbih virür lūŌlū-i yektāya ziyā

[Sevāe'l-baṭnı ve'ş-şadı]

45. Şadr u baṭnı dūz idi vaşfi ezelde irişüp
Ser-furū eyledi ħasretle cinānda tūbā

[VāsiŌaŌş-şadı]

46. VāsiŌ u enver ü ebyaz idi şadı ğāyet
Şadr-ı Ōarşa ķademi itdi mūbāhāt ilķā

[ŌAżime'l- menkibeyni]

[115a]

47. Ğayra nisbetle bŷyŷk idi ser-i dūşları
Ĥāl-i zāhrı olarak mŷhr-i nŷbŷvvet iclā

48. Omuzında var idi miskden aŌlā mŷlar
Yassı yaĝrınlu idi pādişeh-i her dŷ-serā

[Zāħme'l-Ōizāmi]

49. Cŷssedār idi Ōizāmi da ser-ā-ser aŌzam
Şānını ķaplayamaz Ōarş u semavāt-ı Ōulā

[ŌAble'l-Ōazudeyni ve'z-zirā Ōayni ve'l-esāfili]

50. Sāķ u uyluķları sāŌidleri bāzŷları da
Ĥuşķ u bāriķ degil cŷmlesi tŷlŷ aķvā

[Raħbe'l-keffeyni ve'l-ķademeyni]

51. Keff-i ekremleri zeyl-i ķademini daħi hep
VāsiŌ ü pāk ü leṭāfetde idi bŷ-hemtā

52. Merhabā itdigi her kim ise anlarda bile
Tuyulurdu nice ay rāyiḥa gülden a'Ōlā

[115b]

53. Mişlini görmedi hiç evvel ü āḥir kimse
Ḥilḳatinde idi ol rāyiḥa-i nūr-efzā

54. Seyf-i zī-şān-ı İläḥi idi engüştü ile
Ḳameri eyledi münşakḳ buyurunca imā

[Sā'ile'l-eṫrāfi]

55. Ḥāme-veş enmileniñ cümlesi mevzūn u dirāz
Bir şabî oḳşasa olurdu te'öeddüb-baḥşā

56. Bilinüp hoş ḳoḳısından edebinden o şabî
Oḳşamış dirler idi bunu Resūl-i dü-serā

[Envere'l-mütecerredi]

57. Bedenin açsa olurdu daḥi ḥüb u enver
Olmamışdı ten ü pehlüda daḥi mü peydā

[Daḳiḳa'l-mesrubeti]

58. Şineden nāfına bir ḥat idi ince mūlar
Sā'ir Őuzvında eser olmadı andan aşlā

[116a]

[Mütemāsike'l-bedeni]

59. Teni aşfā idi laḥmı da muṫarrā ḡāyet
Oldı şeyḥūḥat ile tāzeliginden zībā

60. Ne tenezzül ne zarar virdi müsinn olması hiç
Nev-be-nev feyz-i Ḥudā oldu ṫarāvet-ārā

[Đarbe'l-laħmi]

61. Cism-i Őālileriniñ laħmi hafif ise daħi
Peķ naħif itme kıyās öyle deġildür zırā

62. Ne naħif idi ne ġāyetle mülaħħam cesedi
Laħm u ŧaħmı mütesāvi idi ol ħüb-liķā

[RabŐate'l-ķaddi leyse bi't-ťavilil-'bāŐini ve la'l-ķaŧırı'l-müterreddidi]

63. Vasaťü'l-ķāme idi yaŐni ne aťvel ne ķaŧır
Vasaťıñ ħayr idügin ķaddi de eyler imā

[Ve meŐa zālike felem yekün yümāŧihi aħadün yünsebü ile't-ťülü illā řālehü]

[116b]

64. Nice aťvel kiŧiler gelse berāber yürise
Görünür ķadd-i mübārekleri andan bālā

[Ve ķāle Ebū Hüreyrete radiya'llāhu teŐālā Őanhu Mā-erā eħaden esraŐa min-Resüli'llāhi fı meŧyihı ke-enneme'l-arzu tuťvā lehü]

65. ŐAŧķ-ı Ħaķ sürŐat-i meŧy ile de yektā itdi
ŧevķ-i būs-ı ķademi arzı dürerdi ġüyā

[Ve fı ŧıfatın uħrā izā-meŧā meŧā teķallüŐan ķe-ennemā yenħaťtu min-sebebin]

66. ŧerm-i Ħaķdan yürür iken egiliyordu öñine
Yaöni yüksekden iner gibi o ķaddi raŐnā

[Ķālet ümmü MaŐbedin fı baözi mā veŧafethü biħı ecmelü'n-nāsi min-baŐidin ve aŐlāhu ve aħsenuhü min-ķariċin]

67. Ħüsn-i Őālileri yektā idi dūr u nezdik
Cümle ħaľķ içre odur ecmel ü aħsen aħlā

[Ve ķāle ŐAliyyün radiyallāhu teŐālā Őanhu fı aħiri vaŧfihı lehü men raŐahu bediheten ħābehü ve men ħāleťahü maŐrifeten eħabbehü]

[117a]

68. ŧıfat-ı ħilm ü vaķār u ŧerefi eyler idi
Bi'l-bedāhe ġören adamlara heybet ilķā

69. İhtilâtıyla şeref-yâb olarak Óarif olan

Hidmetin eyler idi şıdķ u maħabbetle edā

[Yeķülü nāÓitühü lem-era ķablehü ve lâ-baÓdehü mişlehü]

(Kezā fi'ş-Şifāi'ş-Şerifî meÓa baÓzi't-taķdîmi ve't-teóhir)

70. Vaşf u taÓrif idenler o vücūdîñ mişlin

Görmedim evvel ü āhir diyü eyler inşā

71. Her nebî vü rusülün ħilķat ü ħulķı aħsen

Yine ammā ki o mecmūÓına fāóik ħaķķā

72. Cümle aşĥāb-ı kirāmı didiler ve'l-ĥāsıl

Şadef-i şunÓ-ı İlāhî'de o dürr-i yektā

**Ķāle Rasūlu'llāhi şalla'llāhu teÓālā Óaleyhi ve sellem: Ene eşbehü'n-nāsi bi-
Ādeme Óaleyhi's-selāmu ve kâne Ebî İbrāĥimu Óaleyhi's-selāmu eşbehe'n-nāsi bi-
ĥalķan ve ĥulķan**

73. Ceddimiz Ādem'e ben cümle-i evlādından

Didi çok beñziyorum pādişeh-i her dü-serā

[117b]

74. Hem didi faħr-i rusül kim pederim İbrāĥim

Nāsiñ eñ beñzeridür ĥulķ ile ĥilķatde banā

**Kezālik Āşār-ı Kemāl'de İcmālen Ahlāķ-ı ÓUlyā-yı Cenāb-ı Mefhar-i Mevcūdāt -
Óaleyhi efdalü's-şalavāt ve't-teslimāt-**

KAS.10

(Fāóilātün [Feóilātün] Feóilātün Feóilātün Feóilün [Faóilün])

1. Ĥulķ-ı aħsende daĥi Şāĥ-ı risālet ĥaķķā

Cümle ĥalķa yine fāóik bu da emr-i eclā

2. ÓĀcizāne olunur baÓzısı bunda ĵrād
Ki aniñ da olamaz vaśf u ŗenāśı aĥśā
3. Enbiyā ĥilĥat u ĥulĥı bütün aĥsen ise de
Birbirinden oluyor baÓzı cihetle aÓlā
4. Ĥāzret-i Faĥr-i rusül hep o cihetlerde dahi
Her nebĵ vü rusüle oldu tefevvuĥ-fermā
5. Efdāl-i ĥalĥ olarak ĥulĥı da efdāl bĵ-ŗek
Buldı zātıyla ŗeref cümle ŗıfāt-ı Óulyā

[118a]

6. Mütebessim gibi her ān küŗāde-rüdur
Pür-hidāyet sühānı kenz-i Óatāyā-yı Ĥudā
7. ÓAyb-cüluĥ ile bed-güluĥı da nehy iderek
Nā-ümĵd itmez idi ehl-i niyāzı aślā
8. İstenen ŗey bulunur ise virirdi der-ĥāl
Ėayr-ı mevcüdsa cevābı buyurup ĥüsn-i edā
9. Gönderelim ele giĥer ise inŗāóallāĥ
Diyü tatĵĵb ile vaÓdine de eylerdi vefā
10. Yine bir kimseye ol vech-ile virdikde cevāb
Bulunup Ĥāzret-i Fārūĥ dimiŗ bu ĥünā
11. Ŗāt-ı zĵ-ŗānıñı Ĥaĥ eyledi mi ĥalĥa keĥĵl
İtmege cümlesiniñ ŗāśdını böyle ĵfā

12. Görmemiş ider revā iş-bu sözi Faḥr-i enām
Bir šahābe bulunup didi Őaķıbinde aña

13. Ey Resūl-i dü-serā turma Őināyet idegör
Rabb-i Őarşıñ olamaz kenzine ğāyet zırā

[118b]

14. Bu sözi Faḥr-i rusūl itdi beşāşetle ķabūl
Buyurup işte baña böyledir emr-i Mevlā

15. Fuķarā ile mesākın ile her muḥtācın
Ĥācetin görmege eyler idi saöy-ı evfā

16. Žahr-i pākiñde olan hırķayı bir AŐrābj
Ķaparaķ dūş-i celīli zedelendi ḥattā

17. Baķıcaķ baña baĝışla didi Allāh için
İtmeyüp ḥışmı tebessümle buyurdi iŐtā

18. Ĥutbeyi muḥtaşar eylerdi şalātı tatvīl
Ĥalkı eylerdi tevāzuŐla da dāŐim ihyā

19. Mütebessim ise de ķahķahayı eylemeyüp
Söylemezdi kelimātın biri olmazsa sezā

20. Şaĝ cānibden iderler idi bedŐ-i efŐāl
Meşy ü naŐleyni giyinmekde de böyle ḥattā

[119a]

21. İntiķām almaz idi nefsi-i şeref-baḥşı için
Ĥadd-i şerŐiyi faķat dāŐim iderdi icrā

22. Şiddet-i şavt ile çağırılmaz idi soğâkda
Nür-ı Óafv ü keremi ğibtāgeh-i şems-i Óalā
23. Bir kişi kendüye turduğça teveccüh üzere
Rüy-ı pür-feyzini görmez idi taĥvîli revā
24. Destini püs iden kimse elin çekmeyecek
Yed-i pür-lutfını çekmez idi andan aslā
25. Urmadı kimseye dest-i şeref-ārāsı ile
Urdı küffār ü münāfiqları oldığça ğazā
26. Ĥubz-ı şaÓrı daĥi ekl itmedi toyuncaya dek
Hiç buyurmazlar idi rağbet-i dār-ı dünyā
27. Çok leyālîyi taÓām itmeyerek bi'l-imrār
Nār daĥi yanmadığı māh olurdu ĥattā
- [119b]
28. Rıĥlet-i Óāliyesinde daĥi cümle tereke
Pek ħalîl idi olur fāhri mülükun ĥālā
29. Rabbenā sallı Óalā eşref-i ĥalkın ve Óalā
Ālihĵ ente kemā ħulte ve terdā Óannā
30. Ĥaseniñ aĥsenidir ĥulħ-ı ĥasen didi Resül
Ĥaħ *Kemāl*'i de añā ide muvaffaħ ebedā

**Kezâlik Āşâr-ı Kemâl'de Na'ót-ı Şerîf-i Ĥazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ -radiya'llahu
te'âlâ Őanhâ-**

KAS.11

(Fâ'îlâtün [Fe'îlâtün] Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün [Fa'îlün])

1. Birinci zevce-i Őulyâ-yı mefhâr-ı dü-serâ
Cenâb-ı bint-i Hüveylid Hadîcetü'l-Kübrâ
2. Nesebce de olaraq ittihâd-ı şâh-ı rusûl
Bu vech-ile daħi virdi şeref aña Mevlâ
3. Buyurdi evveli ĵmân cümle ümmetden
Resûl-i ekremiñ olduħda bi'Őseti ĥaħķâ

[120a]

4. Buyurdi taħt-nikâh-ı Nebi'de Öazm-i behişt
Yigirmi beş sene kesb itdi faħr-i lâ-yuhşâ
5. Ĥayât üzre bulunduħça zât-ı Őulyâsı
Tezevvüc eylemedi diger in Resûl-i Hudâ
6. Vefâtı Mekke'de hicretten üç sene aħdem
Resûl-i ekrem ider çok ĥadîş ile şenâ
7. Nebiyy-i ekreme nisvânda cümleden aħdem
Buyurdi nefsi-i Őalâsıyla mâlımı i'Őtâ
8. Cemî'Ői nisveniñ içinde dört olup efďal
Birisi ol idügin eyledi ĥadîş inşâ
9. Rasûl-i a'Őzamiñ evlâdı cümlesi andan
Fulû'Ő eyledi reşķ itdi burc-ı şems-i Őalâ

10. Cenāb-ı Māriye'dendir tulūŖ-ı İbrāhīm
Fogurdı sāŖirini hep Hādġcetü'l-Kübā

[120b]

11. İdüp nisā-i Nebġ'niñ sitāyişin ŖurŖān
CemġŖ-ı nisveye eyler tefevvuğun inbā

12. Buyurdı anları Hāġ ümmehāt ümmetine
Beyān ider yine ŖurŖān-ı Rabb-i bġ-hemtā

13. Ŗeh-i risālet ile cümle āl ü şahbına da
Hudā śalavāt u taġiyyātı eylesün ebedā

14. Kemāl-i faġr-i kemāl ehl-i beyte nisbetidir
Kemāl-i lutf u ŖefāŖatları ide iġyā

Kezālik NaŖt-ı Ŗerif-i Hāzret-i ŖĀŖiŖe-i Ŗiddġka -radiya'llāhu teŖālā Ŗanhā-

KAS.12

(FāŖilātün [FeŖilātün] FeŖilātün FeŖilātün FeŖilün [FaŖlün])

1. Üçüncü zevce-i Ŗulyā-yı mefġar-ı dü-serā
Cenāb-ı ŖĀŖiŖe-i Ŗiddġka oluyor inşā

2. Nesebce de var idi ittiġād-ı Ŗāh-ı rusül
Ki vālidı idi Ŗiddġk-ı maŖdelet-pġrā

3. Cenāb-ı Mefġar-ı kevneyn çok ġadiŖi ile
Buyurdı medġ ü Ŗenā-yı celġlini ġaġġā

[121a]

4. ġadiŖde hem yedi zāt-ı celġ olup ġuffāż
Biri de Hāzret-i Ŗiddġka-i Ŗeref-efzā

5. İdüp nisā-i Nebî'niñ sitāyişin Quróān
Cemî'î-i nisveye eyler tefevvuğın inbā
6. Cemî'îine dañi tercîh olur be-faẓl ü şeref
Cenāb-ı ŐĀóişe ile Ĥadjetü'l-Kübrā
7. O iki zāt-ı muŐállı-şafāt pür-feyziñ
Biri birine de tercîh oluyor imlā
8. Yine bu vechle birbirine olur tafđıl
Cenāb-ı ŐĀóişe ile de Ĥazret-i Zehrā
9. Dimişdi ŐĀóişe Ĥazretleri menāmımda
Suķūt eyledi hücreme üç meh-i ġarrā
10. Buyurdı vālıdı üç zāt anda defn olacağ
Ki cümle ehl-i zamānden o üç zevāt aŐlā

[121b]

11. Buyurdı Faħr-i Rusül anda cenneti teşrif
Aña defın olaraq itdi ġıbtāğāh semā
12. Cenāb-ı ŐĀóişeye didi Ĥazret-i Őıddığ
Budur ol üç ķameriñ işte eşrefi ĥaķķā
13. Ebū Bekirle ŐŐmer Ĥazreti de anda defın
İder füyüzi ĥaķıķatde dilleri ihyā
14. Őenā-yı Ĥazret-i Őıddıķa'da çok āyet var
Ki ifki itdi kelām-ı celil-i Ĥaķ imhā

15. Vefâtı hicretin elli birinci sâlinde
Bağış oldu anın cismi de şeref-bağış
16. Hayatda idi vefât-ı Nebî'de ammâ kim
Hemîşe feyz-i nikâh-ı Nebî olur eclâ
17. Ki cümle zevcesidir ümmehât ümmetine
Beyân eyledi Kur'ân-ı Rabb-i bî-hemtâ
18. Şeh-i risâlet ile cümle âl ü şâhbine de
Hudâ salavât ü tahîyyâtı eylesün ebedâ

[122a]

19. Kemâl-i Óacız ile her anda niyâz iderim
Kemal'e eyleye Hâk ehl-i beyti de şüfeÓâ

Kezâlik NaÓt-ı Şerif-i Evlâd-ı Kirâm -rıdvânu'llâhi teÓâla Óaleyhim ecmaÓın-

KAS.13.

(Fâóilâtün [Feóilâtün] Feóilâtün Feóilâtün Feóilün [Faóilün])

1. Budur menâkıb-ı evlâd-ı Mefhar-ı dü-serâ
Ki dört benât-ı kirâm üç de necl-i nür-ârâ
2. Cenâb-ı Kâsım ü Zeyneb ü Ruqayye vü ÓAbdu'llâh
Dinürdi Fâhir ü Fayyib dahî lağab-âsâ
3. Hem Ümmü Gülşüm ile Fâtımayla İbrâhım
Ki nür-ı sebÓ-i semâvât cümlesi hâkğâ
4. FulüÓda kangısı ağdem diyü rivâyet çok
Burada yazdığımızdır rivâyet-i ağvâ

5. Cenāb-ı Māriye'dendir tulūŖ-i İbrāhīm
Foğırdı sāŖirini hep Hadıçetü'l Kübrā

6. Dinildi tāhir ü tayyib egerçi iki idi
İkisi bir idi dinmek eśāhî olur inşā

[122b]

7. Śabāvet üzre vefāt itdiler maĥādîmi
Nübüvvet olmayacağ çünkü baŖdehü iŖtā

8. Hadıçe Ĥazretiniñ ĥāla-zādesi Bü'l-ŖĀś
Śāĥābeden idi Zeyneb ĥalîle idi aña

9. FulūŖ itdi bir oğlı Üsāmedir ismi
Ümāme ismi ile bir de duhter-i Ŗulyā

10. Vefāt idince Medîne'de Ĥazret-i Zeyneb
Yediyle eyledi tedfın Faĥr-i her dü-serā

11. Ruğayye Ĥazretleriniñ zevci Ĥazret-i ŖŖsmān
Medîne'de o daĥı eylemişdi Ŗazm-i beğā

12. FulūŖ eyledi bir necli ismi ŖAbdu'llāĥ
Anıñla künye-i ŖŖsmān olunur imlā

13. Yine aña virerek soñra Ümmü Gülsüm'i
Buyırdı śāĥib-i nūreyn anı Ĥabîb-i Ĥudā

14. Foğurmadı toğuzuncı senede hicretten
Medîne'de o daĥı kıldı cenneti meŖvā

[123a]

15. Cenāb-ı Fâtıma mevlidce soñradır lĳkin
CemîŖ-i nisveye tercĳh olunur ĥattā
16. CemîŖ-i nisveniñ içinde dŖrt olup efđal
Birisi o idügin eyledi ĥadiŖ inbā
17. Cenāb-ı ŖĀŖiŖe'ye daĥi baŖzı ehl-i Ŗulüm
İder tefevvuĳ ĳadr-i celĳlini inŖā
18. Kimiñ maĥabbet ü ĳadri ziyāde Ŗind-i Resül
Diyü olunmuŖ-idi ĳün suŖāl ü istiĳsā
19. Nisāda Ĥazret-i Zehrā ricālde zevci
Buyurđı Ĥazret-i Ŗiddiĳa-i Ŗeref-pĳrā
20. ĤadiŖde Ĥazret-i Zehrā'yı "baŖŖatün minni"⁴¹⁴
Diyü buyurđı Cenāb-ı Rasül-i her dü-serā
21. Baña ĳazab virir iĳđāb eylemeklik anı
Diyü yine o ĥadiŖ-i Ŗerif ider inbā
22. Buyurđı nisve-i ehl-i behiŖ seyyidesi
Diger ĥadiŖde Ŗāh-ı Rusül Ĥabĳb-i Ĥudā

[123b]

23. Cenāb-ı Fâtıma'dan iŖ-bu altı evlādı
Cihāna Ĥaydar-ı zĳ-Ŗāniñ oldu nür-efzā

⁴¹⁴ "Fâtıma benim bir parçamdır, onu sevindiren beni sevindirmiş, onu üzen de beni üzmüş olur" Buhârî, "Fezâilü ashâbi'n-nebî", 12, 29.

24. Ki ol zevāt Hâseneyn ile Ümmü Gülşüm'le
Ruqayye vü Zeyneb ü Muhsin diyü yazar Óulemā
25. Vefāt-ı Hâzret-i Fahr-i Rusülden altı mäh
Mürür idince vefāt itdi Hâzret-i Zehrā
26. BağıÓa viridi şeref-i cism-i pāki anıñ da
Ki qabri qubbe-i ÓAbbās'da olması aqvā
27. İrer faqat Hâseneyne şerif ü seyyidler
Ki Hâq ikisiniñ itdi sülālesin ibqā
28. Şeh-i risālet ile cümle āl ü şahbına da
Hudā salāt ü tahıyyātı eylesün ebedā
29. Kemāl-i mefhar-ı Sādıq siyādet-i İsmāÓıl
Ki maşşer içre de fāóıq “meveddet-i qurbā”⁴¹⁵

**Kezālik Kaşide-i İÓtikādiyye Der-Aşhāb-ı Kirām -rıdvānu'llāhi Óaleyhim
ecmaÓın-**

[124a]

KAS.14.

(Fāóilātün [Feóilātün] Feóilātün Feóilātün Feóilün [Faólün])

1. Eylemiş bu vech-ile ehl-i Óulüm u etkıyā
Cümle aşhāb-ı kirāmıñ vaşf ü taÓrifin edā
2. TābiÓıne cümle aşhāb-ı Nebj tafđıl olur
Hiç haqqā ihtilāf itmeklik itmez iqtizā

⁴¹⁵ “Allah’ın, iman edip dünya ve âhirete faydalı işler yapan kullarına verdiği müjde işte bu! De ki: “Sizden akrabalık sevgisinden başka bir karşılık istemiyorum.” Kim çaba harcayıp bir iyiliği gerçekleştirirse bu konuda ona daha büyük güzellikler bahşederiz. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır ve iyiliği asla karşılıksız bırakmaz.” eş-Şurâ 42/23.

3. Çünkü hayru'n-nās Óasrımında olanlar baÓdehū
Bunlara tābiÓ olanlar didi maĥbūn-ı Ĥudā⁴¹⁶
4. Bir ĥadıŝinde bu sūret ile teóķid iderek
Emr ü fermān eyledi ŝāhenŝeh-i her dü-serā
5. Ĥavf idiñ Allāh'dan Allāh'dan aŝĥābıma
Ĥiç benden soñra buĝza itmeyesiz ictirā
6. Anlara ĥubbı idenler ĥaĥķına ĥubb eylerim
Anlara her kim muĥib ise muĥib olur baña
7. Anlara buĝz eyleyenler ĥaĥķına buĝz eylerim
Anlara mubĝıđ baña görmüş olur buĝzı revā

[124b]

8. Anlara iden ezā baña ezā itmiş olur
Ĥāzret-i Mevlā'ya dimekdir baña olan ezā⁴¹⁷
9. Ĥālıķ-ı bı-çuna her kim ki ezā eyler ise
Eylemiş olur Óitāb-ı Ĥaķ'a kendüyi sezā
10. Bir ĥadıŝinde daĥi ikram idiñ aŝĥābıma
Kim siziñ aĥyārıñız olduķlarıdır reh-nümā
11. Bir ĥadıŝinde daĥı sebb itmeñ aŝĥābıma
Kim Uĥud kūhı ķadar itse biriñiz zer Óatā⁴¹⁸

⁴¹⁶ “İnsanların en hayırlıları benim asrımında yaşayanlardır. Sonra onların peşinden gelenler, daha sonra onların peşinden gelenlerdir.” Müslim, “*Fedāilü's-sahābe*”, 212.

⁴¹⁷ “Ashābım hakkında Allah, Allah derim! Ashābım hakkında Allah, Allah derim! Benden sonra onları tenkitlerinizle hedef edinmeyin. Onları seven bana muhabbeti sebebiyle sevmiş, onlardan nefret eden bana nefretinden ötürü nefret etmiş olur. Onlara eziyet eden bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edeni de Allah'u Teālā hemen cezalandırır.” Sünen-i Tirmizî, “*Menākıb*”, 54.

12. Biriniñ bir müddiniñ olmaz naşîfine Óivaz
Sizleriñ itdigiñiz ol rütbe infâķ u seħā
13. Hem buyurmuş Mefhār-ı Óālem ki aśhābiñ biri
Fevt olup bir arzda medfūn olsa ger aña
14. Ħaķ ķyāmetde o arz ehline bir nūr gönderüp
Bı-tekellūf cennete idhāl olurlar rū-nümā
15. Ümmet içre anları milĥ-i taÓāma beñzedüp
Bir ĥadıŝinde buyurmuşdur yine medĥ ü ŝenā⁴¹⁹

[125a]

16. Böyle dimiş kim İmām-ı ŖāfiÓı Ħāzretleri
Her bir aśhāb-ı Cenāb-ı Pādiŝāh-ı dü-serā
17. Her Óulūm ü ictihād ü Óaķl ü fikr ü reóy ile
İtdi yüz biñ rütbe bizler üzre ĥaķķā iÓtilā
18. Ķurb u buÓdından cemāl-i Fahr-i kevneyni gören
Olur aśhābdan budur maķbūl-i ķavl-i pür-Óalā
19. YaÓnı kim ehl-i ĥadıŝ Óindinde ķangı müslümān
Görse Fahr-i Óālemi aśhābdan dinür aña
20. Didiler ehl-i usūl odur ŝāhābe kim görüp
Ħidmet idüp soñra emrinden de hiç olmaz cüdā

⁴¹⁸ “Ashabıma sebbetmeyiniz. Sizden birisi Uhud dağı kadar sadaka vermiş olsa onlardan birinin bir müd, yarım müd sadakasına ulaşamaz.” Sahîh-i Buhârî, “*Ashābu’n-Nebi*”, 5.

⁴¹⁹ “Ashabımın insanlar içindeki misali yemek içindeki tuz gibidir.” Abdurrezzâk b. Hemmam, tah. Habiburrahman el-A’zamî es-San’ânî, *el-Musannaf* (Beirut: el-Mektebetü’l-İslâmî Yayınları, 1403) 11/221.

21. Mefhar-ı kevneyne cümle âline aşhâbına
Eylesün Mevlâ salât ile selâmı dâîmâ

22. Cümlesinden hisse-yâb-ı feyz ola Óâciz *Kemâl*
Her biriniñ lutf-ı rûhânîsini eyler recâ

Tablo 2: 12a-12b-13a Derkenarlarına Kaydedilen Tarikat Silsileleri

Ĥariri-zāde uddise sırruhū ilā ŐAli efendimizden yuarusı bu vechle taı olunmuřdur.	Vefatı
Ĥazreti SaŐde'd-din SaŐdi uddise sırruhū	700
Őani'ř-řeyh Yūnus eř-řeybāni uddise sırruhū	663
Őani'ř-řeyh ŐAbdu'llah Meziđ eř-řeybāni uddise sırruhū	645
Őani'ř-řeyh Yūnus eř-řeybāni el-Kebir uddise sırruhū	620
Őani'ř-řeyh Ebu'l-Medyen el-Mağrib uddise sırruhū	590
Őani'ř-řeyh Ebū SaŐid el-Endelüsi uddise sırruhū	589
Őani'ř-řeyh Ebu'l-Berekāt el-Bağdādi uddise sırruhū	582
Őani'ř-řeyh Ebu'l-Fazl Ebu'l-BekāŐ İbrāhim Muhammed el-Bağdādi uddise sırruhū	İrtihāli 581
Őani'ř-řeyh Ahmed el-Gazāli Ĥüccetü'l-İslām uddise sırruhū	518
Őani'ř-řeyh Ebū Bekir en-Nessāc uddise sırruhū	484
Őani'ř-řeyh Ebu'l-Kāsım el-Gürgāni uddise sırruhū	450
Őan Ebi Ősmān el-Mağribi uddise sırruhū	383
Őan Ebi ŐAli el-Kātib el-Mısrı uddise sırruhū	353
Őan Ebi ŐAli Ahmed bin Muhammed bin Kāsım bin řemse'd-din er-Rūzbāri uddise sırruhū	321
Őan Cüneydi'l-Bağdādi uddise sırruhū	298
Őan Seriyü's-Saatı uddise sırruhū	
Őani'l-MaŐrūf el-Kerhi	
Őani'l-İmāmi'r-Rāzi uddise sırruhū	
Őan Dāvud FāŐi uddise sırruhū	
Őan Ĥabib'l-ŐAcemi uddise sırruhū	
Őani'll-Ĥasani'l-Basri uddise sırruhū	
Őani'l-İmāmi'l-ŐAliyyi'l-Murtaza radiya'llāhu teŐālā Őanh	
Őan Seyyidi'l-KāŐināt Öaleyhi ve Őalā ālihı efdālü's-	

şalavāt ve ekmelü't-tahîyyāt	
------------------------------	--

Niş'de Şeyh bulunan ÓAli Efendi bundan ziyāde ... kitābda yazılandan ziyāde maÓlümātı olmadığını işÓār idüp Leskofça'da Büyük Tekye Şeyhi bulunan Sālim Efendi ve müştereken ... imāna SaÓdi Şeyh Hüseyn Şerāfe'd-dīn Efendi ve Şeyh Receb Efendiniñ ... muharrer olan
Aşçı Şeyh Muhammed Efendi kıddise sırruhū (1)
Óan Çavuş Şeyh İbrāhīm Efendi kıddise sırruhū (2)
Óani'ş-Şeyh Harābātī kıddise sırruhū (3)
Óani'ş-Şeyh Süleymān ÓĀcizi Efendi kıddise sırruhū (4)
Óani'ş-Şeyh İbrāhīm Kebīr kıddise sırruhū (5)
Óani'ş-Şeyh Kāmil Efendi kıddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Yūsuf Efendi kıddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh ÓAbdü'l-bāķī Efendi kıddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Ebū-bekr Efendi kıddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Bedre'd-dīn Efendi kıddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Cebāvī Ĥasan Efendi kıddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh SaÓid kıddise sırruhū

Óani'ş-Şeyh Ebū-bekr uddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Ebū-celil uddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh İbrāhım uddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh ÓAli uddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Muḥammed Şemsi uddise sırruhū
Óan Ebihı Hāzret-i SaÓde'd-dın Cebāvı uddise sırruhū

Köprüli'de meşāyih-i SaÓdiyyeden Nişli Murtażā Efendi'den vuuÓ bulan işÓār
Eş-Şeyh MaÓsüm Halil Efendi uddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Çāvuş İbrāhım Efendi uddise sırruhū (11)
Óani'ş-Şeyh Muḥammed Hārābātı uddise sırruhū (12)
Óani'ş-Şeyh Danyal uddise sırruhū Yaov'da medfūn (13)
Óan Ebihı eş-Şeyh Süleymān ÓAcizı uddise sırruhū Pirizren'de medfūn (14)
Óani'ş-Şeyh İbrāhım uddise sırruhū min sülālet-i SaÓded'd-dın Cebāvı uddise sırruhū

Óani'ş-Şeyh Yūsuf ¼uddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Bedre'd-dġn ¼uddise sırruhū
Óani'ş-Şeyh Ebġhi Yūnus ¼uddise sırruhū
Óan Ebġhi eş-Şeyh Bedre'd-dġn ¼uddise sırruhū
Óan Ebġhi eş-Şeyh Ĥasan ¼uddise sırruhū
Óan Ebġhi eş-Şeyh Ebu-bekr ¼uddise sırruhū
Óan Ebġhi eş-Şeyh SaÓde'd-dġn eś-Şaġir ¼uddise sırruhū
Óan vālidihı'ş-Şeyh MuĤammed es-SaÓdı ¼uddise sırruhū
Óan vālidihı'ş-Şeyh el-Óİbād ¼uddise sırruhū
Óan vālidihı'ş-Şeyh ÓAli el-Ekmele ¼uddise sırruhū
Óan vālidihı'ş-Şeyh İbrāġim ebġ Fāfiye ¼uddise sırruhū
Óan vālidihı'ş-Şeyh AĤmed ¼uddise sırruhū
Óan vālidihı'ş-Şeyh ÓAli ¼uddise sırruhū
Óan Ĥazret-i pġr SaÓde'd-dġn Cebāvġ ¼uddise sırruhū

Medfenleri
1. Lesġofça'da Būyūkle Tekye'de

2. Niş'de Yalı Tekyesi'nde
3. Boş bırakılmış yahut silinmiş.
4. Pirizren'de
5. Evlād-ı Hâzret-i pirden olup Şâm tarafında dimek
11. Pederi Maḥmūd Aḳköprili
12. Pederi Hüseyn Şehir köyü
13. Pederi Süleymān ŐĀcizi Hâzret
14. Pederi Hüseyn Efendi İşkodralı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SONUÇ

1. Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba adlı eserin üçüncü cildi İsmâil Sâdık Kemâl Paşa tarafından h.1293/m.1876-1877 senesinde kaleme alınmıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde hayatı ve eserleri ele alınan İsmâil Sâdık Kemâl'in ulaşılan bir arşiv dosyasındaki bilgilere göre Beylerbeyliği, Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye azalığı, sancak beyliği, Meclis-i Ayân azalığı, Sicil-i Ahval Komisyonu azalığı gibi üst düzey devlet görevlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. İsmâil Sâdık Kemâl 1839 senesinde ilan edilen Tanzimat Fermanı ile beraber Batı kültürünün toplumun her alanında görülmeye başlandığı bir dönemde yaşamıştır. Devletin üst kademelerinde görev yapan bir aydın olarak İsmâil Sâdık Paşa'nın saraydaki ve toplumdaki batılılaşmaya yakından şahit olmasına rağmen yeni bir hayat tarzı olarak gelişen alafranga yaşama karşı durması, hatta ömrünü İstanbul'un meşhur meczuplarından Düğümlü Baba'ya vakfetmesi hayrete şayandır. Bu geleneğe bağlılık eserlerinde de kendini göstermektedir. Edebiyat alanında da yenileşmeye gidilen bir dönemde İsmâil Sâdık Kemâl manzûm ve tamamı aruz vezni ile yazılan bir eser vermiştir. Muhteva itibariyle de değindiği kaynak eserler ve dinî-tasavvufî meselelerle ilgili serd ettiği düşünceler geleneğe bağlılığının bir göstergesidir.
2. Metnin incelenmesi sonucu İsmâil Sâdık Kemâl'in Düğümlü Baba'nın kerametlerini kaleme alırken arka planda Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda yaşanan Osmanlı-Rus savaşları, Hocapaşa yangını, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması gibi kimi siyasi ve sosyal hayata dair bilgilere yer verdiği tespit edilmiştir. Bu tespit menâkıbnâmelerin yalnızca olağanüstü olayların anlatıldığı metinler değil, kültür tarihimiz açısından oldukça mühim kaynaklar olduğunu anlamak açısından önemlidir.
3. Sözü geçen siyasi ve sosyal hadiselerle beraber metinde 19. yüzyılda yaşamış birçok kişinin de ismi geçmektedir. İsmâil Sâdık Kemal Düğümlü Baba'nın kerametlerini rivayet eden bu isimlerin güvenilir ve fazilet sahibi olduğunu çok kez dile getirir hatta onları ravi olarak vasıflandırır. Bazı kerametlerde de olayı rivayet eden dışında başka şahitlerin de olduğunu dile getirir. Bu üslubun sebebi kerametlerin sahihliğini ispat olarak anlaşılmalıdır. Bahsedilen kişi ve olayların tarihi verilerle uyduğu tespit edilmiştir.
4. İsmâil Sâdık Kemâl ravilerin güvenilir olduğunu ispat etme çabasının yanı sıra metinde geçen kerametlerin muhtevasını da bir mantık çerçevesine oturtmaya

çalışmıştır. Bazen ayet ve kıssalarla bazen de genel-geçer bilgilerle kerametleri delillendirmiş ve sahihliğini ortaya koymak istemiştir.

5. İsmâil Sâdık Kemâl metinde birçok hadis ve ayeti iktibas etmiş, zaman zaman bu ayet ve hadislerin manzum olarak meallerini ve tefsirlerini vermiştir. Bunun yanında kimi fikhî, kelâmî ve tasavvufî meseleleri açıklamıştır. Bu açıklamalar neticesinde o dönemde cereyan eden dini sahadaki tartışmalara karşı İsmâil Sâdık Kemâl'in düşünceleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca mezkur alanlara dair meseleleri açıklarken Şerh-i Mevâkîf, Şerh-i Makâsîd, Tefsîr-i Kebîr gibi eserleri kaynak göstermesi onun dini ilimlere olan vukufiyetini anlamamızı sağlamıştır.
6. Müellifin hattat olmasının etkisiyle eserde bu sanata dair terimlerin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca terzilik, saatçilik, ziraat gibi çeşitli meslek gruplarına dair terim ve kavramlara da rastlanmıştır. Eserde tıbbi bilgiler içeren bir kıt'a-i kebîrede o alana dair terimlerin kullanılmasının yanında İsmâil Sâdık Kemâl'in doktor sayısının arttıkça ölen insan sayısının da arttığını söylemesi gibi ilginç tespitleri mevcuttur. Bu ve metinde geçen diğer söylemlerinden İsmâil Sâdık Kemâl'in tıp alanında da geleneğe bağlı olduğu düşünülmüştür.
7. Eser Dügümlü Baba'nın hayatı ve kerametlerinin anlatıldığı bir menâkıbnâme olması bakımından tasavvufa dair pek çok mesele ve kavramı içermektedir. Ayrıca 19. yüzyıl Osmanlı'sında tasavvufun ve şeyhlerin toplum üzerinde nasıl bir tesiri olduğu eserin satır aralarından okunabilmektedir.
8. Eserde yer alan menkıbeler muhteva bakımından incelendiğinde birçok keramet motifi tespit edilmiştir. Bu kerametlerin çoğu Dügümlü Baba'ya bir kısmı da Şeyh Halil Masum Baba'ya aittir. Menkıbelerin muhtevası ağırlıklı olarak tayy-i mekân, gelecekte olacakları bildirme, tehlike ve felakete maruz kalanları kurtarma, iş/mansıp sahibi yapma ve maddi/manevî himmet keramet motiflerinden oluştuğu görülmüştür.
9. Metnin aruz vezniyle manzûm şekilde kaleme alındığı ve ana vezin olarak Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün), Fe'ilâtün, Fe'ilâtün, Fe'ilün (Fa'lün) kalıbının kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserde birçok edebî sanatın yer aldığı ve genel olarak sade bir üslupla kaleme alındığı görülmüştür. Yer yer kapalı ifadelere de rastlanır. Ayrıca 19. yüzyıla ait bir eser olması bakımından metinde Yunanca kökenli fotoğraf, mıknaîs ve Fransızca kökenli vapur gibi Batıya ait kelimelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

10. İsmâil Sâdık Kemâl'in *Âsâr-ı Kemâl* adlı eserinde yer alan bazı kasideleri Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba'nın üçüncü cildine de kaydetmiştir. Bu kasidelerin metinde yer alan konularla bağlantısı bakımından ve kasidelerdeki mevzuların daha iyi tahkik edilmesi maksadı ile bu cilde de dahil edildiği tespit edilmiştir. Bazı noktalarda keramet anlatımının dışına çıkarak esere dini bir hüviyet de kazandırmak yahut bu kasideler bir esere daha kaydedilmek istenmiş olabileceği düşünülmüştür. Kasideler arasındaki farklar ve derkenarda yapılan eklemeler tashih ihtimalini de akla getirmektedir.
11. Metinde Şeyh Halil Masum Baba'ya ait bir terceme-i hâl ve Sa'deddin Cebâvî'nin menâkıbı yer almaktadır. İsmâil Sâdık Kemâl Sa'deddin Cebâvî Hazretleri'nin menâkıbını daha önce *Âsâr-ı Kemâl*'e derc edemediğinden buraya yazdığını belirtmiştir. Bu kasidelerden mezkûr iki zatın hayatları ve kerametleri hakkında birçok bilgi edinilmiştir. Ayrıca Sa'diyye tarikatının tarihi ve bu tarikata mensup önemli isimlerin hayatları hakkında bilgiler tespit edilmiştir. Terceme-i hâlin yer aldığı sayfanın derkenarında Sa'diyye tarikatının silsilesi kaydedilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak b. Hemmam. Thk. Habiburrahman el-A'zamî es-San'ânî. *el-Musannaf*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî Yayınları, 1403.
- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzilü'l-İlbâs*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405.
- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1971.
- Aktunç, Hulki. *Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2002.
- Akyalçın, Necmi. *Türkçe İkilemeler Sözlüğü: Tanıklı*. Ankara: Anı Yayınları, 2007.
- Akyıldız, Ali. "Pertevniyal Valide Sultan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/239-240. İstanbul: TDV yayınları, 2007.
- Artan, Tülay. "İbrahim Paşa Sarayı". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 4/130 İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, 1994.
- Artuk, İbrahim. "Nişan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/154-156. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Atûfi. Hayreddin Hıdır b. Mahmud b. Ömer. *Ravdu'l-İnsân fi Terbiyeti Sıhhati'l-Ebdan*. Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, no: 03546- 001.
- Ayverdi, İlhan. *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2011.
- Bağdatlı İsmâil Paşa. *Hediyyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951.
- Beyhakî. Nşr. Abdülmu'tî Kal'acî. *Delâ'ilü'n-nübüvve*. Beyrut, 1985.
- Beyhakî. *Kitâbü'z-Zühdi'l-Kebîr*. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübü's-Sekafiyye, 1996.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Sicil Defterleri [DH.SAİDd]*, Gömlek no. 18, 267.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmâil. *Sahîhü'l-Buhârî*. Vizâretü'l-Evkaf ve Şu'ûni'l-İslâmiyye, Katar, 2015.
- Bursalı Mehmed Tahir. Haz. A. Fikri Yavuz İsmail Özen. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.
- Bursevî, İsmâil Hakkı. *Rûhu'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İhyâi'tTurasi'l-Arabî, ts.

- Bulgurcuoğlu, Hacer. *Deniz Tarihimizin Sembol Gemilerinden Mahmudiye*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Saanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Danişmend, İsmail Hâmi. *Osmanlı Devlet Erkânı*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitapevi, 2012.
- Dikmen, Melek. *Son Dönem Osmanlı Şuarâsından İsmâil Sâdik Kemâl ve Âsâr-ı Kemâl'i*. Isparta: Fakülte Yayınları, 2016.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.
- Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebi Dâvûd*. Riyad: Dârusselam Yayınları, 1999.
- Ebû Hanîfe, İmam Azam. çev. Yunus Vehbi Yavuz. *Fıkh-ı Ekber Aliyyül-Kârî Şerhi*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979.
- Erdem, Ufuk. *Osmanlı'dan Cumhuriyete Muhacir Komisyonları ve Faaliyetleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Eyice, Semavi. *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserler Kılavuzu*. Ankara: MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, 1965.
- Findley, Carter Vaughn. "Pertev Mehmed Said Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/233-235. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Heysemî. Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Daranî. *Mecma'ü'z-zevâid ve menba'ü'l-fevâid*, Cidde: Dârü'l-minhâc, 2015.
- İBB, İstanbul İtfaiyesi. "İstanbul Yangınları". Erişim 25.10.2022. <http://itfaiye.ibb.gov.tr/tr/istanbul-yanginlari.html>
- İbn Teymiyye. Thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım. *Mecmû'ü'l-fetâvâ*. Medine: Mecmeu'l-melik fehd li tibâati'l-mushafi'ş-şerîf, 1995.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl. *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- İpekten, Haluk. *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.
- İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1994.
- İsmâil Sâdik Kemâl. *Âsâr-ı Kemâl*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal, 1050.

- İsmâil Sâdık Kemâl. *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Koleksiyonu, 564-M1.
- İşpirli, Mehmet. “Beylerbeyi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 6/69-74. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- İşpirli, Mehmet. “Hayrullah Efendi, İmâm-ı Sultânî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/75-76. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- İşpirli, Mehmet. “Sâdeddin Efendi, Mehmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/388-389. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Karakuş, Yasin. “XIX. Yüzyıl Şâirlerinden İsmâil Sâdık Kemâl’in Âsâr-ı Kemâl’de Yer Alan Manzum Hilyesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/1 (Haziran, 2018), 569-595.
- Kınaylı, Hüsnü. “Düğümlü Baba Tekkesi”. *İstanbul Ansiklopedisi*. 9/4806. İstanbul: Koçu Yayınları, 1968.
- Koç, Mustafa. *Revnaoğlu'nun İstanbul'u Fatih İstanbul'un İç Tarihi*. İstanbul: Fatih Belediyesi, 2021.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942.
- Korkusuz, M. Şefik. *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016.
- Küçük, Şeyda Nur. “Bir Menâkıbım Aynasından 19. Yüzyıl Osmanlısında Siyasi ve Sosyal Hayat: Kemal-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâlis Örneği”, *Apjir*. 6/3 (Aralık 2022), 377-398.
- Mehmet Süreyya, Haz. Nuri Akbayar, *Sicill-i Osmânî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Mermer, Kenan. *Klasik Şerh Geleneğinde Üslûp Kasîde-i Bürde Örneği*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- Mermer, Kenan. *Tanzîmat'tan Cumhuriyet'e Değişen Metafizik ve Edebiyat*. İstanbul: İz Yayınları, 2014.
- Mevlânâ, Celâleddîn-i Rûmî. *Mesnevî-i Ma'nevî*, çev. Derya Örs - Hicabi Kırlangıç. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015.
- Müslim b. El-Haccâc. Haz. Muhammed Sâlih Hâşim. *Sahih-i Müslim*. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.

- Ortaylı, İlber vd. *Payitaht-ı Zemin Eminönü: Bir Dünya Başkenti*. İstanbul: Eminönü Belediyesi, 2008.
- Önce, Nergiz. *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâni (İnceleme-Metin)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Öz, Mustafa. “Rafizîler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/396-397. İstanbul: TDV Yayınları 2007.
- Öztürk, Mehmet Cemal. “Nüreddin Cerrâhî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/252-253. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Pala, İskender. “Sedd-i İskender”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/267-277. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Pekolcay, Necla vd. *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nevîlere Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1975.
- Sakallıoğlu, Necdet. *Çeşm-i Cihan Amasra*. İstanbul: Türkiye Ekonomikve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999.
- Sakaoğlu, Necdet. *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- Sarıyıldız, Gülden. “Sicill-i Ahval Defterleri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/134-136. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Saydam, Abdullah. “Muhacir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-2/286-288. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.
- Şahin, Haşim. “Menâkıbnâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/112-114. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Şentürk, Nazır. *Babîâlî ve Sadrazamları*. İstanbul: Doğan Kitap, 2007.
- Taftazanî, çev. İrfan Eyibil, *el-Makâsıd*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.
- Tâhirü'l-Mevlevî. Haz. Muhiddin Turan. *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2015.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- Taşan, Nazım. *Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi. Thk. Beşşar Avvad Ma'rif. *Sünenü't-Tirmizi*. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.

- Tosun, Necdet. “Üveysilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/400-401. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Türkhan, Aysan (Ediskun). *Konuşan Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2010.
- Uçman, Abdullah. “Âkif Paşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/261-262. İstanbul: TDV yayınları, 2007.
- Uluçay, M. Çağatay. *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Uludağ, Süleyman. “Kerâmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/265-268. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Vassaf, Osmanzâde Hüseyin. Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz. *Sefîne-i Evliyâ*. İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2006.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Ebû Hanîfe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/138-143. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Yaz, Ülken. *Yozgat Merkez Osmanlı Cami Hazirelerinde Bulunan Mezar Taşları*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Yıldırım, Emine Seval. *Menkıbe ve Menakıbnamelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Yücer, Hür Mahmut. “Sa’diyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/410-413. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Yücer, Hür Mahmut. “Sadeddin el-Cebâvî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/387-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Zehebî. *et-Tıbbü'n-Nebevî*. Beyrut: Dârü'l-İhyâü'l-Ulûm, 1410.

SÖZLÜK

A.

óabūs (ar.): somurtkan, çatık çehreli.

aódá (ar.): düşmanlar.

āgāh (fars.): haberdar, uyanık.

ağrāz (ar.): maksatlar, niyetler.

aĥlā (ar.): çok tatlı.

aĥz etmek (ar.): almak.

aķfāl (ar.): kilitler.

óamiķ (ar.): derin.

óarāz (ar.): alamet, işaret.

óatş (ar.): susuzluk.

-āver (fars.): getiren, veren.

óavn (ar.): yardım etme.

āyā (fars.): acaba.

āzīne (fars.): cuma günü.

B.

bāde (fars.): şarap, mey.

bādī (ar.): sebep olan şey.

bālā (fars.): yüksek, yüce.

bāşırā (ar.): görme duyusu, göz.

bedīĥī (ar.): belli, aşık.

behāyim (ar.): dört ayaklı hayvanlar.

berr (ar.): toprak.

berf (fars.): kar.

beós (ar.): zarar, mahzur.

beşüş (ar.): güler yüzlü.

beyó ü şirā (ar.): alım-satım.

beytütet (ar.): geceyi bir yerde geçirme, geceleme.

bezl (ar.): esirgemededen bol bol verme.

bî-hemtā (fars.): eşi bulunmaz, benzersiz.

bisyār (fars.): çok.

bîm (fars.): korku.

buód (ar.): uzaklık.

C.

cāh (ar.): yüksek mevki, makam.

cemm-i ğafîr (ar.): insan kalabalıklığı.

cesbān (fars.): layık, uygun, münasip.

cenān (ar.): yürek, kalp.

cesbān (fars.): layık, münasip.

cevr (ar.): eziyet, zulüm.

cidār (ar.): duvar.

cisr (ar.): köprü.

Ç.

çāh (fars.): kuyu, çukur.

çāk etmek (fars.): yırtmak.

çār-yār (fars.): dört halife.

D.

dāl (ar.): delalet eden, yol gösteren.

đāhîk (ar.): gülen, gülücü.

dehen (fars.): ağız.

dendān : diş.

derk (ar.): idrak.

djde (fars.): göz.

dimār (ar.): ölüm, helak.

duħter (fars.): kız çocuk.

dūr (fars.): uzak.

dūr-bjn (fars.): uzađı gösteren alet, dürbün.

dūř (fars.): omuz.

dürüg (fars.): yalan.

dü-şenbih (fars.): pazartesi.

E.

ebóad (ar.): en uzak.

ebhūr (ar.): denizler.

ebrū (fars.): kař.

edviye (ar.): devalar, ilaçlar.

-efken (fars.): düşüren, yıkan.

-efzā (fars.): arttıran, çoğaltan.

eħillā (ar.): sadık dostlar.

elezz (ar.): çok lezzetli.

enām (ar.): insan, mahlukat.

encām (fars.): son, nihayet.

enguşt (fars.): parmak.

enseb (ar.): en uygun, yerinde.

erkec (eski türk.): erkek keçi.

eslem (ar.): çok doğru, çok sağlam.

esmār (ar.): meyveler.

esraó (ar.): çok seri, çok çabuk.

eşbāh (ar.): benzeyen şeyler.

evāóil (ar.): ilk zamanlar.

evķāf (ar.): vakıflar, vakfedilmiş mallar.

etemm (ar.): tem, eksiksiz, kusursuz.

F.

ferāġ (ar.): vazgeçme.

ferih (ar.): neşeli, sevinç.

feriştah (fars.): melek.

fevt (ar.): ölüm.

fetil (ar.): fitil, ip.

fuhul (ar.): önde gelenler.

fucóeten (ar.): birdenbire, ansızın (ölmek).

fülk (ar.): gemi, sandal.

G.

ġalā (ar.): pahalılık.

ġarrā (ar.): parlak, gösterişli.

gedā (fars.): yoksul.

ġill ü ġişş (ar.): gizli kin ve düşmanlık.

ġilzat (ar.): kabalık, çirkinlik.

ġunā (fars.): tür, çeşit.

ġuş etmek (fars.): dinlemek.

ġuşāyiş (fars.): ferahlama, ferahlık.

ġüm-rāh (fars.): yolunu kaybetmiş.

güzjñ (fars.): seçkin, seçilmiş.

H.

hã`b (fars.): uyku.

hãfjd (fars.): erkek torun.

hãfr (ar.): toprağı kazma.

hãkister (fars.): kül.

hall (ar.): sirke.

hãóif (ar.): korkak.

hãóil (ar.): bir şeyin önünü kapayan şey, engel, mânia.

hãşjñ (ar.): sağlam, kuvvetli yer.

hãsr (ar.): yalnız bir şeye mahsus kılma.

havãrık (ar.): olağanüstü haller.

hãyye (ar.): yılan.

hãzık (ar.): mahir.

hedm (ar.): yıkma, tahrip etme.

hemvãr (fars.): uygun, düzgün.

hezãr (fars.): bülbül.

hısn (ar.): sağlam ve müstahkem yer, sarp, erişilmesi güç yer.

hiffet (ar.): hafiflik.

himem (ar.): himmetler.

himye (ar.): perhiz.

-hırãş (fars.): tırmalayan.

hışm (fars.): öfke, kızgınlık, gazap.

hulül (ar.): bir şeyin içine işleme, nüfuz etme.

hulús çakmak (argo): yaranmak için dalkavukluk etmek, yaltaklanmak.

h mret (ar.): kırmızılık, kızılık.

hurşid (fars.): g neş.

h b t (ar.): yukarıdan aşağıya inme.

h ccet (ar.): delil, vesika.

h veyd  (fars.) : belli, apaçık.

I.-İ.

ib o (ar.): çekinme, imtina etme.

ibc l (ar.): saygı g sterme, ululama.

ibk o (ar.): s rekli ve daimi kılma.

ibr m (ar.): can sıkacak Şekilde ısrar etme.

icl o (ar.): uzaklaştırma, s rg n etme.

ifr g (ar.): kalıba d kme, Şekil verme.

ifn o (ar.): yok etme.

iĝbir r (ar.): g cenme.

iĝm z (ar.): g z yumma.

iĝtin m (ar.): ganimet alma, talan etme.

ih m (ar.): Ő phe, vehim,

ihr k (ar.): yakma.

ikr z (ar.): borç verme.

ihtir z (ar.): çekinme, kaçınma, sakınma.

iks  (ar.): giydirme.

iktir n (ar.): yaklaşma, yanına gelme, yakın olma.

inb o (ar.): haber verme, bildirme.

inb t (ar.): (bitki için) b y mesini, bitmesini sağlama.

intihib (ar.): Őeme.

irās (ar.): sebebiyet verme.

iórāz (ar.): yüz çevirme.

irzāó (ar.): gönlünü edip kandırma, razı etme.

istióāne (ar.): yardım isteme.

istidóāó (ar.): rica ve talep etme.

istifsār (ar.): sorma, araştırma.

istikrāz (ar.): borçlanma.

istiksā (ar.): bir şeyin aslını dikkatle araştırma.

istimzāc (ar.): bir kimsenin ne düşündüğünü anlamak için fikir yoklama, nabız yoklaması.

istiócal (ar.): acele etme, sabırsızlanma.

iştibāh (ar.): şüphelenme.

iótaó (ar.): verme.

óitk (ar.): köle azat etme.

ityān (ar.): bildirme, söyleme, ispat etme.

itfaó (ar.): söndürme, söndürülme.

iyāb ü zehāb (ar.): gidip gelme.

izlāl (ar.): küçük görme, tahkir etme.

izóac (ar.): rahatsız etme, can sıkma, tâciz etme.

J.

jāle (fars.): çiy, sevgilinin yanağındaki ter.

K.

kaht (ar.): kuraklık sebebiyle meydana gelen kıtlık ve açlık.

kāóid (ar.): oturan.

kām (fars.): arzu, maksat.

kān (fars.): maden yatağı, kaynak, memba.

-kār (fars.): eden, edici, -li, -ci.

kehle (fars.): bit.

kesāfet (ar.): çok, yoğun.

kesān (fars.): kimseler, kişiler.

kethüdā (fars.): kâhya.

keyd (ar.): hile, oyun.

kūdek (fars.): çocuk.

kuhl (ar.): sürme.

ķurs (ar.): yuvarlak ve yassı nesne, gök cisimlerinin yerden görünen daire şeklindeki yüzeyi.

ķūt (ar.): rızık.

-ķüşā (fars.): açan.

L.

lāmió(ar.): parlayan.

leb (fars.): dudak.

livāó (ar.): bayrak, sancak.

lķk (fars.): lakin.

M.

mahsūd (ar.): kıskanılan.

maħz (ar.): saf, sırf.

maħzā (ar.): yalnız, ancak, sadece.

mālāmāl (fars.): aķzına kadar dolu.

māóil (ar.): meyleden.

mānend (fars.): benzer.

mansıb (ar.): erişilmek istenen yüksek mevki, makam.

mebsūt (ar.): açılmış, yayılmış.

meccānen (ar.): ücretsiz olarak, bedava.
medār (ar.): dönme, dönüş.
medyūn (ar.): borçlu.
mefhar (ar.): övünülen, iftihar sebebi olan kimse veya hal.
mefsūh (ar.): feshedilmiş, hükümsüz bırakılmış.
mehd (ar.): beşik.
melāz (ar.): sığınacak yer, sığınak.
melce (ar.): sığınılacak yer, melaz.
melhūz (ar.): umulan, ihtimal dahilinde bulunan.
meliḥ (ar.): güzel, latif.
memleḥa (ar.): tuz çıkan yer, tuzla.
menūt (ar.): olması başka bir şeyin varlığına bağlı olan.
meʔāb (ar.): dönülecek yer.
merīd (ar.): baş kaldırmada direnen, inat eden.
meteris (ar.): avcıların gizlenme yeri.
mevhibe (ar.): bağış, ihsan.
mevsūm (ar.): damgalanmış, işaretlenmiş.
meygede (fars.): meyhane.
miḥen (ar.): eziyetler, sıkıntılar.
milḥ (ar.): tuz.
mişkāt (ar.): içine mum, kandil gibi şeyler koymak için duvarda açılan oyuk.
miyāh (ar.): sular.
mīzāb (ar.): su yolu.
mū (fars.): tüy, kıl, saç teli.
mufaaśsal (ar.): ayrıntılı.

muğberr (ar.): gücenmiş, darılmış.
muhterik (ar.): ateşte yanmış olan.
munqatî (ar.): kesilmiş, fasılalı.
mutarrā (ar.): taze, körpe.
mūziyāt (ar.): pire, sivrisinek gibi insanı rahatsız eden küçük hayvanlar, haşerat.
mübrem (ar.): zorunlu.
mücāzāt (ar.): ceza verme, cezalandırma.
mücerreb (ar.): denenmiş, tecrübe edilmiş.
müjgān (fars.): kirpikler.
mūlahâm (ar.): kilolu, toplu.
mūlhāq (ar.): ilave edilmiş, bir merkeze bağlı, tabi.
münderic (ar.): bir şeyin içinde yer alan, bulunan.
müncelî (ar.): parlayan.
mümfek (ar.): ayrılmış.
münşakq (ar.): yarılmış, çatlamış.
müntic (ar.): hasıl eden, sebep olan.
müsinn (ar.): yaşlanmış kimse.
müstebān (ar.): açık, aşikâr.
müsteoid (ar.): bir işi veya şeyi yapabilme yeteneği olan, kabiliyetli.
mütehālî (ar.): süslenmiş, donanmış.
mütehayyiz (ar.): önemli bir yeri ve mevkii olan, ileri gelen, itibarlı, nüfuzlu (kimse).
mütekāoid (ar.): emekli.
mütenevvi (ar.): çeşitli, türlü türlü.
müvecceh (ar.): münasip, uygun.

N.

nāfīz (ar.): mec. çok tesir eden, etkili.

naḥl (ar.): hurma ağacı.

nekāl (ar.): işkence, şiddetli ceza.

nerm (fars.): yumuşak.

nevāl (ar.): talih, kısmet.

neyyireyn (ar.): güneş ve ay.

nısfet (ar.): hak ve adalete uygunluk, insaf.

niġāh (fars.): bakış, nazar.

nihāl (fars.): fidan.

nīk (fars.): iyi, hoş.

niķmet (ar.): intikam, ceza.

nişāb (ar.): yeter derecede, istenilen oran.

niyābet (ar.): vekillik, nâib.

nukūl (ar.): vazgeçme, geri dönme.

P.

-pāş (fars.): saçan.

pāyān (fars.): son, nihayet.

per (fars.): kanat.

pertāb (fars.): atma, atılma.

pertev (fars.): ışık, parlaklık.

-pīrā (fars.): donatan, süsleyen.

pirāye (fars.): süs, ziynet.

pīş (fars.): ön.

puhte (fars.): pişkin.

pūşide (fars.): örtülü, örtülmüş.

pür (fars.): çok.

R.

rañne (fars.): gedik, delik.

raónā (ar.): güzel, parlak.

raşad (ar.): gözetleme.

rehā bulmak (fars.): kurtulmak.

rekz (ar.): dikme, saplama.

reófet (ar.): merhamet etme, acıma.

reşide (fars.): erişmiş, olgunlaşmış.

reşādet (ar.): doğru yolu gösterme.

reşk (fars.): kıskanma.

revĥ (ar.): huzur.

ricóat (ar.): geri dönme.

rūgan (fars.): yağ.

ruqye (ar.): büyücülerin okudukları dua.

rusūh (ar.): sağlam olma, bir ilmin derinliğine inme.

rū/ruy (fars.): yüz, çehre.

S.

sādāt (ar.): yüce kimseler.

sāĥir (ar.): büyücü.

saqf (ar.): dam, çatı.

şáodeyn (ar.): venüs ve jüpiter.

saĥif (ar.): zayıf, yetersiz.

şáóib (ar.): doğruca hedefe ulaşan.

śarāhat (ar.): açıklık.

sātió (ar.): yücelere çıkan, yücelen.

sehāb (ar.): bulut.

selb (ar.): zorla alma, gasp.

semūm (ar.): çok zehirli.

seng (fars.): taş.

serā (ar.): toprak, yeryüzü.

setīr (ar.): örtülü, gizli.

sezā (fars.): yaraşır, uygun.

sezā-vār (fars.): layık olan.

sīh: demir şiş.

şikāt: inanılır, güvenilir kimseler.

sīr (fars.): tok, doymuş.

siyyemā (ar.): özellikle.

sūd (fars.): fayda, kar.

śudāó (ar.): baş ağrısı.

śulfata (ital.): kinin sulfatı ve genel olarak kinin tuzları, sıtma için kullanılan alkali bir ilaç.

śulehā (ar.): iyi amel sahibi kimseler, salihler.

sūrāġ (fars.): iz, işaret.

Ş.

şāhen-şeh (fars.): şahlar şahı.

şāyió (ar.): yayılmış, halkın diline düşmüş.

şekīb (fars.): sabır, tahammül.

şerāre (ar.): kıvılcım.

şevārib (ar.): bıyıklar.

şitāb (fars.): acele, çabukluk.

şîr (fars.): aslan, süt.

şuóle (ar.): ateş alevi.

şümār (fars.): sayı, sayma.

T.

taóayyüş (ar.): yaşama, geçinme.

taħdiş (ar.): tırmalama.

taħlîs (ar.): kurtarma, kurtarılma.

taķbîh (ar.): çirkin görme, kınama.

talóat (ar.): güzel yüz.

tanżîf (ar.): temizleme.

tanżîr (ar.): benzemeye çalışma, örnek alma.

taşliye (ar.): salavat getirme.

taóviż (ar.): nazar ve kötülüklere karşı takılan muska.

tatyîb (ar.): birinin gönlünü hoş etme.

tażóîf (ar.): iki katına çıkarma.

tebāh (fars.): yıkılmış, mahvolmuş.

tebóîd (ar.): uzaklaştırma.

tedmîr (ar.): yok etme, helak etme.

tefāvüt (ar.): farklılık.

tefevvuķ (ar.): üstün olma.

taħarri (ar.): arama, araştırılma.

tenmîk (ar.): güzel yazı yazma.

teóehhül (ar.): evlenme.

tefeóóül (ar.): fal tutma, fal açma.

teraqqub (ar.): bekleme, intizar.
terāküm (ar.): yığılma, toplanma.
terdîf (ar.): ekleme, katma.
terğîb (ar.): isteklendirme, arzu ettirme.
tesnîm (ar.): cennetteki bir ırmağın adı.
tesyîr (ar.): yürütme, ilerletme.
teşeyyuḥ (ar.): şeyh gibi davranma.
tevøem (ar.): ikiz.
tevçihāt (ar.): memuriyet tayinleri.
tevķîf (ar.): tutuklama.
tevķîr (ar.): ululama.
tezbîr (ar.): yazma, yazılma.
tezkār (ar.): hatırlama, anma.
tilāó (ar.): sıvı altın, altın yaldız.

U.

óufūnet (ar.): çürümüş bir şeyden yayılan pis koku.
óużmā (ar.): çok büyük, çok yüce.
óuķde (ar.): düğüm.

Ü.

ülfet (ar.): alışma, kaynaşma.

V.

vāfir (ar.): çok, bol.
verd (ar.): gül.
-veş (fars.): gibi.
vüsóat (ar.): genişlik, bolluk.

Y.

yed (ar.): el.

yeós (ar.): ümitsizlik.

Z.

zād (ar.): azık, yiyecek.

zāğ (fars.): karga.

žahır (ar.): yardım eden.

zāóir (ar.): ziyaret eden kimse, ziyaretçi.

zeccāc (ar.): şişe ve cam yapan kimse.

zelle (ar.): yanılma, hata.

zeriñ (fars.): altın gibi, altından mamul.

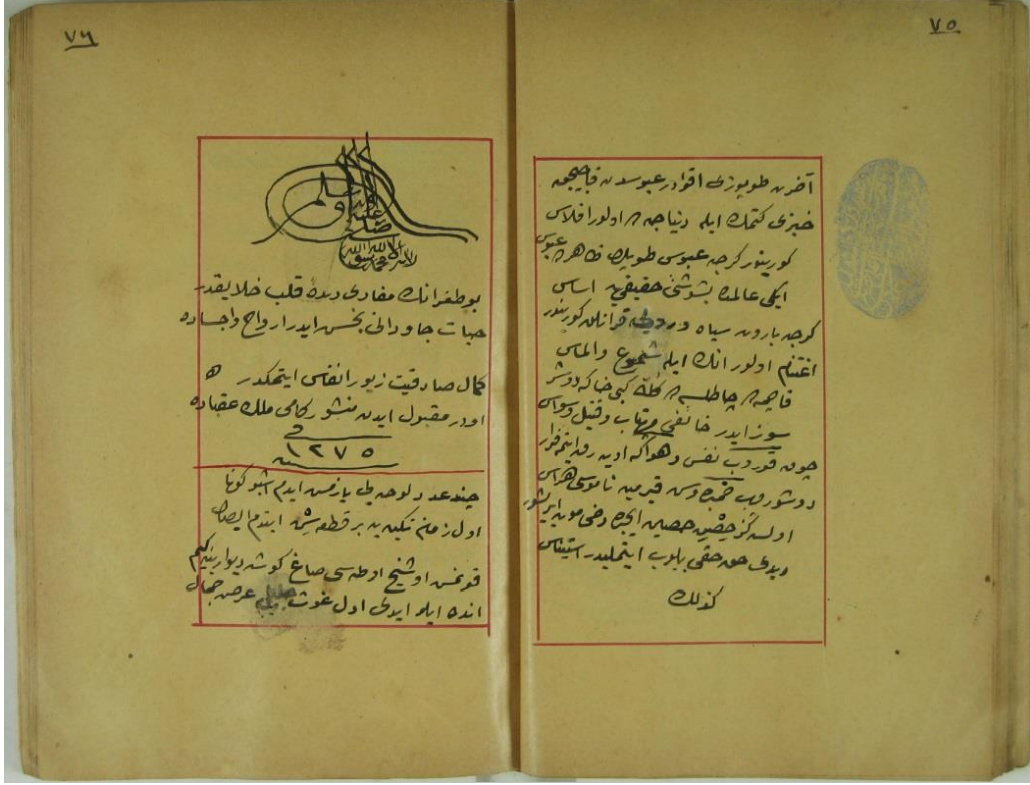
zevāl (ar.): yok olma.

zübāb (ar.): sinek.

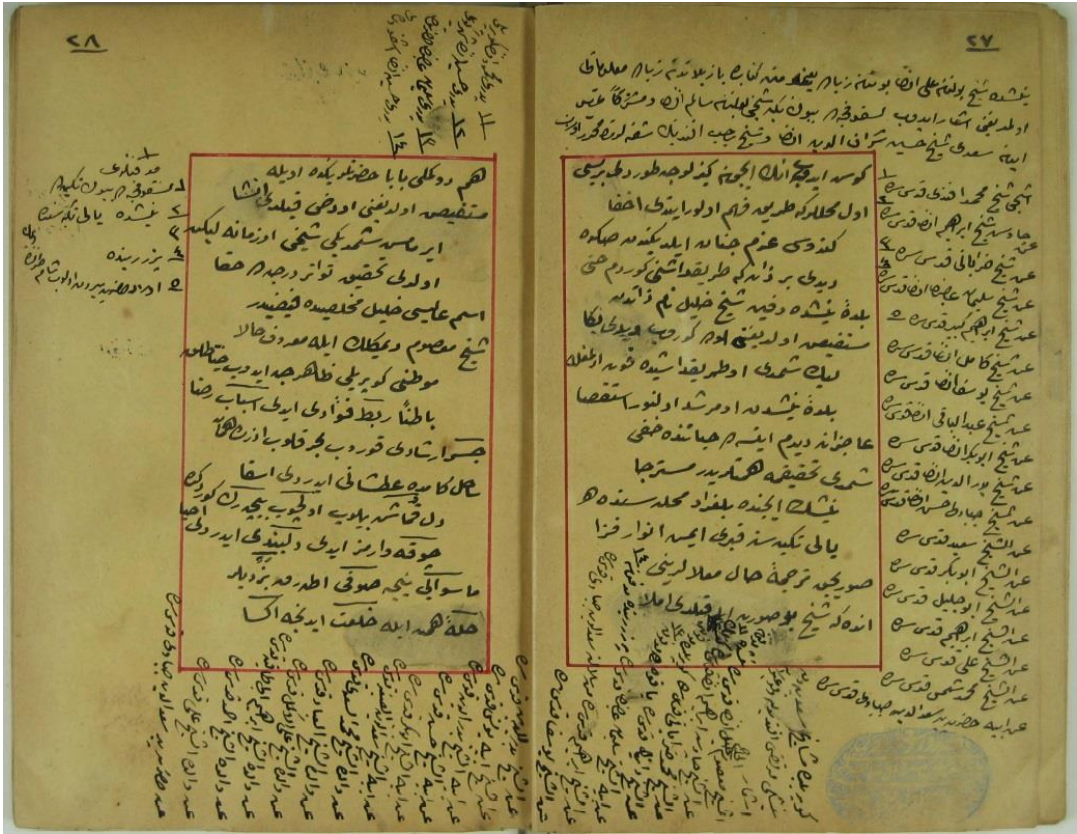
zülāl (ar.): saf su.

EK

Ek 1: Örnek Nüshalar

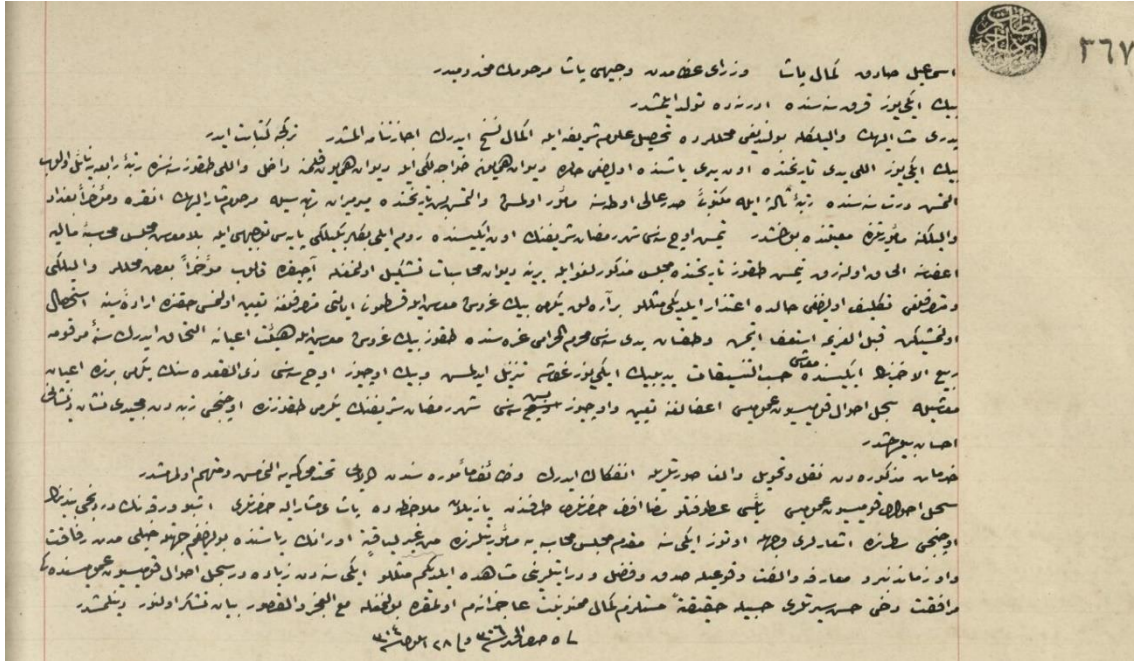

564-3'ten bir varak.

564-3'ten bir varak.

Ek 2: Arşiv Belgesi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BAO), Sicil defterleri [DH.SAİDd], Gömlek no. 18, 267.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Şeyda Nur KÜÇÜK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Küçük, Şeyda Nur. “Bir Menâkıbın Aynasından 19. Yüzyıl Osmanlısında Siyasi ve Sosyal Hayat: Kemal-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâlis Örneği”, <i>Apjir.</i> 6/3 (Aralık 2022), 377-398.	